

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Координаційний центр з надання правової допомоги
Мережа правового розвитку
Регіональний центр з надання безоплатної вторинної
правової допомоги у Полтавській області
Новий болгарський університет
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України
Полтавська державна аграрна академія
Полтавський обласний центр перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників органів державної влади,
органів місцевого самоврядування, державних підприємств,
установ і організацій

**АДАПТАЦІЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

**Матеріали V Всеукраїнської за міжнародною участю
науково-практичної конференції
22 жовтня 2020 року**

Полтава
2020

УДК 340.11 (477) : 341.1
А28

Редакційна колегія:

М. І. Лахижа, д. держ. упр., професор;
В.М. Божко, д.ю.н., доцент;
О.М.Лемешко, к.ю.н., доцент

Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали V Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції (м. Полтава, 22 жовтня 2020 року). Полтава, 2020. 223 с.

Матеріали V Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції висвітлюють теоретичні та практичні аспекти проблем адаптації правової системи України до права Європейського Союзу.

Розрахований на юристів, фахівців державного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, слухачів та студентів.

УДК 340.11 (477) : 341.1

*Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.*

*Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого заборонено*

© Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, 2020

ЗМІСТ

ПАНЕЛЬ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 11

Абралава Григол Анзорович,
ПРОБЛЕМА ГУМАНИЗАЦІЇ БИЗНЕСА И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЁ
ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И В ПРАВЕ
ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА 11

Бачиашвили Тамара Мерабовна,
СОЦИАЛЬНЫЙ ФАКТОР В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И
ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА..... 13

Бізарі Марина Іванівна,
МОВНИЙ АСПЕКТ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ФРАНЦУЗЬКА МОДЕЛЬ 16

Божко Володимир Миколайович,
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ
АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС 18

Бугай Юлія Романівна,
ШЛЯХ ДО НАТО ЯК МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВИХ ЗАСАД У
БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ ДЕРЖАВИ ДО ПРАВА ЄС 23

Ваццишин Марія Ярославівна,
ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО
СТАНДАРТІВ ЄС У СФЕРІ ОХОРОНИ БІОРІЗНОМАНІТТЯ..... 27

Ворона Петро Васильович,
Кривошей Віталій Михайлович,
РОЛЬ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УБД..... 30

Гайдамака Вікторія Олександрівна,
СОЦІАЛЬНІ ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ..... 35

Гладкий Сергій Олександрович,
АДАПТАЦІЯ ЧИ РЕЦЕПЦІЯ: ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА..... 38

Гресь Наталія Миколаївна,
Березовська Валерія Олександрівна,
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО
МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ 40

Забуга Юлія Юрївна,
Михайліченко Тетяна Олександрівна,
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄС..... 43

Каландирець Ярослав Миколайович, «РЕМУНІЦІПАЛІЗАЦІЯ» КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	46
Кальян Сергій Євгенійович, Міняйло Катерина Іванівна, МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ГАРАНТІЇ ПРАВА НА ЖИТЛО	50
Камінська Ілона Василівна, ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ НАДІЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ (PRINCIPLE OF CONFERRAL OF POWERS) ЯК ПРЕДМЕТ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ ЄС.....	52
Козаченко Анатолій Іванович, КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО.....	55
Козманашвили Лія Алексеевна, СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЛОГОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕГО ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВА И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	58
Коломієць Павло Віталійович, РЕФОРМА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: В КОНТЕКСТІ ПРИВЕДЕННЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ ДО НАЙКРАЩИХ СВІТОВИХ ЗРАЗКІВ	60
Комарова Тетяна В'ячеславівна, ЦІННОСТІ ЄС ЯК ОРІЄНТИРИ РЕФОРМ В УКРАЇНІ	62
Костроміна Олена Георгіївна, ДОСВІД ПОБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ ЛАТВІЇ.....	65
Криницький Ігор Євгенович, СУТЄВІ ОЗНАКИ ПОДАТКОВОЇ АМНІСТІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	66
Кузьменко Ганна Олександрівна, Семенець-Орлова Інна Андріївна, ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	68
Кураташвили Альфред Анзорович, ПРАВО ЄВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СУДЕЙ, СБАЛАНСИРОВАННОЙ С ИХ ПРАВАМИ	71
Кураташвили Анзор Альфредович, ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПРИБЫЛИ И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЁ ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	73

Кураташвили Кристине (Кетеван) Альфредовна, МОРАЛЬНО-ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА – КАК НЕОБХОДИМАЯ СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ, АДАПТИРОВАННОЙ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА.....	76
Лемешко Олександр Миколайович, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ, ПРАВОВІ, МЕДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКЛИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПОШИРЕННЯМ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ 2019-NCOV ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯМ КАРАНТИНУ	78
Маланчук Тетяна Василівна, АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	80
Медвідь Федір Михайлович, Маркелова Анастасія Андріївна, Урбанський Максим Вікторович, Кутузов Віталій Анатолієвич, УКРАЇНСЬКЕ ПРАВО В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	83
Мехришвили Теона Йосифовна, ПРОБЛЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: НЕОБХОДИМОСТЬ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КЛАССИФИКАЦИИ СФЕРЫ НАУК И ЕЁ ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	87
Мочков Олександр Борисович, ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОЇ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ.....	89
Нестеренко Наталія Миколаївна, Рудь Анастасія Ігорівна, ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЖИТЛО.....	93
Нога Петро Петрович, РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ	95
Палюх Лідія Михайлівна, ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗУМОВЛЕНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ	98
Панасенко Наталія Леонідівна, Срібна Ріна Юрївна ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ...	100

Панова Світлана Василівна, АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПИТАННЯХ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ.....	103
Парпан Тетяна Валеріївна, АДАПТАЦІЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ПРАЦІВНИКА.....	105
Пасічна Ірина Олександрівна, ЩОДО ОБ'ЄКТА КОНТРОЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ...	107
Пашков Віталій Михайлович, Гуторова Наталія Олександрівна, ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТОРГІВЛІ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ	110
Плотнікова Марія Володимирівна, ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ НАДАННЯ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ.....	114
Полховська Інна Костянтинівна, ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ РАСИ ТА КОЛЬОРУ ШКІРИ: ПРОБЛЕМНИЙ ОГЛЯД.....	116
Прокопенко Леонід Львович, ЗАКОН ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ «ПРО ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ».....	119
Раневич Орест Юрійович, ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДИРЕКТИВИ 2002/14/ЄС ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПРАВИЛ ІНФОРМУВАННЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА	121
Рим Олена Михайлівна, СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ СЕЗОННИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	123
Ріонідзе Христина Тенгізівна, ДИСКРИМІНАЦІЯ ЖІНОК У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ДІЇ ЄС ЩОДО РІВНОЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ.....	125
Сидоренко Анна Сергіївна, Худолій Тетяна Ігорівна, ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	128
Скрипник Андрій Володимирович, «ЗАБОРОНИТИ НЕ МОЖНА ДОЗВОЛИТИ» АБО ПРОБЛЕМИ ОГЛЯДУ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ОБШУКУ ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ.....	130

*Славко Анна Сергіївна,
Андросова Александра Олександрівна,
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З РОЗЛАДАМИ
СПЕКТРУ АУТИЗМУ 133*

*Стрельник Вікторія Валеріївна,
Сілюченко Вадим Миколайович,
ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В ЦИВІЛЬНИХ
ПРАВОВІДНОСИНАХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 136*

*Устименко Тетяна Володимирівна,
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ РЕСПУБЛІКИ
ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ 138*

*Шведун Вікторія Олександрівна,
Ігнат'єв Олександр Михайлович,
УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МОНИТОРИНГОМ
ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОЦЕДУРИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ
СЕРЕДОВИЩЕ 140*

*Шимко Артем Романович,
ГОСПОДАРСЬКІ СПОРИ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ: ПРАКТИЧНИЙ
АСПЕКТ 143*

*Шумляєва Ірина Дамирівна,
РЕАЛІЗАЦІЯ ІНОЗЕМЦЬМИ ПРАВА НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ:
ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ 146*

ПАНЕЛЬ 2. ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ. ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ 149

*Сінчук Олена Анатоліївна,
ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ 149*

*Божко Володимир Миколайович,
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ПІД ЧАС КОРИГУВАННЯ
МИТНИМ ОРГАНОМ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ 151*

*Дворовенко Максим Іванович,
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАННЯ (ДОПИТУ)
ДІТЕЙ 155*

*Кальян Олександр Сергійович,
Романчук Іда Вікторівна,
ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЗГІДНО ДО ПОЛОЖЕНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ 157*

Липій Євгенія Анатоліївна, Гура Олексій Петрович, МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНОЇ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ	159
Осташова Валерія Олександрівна, Баган Марта Валеріївна, ОКРЕМІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА.....	162
Пархоменко Артем Олексійович, ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	164
Поліщук Марина Геннадіївна, ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	166
Федорцова Тетяна Геннадіївна, ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК.....	170
Шульга Жанна Анатоліївна, ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ. ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ	172
ПАНЕЛЬ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	
Бородавка Анатолій Іванович, ЗАПРОВАДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ БВПД (PEER REVIEW)	175
Бражчик Андрій Анатолійович, ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ КІЛЬКОСТІ ДОРУЧЕНЬ НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ОКРЕМИМ СУБ'ЄКТАМ.....	177
Волощук Ольга Сергіївна, П'ЯТИРІЧНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНТАКТНОГО ЦЕНТРУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	182
Головченко Микола Феліксівич, ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	183
Демченко Олена Миколаївна, ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ДОСВІД СИСТЕМИ БІД СУМЩИНИ.....	186

Журба Анна Миколаївна, РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	190
Карий Володимир Вікторович, МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ЦЕНТРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ РЕСУРСОМ В СИСТЕМІ БПД.....	191
Колеско Вікторія Вікторівна, ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДОПОМОГИ, ЩО СУБСИДУЄТЬСЯ ДЕРЖАВОЮ	193
Лахижа Микола Іванович, БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЯ	195
Легейда Вікторія Григорівна, НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	198
Лисенко Тетяна Олександрівна, ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	201
ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ	201
Лозинська Тамара Миколаївна, Аранчій Анна Андріївна, ПРАВОВА ОСВІТА – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ .	203
Новобранець Тетяна Олександрівна, АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ).....	206
Пицимуха Наталія Миколаївна, УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	208
Чернуха Андрій Сергійович, ПОРІВНЯННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ ВНАСЛІДОК СКОСННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ.....	212
Черчатий Олександр Іванович, АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	214
Членов Микола Володимирович, Клочко Володимир Миколайович, БЕЗОПЛАТНА ВТОРИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	217

Чорноморець Юлія Анатоліївна,
ДОСТУП ДО БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ З
ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ..... 219

ПАНЕЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*Абралава Григол Анзорович,
Грузинский технический университет,
докторант факультета бизнестехнологий
(Тбилиси, Грузия)*

ПРОБЛЕМА ГУМАНИЗАЦИИ БИЗНЕСА И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЁ ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Решение проблемы гуманизации бизнеса и необходимость отражения данной проблемы в Национальной правовой системе и в праве Европейского Союза не подлежит сомнению с точки зрения интересов народа.

Вместе с тем, следует учесть, что, как известно, целью бизнеса в соответствии с законодательством является получение максимальной прибыли, что порой приводит к антигуманным результатам, что подтверждает необходимость решения поставленной проблемы.

Примером антигуманного бизнеса, как пишет профессор Альфред Кураташвили, является допущение и функционирование азартных «игр».

«Допущение и «узаконение» функционирования азартных «игр», т.е. так называемого «игорного» бизнеса в государстве, – как справедливо отмечает профессор Альфред Кураташвили, – безусловно, является антиконституционным деянием, ибо противоречит сущностной природе Конституции государства (Конституций государств), так как является грубым ущемлением конституционных прав и коренных интересов человека, приводящим к геноциду людей, и, соответственно, представляет собой уголовно наказуемое преступление (?!).

Однако, видимо, под влиянием тех должностных лиц и/или представителей бизнеса (а точнее, видимо, и тех, и других), которые находятся в плену – в рабстве – денег, рынка, прибыли, капитала, под

влиянием тех лиц, которые являются апологетами капитализма и руководствуются чисто капиталистической идеологией, которые руководствуются стремлением к получению максимальной прибыли – как движущей цели капитализма, которые руководствуются «принципами» капиталистической «свободы» – руководствуются необходимостью свободы рынка, забывая при этом о Человеке – как о главной ценности и о высшей цели общества и государства, государствами – законодательными властями государств – были приняты законы, допускающие (не запрещающие) функционирование азартных «игр»... для дальнейшего обогащения капиталистов (!).

Следовательно, если сказать более точно, для лиц, находящихся в рабстве денег, рынка, прибыли, капитала – обычные люди (люди, не являющиеся должностными лицами и бизнесменами) представляют собой только средства, которые могут использоваться капиталистической государственной системой в основном для достижения своих чисто экономических целей (!)» [1, с. 72-73].

Кроме того, в качестве примера преступного бизнеса, профессор Альфред Кураташвили справедливо приводит имеющиеся факты обнищания людей финансово-кредитными организациями, в связи с чем, он пишет:

«Явным подтверждением господства в государстве – денег, рынка, прибыли, капитала над человеком, являются факты, когда со стороны государственной власти (пусть даже «неосознанно», но в любом случае) имеет место поддержка антисоциальных, антигуманных, антинравственных деяний, когда имеет место бездействие государственной власти по отношению к криминальным деяниям в государстве, когда в государстве имеют место безнаказанные преступные деяния, проявляющиеся в ограблении человека – в ограблении народа – в завуалированной форме, которые осуществляют коммерческие банки и некоторые другие финансово-кредитные организации мошенническими способами и методами при явной или завуалированной поддержке со стороны государственной власти, что также является преступлением (!).

Ведь действительно является уголовно наказуемым преступлением, когда с использованием мошеннических механизмов, коммерческие банки и некоторые другие финансово-кредитные организации с использованием телевидения, интернета, с использованием мобильной связи и т.д. постоянно (днем и ночью) предлагают и навязывают людям (т.е. без их просьбы) – так называемые беспроцентные займы (!)» [2, с. 23].

Таким образом, приведённые выше примеры функционирования антигуманного бизнеса подтверждают необходимость решения проблемы гуманизации бизнеса и отражения данной проблемы, как в Национальной правовой системе, так и в праве Европейского Союза, что имеет принципиальное значение с точки зрения интересов народа.

Притом решение отмеченной проблемы возможно лишь на основе созданной профессором Альфредом Кураташвили Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [3; и др.].

Литература:

1. Кураташвили Альфред А. Экономико-теоретические проблемы искоренения азартных «игр». Международный научно-аналитический журнал «Экономисты». 2017. №1. Том XII. Институт экономики имени П. Гугушвили Тбилисского государственного университета имени Ив. Джавахишвили. Издательство Института экономики имени П. Гугушвили ТГУ. Тбилиси, 2017. С. 70-87.

2. Кураташвили Альфред А. «Механизм» обнищания людей финансово-кредитными организациями и необходимость их искоренения. Международный научно-аналитический журнал «Экономисты». 2017. №3. Том XIII. Институт экономики имени П. Гугушвили ТГУ им. Ив. Джавахишвили. Изд-во Ин-та экономики имени П. Гугушвили ТГУ. Тбилиси, 2017. С. 20-30.

3. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 256 с.

Бачиашвили Тамара Мерабовна,

Доктор социальных наук в области экономики

(Телави, Грузия)

СОЦИАЛЬНЫЙ ФАКТОР В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Исследованию социального фактора в условиях функционирования рыночной экономики придается особое значение вообще, и, в частности, в условиях функционирования постсоветского общества и государства.

Притом, особого внимания заслуживает необходимость отражения социального фактора в Национальной правовой системе, которая должна быть адаптирована с Правом Европейского Союза.

Основная научная новизна проведённого мной исследования может быть конкретизирована следующим образом:

На основе критического анализа имеющихся в научной литературе теоретических взглядов и опираясь на созданные профессором Альфредом Кураташвили принципиально новые научные направления и принципиально новые научные теории – на Философию социальной цели [1; и др.], на Теорию верховенства интересов народа [2; и др.] и на Теорию сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [3; и др.]:

- установлена необходимость выдвижения на передний план наряду с экономической, в первую очередь, социальной целевой направленности, что особенно актуально в условиях функционирования рыночной экономики.

- установлены негативные стороны командно-административной системы: отсутствие механизмов соответствующего регулирования рынка; игнорирование социальной активности; перенесение идеологических принципов в экономику и т.д.

- обосновано, что использование инноваций в решении социальных проблем создаёт предпосылки для эффективного функционирования современного общества.

- определены особая роль и место системы социальной защиты в обществе и в государстве с учётом функционирования рыночной экономики.

В связи с вышеотмеченным обосновано подчёркивается, что в современных условиях имеющаяся система социальной защиты является такой системой, которая занимает значимое место, и которой придается особая роль в эффективном функционировании общества и государства в целом.

На основе изучения новых форм действия социального фактора в обществе и в государстве установлено следующее: для эффективного функционирования рыночной системы необходима разработка программы обеспечения гармоничного развития всех членов общества, что будет способствовать формированию и развитию цивилизованной рыночной экономики, без которого невозможно существование предпосылок социально-экономического развития.

Пути повышения влияния социального фактора рассматриваются, как необходимое и особо важное условие повышения экономической и социальной эффективности рыночных отношений.

В качестве пути повышения влияния социального фактора на экономическую эффективность рыночных отношений признано внедрение и активное использование новых институциональных и культуральных параметров, которые представляют собой одну из главных социальных факторов для экономических процессов.

Определена особая роль культурных и религиозных факторов в решении проблемы социальной эффективности рыночной экономики.

В связи с вышеотмеченным обосновано, что социокультурная среда влияет на модели управления, что, в свою очередь, проявляется в практике управления обществом и государством.

Исходя из вышеотмеченного, в условиях формирования рыночной экономики особенно актуально перспективное видение использования социального фактора и разработка путей его совершенствования.

В то же время, для разработки путей совершенствования социального фактора, принципиальное значение приобретает, с одной стороны, разработка путей совершенствования социального фактора в направлении решения проблемы экономической эффективности рыночных отношений, и, с другой стороны, разработка путей совершенствования социального фактора в направлении решения проблемы социальной эффективности рыночной экономики, что должно быть отражено в Национальной правовой системе.

Література:

1. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 352 с.

2. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 336 с.

3. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 256 с.

Бігарі Марина Іванівна,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України,
аспірантка кафедри української мови

МОВНИЙ АСПЕКТ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ФРАНЦУЗЬКА МОДЕЛЬ

Науковці одноголосні в тому, що не лише перспективи, а й наслідки глобалізації як однієї з домінуючих тенденцій розвитку цивілізації в XXI столітті ще недостатньо вивчені. Серед багатьох актуальних для дослідження проблем у цьому контексті – проблема „глобалізація і національні мови”. Мовний аспект глобалізації як феномен, його переваги, недоліки та загрози, а також проблеми експансії мов міжнародного спілкування – не повний перелік питань, які актуалізувались останнім часом в широких колах науковців, фахівців різних галузей гуманітарного знання та представників громадськості багатьох країнах світу. Все зазначене вказує на важливість національних мов в умовах численних викликів, яким доведеться протистояти людству в найближчі десятиліття. Аналізуючи мовну ситуацію в нашій країні, вчені стверджують, що для пострадянської України питання захисту державної мови так само важливе, як, наприклад, і збереження чистоти французької мови для Франції в її протистоянні тотальній американізації. Відповідно, корисним взірцем для наслідування може служити саме французька модель провадження мовної політики.

Як зазначає Т.Марусик, упродовж не одного століття Франція була і залишається піонером, принаймні на нашому континенті, послідовного запровадження твердої мовної політики, спрямованої на захист своєї мови. Так, мовне законодавство Франції налічує понад п'ять століть. Ще в XVI ст. у Франції був виданий перший декрет короля про використання французької мови в судовій практиці. Це був перший юридичний мовний закон. Основний чинний мовний закон Франції – закон Ба-Лоріюля (1975 р.), за яким будь-які інструкції та офіційні документи повинні укладатися тільки французькою мовою. Використання іноземних слів забороняється, якщо існує французький еквівалент. З 1994 р. цей закон передбачає накладання штрафів на тих, хто не використовує французьку мову у рекламі, публічних оголошеннях і наукових конференціях. При цьому зазначений закон щодо використання французької мови нічого окремо не пише про

державних службовців, бо там це – аксіома. Більшість порушень караються штрафом. Наприклад, роздавання учасникам конференції матеріалів іноземною мовою без перекладу французькою карається саме таким штрафом.

Відповідно до «Закону Леотара», як його називають у Франції (на честь тодішнього міністра культури та комунікацій Ф.Леотара), 60 % «аудіовізуальних та кінематографічних творів» в ефірі мають бути європейського виробництва, 40 % від цього обсягу мають мати французьке походження, а 16 % від річного доходу має бути спрямовано на інвестування у франкомовний телевізійний продукт. На радіо так само 40 % пісень і музикальних творів (у тому числі 20 % для нових виконавців) мають бути французькими.

Особливість французької ситуації останнього півстоліття полягає не лише у величезній кількості мовних актів, а й в активній розбудові інституційної сфери. Серед основних державних інституцій захисту французької мови – Вища рада французької мови та Головне управління з питань французької мови і мов Франції при Міністерстві культури. Крім того, в 1984 році утворено Вищу раду франкомовності, підпорядковану Президентові Франції. Сьогодні на сторожі французької мови продовжує стояти Французька академія, безперервно, упродовж кількох сотень років, опрацьовуючи та унормовуючи словник, чим підтримує «чистоту» мови від іноземного впливу.

Слід зазначити, що Франція належить до тих європейських країн, які підписали Європейську хартію регіональних або міноритарних мов, але не ратифікували її, оскільки положення цього документа суперечать першому абзацу ст. 2 Конституції Франції («мовою Республіки є французька»). Ратифікація ж може призвести до визнання права використовувати іншу мову, ніж французька, не лише у приватному житті, а й суспільній сфері, до якої хартія відносить правосуддя, адміністративні та державні органи.

У мовних питаннях французька суспільна думка солідарна з вищим керівництвом держави. Прикладом активної позиції французів можна вважати своєрідний конкурс для «стимулювання» високопосадовців і відомих приватних власників, які публічно ігнорують французьку мову: щороку їм присвоюють титул «Англійський попихач (наймит, підлабунник)».

Отже, питання захисту та розвитку державної мови в умовах глобалізації – проблема не суто українська. Узагальнюючи різні літературні джерела щодо провадження мовної політики у Франції, можемо виокремити основні складові такої політики: постійне

вдосконалення мовного законодавства, неупереджене функціонування національних інститутів розвитку та захисту державної мови, квотування медіапросору, активна участь громадськості та ін. Можна стверджувати, що сьогодні мовне питання в Україні є складовою широкої і важливої проблеми української ідентичності. Отож, українська влада так само повинна розуміти важливість української мови у справі збереження та розвитку національної держави і діяти на її користь, як це відбувається в усіх цивілізованих країнах.

Література:

1. Беззуб І. Мовні квоти в Україні та країнах Європи
URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2995:movni-kvoti-v-ukrajini-ta-krajinah-evropi-2&catid=71&Itemid=382.

2. Марусик Т. Мовне законодавство і мовні відносини у Франції: погляд крізь віки-2 URL: https://dt.ua/POLITICS/movne_zakonodavstvo_i_movni_vidnosini_u_frant_siyi_poglyad_kriz_viki-2.html.

Божко Володимир Миколайович,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

доктор юридичних наук, доцент

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС

1 квітня 2014 року Кабінетом Міністрів України було схвалено «Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». Це стало своєрідним правоутворюючим юридичним фактом, який започаткував реформу, котра увійшла в новітню історію нашої держави під назвою «децентралізація». Необхідність такої реформи була зумовлена низкою чинників, до яких, у першу чергу, можна віднести: 1) реальне місцеве самоврядування в Україні здійснювалося виключно на рівні територіальних громад міст обласного значення; 2) матеріальний стан більшості органів місцевого самоврядування не дозволяв їм надавати якісні адміністративні послуги; 3) із 12 тисяч існуючих в Україні територіальних громад 5419 були дотаційними за рахунок коштів

державного бюджету на 70%, а 483 – на 90%; 4) за останні роки чисельність жителів в Україні стрімко зменшувалася, а кількість місцевих рад – зростала; 5) відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті тощо.

Реформа децентралізації була спрямована не лише на зміну системи та статусу окремих органів місцевого самоврядування, на приведення їх у відповідність до Європейської Хартії місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року, але й на реформування медичної, освітньої, бюджетної, адміністративної, земельної сфер. Задля здійснення зазначеної реформи Верховною Радою України неодноразово вносилися зміни до Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Цивільного кодексу України, Земельного кодексу України, було прийнято Виборчий кодекс України, Закони України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», «Про освіту», «Про оренду державного та комунального майна» тощо.

Урешті-решт, задля подальшої реалізації реформи децентралізації постала необхідність внести зміни до Конституції України. Саме тому, в пункті 4 Указу Президента України від 8 листопада 2019 року №837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» Комісії з питань правової реформи доручалося до 1 грудня 2019 року внести на розгляд Президентіві України пропозиції стосовно змін до Конституції України в частині децентралізації влади. Зазначена Комісія напрацювала законопроект, основні засади якого співпадають із ідеями, втіленими у законопроекті П.О.Порошенка «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» №2217а від 01 липня 2015 року, попередньо схваленому постановою Верховної Ради України від 31 серпня 2015 року №656-VIII більшістю від конституційного складу парламенту. Згідно із Висновком Конституційного Суду України від 30 липня 2015 року № 2-в/2015, законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

13 грудня 2019 року В.О.Зеленським було внесено на розгляд Верховної Ради України законопроект №2598 «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади), щоправда невдовзі його було відкликано та після доопрацювання повторно внесено 27 грудня 2019 року, а вже 17 січня 2020 року його було відкликано.

У процесі здійснення реформи децентралізації фактично було змінено територіальний устрій України. Адже 16 квітня 2020 року Верховною Радою України внесено зміни до Розділу V «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» й доповнено його пунктом 7-1, у якому зазначено, що до прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій України визначення адміністративних центрів територіальних громад та затвердження територій територіальних громад здійснює Кабінет Міністрів України. На виконання вказаної норми, Урядом 12 червня 2020 року видано розпорядження про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад у всіх областях України. Зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України № 721-р визначено адміністративні центри та затверджено території 60 територіальних громад Полтавської області.

У серпні 2020 року в регіонах розпочались відкриті дискусії «Вектори децентралізації: про завдання та подальші кроки». Під час цих заходів відбувалося обговорення нових законопроектів про місцеве самоврядування та про місцеві державні адміністрації, а також проектів запропонованих змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування та до Податкового законодавства, які розширять можливості збільшувати надходження до місцевих бюджетів. Передбачається, що ці законопроекти мають бути прийняті до кінця 2020 року, щоб вже з наступного України мала якісно нову систему органів місцевого самоврядування.

За підсумками проведеного громадського обговорення Кабінетом Міністрів України доопрацьовано низку законопроектів, зокрема проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації та розмежування повноважень органів місцевого самоврядування» від 30 вересня 2020 року; законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації та розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади» від 30 вересня 2020 року; проект Закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування» від 25 червня 2020 року; законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо приведення у відповідність положень податкового законодавства у зв'язку із

реформуванням адміністративно-територіального устрою» від 6 липня 2020 року та внесено їх на розгляд Верховної Ради України.

20 жовтня 2020 року Президент України Володимир Зеленський звернувся із посланням до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, у якому значну увагу було присвячено подальшій реалізації реформи децентралізації. Зокрема, він наголосив на непослідовності державної політики децентралізації та адміністративно-територіальної реформи, на тому, що децентралізація соціального захисту та соціальної допомоги з переданням відповідних функцій на рівень ОТГ стикається з проблемами фінансового забезпечення, якості управління, забезпеченості кваліфікованим персоналом, що погіршує результативність реформи. На його думку, в умовах децентралізації місцеві громади відіграватимуть провідну роль у впровадженні нових моделей медико-санітарної допомоги, які задовольнятимуть потреби місцевого населення. Президент України висловив упевненість, що мають бути внесені зміни до Конституції України, котрі дозволять запровадити децентралізований унітарний устрій. Розвиватиметься новий трирівневий адміністративно-територіальний поділ через створення нових адміністративно-територіальних одиниць на місцевому та субрегіональному рівнях у кожній області. Необхідно забезпечити повсюдність територіальних громад, спроможних до розвитку та надання мешканцям якісних і доступних публічних послуг. Для забезпечення єдності правового простору і відповідності діяльності органів місцевого самоврядування Конституції і законам України буде запроваджено інститут префектів. Місцеві державні адміністрації будуть ліквідовані та передадуть свої повноваження до виконавчих органів місцевого самоврядування.

Аналіз доопрацьованого законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації та розмежування повноважень органів місцевого самоврядування» у редакції від 30.09.2020 року зумовлює, на нашу думку, необхідність внесення до нього низки змін. По-перше, у пункті 4 статті 1 законопроекту пропонується наступне визначення: «посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету». На нашу думку, словосполучення «в органах» потрібно замінити на «в органі», адже на посадову особу місцевого самоврядування поширюються обмеження щодо виконання іншої оплачуваної роботи;

еднальний сполучник «та» змінити на «або», адже не обов'язково посадовій особі місцевого самоврядування одночасно виконувати як організаційно-розпорядчі, так і консультативно-дорадчі функції. По-друге, у пункті 7 статті 1 законопроекту пропонується наступне визначення: «сільська, селищна, міська рада (рада громади) – представницький виборний орган місцевого самоврядування, який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади та приймати від її імені рішення у межах визначеної законом компетенції, а також – юридична особа публічного права, бюджетна установа». Відповідно до класифікатора організаційно-правових форм господарювання (ДК 002:2004, затвердженого наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 року № 97), який застосовується під час вчинення реєстраційних дій державними реєстраторами, така організаційно-правова форма, як орган місцевого самоврядування має код 420, а комунальна організація (установа, заклад) – 430. То ж одно й та ж організація не може одночасно мати статус органу місцевого самоврядування та бюджетної установи. У бюджетній установі не можуть працювати посадові особи місцевого самоврядування, відповідно до чинної редакції статті 2 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», та згідно із новою редакцією змісту поняття «посадової особи місцевого самоврядування». На нашу думку, схожу логіку втілено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 26.06.2019 року у справі № 175/3283/18. Велика Палата прийшла до висновку, що територіальний центр соціального обслуговування, будучи бюджетною установою, не є органом місцевого самоврядування. Тому пропонуємо виключити словосполучення «бюджетна установа» із поняття «сільська, селищна, міська рада (рада громади)». Окрім того, пропонуємо вилучити із цього поняття словосполучення «наділяється правом», адже представництво інтересів територіальної громади та прийняття рішень – це міра не можливої, а необхідної поведінки ради громади. То ж пропонуємо його викласти в наступній редакції: «сільська, селищна, міська рада (рада громади) – представницький виборний орган місцевого самоврядування, який складається з депутатів і відповідно до закону представляє інтереси територіальної громади та приймає від її імені рішення у межах визначеної законом компетенції». По-третє, у статті 2 законопроекту запропоновано нове поняття місцевого самоврядування: «Міське самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення під власну відповідальність в межах Конституції і законів України в

інтересах жителів територіальної громади». Якщо порівняти його із чинною редакцією частини першої статті 140 Конституції України, то перше, що впадає у вічі, це те, що відповідно до Основного Закону України члени територіальної громади є жителями сіл, селищ, міст, а у законопроекті вказано, що вони є мешканцями територіальної громади. На нашу думку, для того, аби відмовитися від існуючих адміністративно-територіальних одиниць, котрі проголошені у частині першій статті 133 Конституції України, та запровадити проживання «у територіальній громаді», як мінімум, слід внести зміни до статті 133 Основного Закону України та Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», згідно із статтею 3 якого «місце перебування – адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком менше шести місяців на рік»; «місце проживання – житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає, а також спеціалізовані соціальні установи, заклади соціального обслуговування та соціального захисту, військові частини».

Бугай Юлія Романівна,

*Інститут підготовки юридичних кадрів для СБ України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
курсантка 3 курсу*

ШЛЯХ ДО НАТО ЯК МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВИХ ЗАСАД У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ ДЕРЖАВИ ДО ПРАВА ЄС

У реаліях сьогодення, одним з стимулюючих факторів для проведення внутрішніх політичних та соціально-економічних реформ різних сфер життя країни, гармонізації законодавства України з правовими нормами та демократичними принципами країн-членів ЄС є задекларований нашою країною шлях до вступу в НАТО.

Зазначимо, що основна мета НАТО полягає у забезпеченні свободи і безпеки країн-членів з використанням політичних і військових засобів, що базується на цінностях: демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного розв'язання суперечок в усьому євроатлантичному регіоні. Звичайно, альянс стоїть на захисті своїх країн-членів від загрози зовнішньої агресії та ворогів [1].

Саме тому вбачається доцільним для України стати членом НАТО, адже це цілковито відповідає її національним інтересам. А наслідком відмови від напрямку вступу до Північноатлантичного альянсу може бути перетворення України на буферну, так звану «сіру зону» – певну територію, яка опиниться поза контекстом безпекової політики й можна сказати залишатиметься у зоні невизначеності між Сходом і Заходом, а отже, стане більш вразливою до зовнішнього тиску. Україні в такому випадку може загрозувати самоізоляція, коли з країну не будуть сприймати як рівноправного партнера. Тож, вступ до НАТО дасть змогу нашій державі стати повноправним членом європейської спільноти.

Вступ до НАТО буде також відповіддю України на геополітичні домагання Росії. Зокрема: Україна по-справжньому виїде зі сфери критичного геополітичного впливу Росії й зможе будувати з нею рівноправні міждержавні відносини, позбувшись російського домінування [2].

Основоположним документом, що визначає зміст, характер і створює договірно-правову основу відносин так званого «особливого партнерства» України з НАТО є Рамковий документ Програми НАТО – «Партнерство заради миру», який започаткований 10 січня 1994 року.

Також важливе значення мають такі документи двостороннього співробітництва як Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО від 9 липня 1997 року, Декларація про її доповнення від 21 серпня 2009 року.

Ключовим системним документом розвитку співробітництва з НАТО та важливим інструментом здійснення реформ в Україні за підтримки Альянсу є Річні національні програми під егідою Комісії Україна-НАТО, які розробляються починаючи з 2009 року. Ці програми затверджується Президентом України. До реалізації Річних національних програм під егідою Комісії Україна-НАТО залучаються центральні органи виконавчої влади, інші органи державної влади, неурядові організації.

Пріоритетним, як доречно зазначила міжнародна газета «Європейська правда», та закріпленим у преамбулі Конституції лишається повноцінне членство України в Альянсі, адже Україна абсолютно впевнена, що членство в НАТО та перехід на стандарти НАТО для ЗСУ та інших сил оборони є єдиним стратегічним курсом. Найближчим до статусу члена НАТО, і водночас досяжним саме для України, був статус EOP – Enhanced opportunity partner, тобто Партнера з розширеними можливостями. Цей статус надається тим

країнам, чії збройні сили вже працюють із використанням стандартів НАТО, тобто вже є взаємодіючими з арміями Альянсу – проте з певних причин або віддають перевагу тісному партнерству, але не членству, як наприклад Швеція чи Фінляндія, або ж розраховують отримати членство в осяжний термін, як Грузія.

Ще в 2017 році Альянс офіційно в своїх офіційних джерелах визнав Україну державою, що прагне до членства – *Aspiring country* чи «країною-аспірантом».

НАТО висуває до країн-аспірантів насамперед вимоги економічного (наявність ринкової економіки), політичного (рівень розвитку демократії, боротьба з корупцією, вільні демократичні вибори, свобода ЗМІ тощо) та соціального (права і свободи людини, наявність ефективної судочинної системи тощо) планів. Шлях України до НАТО може значно прискорити процеси європеїзації у широкому розумінні цього слова. Жити серед європейських країн з «азіатським» тягарем радянського минулого – неможливо [3].

Ставши членом НАТО, Україна насамперед підвищить рівень своєї національної безпеки, отримає реальні гарантії існування як суверенної незалежної держави. Є два основні способи підвищення рівня національної безпеки: або самотужки створювати ефективну систему оборони і адекватний військово-промисловий потенціал, покладаючись при цьому насамперед на власні сили, або приєднатись до якогось потужного блоку [4]. В Україні в цьому плані є два вибори: або європейський вибір – блок НАТО, тобто система колективної оборони в Європі, створена європейськими країнами, або Євро-Азійська система під контролем Росії. Зазначимо, що Україна визначила свій вибір, в неї абсолютно однозначна дорога – приєднання до Європейської системи колективної оборони, тобто до НАТО. Саме це відповідає стратегічному курсу України, європейському виборі, підтриманому не тільки Президентом, але і парламентом, і народом України.

Стосовно твердження, що вступ до НАТО дорого коштуватиме Україні, то треба зауважити, що це нормальні «середні» витрати на оборону суверенної країни сучасного світу. Тим паче, система колективної оборони коштує набагато дешевше, ніж спроба забезпечити відповідний рівень національної безпеки самотужки. Тобто, якщо Україна не приєднується до блоку, то її витрати на забезпечення відповідного рівня безпеки, будуть значно вищими, аніж у разі входження України до НАТО [5].

Якщо порівнювати та говорити про ЄС і НАТО, то вступ до ЄС це як мрія на довгі роки, а вступ до НАТО – об'єктивна потреба.

Потрібно розрізняти, що ЄС є наддержавною організацією. Європейський Союз частково регулює в своїх країнах квоти виробництва різної продукції, інші речі, щоб тримались ціни на певному рівні, стежить за рівнем заробітної плати, щоб вона була відповідно висока, якоюсь мірою вводить квоти на експорт, імпорт та регулює інші речі. А НАТО, на відміну від ЄС, є не наддержавною, а міждержавною структурою. НАТО є інструментом, який забезпечує безпеку країн-учасниць і налагоджує співпрацю цих країн для відповідного реагування в разі виникнення небезпеки для того, щоб подолати ці можливі виклики [6].

Отже, вступ до НАТО не лише відповідає національним інтересам України, посилює безпекові спроможності країни, а й є одним з стимулюючих факторів для гармонізації законодавства України з правовими нормами та демократичними принципами країн-членів ЄС.

Література:

1. Міністерство оборони України: офіційний веб сайт.
2. Мартинов А. Ю. Північноатлантичний альянс // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2011. Т. 8 : Па – Прик. С. 225.
3. Гуменюк Б. І. Організація Північноатлантичного договору // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К.:Знання України, 2004. Т.2. 812с.
4. Північноатлантичний альянс: історія, функції, структура, відносини з Україною / Під загальною редакцією проф. Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 604 с.
5. Україна-НАТО: від знайомства до повноцінного членства / Укладач Павлюк М. В. Чернівці, 2008. 38 с.
6. Організація Північноатлантичного договору // Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4 : Н – П. 720 с.

***Науковий керівник:** підполковник Гончаренко Ганна Анатоліївна,
головний науковий співробітник відділу наукової та науково-дослідної
роботи Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки
України Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент*

***Ващишин Марія Ярославівна,**
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СТАНДАРТІВ ЄС У СФЕРІ ОХОРОНИ БІОРИЗНОМАНІТТЯ

Європейський Парламент та Верховна Рада України Законом № 1678- VII від 16 вересня 2014 р. синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, зобов'язуючись забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до acquis ЄС відповідно до напрямів, визначених у цій Угоді, та забезпечувати ефективне її виконання. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу полягає у поетапному прийнятті та впровадженні нормативно-правових актів України, розроблених з врахуванням законодавства Європейського Союзу [1, с. 228].

В Угоді про асоціацію визначені спільні цілі, серед яких, зокрема, сприяння поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблення зв'язків України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах. Однією з таких програм є програма з охорони довкілля. У травні 2020 р. Європейська Комісія запропонувала Європарламенту та ключовим міждержавним інституціям Європейського Союзу «Стратегію біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя» (COM (2020) 380 final) . Не виключено, що ця Стратегія зумовить необхідність внесення змін до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у природоохоронній сфері. Стратегія спрямована на досягнення глобальних цілей, передбачених Європейською Зеленою Угодою та Рамковою конвенцією ООН з охорони біорізноманіття.

Збереження властивостей екосистем, сталий розвиток біорізноманіття є основними завданнями, що досягаються в ЄС завдяки формуванню мережі охоронюваних територій «Natura 2000» з незмінним ландшафтом. Програма «Natura 2000» успішно

виконується і активізує природоохоронні заходи у межах екологічної політики Європейського Союзу. Директивою щодо збереження диких птахів (Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds) визначено території спеціальної охорони (Special Protection Areas), а Директивою щодо збереження природних оселищ існування дикої фауни та флори (Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora) визначено ділянки, важливі для Європейського союзу (Sites of Community Importance) в аспекті збереження біотичної й ландшафтної різноманітності. Ці дві директиви формують програму Natura-2000 для організації системи територій спеціального збереження (Special Areas of Conservation) [1, с.157]. Зазначені положення засвідчують безпосередній і нерозривний зв'язок обидвох Директив ЄС і їх фундаментальне значення для організації екологічної мережі у країнах-учасниках ЄС.

На виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС в Україні внесено зміни і доповнення до законодавства про охорону атмосферного повітря, водних ресурсів тощо. Для ефективного завершення процесу адаптації національного екологічного законодавства до екологічного законодавства ЄС важливим є прийняття Національної стратегії зі сталого розвитку, Національної програми збереження біорізноманіття, закону про ландшафти, Концепції створення в Україні системи річкових біокоридорів [2, с.745].

Відзначимо, що Указом Президента України від 12 січня 2015 року була затверджена Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020". 30 вересня 2019 року був підписаний Указ Президента України №722/2019 Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, у якому в п.15 передбачено захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття. Наразі розроблено Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, а також законопроект «Про території Смарагдової мережі».

Угодою про фінансування Дунайської транснаціональної програми (Interreg V-B Danube - CCI 2014TC16M6TN001), ратифікованою із застереженням Законом України № 2554-VIII від 19.09.2018 р., передбачено окремі аспекти міжнародного співробітництва країн Дунайського регіону у сфері охорони біорізноманіття. У цій Угоді зазначено, що міжнародне співробітництво може сприяти створенню платформи для підтримки збереження природи та біорізноманіття, а також формуванню умов для

сталого підвищення економічної вартості цих природних цінностей як на рівні управління, так і на практичному рівні. Сторони Угоди переконані, що транснаціональні дії можуть забезпечити основу для розробки відповідної політики, спрямованої на підтримку функціональної екологічної мережі. Передбачено створити і зберегти цілісні транснаціональні екокоридори, а також визначити та впровадити на транснаціональному рівні заходи щодо сталої валоризації природоохоронних територій за рахунок створення зеленої інфраструктури [3], що важливо для України, яка є учасницею формування Всеєвропейської екологічної мережі, структурним елементом якої є екокоридори.

Сучасні євроінтеграційні процеси України є запорукою ефективнішої екологічної політики України у сфері охорони вод та спеціального водокористування, підвищення гарантій екологічної безпеки, вдосконалення оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки та впровадження оселищного підходу в справі охорони біологічного різноманіття, зокрема, шляхом формування національної екологічної мережі та Смарагдової мережі.

Література:

1. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник. Львів, 2004. 256 с.
2. Екологічне право України: підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. Каракаша І.І. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.
3. Угода про фінансування Дунайської транснаціональної програми (Interreg V-B Danube - CCI 2014TC16M6TN001): Закон України №2554-VIII від 19.09.2018 URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-17#Text.

Ворона Петро Васильович,

*Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
перший проректор, професор кафедри публічного управління та
адміністрування, доктор наук з державного управління, доцент,
депутат Полтавської обласної ради, учасник АТО*

Кривошей Віталій Михайлович,

*начальник відділу фізкультури та спорту ССО, підполковник ЗСУ,
учасник АТО*

РОЛЬ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УБД

Проблематика формування механізмів соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій (УБД) сьогодні активно досліджується вченими психологами, правниками, соціологами, політологами, а також зі сфери державного управління та іншими дослідниками. Ці дослідження носять поліпредметний характер, адже у цій сфері – соціально-психологічної адаптації УБД перетинаються напрями досліджень багатьох наук, а важливість у тому, що тут закладаються основи соціальної стабільності та національної безпеки.

Значимість впливу посттравматичного розладу (синдрому - ПТРС) серед майже 400 тис. військовослужбовців що пройшли бойові дії на Сході України і стали учасниками українсько-російської війни у межах українського суспільства вимагає комплексних досліджень через призму науки державне управління дослідження для позитивного вирішення проблем соціально-психологічної адаптації УБД. А створення сприятливого соціального середовища для надання соціальної, психологічної і медичної допомоги УБД особливо тим воїнам, котрі отримали бойові поранення й каліцтва, набувши особливих потреб і потребують особливої уваги є надзвичайно актуальним [1].

Зважаючи на всезростаючу важливість дієвого супроводу діяльності військовослужбовців ЗСУ є також актуальним завдання аналізу особливостей державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД та визначення шляхів її модернізації.

Проблема соціально-психологічної адаптації (та соціального захисту як її складової) УБД досліджувалася такими вченими як: Г. Андреева, А. Вейн, О. Зотова, Т. Кабаченко, Н. Киселів, Ю. Клейберг, І. Кон, І. Кряжева, І. Милославова, А. Налчаджан, Б. Паригіна, А. Петровський, Ж. Піаже, О. Ткачишина, М. Ярошевський.

Вчені розглядали її з точки зору соціалізації особистості та соціальної реадaptaції. У процесі соціально-психологічної адаптації науковці виділяють стадії та притаманні їй фактори (Т. Кабаченко, В. Кислий), показники щодо її успішності (Ю. Бохонкова, І. Дроговоз, Н. Завацька, С. Зражевський, О. Самохвалова, О. Сафін, О. Урбановіч). Питання соціальної реадaptaції учасників АТО нині активно вивчається та досліджується як вітчизняними науковцями, психологами, так і за допомогою міжнародної спільноти, психологів, які займаються такими дослідженнями більш тривалий період (С. Басараб, О. Буковська, С. Васильєв, Л. Жаліло, А. Караян, В. Князевич, Л. Кудрик, А. Кучер, М. Мушкевич, І. Сиромятніков, Ю. Сурмяк, О. Тополь, О. Філатова, А. Чаплигін).

Серед механізмів соціально-психологічної адаптації УБД виокремлюють наступні: інформаційний, економічний, організаційно-правовий, освітній, фінансовий, меморіальний та інші. Всі вони об'єднані нами у комплексний механізм соціально-психологічної адаптації УБД (рис.1).

За визнанням багатьох ветеранів, вони потребують у зустрічах і спілкуванні зі своїми товаришами по службі, щоб легше пережити післявоєнну психологічну травму. Виходячи з досвіду роботи по соціально-психологічній адаптації УБД зазначаємо, що досвід реабілітації УБД необхідно використовувати на всіх рівнях її проведення; організувати роботу по соціально-психологічній адаптації УБД до умов мирного життя, яка повинна відповідати сучасним вимогам; посилити наукову розробленість проблеми соціально-психологічної адаптації УБД до цивільного життя, розширювати і вдосконалювати категоріальну базу науки в цій галузі. Необхідна розробка й апробація унікальних державних, регіональних, місцевих програм та створення цільових фондів із активним залученням наукового потенціалу України та провідних світових вчених.

Соціально-психологічна адаптація орієнтується на створення навколо УБД реабілітаційних умов доброзичливого до них (УБД) соціального середовища [3].

Важливим напрямом соціально-психологічної адаптації УБД є створення Центрів соціально-психологічної реабілітації УБД (на базі медичних комунальних установ), що повинні вирішувати такі завдання:

- медична реабілітація військовослужбовців УБД (особливо інвалідів);

- соціально-психологічна адаптація військовослужбовців – УБД та членів їх сімей у ринковий простір (індивідуальна психологічна та психотерапевтична допомога, групові та індивідуальні форми реабілітації);

- соціально-психологічна підтримка УБД і їх сімей (з цією метою повинна бути організована робота кімнати психологічного розвантаження при центрі);

- освітня діяльність (професійне консультування, первинна або додаткова професійна освіта, підвищення кваліфікації за «мирними» спеціальностями, професійна перепідготовка);

- сприяння в працевлаштуванні: створення банку вакансій робочих місць на ринку праці, підтримання зв'язків з роботодавцями;

-соціально-правовий захист УБД (координація дій центру з військкоматами, військовими частинами, службами зайнятості, навчальними центрами, юридичне консультування; підтримка підприємництва, участь у створенні і реалізації систем соціального захисту).

Комплексний механізм реалізації державної політики соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій ми розглядаємо як систему взаємопов'язаних, послідовних управлінських рішень, що здійснюються органами публічної влади та об'єднані метою ліквідації наслідків посттравматичного синдрому в УБД з метою їх повного залучення до соціально-економічних та суспільно-політичних процесів в державі і стимулювання їх до активної участі в державотворенні. Він включає організаційно-правовий, освітній, соціальний, інформаційний, меморіальний та інші механізми реалізації державної політики соціально-психологічної адаптації УБД та наступні процеси й інструменти: соціалізацію через підтримувані державою ГО та ветеранські клуби УБД; гуманізацію (залучення УБД до процесів національно патріотичного виховання молоді, до освітньо-виховного процесу у вищів та школи, в установи позашкілля); подальшу спеціалізацію (відбір та залучення до військової чи правоохоронної діяльності звільнених запас УБД); професійну перекваліфікацію (навчання за рахунок держави, отримання другої спеціальності); пасивний соціально-психологічний супровід сімей УБД; створення мережі практикуючих психологів-реабілітологів з УБД та капеланів; формування систе-

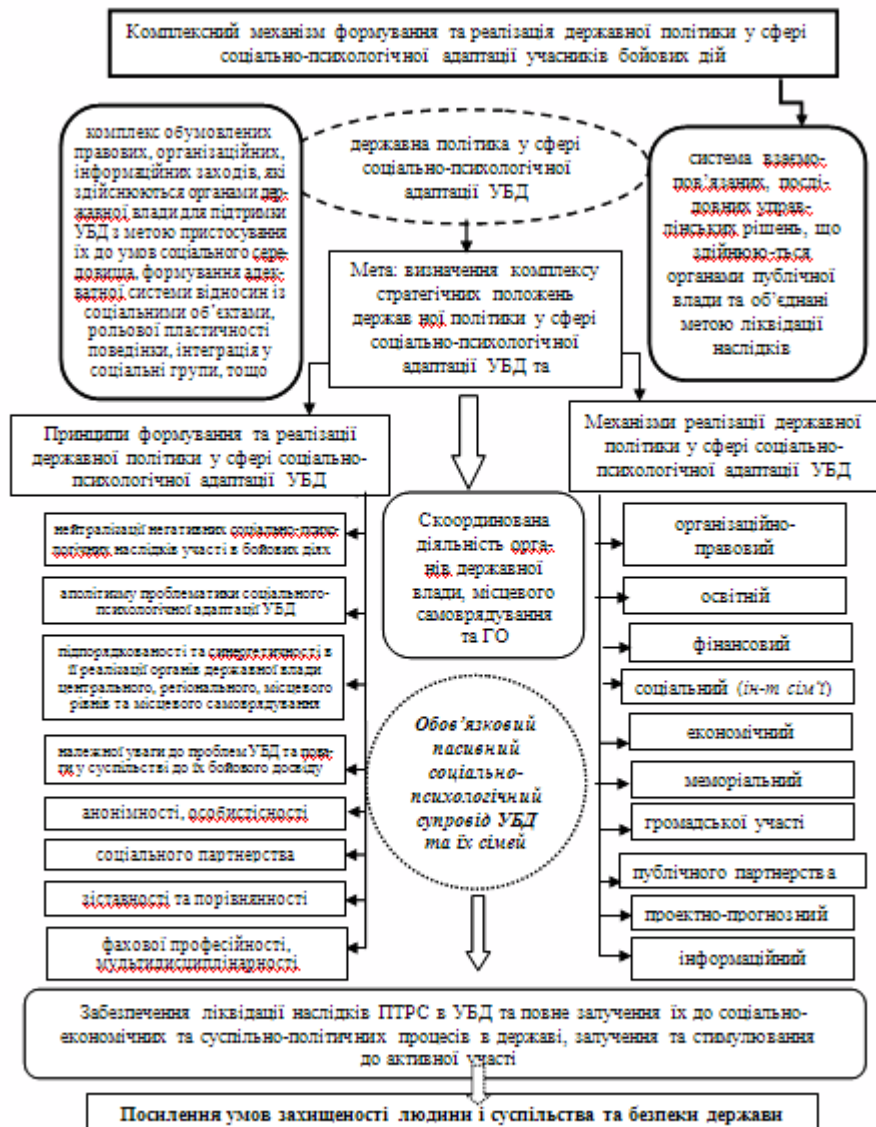

Рис. 1. Модель комплексного механізму формування та реалізація державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД

ми комунальних ветеранських клубів-музеїв з напрямком психологічної реабілітації; диференціальція підходів до соціально-психологічної адаптації УБД; формування програми залучення УБД до роботи у правоохоронних органах та органах публічної влади.

Комплексний механізм реалізації державної політики соціально-психологічної адаптації УБД включає суб'єкти її формування та реалізації центрального та регіонального й місцевого рівня (у т.ч. волонтерські структури, служби зайнятості, ГО УБД).

Серед цих суб'єктів її реалізації регіональні та місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які надають можливість УБД на пільгових умовах отримати кваліфіковану юридичну допомогу, що сприяє соціально-психологічній адаптації як дієва допомога держави. Адже учасники АТО, із відповідним статусом, члени сімей загиблих у разі порушення права на пільги та гарантії їх соціального захисту, передбачені законами. УБД мають право на пільги та гарантії соціального захисту, надання яких досить часто порушуються місцевими чиновниками. Серед цих пільг — це медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів; першочергове забезпечення житлою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов; першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва; першочерговий ремонт жилих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом; безоплатний проїзд один раз на два роки (туди і назад) залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом незалежно від наявності залізничного сполучення або проїзд один раз на рік (туди і назад) вказаними видами транспорту з 50-відсотковою знижкою. Окрім цього УБД на території інших держав надається право на позаконкурсний вступ до вищих навчальних закладів та переважне право на вступ до професійно-технічних навчальних закладів і на курси для одержання відповідних професій, безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів, інші пільги.

Для того, щоб скористатись правом безкоштовної юридичної допомоги варто лише звертатись до Центру надання правової допомоги та подає документи, що підтверджують її належність до однієї зі вразливих категорій громадян. Цей центр приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги та призначає адвоката. А держава, як гарант цих пільг, оплачує послуги адвоката, особа - судові витрати [2].

За цей рік Полтавський регіональний центр надання правової допомоги підтримав і допоміг понад 600 особам, що є вагомою

допомогою УБД у вирішенні їхніх проблемних питань. Така динаміка співпраці є позитивним досвідом співпраці Центрів з громадськими організаціями УБД в АТО-ООС у справі соціально-психологічної адаптації УБД.

Література:

1. Ворона П. В. Шляхи соціальної реабілітації учасників українсько-російської війни на Сході України: зарубіжний досвід // Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління». 2018. № 3 (90). С.55 – 62.

2. Перший полтавський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги. URL: <http://www.adm-pl.gov.ua/page/bezoplatna-pravova-dopomoga>.

3. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика. 2004. Київ. ВМУРОЛ «Україна». 408 с.

Гайдамака Вікторія Олександрівна,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри права Європейського Союзу*

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасна теорія права фіксує існування чотирьох поколінь прав людини. Це зумовлено не лише історичними особливостями розвитку такого феномену як «права людини», але йплинністю часу, появою нових і більш складних правовідносин. Якщо під першим поколінням прав людини прийнято розуміти право на життя, свободу думки, віросповідання тощо; другим – сукупність соціально-економічних та культурних прав; третім – колективні права, зокрема право на утворення громадських об'єднань, проведення мітингів, демонстрацій, право народів на мир тощо; то до четвертого покоління прийнято відносити право на аборт, евтаназію (штучну смерть), на інтернет та інші (слід, однак, зазначити, що серед дослідників немає єдності в питанні переліку прав, які можуть бути віднесені до цього покоління). У даній статті буде зроблена спроба встановити сутність прав другого покоління та який саме спосіб забезпечення цих прав має місце в Європейському Союзі.

Питання про те, які права належать до категорії соціальних, лише на перший погляд здається досить легким, оскільки попри численні дослідження так і не отримало вичерпної відповіді. Зазвичай під соціальними правами розуміють права людини на матеріальну, а іноді і духовну підтримку з боку держави з метою забезпечення гідних умов

її матеріального, фізіологічного та морального існування [1, с. 30] . З точки зору мети надання соціальних прав теж більш-менш існує порозуміння: вони необхідні для підтримання соціального миру в суспільстві і державі, оскільки доступність для кожного індивіда елементарних благ цивілізованого суспільства є гарантією його спокою.

Немає розбіжностей і щодо визнання соціальних прав правами другого покоління, які потребують позитивної діяльності держави для їх забезпечення. Якщо права першого покоління є формою обмеження влади правами і свободами людини, то права другого покоління (зокрема, соціальні права) – це форма обтяження влади правами і свободами людини.

Влада може покласти на себе цей тягар добровільно. Однак в цьому випадку неможливо говорити про юридичну гарантованість цих прав, оскільки вимоги, що виникають на основі таких етичних підстав, як співчуття, милосердя, любов до ближнього (безсумнівно, існуючих, але таких, що не мають правової природи), будуть базуватися на моральному обов'язку надати допомогу ближньому, а не на праві вимагати. Для того, аби надати цьому обтяженню правовий характер, необхідно, щоб у певного суб'єкта виник юридичний обов'язок. А покладання юридичного обов'язку можливо тільки шляхом його юридичного закріплення, причому закріплення саме нормативного, оскільки при договірному закріпленні зберігається добра воля «обтяжуваного» суб'єкта.

Шляхом нормативного закріплення визначається не тільки сам обов'язок, але й його зміст, що теж характерно саме для соціальних прав. Без такого нормативного закріплення абстрактне соціальне право не перетворюється на право суб'єктивне [2, с. 159-160].

Слід зазначити, що сьогодні немає достатніх підстав обговорювати ідею створення уніфікованого соціального закону для всіх держав-членів, оскільки ЄС не планує вводити систему наднаціонального регулювання політики соціального забезпечення; він лише зацікавлений в координації національних систем і забезпеченні дотримання принципів недискримінації [3, с. 29].

ЄС лише підтримує і доповнює зусилля національних урядів щодо покращення здоров'я європейців за рахунок фінансування та розробки законодавства з широкого кола питань (товари і послуги для здоров'я, безпечне харчування, боротьба із захворюваннями, чисте повітря, безпечні робочі місця). Так, у листопаді 2017 р. Європарламент, Рада і Комісія проголосили Європейський стовп соціальних прав для забезпечення нових та більш ефективних прав для

людей і підтримки справедливих та добре функціонуючих ринків праці та систем соціального забезпечення. Стовп заснований на 20 принципах і включає низку ініціатив, пов'язаних із забезпеченням рівних можливостей та доступом до ринку праці; справедливими умовами праці; адекватним та стійким соціальним захистом [4].

Підбиваючи підсумок варто зазначити, що для встановлення змісту прав другого покоління, важливо їх розглядати у взаємозв'язку із правами першого покоління, де права другого покоління виступають формою обтяження влади правами і свободами людини. Тому що, окрім того, що держава повинна не порушувати основні права людини, вона повинна забезпечити й інші права (а саме, потреби в освіті, соціальному забезпеченні, медичній допомозі), для гідного життя та розвитку людини, вже не просто як живої істоти, а як повноправного члена суспільства та як особистості з певними потребами. Європейський Союз виконує координаційну функцію, а саме визначає вектор розвитку законодавства держав-членів ЄС у сфері забезпечення та дотримання права на працю, відпочинок, освіту, медичну допомогу (що й продемонструвала пандемія 2020 року), тобто прав другого покоління.

Література:

1. Алебастрова И.А. Социальные права: конституционные обещания или привидения? Государство и право. 2010. № 4. С. 30-38.
2. Филиппова М.В. К понятию социального права: общетеоретические подходы. От социальных прав к социальному праву (VII Пашковские чтения): Сборник статей по материалам Международной научно-практической конференции. СПб.: ООО «Центр социальных и правовых технологий», 2017. С. 157-164.
3. Дериглазова Л.В. Социальная Европа и социальная политика Европейского союза. Учеб.-метод. материалы № 5/2017. Российский совет по международным делам (РСМД). М.: НП РСМД, 2017. 56 с.
4. Social Europe: what Parliament is doing on social policy. (2017). URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20170616STO77648/social-europe-what-parliament-is-doing-on-social-policy> (дата звернення: 08.05.20).

Гладкий Сергій Олександрович,

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
доктор юридичних наук, професор*

АДАПТАЦІЯ ЧИ РЕЦЕПЦІЯ: ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Політичній еліті України закидають відсутність стратегічного мислення, неспроможність розробити і впроваджувати в життя стратегію розвитку країни. Звинувачення небезпідставне: на відміну від багатьох країн – флагманів цивілізаційного поступу Україна не має стратегічних планів розвитку на скільки-небудь віддалену перспективу. Головних причин декілька: нестабільність і депресивність економіки, недостатня структурованість громадянського суспільства і політичної системи. Не слід забувати і про фактичну війну на сході країни та пандемію коронавірусу, яка загрожує стати постійним фактором суспільного життя. Вагомим чинником є також низький рівень політичної і правової культури представників політичної еліти (варто лише пригадати спосіб формування складу правлячої нині партії на останніх парламентських виборах і стиль проведеної нею виборчої кампанії). В українському політикумі затребуваними є вітчизняні та зарубіжні політтехнологи, які пропонують свої послуги з вирішення поточних (тактичних) завдань, пов'язаних насамперед з політичним піаром. Фахівці-експерти, які спроможні розробляти моделі довгострокового розвитку країни, не знаходять собі гідного місця в експертному середовищі. І мабуть це закономірно з огляду на відсутність ресурсу для впровадження таких моделей: країні бракує достатньо потужної та патріотично мотивованої політичної волі; маємо колосальну кризу довіри населення до державних інституцій (презентація довгострокових стратегій буде сприйнята суспільством як черговий піар безвідповідальних політиків).

Разом з тим, твердження про цілковиту відсутність стратегії розвитку країни, її правової та адміністративної систем, не має фактичної підстави. Угода про асоціацію з ЄС безперечно є документом, який має для України стратегічне значення хоча б тому, що повна і дійсна її реалізація – питання віддаленої перспективи (законодавчі кроки – це лише перший і, напевно, найлегший етап трансформації країни).

Принципова схема взаємодії України з ЄС є очевидною: країни ЄС створили і продовжують створювати стандарти, механізми, інституції, які вкорінені в їх економіці, політиці, культурі, породжені ними та покликані задовольняти їх потреби та інтереси; Україна адаптує власне право та інституційний механізм правореалізації до стандартів ЄС, а нерідко – не маючи власних (хоча б і недосконалих) аналогів – фактично запозичує (рецепіює) зарубіжні зразки. Для українського суспільства як посттоталітарного рух цим шляхом – це, безсумнівно, поступ. Проте в рецепціях зазвичай приховуються ризики двоякого роду: внутрішні (загроза фактичного відторгнення привнесеного ззовні як «неорганічного» для власного соціуму з усіма його явними та прихованими соціальними регуляторами і ментальними «фільтрами»; у нормативному вимірі привнесення продовжують існувати, маючи низький регулятивний ефект, що приводить до декларативності (імітативності) нововведень і поглиблює правовий і політичний нігілізм населення); зовнішні (йдеться про ризики, які реципієнт одержує ззовні разом з прогресивним матеріалом в силу генетичних закономірностей (запрограмованості) розвитку останнього).

Чи є у реципієнта вибір? Вочевидь на даний момент немає, але це не привід для відмови від усвідомлення реалій. Загальнотеоретичний рівень такого усвідомлення спрямований на рефлексію глобальних ризиків. Серед останніх ключову роль у майбутньому ймовірно відіграватимуть ціннісні трансформації в об'єднаній Європі, пов'язані з подальшим розвитком «суспільства споживання». Проблема, як відомо, не нова: Європа старіє, і не лише демографічно. Поступово її головною стратегією стане стратегія виживання, в тому числі за рахунок слабших партнерів. Прагматизм і явний чи прихований протекціонізм посилюватимуться, цінності трансформуватимуться. Зазначене стосується і правової свідомості. Якщо І.Кант вважав право «найсвятішим, що є у Бога на землі», то в сучасній цілковито десакаралізованій свідомості воно є лише інструментом, який держава як сервісна інституція використовує руками «технократів» для задоволення потреб платників податків. Останні ж формуються згідно із законами «суспільства споживання», яке демонструє невпинне руйнування традиційних цінностей, в тому числі правових. Формується право епохи постмодерну, тобто епохи переможного релятивізму і тотального заперечення аксіологічних засад суспільства. Пересічний індивід в такому суспільстві – ідеальний об'єкт для маніпулятивного впливу. Як відомо, перебіг кризи сучасного цивілізаційного розвитку охарактеризували у своїх працях М. Бердяєв,

П. Сорокін, Ж. Бодріяр, М. Хоркхаймер, Г. Маркузе, Х. Ортега-і-Гасет, Ф. Фукуяма, І. Валерстайн, Т. Адорно, М. Гайдегер, Е. Гусерль, Ж.–П. Сартр, Е. Фром, К. Ясперс та ін.

Одне з головних призначень національної еліти – відрефлексовувати тенденції та пов'язані з ними ризики з погляду національних інтересів, створювати національні стратегії найбільш безпечного й ефективного руху у майбутнє, шукати власну національну формулу геополітичної конкурентоспроможності, формувати націоцентричне (незважаючи на глобалістичний антураж) мислення у тих, хто приймає рішення від імені держави. І жодної альтернативи цьому за умови збереження суверенітету держави не має. Відповідно, Угода про асоціацію з ЄС для України може бути лише тимчасовим заміном національних стратегій, які має виробити національна еліта для всіх ключових сфер суспільного життя. Зазначене не означає, що слід послабити зусилля з адаптації українського права до права ЄС. Сьогодні, ймовірно, це оптимальна тактика збереження динамічної рівноваги в українському суспільстві.

Гресь Наталія Миколаївна,

*Сумський національний аграрний університет,
старший викладач кафедри приватного і соціального права*

Березовська Валерія Олександрівна,

*Сумський національний аграрний університет,
студентка 4 курсу*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

За даними ВООЗ, проблема безпліддя сьогодні зачіпає кожную п'яту пару. Для багатьох із них сурогатне материнство – угода відповідно до якої, жінка – гестаційний кур'єр, зобов'язується завагітніти шляхом запліднення *in vitro*, народити дитину та передати її замовникам, як правило, безплідним парам - є єдиним варіантом народження дитини. Всупереч тому, що зазначений метод дуже популярний, він став предметом багатьох дискусій не лише серед лікарів, але і серед юристів. Однією з причин цього є недосконалість норм законодавства, які регулюють питання сурогатного материнства, в тому числі норм міжнародного права, через те що виник спеціалізований транскордонний ринок комерційних послуг сурогатних матерів.

Оскільки практика сурогатного материнства несумісна зі стандартами Європейського Союзу, а угоди про сурогатне материнство суперечать європейському законодавству - Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Конвенції про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення та Конвенції про права дитини ООН – більшість європейських країн, в тому числі Німеччина, Швеція, Норвегія, Італія, Польща, Австрія, Франція не визнають жодних форм сурогатного материнства. Основним аргументом противників легалізації сурогатного материнства є порушення людської гідності, що трактується як об'єкт, тобто інструменталізація та комерціалізація людської особистості. Визнання того, що предметом договору є не дитина, яку народить мати, а народження дитини, усвідомлення того, що дитина народжується для іншої жінки, порушує емоційний зв'язок, що утворюється під час вагітності, і, зрештою, психічний стан сурогатної матері, який може негативно позначитися на здоров'ї дитини – все це знецінює інститут материнства як такого.

Англія, Австралія та більшість штатів у США визнають лише альтруїстичне сурогатне материнство. Серед аргументів на користь легалізації такого типу процедур - соціальна солідарність з жінками, які за станом свого здоров'я не можуть скористатися іншими методами продовження роду.

Комерційне сурогатне материнство є законним в Індії, Україні та Каліфорнії. Сьогодні Україна стала центром транскордонної репродуктології, але не дивлячись на це українське законодавство має значні недоліки в правовому регулюванні сурогатного материнства.

Україна – країна з найбільш ліберальним законодавством щодо сурогатного материнства. Так Цивільний кодекс України визначає право жінки та чоловіка брати участь у програмах репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством та право бути донором репродуктивних клітин (п 7 ст 281), (п 1 ст 290), містить загальні положення про зобов'язання та договори, зокрема договір про надання послуг (статті 901-907), які застосовуються до контрактів щодо сурогатного материнства. Сімейний кодекс України закріплює визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій (ст.123). Реєстрація народження дитини здійснюється відповідно до ЗУ «Про державну реєстрацію актів цивільного стану. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» передбачає, що штучне запліднення та імплантація ембріона

проводяться у порядку, встановленому компетентним центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у галузі охорони здоров'я.

Основним джерелом правового регулювання у сфері сурогатного материнства в Україні є Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 787 від 09.09.2013 р. «Про затвердження порядку використання допоміжних репродуктивних технологій в Україні». Але навіть він не містить визначення поняття «сурогатне материнство», «сурогатна мати», а законодавець розглядає сурогатне материнство як метод лікування безпліддя за допомогою допоміжних репродуктивних технологій.

З юридичної точки зору сурогатним материнством можна вважати послугу, що полягає у народженні дитини сурогатною матір'ю та передачі її клієнту. Це різновид цивільно-правового договору, укладеного між сурогатною матір'ю та майбутніми батьками, на підставі якого сурогатна мати зобов'язується виношувати вагітність, а після народження дитини передає права на дитину майбутнім батькам.

Українське законодавство не вбачає ризику, пов'язаного із сурогатним материнством, оскільки не передбачено жодних положень, якщо дитина народжується з генетичними вадами, пара розлучається під час сурогатної вагітності, настає смерть одного або обох батьків під час сурогатної вагітності тощо. Інститут сурогатного материнства також породжує низку інших проблем стосовно правового становища сурогатної матері та генетичної матері, наприклад питання про те, чи належить право на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами сурогатним матерям чи жінкам, які виховують дітей, народжених ними.

Транскордонне сурогатне материнство своєю чергою, призводить до проблем громадянства, національності, материнства, батьківства та прав дитини.

Безперечно, сьогодні, питання сурогатного материнства та пов'язані з цим проблеми є лише одним фрагментом питання адаптації сімейного законодавства до нових явищ, пов'язаних з можливостями, які створює медицина. В Україні назріла гостра потреба закріплення на законодавчому рівні

порядку та чіткої регламентації використання допоміжних репродуктивних технологій, комплексного розв'язання проблем, пов'язаних із комерційним сурогатним материнством та сприяння розвитку альтруїстичного сурогатного материнства.

Забуга Юлія Юріївна,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
НДІ вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України,
кандидат юридичних наук*

Михайліченко Тетяна Олександрівна,

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
НДІ вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
кандидат юридичних наук*

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄС

Відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18.03.2004 р., пріоритетним напрямом української зовнішньої політики та однією з основних складових процесу інтеграції України до ЄС є адаптація законодавства України до законодавства ЄС, яка полягає у приведенні законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* [1]. Така адаптація передбачена і в ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною, ЄС та іншими державами-членами. Виходячи із положень цієї статті, нині визначено 16 пріоритетних сфер адаптації, серед яких передбачено і митне право, а також податки, зокрема непрямі.

В контексті цього не зовсім зрозумілими є ті зміни, які були внесені до Кримінального кодексу (далі – КК) України, зокрема, щодо контрабанди. І зараз неоднозначно сприймається виключення Законом України (далі – ЗУ) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» № 4025-VI від 15.11.2011 р. (далі – ЗУ № 4025-VI) частини предметів контрабанди із переліку, передбаченого у ст. 201 КК. Значна частина дослідників слушно доводить про доцільність повернення попередньої редакції цієї статті¹. Пізніше і

¹ Нині так звана «товарна контрабанда» підпадає під ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 485 Митного кодексу України, або ж кримінального правопорушення, що передбачене ст. 212 КК України, однак останні зміни до цієї статті

законодавець своїми змінами намагався скорегувати згадану вище декриміналізацію. Так, ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» № 2531-VIII від 06.09.2018 р., КК України було доповнено ст. 201-1 «Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України». Як слушно вказує О. О. Дудоров, ці зміни лиш посилили казуїстичність кримінального закону та мали фрагментарний характер [2]. Для прикладу, порівняння диспозицій ч. 1 ст. 201 та ч. 1 ст. 201-1 КК дозволяє зробити висновок, що з об'єктивної та суб'єктивної сторін ці склади кримінальних правопорушень є ідентичними. Це ж стосується і суб'єкта цих правопорушень. Єдине, що відрізняє ці склади – це безпосередній об'єкт та предмет. Таким чином, можна зробити висновок, що склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 201-1 КК, є спеціальним відносно складу, передбаченого ст. 201 КК, хоча законодавець і намагався уникнути терміну контрабанда, необґрунтовано розширюючи назву ст. 201-1 КК. Однак ми повною мірою погоджуємося із О. В. Ус, що «існування спеціальних кримінально-правових норм поряд із загальними має сенс, коли спеціальна норма по-іншому (доволі принципово) вирішує питання про кримінальну відповідальність та кваліфікацію вчиненого суб'єктом злочину порівняно із загальною» [3, с. 139].

Порівняння санкції цих статей, а саме частин перших, дозволяє констатувати, що склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 201-1 КК, є привілейованим відносно складу контрабанди та варто констатувати рівність мінімальних меж покарання у виді позбавлення волі в обох нормах і відмінність у верхніх їх межах із розривом у 2 роки.

Проте вже через пів року ЗУ № 2708-VIII від 25.04.2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» в примітку до ст. 201-1 КК вносяться зміни, якими, зокрема, зменшено мінімальну межу для великого розміру із 1 000 до 18 н.м.д.г.! Виникає логічне запитання: що ж так критично змінилося

привели до того, що розмір несплачених митних платежів (податків) має сягати значних розмірів – 3 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – н.м.д.г.), а це станом на 2020 р. щонайменше 3 153 000 грн. Тому автори і говорять, що мала місце фактична декриміналізація.

за трохи більше, ніж пів року? На жаль, в Пояснювальній записці від 16.04.2019 р. до законопроекту вказано лише, що «незважаючи на суттєві економічні та фінансові результати дії мораторію на експорт лісу-кругляка, й досі залишається не вирішеним питання безконтрольних варварських рубок українських лісів» [4]. До того ж для т. зв. господарських кримінальних правопорушень характерним є те, що мінімальна межа великого розміру починається щонайменше зі 100 н.м.д.г. (зокрема, ст. 203-1 КК), а особливо великого розміру – з 400 н.м.д.г. (ст. 199 КК). І лише в окремих статтях цього розділу значний розмір починається з 20 н.м.д.г. (як-от, статті 203-1, 223-1, 229 КК). Тому бажано було б, щоб законодавець дотримувався все ж традиційного підходу.

Цікаво, що станом на 09.10.2020 р. в Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься лише 2 вироки за ст. 201-1 КК, а, виходячи із ухвал, в процесі судового розгляду не знаходиться і десятка справ за цією статтею, незважаючи на те, що аналізована кримінально-правова заборона є чинною в першій редакції ще із 01.01.2019 р. Виникає питання: як може так кардинально відрізнитися ситуація, яка описувалася в Пояснювальній записці, інформації в засобах масової інформації [5; 6] від ситуації, яка спостерігається в Єдиному державному реєстрі судових рішень? А ще: чи є доцільним перевантажувати КК України фактично мертвими нормами, а точніше – наскільки є раціональним виокремлення вказаного спеціального складу кримінального правопорушення?

Отож, можна констатувати, що подібні зміни до закону про кримінальну відповідальність навряд чи можуть свідчити про наближення національного законодавства до законодавства ЄС, адже вони не дозволяють фактично зменшити кількість правопорушень на митниці, зокрема, контрабанди товарів.

Література:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України; Програма, Перелік від 18.03.2004 № 1629-IV. База даних «Законодавство України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1629-15> (дата звернення: 09.10.2020).

2. Дудоров О. О. Законодавчі новели щодо кримінально-правової охорони українських лісів – обґрунтоване посилення відповідальності чи її невиправдана гуманізація? Гуманізація кримінальної відповідальності: II Міжнар. наук.-практ. симпозіум (м. Івано-Франківськ, 16–17.11.2018 р.). Івано-Франківськ: Ред.-вид. відділ Ун-ту Короля Данила, 2018. С.85–95. URL:

www.dspace.lduvs.edu.ua/bitstream/123456789/378/1/4.%20Дудоров%20КП%20охорона%20лісів.pdf (дата звернення: 01.10.2020).

3. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Х. : Право, 2018. 368 с.

4. Картка законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65825 (дата звернення: 01.10.2020).

5. На Закарпатті СБУ припинила контрабанду лісу за кордон. Главком. 14.08.2019. URL: <https://glavcom.ua/news/na-zakarpatti-sbu-privinila-kontrabandu-lisu-za-kordon-617950.html> (дата звернення: 09.10.2020).

6. У Києві викрили спробу контрабанди деревини вартістю близько 200 тисяч доларів. Інформаційне агентство «Українські Національні Новини». – 02.03.2020. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1855411-u-kiyevi-vikrili-sprobu-kontrabandi-derevini-vartistyu-blizko-200-tisyach-dolariv> (дата звернення: 09.10.2020).

Каландирець Ярослав Миколайович,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
магістрант*

«РЕМУНІЦІАЛІЗАЦІЯ» КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Правове явище приватизації як державного, так і комунального майна є невід'ємною частиною життєдіяльності будь-якої демократичної держави – своєрідним засобом «циркуляції» окремих об'єктів права власності на користь ефективного власника з приватного сектору економіки. Приватизація, насамперед, є одним із засобів економічного зростання, більше того, цей процес може здійснюватися з метою зменшення частки комунальної або державної власності в економічній структурі, виступати засобом залучення зовнішніх інвестицій.

Українське законодавство у сфері приватизації комунального майна зазнало суттєвого оновлення з набранням 07.03.2018 р. чинності Закону України № 2269-VIII «Про приватизацію державного і комунального майна» (далі – Закон). Новий нормативно-правовий акт присвятив особливу увагу принципам процесу приватизації, розкриттю пов'язаної з процесом термінології, ознакам об'єктів, які не підлягають приватизації тощо. Зокрема, законом було суттєво спрощено підхід до

визначення об'єктів приватизації – об'єкти великої приватизації (понад 250 млн гривень) та об'єкти малої приватизації, перелік ознак яких визначено у статті 5 Закону [1].

Тематиці модернізації вітчизняної практики приватизації державного та комунального майна присвятили свої праці Г. М. Будурова, Н. О. Герасименко, В. А. Устименко та ін. З огляду на продовжувану тенденцію до збереження вагомих показників питомої ваги державного майна в економіці України це питання не втрачає актуальності та потребує подальшого дослідження.

Зважаючи на європейський та євроатлантичний курс інтеграції держави та реалізації Україною принципів ринкової моделі економіки, доцільним є звернення до практики європейських держав, які володіють законодавством, адаптованим відповідно до актуальних ринкових умов господарювання.

Досліджуючи практику європейських країн, у тому числі – країн колишнього соціалістичного табору в європейському просторі, спостерігається залежність методів приватизації від способу передачі новому власнику:

- у безоплатній формі чи оплатній – за повну вартість чи на пільгових умовах;
- у чековій чи грошовій формах;
- у порядку закритої чи публічної процедури [2].

У свою чергу, різняться і моделі здійснення приватизації – у країнах англосаксонської правової сім'ї широкого застосовувалась децентралізована модель приватизації з наданням значного обсягу повноважень місцевим органам влади у контексті приватизаційного процесу. Проте, як визначають окремі науковці, більш результативно виявилась централізована модель приватизації комунального майна за участі національних органів державної влади з відповідними повноваженнями, яка використовувалась у європейських країнах континентального права в другій половині XIX ст. [3]

У контексті приватизації підприємств стратегічного значення, у тому числі тих, які надають важливі комунальні послуги населенню, законодавством країн-членів ЄС на законодавчому рівні передбачено заходи контролю за наслідками проведеної приватизації - особливі корпоративні права щодо можливості втручання у діяльність такого підприємства у формі, наприклад, накладення заборони на зміну положень статутних документів; право подвійного голосу тощо (так звані «золоті акції») [3].

Широке проведення у 1980-х рр. країнами ЄС приватизації підприємств, які надають комунальні послуги спочатку у формі

прямого продажу, а після прийняття Директив ЄС про закупівлі 1993 р. - залучення приватних підприємств до аутсорсингу окремих видів таких послуг спричинило розповсюджені випадки використання монопольного становища приватними підприємствами з обслуговування водо-, енергопостачання, громадського транспорту тощо.

Основними причинами здійснення ремуніципалізації вищезгаданих підприємств у європейських країнах є:

- закінчення дії приватизаційних контрактів;
- неспроможність приватних власників здійснювати належний контроль підприємством, що спричиняє зниження ефективності останнього;
- необгрунтоване підвищення цін на надані підприємством послуги;
- значні витрати на проведення тендерів та здійснення моніторингу діяльності підприємства (більш ніж 10 %);
- низьке працевлаштування підприємством, неналежні умови праці робітників [4].

Окремі науковці стверджують, що найбільший удар по діяльності приватних підприємств з надання комунальних послуг спричинила глобальна фінансова криза 2008 року, з настанням якої і пов'язується початок процесу ремуніципалізації. Наприклад, упродовж 2007-2012 рр. у Німеччині була проведена кампанія з перетворення більш ніж 200 неефективних приватних енергетичних підприємств в муніципальні компанії, що дозволило досягти понад 50 % їх присутності на ринку електро-, газо-постачання та опалення [5].

З іншого боку, ремуніципалізація ринку комунального водопостачання Франції була спричинена найвищим відсотком присутності приватних підприємств у цій сфері з-поміж ЄС – 75 % населення країни. З огляду на тісні зв'язки цих суб'єктів господарювання з основними політичними силами держави, таким підприємствам надавались пільгові умови для провадження ними діяльності, що дало змогу зайняти домінуючі позиції на ринку надання комунальних послуг. З 2000 року 16 департаментів Франції започаткували процес заміни приватних контрактів щодо надання послуг з водопостачання угодами з підприємствами державного сектору економіки, який набув актуальності до кінця десятиліття одночасно із закінченням дії контрактів, підписаних у 1980-х роках [6].

Найбільш актуальним для України є французький метод ремуніципалізації громадського транспорту, втілений у положеннях Транспортного кодексу Франції (Code des transports de France) від 3

листопада 2010 року. Відповідно до положень нормативного акту, дві та більше комуни Франції мають право утворити «місцеву публічну компанію» (societe publique locale - SPL), яка буде обслуговувати вищезгадану сферу, проте законодавством встановлені певні вимоги щодо її утворення:

- компанія повинна знаходитись повністю (100 %) у комунальній власності, навіть часткове володіння приватним власником не допускається;

- комуни здійснюють керування підприємством на власний розсуд, не допускаючи випадків обов'язкового залучення інвестицій від приватних компаній [7].

В окремих департаментах Франції така практика утворення комунальних підприємств дала змогу досягти значної економії бюджету – до 800.000 євро на рік при зниженні до 20 % вартості наданих комунальних послуг [8]. За умови відповідної адаптації моделі societe publique locale до національних реалій, їх створення на базі новоутворених об'єднаних територіальних громад дозволить подолати нестабільність та неякісність надання послуг з публічного перевезення українськими містами, а в перспективі – зниження вартості надання таких послуг.

Як правило, населені пункти мають низку питань, які складно вирішувати самостійно. Серед них - організація пасажирських перевезень. Упоратися з цим легше, якщо співпрацювати - об'єднувати кошти і зусилля з сусідніми громадами, які в цьому теж зацікавлені. Механізм такої міжмуніципальної консолідації передбачений Законом України «Про співробітництво територіальних громад», прийнятим у 2014 році. З того часу сотні громад через укладання договорів про співпрацю поліпшили якість послуг із перевезення, що надаються на їхній території.

Таким чином, процедура ремуніципалізації колишніх комунальних підприємств за умови можливості належного фінансування такого підприємства вітчизняними територіальними громадами є дієвим засобом підвищення якості надання послуг відповідної адміністративно-територіальної одиниці, стабілізації їх ринку. Європейський досвід провадження ремуніципалізації свідчить про її високу ефективність як у контексті збереження бюджетних коштів, так і щодо належної якості надання послуг кінцевому споживачеві.

Література:

1. Про приватизацію державного і комунального майна (Закон України). № 2269-VIII. (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>.

2. Задерейко С. Ю. (2012) Особливості приватизації в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України, (173), 168-173.

3. Пивоваров С. Э. (2004) Постприватизационное развитие предприятий, комплексов, отраслей. Санкт-Петербург: Питер.

4. EPSU November 2011 Report Germany: Trend toward re-municipalisation of energy sector. (2011) URL: <http://www.epsu.org/a/8107>.

5. VKU 2011. The Local Public Utility Sector - Infrastructure partner for a capable Europe. (2011) URL: <https://bit.ly/358GJ77>

6. Martin Pigeon, David A. McDonald, Olivier Hoedeman and Satoko Kishimoto . Re-municipalisation: Putting Water Back into Public Hands. (2012). URL: <https://bit.ly/3m2TUgR>

7. Legifrance: Code des transports à la date du : 18 oct. 2020. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000023086525.

8. EPSU: France: new form of municipal company. (2012). URL: <https://www.epsu.org/article/france-new-form-municipal-company>.

***Науковий керівник:** Божко Володимир Миколайович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

***Кальян Сергій Євгенійович,**
Полтавська державна аграрна академія,
доктор політичних наук, професор*

***Міняйло Катерина Іванівна,**
Полтавська державна аграрна академія*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ГАРАНТІЇ ПРАВА НА ЖИТЛО

На сьогодні Україна є активним та повноправним учасником міжнародної спільноти. На шляху до євроінтеграції Українська держава має відповідати світовим стандартам, а особливо, що стосується забезпечення і гарантування прав людини, що є основним обов'язком держави. Право на житло є одним із найнеобхідніших прав людини для її нормального функціонування на життя. Право на житло – є однією з первинних потреб людини, яка виникає з моменту її народження і зберігається протягом усього життя.

Відповідно до ст. 47 Конституції України кожен має право на житло, а держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду

[1]. У наш час житло служить місцем відпочинку та ведення домашнього господарства життя, освіта, праця, спілкування, матеріальне споживання та духовні переваги, забезпечуючи комфортні умови для здорового існування та захисту від холоду, спеки, інших умов тощо.

Європейська соціальна хартія, яка ратифікована Законом України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» № 137-V від 14 вересня 2006 року є одним з основоположних міжнародних документів, що закріплюють механізм захисту соціальних прав людини [2]. Так, у ст. 31 визначено, що з метою забезпечення ефективного здійснення права на житло держава зобов'язується вживати заходів, спрямованих на сприяння доступу до житла належного рівня; запобігання бездомності та її скорочення з метою її поступової ліквідації; встановлення на житло цін, доступних для малозабезпечених осіб.

Великим кроком в міжнародному закріпленні права на житло було прийняття Загальної декларації прав людини від 10.12.1948. У ній вперше було закріплене права кожного на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту її та її сім'ї...» [3].

У Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права також згадується право на житло як частина права на достатній життєвий рівень [4]. На сьогодні 164 країни ратифікували Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права або приєдналися до нього. У цьому документі містяться найбільш важливі постулати права на житло з тих, які закріплені у зводі правових принципів, які складають міжнародне законодавство в галузі прав людини.

Право на достатнє житло також визнається в Європейській конвенції про правовий статус трудящих мігрантів, яка була ратифікована Україною Законом від 16.03.2007 [5].

Інші міжнародні договори з прав людини, в яких визначається право на достатнє житло є:

- Конвенція про статус біженців 1951 року (ст. 21);
- Конвенція Міжнародної організації праці № 117 про основні цілі та норми соціальної політики 1962 (ст. 5(2));
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 (ст. 5);
- Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 (ст. 17);

- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 (ст.14 (2) і 15 (2));
- Конвенція про права дитини 1989 року (ст.16(1) і 27 (3));
- Конвенція Міжнародної організації праці № 169 про корінні народи та народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах, 1989 року (ст. 14, 16, 17);
- Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей 1990 (ст. 43 (1));
- Конвенція про права інвалідів 2006 року (ст. 9 і 28).

Отже, більшість міжнародних стандартів та конвенцій, що закріплюють саме право на житло часто застосовуються в Україні і успішно впровадженні в нашому законодавстві.

Література:

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (із змін та доп.) // Відомості Верховної Ради України. 1996.

2. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії : Закон України від 14.09.2006. Відомості Верховної Ради України, 2006. N 43, Ст.418

3. Загальна декларація прав людини : декларація Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Урядовий кур'єр. 2008.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 19.10.73. Міжнародний документ, прийнятий Резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї від 16.12.1966 року.

5. Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів: Закон України від 16.03.2007 №755-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. №21. Ст. 290.

Камінська Ілона Василівна,

*Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
докторант відділу теорії держави і права*

ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ НАДІЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ (PRINCIPLE OF CONFERRAL OF POWERS) ЯК ПРЕДМЕТ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ ЄС

Про унікальність права ЄС зазначає чи не кожний науковець хто так чи інакше вивчає його зміст. Однією з таких особливостей, на наш погляд, є система принципів прав ЄС, яка в комплексі відображає порядок організації та функціонування Союзу. Питання про принципи права ЄС неодноразово піднімалось у працях вітчизняних науковців,

особливо в контексті джерела права сформованого в практиці Суду ЄС. Але слід відзначити, що належної уваги до аналізу їх змісту, систематизації та значення у правовому регулюванні науковці не приділяли. Скоріш за все це пов'язано з тим, що попередні тексти установчих договорів не містили такий перелік принципів якими керується ЄС, як наразі це визначено у положеннях Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС.

Принципи права пронизують положення усіх статей вказаних Договорів, які визначають: правовий статус ЄС як суб'єкта права та міжнародних відносин; правовий статус громадян ЄС; основні засади організації та функціонування ЄС; сфери, межі та механізми реалізації повноважень інституціями ЄС; засади правового регулювання у сферах, які належать до компетенції ЄС. Тобто, чи не кожна стаття містить посилання на принцип права, який покладено в основу правового регулювання.

Узагальнивши всіх принципи про які йдеться в положення Договору про ЄС їх можна класифікувати на такі:

- принципи права встановлені в Статуті ООН;
- загальні принципи права (демократичні принципи спільні для конституцій держав-членів, а також принципи права встановлені в Європейській соціальній хартії, Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників, Хартії основних прав ЄС та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод);
- принципи права специфічні для правопорядку ЄС (наділення повноваженнями, пропорційності, субсидіарності, узгодженості політик і дій, відкритої співпраці ЄС з державами-членами, відкритої співпраці установ ЄС, інституційного балансу);
- принципи які визначають правове регулювання в окремих сферах.

Варто відзначити, що до числа принципів права ЄС, також, слід віднести ті, які містяться у практиці Суду ЄС, але не були відображені в положеннях Договорів. Мова йде про принцип правової визначеності, захисту законних очікувань, верховенства права ЄС та інші.

Таким чином система принципів права обов'язкових для правопорядку ЄС включає в себе такі принципи: міжнародні принципи права, загальні принципи права, принципів права ЄС. Принципи права ЄС ми пропонуємо умовно поділити на організаційні, функціональні, галузеві.

Основоположним функціональним принципом права ЄС є принцип наділення повноваженнями (англ. principle of conferral of powers) відповідно до якого Союз діє в межах повноважень, наданих

йому державами-членами згідно з Договором заради досягнення визначених в них цілей (ч.1,2 статті 5 ДЕС). Кожна установа в тому числі Суд ЄС, діє в межах повноважень, покладених на неї Договорами, та згідно зі встановленими в них процедурами, умовами і цілями (ч.2 статті 13 ДЕС)².

Примітним є те, що порушення зазначеного принципу будь-якою з установ є підставою для безпосереднього звернення до Суду ЄС. Відповідно до статті 263 ДФЕС Суд ЄС має юрисдикцію щодо перегляду на правомірність законодавчих актів, рішень чи дій Європейської Ради, Європейського Парламенту, Європейської Комісії та Європейського центрального банку, органів, служб та агенцій ЄС, що мають на меті правові наслідки для третіх сторін. Порушення принципу наділення повноваженнями є підставою для визнання будь-якого акту, дії чи рішення установи ЄС неправомірним та скасування його.

Звернувшись до контекстного пошуку ми побачили, що питання про порушення принципу наділення повноваженнями Суд справедливості розглядав у 200 справах, Суд загальної юрисдикції у 44 справах, а Суд першої інстанції у 8 справах³.

Проаналізувавши одне з рішень Суду ЄС вбачається, що при розгляді таких заяв Суд досліджував дії установи на предмет відповідності їх таким критеріям: чи діяла установа в межах встановлених Договором повноважень; чи належні засоби були використані установою для реалізації наданих повноважень; чи були повноваження реалізовані з метою досягнення цілей ЄС⁴.

Отже, принцип наділення повноваженнями є предметом розгляду Судом ЄС у заявах про перегляд на правомірність законодавчих актів, рішень чи дій Європейської Ради, Європейського Парламенту, Європейської Комісії та Європейського центрального банку, органів, служб та агенцій ЄС, що мають на меті правові наслідки для третіх сторін.

² Консолідовані версії Договору про Європейський союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.

³ EUR-Lex.europa.eu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/>

⁴ Case C-409/13: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 14 April 2015 — Council of the European Union v European Commission, C-409/13, EU: C: 2015: C 198/05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1601969696484&uri=CELEX:62013CA0409>.

Література:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06

2. EUR-Lex.europa.eu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/>

3. Case C-409/13: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 14 April 2015 — Council of the European Union v European Commission, C-409/13, EU: C: 2015: C 198/05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1601969696484&uri=CELEX:62013CA0409>.

Козаченко Анатолій Іванович,

завідувач кафедри теоретико-правових дисциплін

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

доктор юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО

В'ячеслав Липинський (1882-1931 рр.) видатний український мислитель і політичний діяч початку ХХ ст., якому належить помітний внесок у розвиток соціально-політичної та конституційної думки України.

В. Липинський отримав освіту у Ягеллонському університеті Кракова. У Женеві він вивчав соціально-політичні та правові погляди М. Вебера, Л. Гумпловича, теорію еліт Г. Моски та Р. Міхелса, циркуляцію еліт В. Парето, концепції інших відомих європейських мислителів. Його конституційно-правові погляди формувалися під впливом таких українських політиків та науковців як М. Грушевський, М. Василенко, Д. Донцов, І. Крип'якевич, Б. Лепкий, С. Рудницький, П. Скоропадський.

В. Липинський завжди залишався послідовним прихильником створення незалежної Української держави в межах етнічних українських земель. Проте його погляди щодо форми правління України змінювалися. Так, 1911 р. у Львові В. Липинський вперше оприлюднив концепцію конституційної монархії як історично обґрунтованої форми правління майбутньої Української держави. Проте згодом він відмовився від монархічної ідеї та дійшов висновку, що форму державної влади повинен визначати український народ. У «Нарисі програми Української демократичної хліборобської партії»

1917 р. В. Липинський пропонував, щоб Українські Установчі Збори проголосили утворення Української Демократичної Республіки. Законодавча влада повинна належати Українському Соймові, виконавча – Генеральному Секретаріату (уряду), головою держави має бути Президент [1, с. 338]. Він вважав, що президент повинен бути репрезентантом Української держави і виконувати функції, які на нього покладуть Установчі Збори. Саме інститут президентства ототожнював зв'язок між «змушеною і бажаною» формами державного устрою України [2, с. 72-74].

Але після прорахунків, допущених у процесі українського державотворення Центральною Радою, В. Липинський знову став активним прихильником запровадження в Україні монархічної форми правління – «трудової монархії». Український монарх – гетьман мав уособлювати державу і виступати своєрідним «національним прапором». Інститут гетьманства повинен спиратися на традиції, які були започатковані Б. Хмельницьким [2, с. 72-74]. Але вчений розумів, що «гетьманську монархію», котра, на його погляд, зародилася у середині XVII ст. не слід пристосовувати до умов Української держави початку XX ст. Тому його ідеалом стала парламентська монархія Великобританії.

На думку вченого, важливою передумовою на шляху до створення незалежної Української держави мало стати формування української нації та української еліти. Як стверджував В. Липинський, еліта це «організація сильної і авторитетної групи, навколо якої могла б об'єднатися і політично організуватися українська нація» [3, с. 767]. Політична еліта, на його погляд, може бути демократичною, класократичною і охлократичною. Залежно від того, яка еліта приходить до влади, такою стає і державна влада.

У праці «Листи до братів-хліборобів» В. Липинський аналізує умови виникнення, основні риси і роль у політичному житті української нації. На його переконання, нації не вічні і їхня доля залежить від національної аристократії. Життя нації прямує конструктивним шляхом або шляхом дегенерації. Це залежить від того, хто приходить до керівництва нацією – організатори чи руйнівники. В. Липинський зазначав, що одним із головних політичних завдань української еліти має бути захист українського громадянства, як необхідна передумова перетворення нації недержавної у державну. В. Липинський вважав формування нації таким явищем, що походить від державності. Він відстоював думку, що лише завдяки власній державі та безпосередньо в державі формується нація. «Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі

не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не хочемо бути» [3, с. 731]. Нація – це складні взаємовідносини держави і громадянського суспільства. В. Липинський не виокремлює конкретних об'єктивних чи суб'єктивних ознак нації, а виділяє передумови, які потрібні для формування й розвитку нації [4, с. 40].

Визначальною ідеєю своєї політичної програми В. Липинський вважав територіальний патріотизм української нації та український консерватизм, які здатні перебороти внутрішні «органічні слабкості українства». При цьому він засуджував націоналізм, в основі якого лежить почуття спільності з людьми однієї віри і одного стану і ненависть до людей чужої віри і чужого стану. Як стверджував В. Липинський, відсутність територіального патріотизму завжди відіграла деструктивну роль у творенні української державності.

Отже, наріжним каменем конституційної концепції В'ячеслава Липинського є ідея створення незалежної Української держави у межах етнічних українських земель. Визначальна роль у процесі державотворення належить українській нації та українській національній еліті. За формою правління Україна має бути парламентською монархією. Монархічні погляди в поєднанні із національним питанням складають зміст конституційної концепції В'ячеслава Липинського, яка покладена в основу консервативного напрямку в українській конституційній думці.

Література:

1. Демиденко Г. Г. Історія вчень про державу і право: курс лекцій. Харків : Право, 2012.

2. Румянцев В.О., Страхов М.М. Ідея українського монархізму в творах В'ячеслава Липинського (до 125-річчя з дня народження). Державне будівництво і місцеве самоврядування. 2007. Вип. 13. С. 72-78.

3. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія / авт.-уклад. Г. Г. Демиденко ; за заг. ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2014.

4. Токарчук В.О. Політико-правові засади реалізації української державності у консервативній доктрині В. Липинського. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 3-4 (12-13). С. 35-42.

Козманашвили Лия Алексеевна,
Тбилисский государственный университет
имени Ивана Джавахишвили,
доктор экономических наук, профессор,
директор аудиторской фирмы «Аудит-Лоджик» (Тбилиси, Грузия)

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЛОГОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕГО ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВА И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Совершенствование налогового законодательства в условиях формирования цивилизованных рыночных отношений, которое должно найти своё отражение в национальной правовой системе и в Праве Европейского Союза, имеет особое значение для эффективного функционирования общества и государства.

Притом, необходимо отметить, что в условиях формирования цивилизованных рыночных отношений большое значение придаётся именно налоговому законодательству и определению места и роли налоговой системы, что особенно важно на современном этапе общественного развития.

Следовательно, безусловно, актуальной является перспективное видение налогового законодательства и пути его совершенствования.

Вместе с тем, для перспективного видения налоговой системы и разработки путей совершенствования этой системы, безусловно, принципиальное значение имеет, во-первых, разработка путей совершенствования налоговой системы в направлении решения проблемы экономической эффективности рыночных отношений, и, во-вторых, разработка путей совершенствования налоговой системы в направлении решения проблемы социальной эффективности рыночных отношений.

Таким образом, для эффективного формирования цивилизованных рыночных отношений необходимо решение следующих задач:

- определение сущности и специфических черт цивилизованных рыночных отношений;
- определение места и роли налоговой системы в условиях формирования цивилизованных рыночных отношений;

- разработка путей совершенствования налоговой системы в направлении решения проблем экономической эффективности рыночных отношений;

- разработка путей совершенствования налоговой системы в направлении решения проблем социальной эффективности рыночных отношений.

По результатам исследования мной предложена научная новизна, которая может быть сформулирована в следующем виде:

На основе критического анализа имеющихся в научной литературе теоретических взглядов и основываясь на теории, созданные профессором Альфредом Кураташвили [1; 2; 3; 4; и др.], мной установлено, что сущность и специфические черты цивилизованных рыночных отношений заключаются в существовании таких рыночных отношений, во время функционирования которых наряду с экономической, в первую очередь, в первый план выдвинута социальная целевая направленность.

Кроме того, определены особое место и роль налоговой системы в условиях формирования цивилизованных рыночных отношений.

Следовательно, результаты научного исследования имеют принципиальное значение для определения основных направлений стратегии и тактики налоговой политики [5; 6; и др.] и для совершенствования налогового законодательства в условиях формирования цивилизованных рыночных отношений, которое должно найти своё отражение в национальной правовой системе и в Праве Европейского Союза.

Література:

1. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 352 с.

2. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 336 с.

3. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса (монография на

грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 256 с.

4. Кураташвили Альфред А. Философско-правовые основы политического менеджмента. Управленческое право и определяющий теоретический базис правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономического прогресса (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 720 с.

5. Козманашвили Лия. Сущность и специфические черты цивилизованных рыночных отношений. Материалы Международной научной конференции: «Актуальные проблемы общественных наук» (21-22.12.2009). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2009, с. 181-184.

6. Козманашвили Лия. Пути совершенствования налоговой системы в условиях формирования цивилизованных рыночных отношений. Материалы Международной научной конференции: «Проблемы эффективного функционирования общества» (17-18.01.2011). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2011, с. 95-101.

Коломієць Павло Віталійович,

*Полтавська державна аграрна академія,
кандидат юридичних наук, доцент*

РЕФОРМА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: В КОНТЕКСТІ ПРИВЕДЕННЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ ДО НАЙКРАЩИХ СВІТОВИХ ЗРАЗКІВ

16 вересня 2020 року набрала чинності «Стратегія національної безпеки України. Безпека людини – безпека країни» (далі – Стратегія), затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 [1], в якій, серед іншого, акцентовано увагу на модернізації системи вищої освіти та приведення її освітніх стандартів до найкращих світових зразків. Зокрема, серед пріоритетів національних інтересів України та забезпеченні національної безпеки, цілей та основних напрямів державної політики у сфері національної безпеки регламентовано, що: 1) стратегія національної безпеки України ґрунтується на засаді взаємодії – розвитку стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом на основі національних інтересів України; 2) одним із основних пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, ураховуючи фундаментальні національні

інтереси, визначені Конституцією України і Законом України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України», є європейська інтеграція; 3) реалізація цього пріоритету забезпечуватиметься за такими напрямками: а) повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі та б) розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію системи вищої освіти, приведення освітніх стандартів до потреб суспільного розвитку та до найкращих світових зразків. Отже, проблематика реформування вищої юридичної освіти України, в контексті приведення її освітніх стандартів до найкращих світових зразків, є актуальною темою сьогодення.

Не занурюючись у «минулу давнину» незалежної України, з'ясуємо наступне, – яку концепцію розвитку юридичної освіти на сьогодні ми маємо?

По-перше, на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України розміщено проєкт Концепції розвитку юридичної освіти [2] та проєкт Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [3]. Відлік часу почнемо з наказу Міністерства освіти і науки України від 05.07.2016 року № 787, яким було затверджено персональний склад робочої групи з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні [4].

По-друге, 26 липня 2016 року було оприлюднено Звіт щодо концепції реформування правничої освіти в Україні [5], в якому констатовано, що однією з істотних перешкод, якщо не головною, на шляху досягнення нової якості інститутами юридичної системи відповідно до нових приписів Конституції є наявна в Україні система правничої освіти. Вона не відповідає новим потребам, що їх обумовлюють конституційні зміни. Тому постає нагальна вимога не просто її удосконалення, а вимога її докорінного реформування. Автор цього Звіту 1) стверджує, що засадничим кроком реформування має стати ухвалення на урядовому рівні Концепції реформування правничої освіти та 2) буквально наводить дорожню карту цієї Концепції. Отже, пройшло 4 роки. І які ж результати ми маємо? Відповідь очевидна.

По-третє, на офіційному сайті Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій 26 лютого 2020 року було розміщено проєкт Концепції розвитку юридичної науки, розроблений та обговорений на робочих зустрічах народних депутатів України спільно з експертами у галузі права та вищої освіти [6]. Пройшло 7 місяців з дати оприлюднення проєкту.

Що далі? Чи це не є прокрастинацією вітчизняної реформи вищої юридичної освіти?

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. Офіційний вісник України. 2020. № 75. Ст. 2377.

2. Концепція розвитку юридичної освіти: Проект Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konsepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>. (Дата звернення: 08.10.2020).

3. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії: Проект Робочої групи з розроблення Концепції вдосконалення правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. URL: <https://www.dropbox.com/sh/13iycjb234akx10/AAAXXOy4qh5GaOTa-1RZok39a/2.%20Проект%20Концепції%20реформування%20правничої%20освіти%20в%20Україні?dl=0&preview=Концепція+реформування+правничої+освіти> 09.09.2016_проект.rtf&subfolder_nav_tracking=1. (Дата звернення: 08.10.2020).

4. Про утворення робочої групи з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні: Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.07.2016 р. № 787. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mus26880>. (Дата звернення: 08.10.2020).

5. Головатий С.П. Звіт щодо концепції реформування правничої освіти в Україні від 26 липня 2016 року. Проект USAID «Справедливе правосуддя» URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1s4TVpAvoj310T8LxWK1V9xY2Z-HTbcDM>. (дата звернення: 08.10.2020).

6. Концепція розвитку юридичної науки: Проект Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій від 26.02.2020 р. URL: http://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html. (Дата звернення: 08.10.2020).

Комарова Тетяна В'ячеславівна,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, доцент*

ЦІННОСТІ ЄС ЯК ОРІЄНТИРИ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Європейський Союз – наднаціональна організація, яка розвинула власний унікальний правопорядок, в основу якого покладений такий феномен, як інтеграційне право, що акумулює в собі національні

правові традиції, норми міжнародного права, а також, що є вкрай принциповим, власні унікальні правові принципи, які ставлять інтеграційне право в незалежне становище від інших правових систем.

Ті принципи ЄС, що носять основоположний характер та є вирішальними для розвитку суспільства, були виділені в ЄС в окрему категорію – цінності. Так, ст. 2 Договору про Європейський Союз відносить до основоположних цінностей ЄС повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, верховенство права та повагу до прав людини. Така еволюція статусу цих принципів та надання їм окремого ціннісного рівня підкреслює їх особливу значущість для людської особистості, а також особливий порядок їх захисту з боку ЄС. Цінності ЄС є недоторканою наріжною основою правопорядку ЄС, відступати від якої в жодному випадку не дозволено. Це означає, що вони мають особливий механізм захисту.

Для третіх країн глибинне розуміння цінностей ЄС є вкрай важливим, оскільки Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами саме на основі цінностей. Крім того, до одних з головних критеріїв набуття членства у ЄС, поряд із економічними та організаційними вимогами, є саме повага державою цінностей ЄС та відданість їх поширенню.

Конституція України закріпила цивілізаційний вибір та незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС. Тож питання щодо цінностей ЄС є вирішальним для нашої держави. В цьому контексті, важливим є закріплення в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА), яка набула чинності 01.09.2017 р., зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод, недискримінації в якості цілей політичного діалогу між договірними сторонами та основи внутрішньої та зовнішньої політики сторін. Вкрай важливого практичного значення набуває ч. 3 п. б ст. 478 УА «Призупинення прав чи обов'язків, передбачених положеннями цієї Угоди, зазначеними у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»)), яка визначає, що порушення іншою Стороною будь-якого з основних елементів цієї Угоди, визначених у статті 2 цієї Угоди, може тягнути за собою призупинення зони вільної торгівлі. Звертаючись до ст. 2 УА стає зрозумілим, що жо основних елементів Угоди відносяться повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, а також повага до принципу верховенства права. Тобто по суті це - закріплення цінностей ЄС в якості обов'язкових стандартів для України.

Для розуміння стандартів цих цінностей слід звертати увагу на практику Суду справедливості, який є монополістом щодо тлумачення права ЄС, а отже саме він роз'яснює зміст цих цінностей. Вкрай цікавим є рішення Суду справедливості, яке стосується питань суддівської незалежності, яке постало у Польщі. Це рішення є

прецедентим за своїм характером, і, безперечно, є цікавим для українських правників, оскільки може бути використано в українській правовій системі при визначенні змісту принципу суддівської незалежності.

5 листопада 2019 р. Суд справедливості виніс Рішення у справі C-192/18 *Commission v Poland*, яким визнається порушення Польщею суддівської незалежності. Порушення полягає у внесенні змін до польського законодавства та встановлення різного пенсійного віку для чоловіків та жінок, які є судьями та прокурорами, а також зниження їх пенсійного віку із наданням Міністру юстиції Польщі повноважень по продовженню їх діяльності після настання цього віку. У Рішенні Суд справедливості визнав, що відповідні норми щодо різного пенсійного віку для чоловіків та жінок суперечать положенням установчих договорів ЄС стосовно принципу рівної оплати праці працівникам чоловічої та жіночої статі за однакову роботу. Норми щодо зниження пенсійного віку із наданням Міністру юстиції дискреційних повноважень по продовженню суддівської діяльності, які не обмежені жодними вимогами та механізмами правового захисту, були визнані Судом справедливості порушенням завдання Польщі по забезпеченню на національному рівні ефективних засобів правового захисту права ЄС та права на справедливий суд.

Суд справедливості детально зупинився на критеріях суддівської незалежності, які включають у себе: 1. зовнішній аспект незалежності, який вимагає, щоб суд здійснював свої функції повністю автономно, не підлягаючи жодним ієрархічним обмеженням, не підпорядковуючись будь-якому іншому органу, не приймаючи наказів чи вказівок від будь-якого джерела, захищаючись тим самим від зовнішніх втручань або тиску, здатного вплинути на незалежне рішення його членів; свобода суддів від будь-якого зовнішнього втручання чи тиску вимагає гарантій проти усунення з посади. Хоча він не є абсолютним, не може бути винятків із цього принципу, якщо вони не будуть гарантовані законними та переконливими підставами з дотриманням принципу пропорційності. Саме ця частина є доволі прикладною для українських реалій; 2. внутрішній аспект незалежності, який пов'язаний із неупередженістю та направлений на забезпечення збереження відстані між судом та сторонами та від їх інтересів. Цей аспект вимагає об'єктивності та відсутності будь-якої зацікавленості у результатах судового провадження, крім чіткої реалізації верховенства права.

Також необхідно зазначити, що розглянуте рішення є не єдиним в серії справ, що ініційовані Європейською Комісією проти Польщі у зв'язку із масштабною національною судовою реформою. Так, у червні 2019 р. Рішенням C-619/18, *Commission v Poland (Independence of the Supreme Court)* Суд справедливості вже визнав нелегітимними норми польського законодавства, які знизили пенсійний вік суддів Верховного суду із наданням необмеженої дискреції Президенту

республіки по подовженню їх повноважень після настання пенсійного віку. Ситуація, яка виникла у Польщі у зв'язку із судовою реформою вже називають «кризою верховенства права».

Польща стала каталізатором для ЄС у визначенні мінімальних стандартів суддівської незалежності, а також орієнтиром для третіх держав, в тому числі України.

Костроміна Олена Георгіївна,

Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій,

кандидат юридичних наук, доцент

ДОСВІД ПОБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ ЛАТВІЇ

Національна гвардія (латвійською: Zemessardze, ZS) входить до складу Національних збройних сил. ZS є основним сухопутним компонентом, що складається з добровольців, які виконують звичайні обов'язки нацгвардійців, такі як реагування на кризові ситуації та підтримка військових операцій. ZS складається з 3 регіональних формувань НГ. Розвиток НГ триває після вступу Латвії до НАТО. ZS діє з 1991 року, виконує функції легкої піхоти; її чисельність становить 11000 осіб.

Національна гвардія була заснована у серпні 1991 року і являла собою добровольче громадське воєнізоване формування самооборони. Своім корінням НГ сягає періоду до Світової війни і походить від формування Айзсаргі. За своєю чисельністю НГ перевищує будь-яку іншу структуру ЗС. НГ завжди відігравала важливу роль у державній системі оборони й надавала громадському населенню можливість брати участь у захисті інтересів власної країни. Декілька батальйонів НГ перетворені на резервні формування високої бойової готовності, які можуть бути негайно розгорнуті під час проведення міжнародних військових операцій.

Основним завданням НГ є підтримка регулярних частин сухопутних військ, захист території країни на випадок військової загрози, надання бойового забезпечення ЗС та виконання задач із матеріально-технічного забезпечення бойових підрозділів. У той же час, НГ продовжує надавати допомогу населенню щодо врегулювання кризових ситуацій, допомагає державній поліції у питаннях забезпечення дотримання публічного права та збереження громадського порядку, а також продовжує обороняти об'єкти, які мають значення для національної безпеки [1, с. 22-23].

Таким чином, Латвія є прикладом функціонування Національної гвардії на базі добровольчих воєнізованих формувань, досвід якої

можливо розглядати в якості основи для розробки практичних рекомендацій щодо реформування Національної гвардії України.

Література:

1. Національна гвардія України: шляхи розвитку. Загальна редакція видання українською мовою: Ф. Флурі, В. Бадрак. Женева – Київ, 2017. 46 с.

Криницький Ігор Євгенович,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник,
член-кореспондент Національної академії правових наук України*

СУТТЄВІ ОЗНАКИ ПОДАТКОВОЇ АМНІСТІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У сучасних умовах податкове амністування стає все більш затребуваним інструментарієм розв'язання складного комплексу фіскальних завдань, що потребують державного втручання. На цей час у світі напрацьована стала практика застосування податкової амністії, водночас, пошуки найбільш ефективних шляхів отримання оптимального результату тривають і далі. До європейських країн досвід яких у проведенні податкового амністування можна вважати вдалим зазвичай відносять Бельгію (2004 р.); Італію (1982, 2002, 2009 рр.); Ірландію (1988 р.). Зважаючи на окреслене та на обраний Україною європейський курс розвитку, врахування сформованих у Європейській Співдружності підходів до правового регулювання податкової амністії (зокрема, стосовно її характерних ознак) є нагальною потребою сьогодення. Саме у своїй сукупності вони дозволяють здійснити об'єктивну характеристику правового явища, з'ясувати його специфіку та чітко відокремити від подібних феноменів.

Вважаємо, що аналіз загальноєвропейських стандартів податково-правового забезпечення дозволяє включити до системи визначальних властивостей амністування в сфері оподаткування наступні суттєві ознаки:

– особлива «природна територія» (зовнішній контур якої визначається виходячи з предметного критерію) – податкова амністія застосовується виключно у сфері оподаткування;

– податкова амністія є винятком, відхиленням від звичайного розвитку подій, від «загального правила», вона виступає яскравою демонстрацією відходу законотворця від принципу рівності платників податкових платежів, надання переваги окремим їх групам;

– податкове амністування слугує послабленням (у широкому розумінні) в сфері оподаткування. Саме тому платниками податкових платежів, що отримують «ексклюзивне прощення», своєрідну податкову індульгенцію, можливість реалізації такого спеціального права сприймається позитивно;

– податкова амністія має загальний характер за колом суб'єктів. При цьому, з одного боку, вона є універсальним інструментарієм, так як не містить будь-яких обмежень щодо різновидів платників податкових платежів, що виокремлюються за традиційними підставами (адресується як платнику – фізичній особі, так й платнику – юридичній особі; як платнику – резиденту, так й платнику – нерезиденту). З іншого боку, їй не притаманна персоналізація. Зазвичай амністія в сфері оподаткування не розрахована на індивідуального платника податкових платежів. Навпаки, податкова амністія спрямовується на певну групу зобов'язаних осіб, застосовується відносно конкретної категорії осіб (щодо всіх платників, що підпадають під визначені законотворцем умови);

– податкова амністія не є всеохоплюючою стосовно свого адресату, вона застосовується до недобросовісного суб'єкта (платника податків і зборів), до правопорушника в сфері оподаткування;

– податкове амністування виступає своєрідним проявом диспозитивності у сфері оподаткування, адже має односторонній імперативний вплив (податкова амністія є обов'язковою для «володарюючої» особи). Що ж до платників податкових платежів, то кожен з них самостійно вирішує, чи входить йому в режим амністування чи ні;

– податкова амністія зумовлює активний, цілеспрямований характер дій платника податків та зборів, їх чітку формалізацію у визначеній податковим законодавством спосіб. Зазвичай, процесуальний рух особа розпочинає шляхом подання певного стартового документу (заяви, клопотання, подання тощо). При цьому чітко обумовлюється відповідний державний орган-отримувач (як за його територіальною ознакою, так й за ієрархією, «за вертикаллю»), до того ж формулюється вимога щодо подання комплексу підтверджувальних документів, визначається їх перелік;

– амністія в сфері оподаткування характеризується граничною текстуальною чіткістю законодавчого регулювання, детальним викладенням параметрів входження в режим амністування. При цьому, особа, що має намір скористатися наданим особливим правом повинна відповідати обраному комплексу критеріїв. Законодавець визначає вимоги як до самого суб'єкта, до підстав амністування, так й стосовно її процесуальних моментів. Претендент повинен послідовно виконати передбачені дії у відповідності до встановлених темпоральних та просторових параметрів;

– законодавство припускає можливість анулювання податкової амністії в разі порушення особою окреслених імперативних умов,

зокрема, навмисного введення державних органів в оману або вчинення помилкових дій. Тому рішення про проведення податкового амністування щодо конкретного платника податкових платежів не є безповоротним;

– податкова амністія має нерегулярний, позасистемний характер. Як правило, вона є разовою, екстраординарною подією. Навіть у тих європейських країнах, де традиційно податкове амністування використовується досить активно, її застосування не є плановим заходом, а скоріше за все є спонтанним (для платника, податкового агента, податкового органу) випадком;

– амністія в сфері оподаткування – категорія комплексна, певний інтегративний феномен. Окрім елементів податкового пільгування та звільнення від юридичної відповідальності (умовного та оплатного) вона охоплює й сукупність інших дій. Так, особа, що має намір скористатися амністуванням, повинна визнати податковий борг, також на платника може покладатися обов’язок з його погашення (на окреслених умовах та у визначеному розмірі), необхідність здійснення процедури репатріації капіталів на Батьківщину та з їх легалізації;

– податкова амністія застосовується щодо всіх платежів, що входять до податкової системи держави (зазвичай законодавець відштовхується від наявного податкового боргу, головне – його сукупна сума, а не за якими податками чи зборами він виник).

Кузьменко Ганна Олександрівна,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
доктор філософії у галузі права*

Семенець-Орлова Інна Андріївна,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
доктор наук з державного управління, доцент*

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

До 2020 року передбачається поступове скорочення чисельності державних службовців та працівників центральних органів виконавчої влади та державних службовців місцевих держадміністрацій шляхом децентралізації функцій та зменшення кількості адміністративно-територіальних одиниць.

Адміністративна реформа – це вид політико-правової реформи, яка здійснюється у сфері виконавчої влади і торкається як її організаційної структури, функцій, кадрового забезпечення, так і взаємовідносин з місцевим самоврядуванням. Правова основа адміністративної реформи – це нормативно-правові акти, які є

відправною точкою і механізмом забезпечення даної реформи. Серед цих актів головна роль належить Конституції і Законам України. Реформа державної служби передбачає реалізацію таких напрямків: поступове оновлення складу міністерств (до кінця 2017 року), поетапне реформування інших центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів (2018-2020 роки) і місцевих держадміністрацій (2019-2020 роки), а також створення у другому півріччі 2016 р. команд фахівців з питань реформ у Секретаріаті Кабінету Міністрів України, визначених міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади.

Реформа державної служби охоплює усі органи державного управління, на які поширюється дія Закону України «Про державну службу». Принципи, закладені в Законі, повинні бути однаково запроваджені як у центральних органах виконавчої влади, так і в інших державних органах. Нацдержслужба здійснює функціональне управління державною службою. Успіх реформи значною мірою залежить від якості управління людськими ресурсами в державних органах, що потребує утворення ефективних і дієвих служб управління персоналом у кожному державному органі. Як було визначено у Законі України «Про державну службу» 2015 р., служби управління персоналом повинні бути створені протягом 2016 року в усіх державних органах (в організаціях з невеликою чисельністю працівників повинен бути призначений спеціаліст з питань управління людськими ресурсами).

На першому етапі реформування державної служби передбачається визначення проблемних сфер та проведення оцінки досягнутого прогресу, що сприятиме прийняттю керівниками державної служби зважених рішень та розв'язанню актуальних проблем, а також проведенню секторальних реформ. Одним з пріоритетів проведення реформи є створення інтегрованої інформаційної системи управління людськими ресурсами на державній службі та стандартизація наборів даних, необхідних для здійснення заходів з управління людськими ресурсами. Модулями інтегрованої інформаційної системи, які створюватимуться поетапно, є:

- модуль внутрішнього переведення державних службовців та проведення конкурсу на заміщення вакантних посад;
- модуль визначення фонду оплати праці та підготовки фінансової аналітики;
- модуль ведення особових справ державних службовців (кар'єра, оцінка результатів службової діяльності, компетентність, навчання тощо);
- модуль пошуку та підбору кадрів у системі органів державного управління.

У державах - членах ЄС відсутній уніфікований спосіб організації системи державних органів та забезпечення їх підзвітності, але є такі

принципи, які необхідно враховувати під час розбудови системи державних органів:

- раціональність – дієвість та узгодженість, уникнення часткового дублювання повноважень і завдань державних органів, створення збалансованої системи контролю;
- прозорість – забезпечення чіткої та простої типової організації органа державної влади;
- економічна доступність – розміри та обсяг витрат на утримання системи державних органів відповідають потребам і можливостям країни;
- підзвітність – кожна структурна одиниця установи є внутрішньо підзвітною, установа Загалом, зовнішньо підзвітною (політична, судова, соціальна та незалежна підзвітність), а також підзвітною громадянам щодо дотримання їх прав, зокрема на доступ до публічної інформації, на належне адміністрування, на адміністративне правосуддя та на відшкодування.

Експерти наголошують, що для розв'язання зазначених проблем необхідно [1]:

- чітко визначити місію, сфери відповідальності, функції та завдання міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;
- визначити порядок підзвітності центральних органів виконавчої влади;
- забезпечити встановлення підзвітності, проведення функціонального обстеження та оптимізацію чисельності працівників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.
- чіткий алгоритм реорганізації. Реорганізація системи центральних органів виконавчої влади повинна здійснюватися шляхом проведення горизонтального функціонального обстеження для визначення сфер відповідальності, їх інтегрованої організації, що забезпечить послідовне формування державної політики у відповідних сферах та чітку політичну відповідальність, а також дасть змогу усунути дублювання функцій.

Література:

1. Неліпа Д. Основні чинники забезпечення якості державної служби // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. 2015. № 1. С. 69-75.

Кураташвили Альфред Анзорович,

*доктор юридических, экономических и философских наук,
профессор в области общественных наук, профессор Грузинского
технического университета в области Публичного права (факультет
права и международных отношений), научный руководитель
Института бизнеса и права факультетов права и международных
отношений и бизнестехнологий ГТУ, Президент Международной
академии социально-экономических наук, Президент Международной
академии политического менеджмента и Президент Международной
академии юридических наук, Действительный член Нью-Йоркской
Академии наук, Академик Академии политических наук США
(Тбилиси, Грузия)*

**ПРАВО ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И
НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ
МЕХАНИЗМОВ ЮРИДИЧЕСКОЙ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ СУДЕЙ,
СБАЛАНСИРОВАННОЙ С ИХ ПРАВАМИ**

Главным приоритетом права Европейского Союза является защита прав и свобод человека, соблюдение равноправия всех людей перед законом.

Исходя из вышеотмеченного, необходимым и принципиально важным является внедрение правовых механизмов ответственности должностных лиц, и, в том числе, внедрение правовых механизмов ответственности Судей, сбалансированной с их правами, на основе созданной мной Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [1; и др.].

Принципиальная важность внедрения механизмов ответственности Судей за результаты их деятельности, обусловлена необходимостью защиты прав, свобод и интересов каждого человека, необходимостью достижения равноправия всех людей перед законом, а значит, обусловлена необходимостью достижения и утверждения справедливости в обществе и в государстве.

Особая актуальность проблемы заключается в том, что Судьи имеют право, и они обязаны, независимо принимать решения в рамках Конституции и закона, но при принятии Судьями противозаконных – преступных – решений, они не привлекаются к ответственности, ибо преступные решения Судей фактически не считаются преступными, так как Судьи защищены противозаконно «узаконенным» «иммунитетом»(?!).

В частности, согласно Конституции Грузии (Статья 63):

«1. Судьи независимы в своей деятельности и подчиняются только Конституции и закону. Запрещается и наказывается законом какое-либо воздействие на судью или вмешательство в его деятельность с целью оказания влияния на принятие решения. Никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному делу. Недействительны любые акты, ограничивающие независимость судьи.

2. Судья неприкосновенен. Не допускаются его привлечение к уголовной ответственности, задержание или арест, обыск места жительства или рабочего места, машины или личный обыск без согласия Высшего совета юстиции...» [2, Статья 63, пункт 1, пункт 2].

Таким образом, хотя Судьи независимы в том смысле, что они должны принимать решения без вмешательства кого-либо, и хотя Судьи подчиняются только Конституции и закону, но при принятии ими противозаконных – преступных – решений, «никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному делу». А значит, если за принятие Судьей преступного решения нельзя даже требовать «от судьи отчета по конкретному делу» то, тем более, «не допускаются его привлечение к уголовной ответственности», что само по себе противозаконно и преступно, ибо этот так называемый «иммунитет» стимулирует принятие некоторыми Судьями криминальных решений (?!).

Что же касается того, что хотя не допускаются привлечение Судьи к уголовной ответственности, но будто бы можно привлечь его к уголовной ответственности с согласия Высшего совета юстиции, то это, по моему глубокому убеждению, скорее всего «сказка для слабоумных», ибо за принимаемые Судьями противозаконные решения никто не привлекает и не привлечёт их к уголовной ответственности, тем более, что согласно Конституции Грузии «Никто не вправе требовать от судьи отчета по конкретному делу» [2, Статья 63, пункт 1].

Вместе с тем, принятие Судьей противозаконного решения – это явное превышение им своих служебных (должностных) полномочий, т.е. это, безусловно, уголовно наказуемое преступление [2, Статья 333].

Следовательно, без внедрения правовых механизмов ответственности Судей, сбалансированной с их правами, на основе созданной мной Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [1; и др.], невозможно будет достигнуть равноправия всех людей перед законом, а значит, останется непреодолимой дискриминация огромного количества людей, не занимающих государственные должности (?!).

Таким образом, утверждение справедливости в обществе и в государстве останется лишь пустым и неосуществимым лозунгом, ибо будет нарушено требование Всеобщей декларации прав человека [3,

Статья 7] и Конвенции о защите прав человека и основных свобод [2, Статья 14].

Исходя из вышеизложенного, подтверждается необходимость внедрения правовых механизмов ответственности Судей, сбалансированной с их правами, для адаптации национальной правовой системы с правом Европейского Союза.

Література:

1. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 256 с.

2. Конституция Грузии. Принята 24 августа 1995 года. <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346>.

3. Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 года. Права человека: Сборник международных документов. – М.: Издательство «Юридическая литература», 1998. 608 с. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.

4. Конвенция о защите прав человека и основных свобод (Рим, 4 ноября 1950 г.). http://hand-help.ru/documents/evrop_konv.html

Кураташвили Анзор Альфредович,

*доктор экономических наук (юрист и экономист – менеджер),
профессор факультета бизнестехнологий Грузинского технического
университета, академик и Вице-Президент Международной Академии
социально-экономических наук, Международной академии
политического менеджмента и Международной академии
юридических наук, действительный член Нью-Йоркской академии наук
(Тбилиси, Грузия)*

ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПРИБЫЛИ И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЁ ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И В ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Не подлежит сомнению, что национальная правовая система, так же, как и право Европейского Союза, должны служить защите прав человека – должны служить интересам народа, ибо верховенство в обществе и в государстве, в соответствии с созданной профессором

Альфредом Кураташвили Теорией верховенством интересов народа [1; и др.] должно принадлежать не закону, а именно интересам народа, так как: «Законы создаются и функционируют для человека (для народа), а не человек рождается и живет для законов» [1, с. 280].

Следовательно, на основе созданных профессором Альфредом Кураташвили – Философии социальной цели [2; и др.] и Теории верховенства интересов народа [1; и др.], мной была создана Теория социальной прибыли [3; 4; 5; 6; и др.], реализация требований которой возможно лишь в условиях правового обеспечения государственного управления.

Притом, на основе Теории социальной прибыли, считаю необходимым рассматривать социальную прибыль – как главный критерий эффективности государственного управления, подчиненного интересам народа, что должно найти своё отражение, как в национальной правовой системе, так и в Праве Европейского Союза, ибо социальная прибыль не может быть реализована на практике без соответствующего правового обеспечения.

Заслуживает внимания тот факт, что даже сам термин «социальная прибыль», т.е. неэкономическая прибыль, подразумевающая мной повышение степени реализации интересов народа – повышение качества жизни каждого человека, в научный оборот введён именно мной, ибо именно я являюсь автором этого термина, так же, как и являюсь автором Теории социальной прибыли [3; и др.].

Теория социальной прибыли является результатом проведенных мной качественно новых научных изысканий применительно к сфере государственного управления, подчиненного интересам народа.

Принципиально важно отметить, что Теория социальной прибыли вполне применима в условиях социально ориентированной рыночной экономики, которая ориентирована на повышение качества жизни людей.

Вместе с тем, проблема эффективного функционирования социально ориентированной рыночной экономики всё более усложняется во время глобального кризиса [7], что особенно остро проявляется в современных условиях пандемии коронавируса.

Таким образом, исходя из интересов народа, подтверждается необходимость отражения Теории социальной прибыли, как в национальной правовой системе, так и в праве Европейского Союза.

Література:

1. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. – 336 с.

2. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2003. 352 с.

3. Кураташвили Анзор А. Теория социальной прибыли – принципиально новое направление в науке государственного управления. Научные изыскания в государственном и муниципальном управлении. (Киев, Украина). Сборник научных трудов. Выпуск 1/2011. Киев. 2011, с. 89-95.

4. Кураташвили Анзор А. Социальной прибыль – главный критерий эффективности государственного управления. Проблемы эффективного управления государством. Материалы Международной научной конференции (16.05.2012). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2012, с. 94-99.

5. Кураташвили Анзор А. Социальной прибыль – главный критерий эффективного менеджмента и конкурентоспособности экономики. Материалы XIII Международной научно-практической конференции: «Конкурентоспособность национальной экономики (19 апреля 2013 года). Сборник научных трудов Киевского Национального университета имени Тараса Шевченко: «Теоретические и прикладные вопросы экономики». Выпуск 28, т. 1. Киев: Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2013, с. 178-181.

6. Кураташвили Анзор А. Проблемы менеджмента в обществе и в государстве. Теория дерегулирования – как Теория регулируемой свободы, и Теория социальной прибыли – как критерий и как Теория истинно человеческой эффективности (монография на русском языке). Тбилиси: Международное издательство «Прогресс», 2013. 192 с.

7. Кураташвили Анзор А. Мировой финансово-экономический кризис и проблемы институционального обеспечения социальной ориентации рыночной экономики. Материалы IX Международной научно-практической конференции: «Конкурентоспособность национальной экономики» (27 марта 2009 года). Сборник научных трудов Киевского Национального университета имени Тараса Шевченко: «Теоретические и прикладные вопросы экономики». Выпуск 19. Киев: «Киевский университет», 2009, с.130-134.

Кураташвили Кристине (Кетеван) Альфредовна,

Институт экономики им. П Гугушвили

*Тбилисского государственного Университета им. Ив. Джавахишвили,
научный сотрудник, помощник Президента*

Международной академии социально-экономических наук

(Тбилиси, Грузия)

МОРАЛЬНО-ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА – КАК НЕОБХОДИМАЯ СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ, АДАПТИРОВАННОЙ С ПРАВОМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Исследование проблем морально-правовой культуры, как необходимой составной части Национальной правовой системы, адаптированной с Правом Европейского Союза, имеет принципиальное значение, ибо без морально-правовой культуры не представляется возможным служение правовой системы государства интересам защиты прав каждого человека, а значит, невозможно служение реализации интересов народа.

Следовательно, главной новизной научного исследования является рассмотрение предложенного мной фактора культуры, и, в частности, морально-правовой культуры, в качестве необходимой составной части Национальной правовой системы, которая должна быть адаптирована с Правом Европейского Союза.

Считаю важным учесть, что в связи с необходимостью совершенствования государственного управления с целью достижения высокого качества жизни народа – как главного назначения государственной власти, особое значение приобретает именно повышение морально-правовой культуры.

Вместе с тем, особое значение приобретает повышение морально-правовой культуры не только отдельных людей, но и всего народа, и, прежде всего, государственной власти в обществе и в государстве.

В результате же, необходимо добиться отражения требований морали в законодательстве государства с тем, чтобы отдельные законы или другие правовые акты не носили аморальный характер, и чтобы не могли они быть использованы для ущемления прав, свобод и интересов человека.

Вышеотмеченное исходит из того, что правовая культура без соответствующей морали, т.е. аморальная правовая «культура», противоречит самой культуре, противоречит интересам человека, интересам функционирования общества и государства, ибо без

морально-правовой культуры не может быть достигнуто высокое качество жизни людей.

В связи с культурой, и, в том числе, в связи с правовой культурой, мной ранее неоднократно отмечалось, что «образование – как культура, наука – как культура, а также правовая культура и управленческая культура представляются мне как фактор культуры – как преимущественно непосредственно действующий фактор, тогда как художественная культура мне представляется в качестве преимущественно опосредованно действующего фактора модернизации государственного управления» [1, с. 146].

Притом, для защиты прав, свобод и интересов человека, для достижения высокого качества жизни народа, необходим комплексный подход к проблеме культуры, включающий правовую культуру, которая должна учитывать и подразумевать её моральный характер.

Что касается необходимости комплексного подхода к проблеме культуры, то по данной проблеме мной ранее отмечалось следующее:

«Эффективное решение социально-экономических проблем общества и государства, а, следовательно, и достижение высокого качества жизни народа, требует особого отношения к проблемам культуры.

Вышеотмеченное обусловлено и обосновывается мной тем, что без инновационного – творческого – подхода к проблемам культуры, без комплексного развития культуры, невозможно эффективное решение социально-экономических проблем и достижение высокого качества жизни народа» [2, с. 73].

Таким образом, особенно важным представляется исследование роли правовой культуры, и, в частности, морально-правовой культуры, ибо в условиях функционирования аморального законодательства, невозможно защитить права, свободы и социально-экономические интересы человека.

Следовательно, творческое развитие культуры, и, в частности, эффективное использование морально-правовой культуры, является необходимой и принципиально важной основой защиты прав, свобод и интересов человека.

Вместе с тем, принципиально важно отметить, что существует немало примеров, когда аморальный и даже преступный характер некоторых законов – некоторых правовых норм – позволяет допускать в государстве функционирование криминального бизнеса, к которому, прежде всего, следует отнести – азартные игры и т.д., что приводит к ущемлению прав человека, и, в том числе, права человека на жизнь, ибо приводит к катастрофическим последствиям для многих людей, их семей, родственников и близких.

Исходя из вышеизложенного, подтверждается принципиальная важность того, чтобы рассматривать морально-правовую культуру – как необходимую составную часть Национальной правовой системы, адаптированной с Правом Европейского Союза, ибо без морально-

правової культури не представляється можливим служення правової системи держави інтересам народу.

Література:

1. Кураташвілі Кетеван А. Культура – як найважливіший фактор модернізації державного управління. «Модернізаційні процеси державного і муніципального управління». Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (4 квітня 2014 року). Частина Друга. Академія муніципального управління (Київ, Україна). Київ: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, в 2-х частинах. Ч. 2, 2014. – с. 146-147.

2. Кураташвілі Кетеван А. Інноваційний підхід до вирішення соціально-економічних проблем: Культура і якість життя. Міжнародний науковий журнал «Прогрес», 2017, №5-6. Міжнародна Академія соціально-економічних наук. Тбілісі: Міжнародне видавництво «Прогрес», 2017. – с. 71-74.

Лемешко Олександр Миколайович,

Директор Полтавського юридичного інституту

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ, ПРАВОВІ, МЕДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКЛИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПОШИРЕННЯМ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ 2019- NCOV ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯМ КАРАНТИНУ

Можна виділити декілька різних аспектів, на які слід звернути увагу фахівцям при обговоренні ситуації з поширенням коронавірусної інфекції 2019- NCOV та запровадженням карантину. Це необхідно, перш за все, щоб і суспільство, і громади, і керівники медичної галузі усвідомили необхідність системного та наукового підходу до протидії таким випадкам в майбутньому.

Дійсно, проблем, які виникли у зв'язку із вірусом, реакцією міжнародної спільноти та урядів країн на нього, за своїми наслідками, не мають аналогів у світі. Карантинні обмеження, на міжнародному рівні, вперше, поширюються не лише на хворих, але й здорових осіб, та охопили майже всю земну кулю. Нарешті, пошук винних, призвів до дипломатичних атак між офіційними колами США та Китаю, викликав суспільне напруження в ряді країн, зростання протестних настроїв.

Поглиблений аналіз ситуації, дозволяє виділити декілька аспектів, які стали очевидними та викликали реакцію суспільства, представників науки, відповідно потребують обговорення. Отже:

1) вплив на міжнародно-правові відносини та ускладнення міжнародного співробітництва (запровадження колективних заходів захисту та попередження, особливо запроваджені в більшості європейських країн (обмеження пересування, польотів, обов'язковий скринінг тощо) викликав значну вимушену міграцію громадян, запровадження процедури обсервації, стагнацію ряду галузей виробництва;

2) конституційно-правові аспекти обмежень прав і свобод громадян (в ряді країн світу, так і в Україні, виникли питання обґрунтування легальності запровадження карантинних заходів, конституційність та доцільність окремих обмежень в контексті їх відповідності статті 43, 64 Конституції України. Заборона богослужінь, обмеження трудових прав, обмеження пересування, заборона окремих видів підприємницької діяльності – викликали неоднозначну реакцію, а в окремих випадках демарш окремих представників органів місцевого самоврядування у вигляді скасування таких обмежень (рішення органів місцевого самоврядування в ряді міст країни.

3) ускладнення діагностування та лікування (представники медичної та фармацевтичної галузі в Україні, ряді інших країн нарікали на необ'єктивність тестових систем або їх відсутність взагалі, вказували на труднощі тестування, засобів лікування, що призвело до розповсюдження фальсифікованих лікарських засобів, несертифікованих систем захисту, тощо).

4) Кримінально правові та кримінологічні аспекти (національний законодавець за період карантину прийняв біля 60 нормативно-правових актів, в тому числі щодо посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення правил карантину, стаття 325 КК та 44-4 КУпАП. Окремо слід вказати на кримінологічне обґрунтування зростання домашнього насильства, зменшення квартирних крадіжок, зростання крадіжок у продовольчих магазинах та випадків шахрайства. Також, в новому КК доцільно передбачити нову обставину, що виключає суспільну небезпечність та протиправність діяння – колізія професійних (службових) обов'язків. Це дозволить врегулювати випадки, коли лікар самостійно вирішує визнати низький ступінь життєздатності одного пацієнта на користь іншого, і відповідно останньому надає допомогу (тріаз) та позбавляє першого можливості застосування обмежених у кількості ліків, засобів забезпечення життєдіяльності (апаратів ШВЛ тощо). Не менш цікавою видається судова практика застосування антикарантинного законодавства. Так, близько 10% призначених штрафів за порушення карантину були підтверджені місцевими судами.

5) Психолого-психіатричний аналіз (психологам та психіатром слід звернути увагу на поширені випадки самогубств у зв'язку із

втрапоу близьких, фізичного чи психічного виснаження (наприклад, у випадках суїциду медичних працівників, лікарів, медсестер).

6) Організаційні проблеми подолання коронавірусу. Нестача дезінфікуючих засобів в медичних закладах, відсутність засобів індивідуального захисту, низький рівень готовності медичних закладів та медичних працівників до боротьби з коронавірусом ускладнюють роботу медичним працівникам. Крім того, Всесвітня організація охорони здоров'я застерігала міністра охорони здоров'я України щодо використання при лікуванні Covid – 19 експериментальних препаратів.

7) Морально-етичні аспекти – ситуація що склалася, зобов'язує людей переоцінити власні ціннісні орієнтири, повернутись до екологічних проблем, замислитись над власним життям, сімейними цінностями.

Як висновок, доцільно визнати, ситуація з Covid – 19 неабияк вплинула на всі сфери суспільного життя, має тривалі міжнаціональні соціально-політичні, соціально-економічні наслідки. Фахівці вказують на необхідність більш ретельного, з урахуванням територіального поширення, вибіркового ставлення до карантинних обмежень. Нарешті, визнання карального впливу основним важелем подолання коронавірусної інфекції, знову показує неефективність такого законодавчого підходу.

Міністр охорони здоров'я на останньому брифінгу заявив, що в Україні вже сприятлива епідемічна ситуація для того, щоб почати скасовувати карантинні обмеження. Уряд, додав міністр, проаналізував ситуацію з Covid – 19 і вирішив з 11 травня 2020 року почати вихід з нього. Тож, сподіваємось на краще. Всім 36.6!

Маланчук Тетяна Василівна,

*Сумський державний університет,
кандидат юридичних наук*

АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Уявити сучасного українця, який не використовує мобільні застосунки практично неможливо. Саме тому інтернет-реклама стала важливим елементом маркетингової стратегії будь-якої сучасної компанії, оскільки дозволяє швидко та ефективно просувати товари та послуги на нові ринки з меншими затратами та більшими прибутками у порівнянні зі звичайною рекламою. Ключовою відмінністю інтернет-

реклами від будь-якої іншої є можливість відстеження рекламних контактів. За рахунок можливості відслідковування реакції і дій користувача мережі Інтернет рекламодавець може швидко вносити зміни до чинної рекламної кампанії.

Цілком погоджуємося з Л.М. Хавкіною, що реклама потенційно потребує постійної зміни своїх функціонально-креативних форм і різновидів, оскільки із часом усі прийоми перестають діяти, набридаючи реципієнтам, набуваючи в їх сприйнятті асоціації з маніпулюванням, і, як наслідок, староформатна реклама втрачає чи помітно знижує свою ефективність, а, отже, перестає виконувати свою основну функцію. Це стосується всіх типів прямої реклами: комерційної, соціальної, політичної, але найпомітніше виявляється у випадку комерційної реклами [1].

Наразі реклама в соціальних мережах є найбільш ефективним способом маркетингових комунікацій. В той же час, така реклама часто відрізняється вседозволеністю, оскільки законодавство не повною мірою регулює дану сферу, а це викликає ряд проблем як етичного, так і цивільно-правового характеру. Зокрема в мережі безкарно рекламуються товари та послуги, які підпадають під визначення «неякісні» згідно чинного законодавства України, а учасники рекламних відносин часто використовують на своїх сторінках у соцмережах заборонені в звичайній рекламі «брудні» прийоми.

Згідно з даними аналітичного дослідження, проведеного компанією у сфері інтернет-реклами у серпні 2019 року, Україна посідає третє місце на ринку інтернет-реклами у Центральній та Східній Європі за обсягом кліків та показів реклами.[2] Тому держава не повинна ігнорувати проблеми, які виникають у даній сфері. На жаль, з точки зору законодавчого врегулювання Інтернет-простір залишається сірою зоною, оскільки існує ряд проблем, які ускладнюють дані процеси. Зокрема, нормами законодавства складно охопити технічні можливості мережі Інтернет та визначити юрисдикцію якої держави застосовувати до конкретних правовідносин, що тягне за собою складнощі у механізмі притягнення до відповідальності винних осіб. Україна може встановлювати правила для вітчизняних підприємців та учасників ринку рекламних послуг, але не може диктувати умови, наприклад, для Facebook чи Instagram. Однак, завжди є можливість для ефективної добровільної співпраці. На нашу думку, для цього потрібна, в першу чергу, відповідна державна політика та орган, який би відповідав за таку комунікацію.

Однією з найбільших проблем в мережі Інтернет є захист персональних даних. Рекламодавці вдаються до різноманітних прийомів та методів у боротьбі за потенційного клієнта, при цьому часто порушуючи відповідні норми. Зокрема, використання файлів cookies (кукі) – це файли на комп'ютері користувача, в яких зберігається інформація про його дії на сайтах. Наша особиста

інформація, яка міститься в файлах cookies, записується на різні віддалені сервери. Відповідно, при зломі сервера, вся особиста інформація виявляється у відкритому доступі. В Європі обробка файлів cookie регулюється правилами про захист персональних даних – The EU General Data Protection Regulation (GDPR). За неправильну їх обробку можна отримати штраф. А якщо ігнорувати ці вимоги, Google може зупинити або закрити доступ до своїх послуг. В Україні ж Закон «Про захист персональних даних»[3] передбачає, що користувачі повинні надавати згоду на обробку своїх персональних даних. Тому всі сайти зобов'язані попереджати користувачів про те, як збираються й обробляються їх дані [4]. Директива ЄС стосовно обробки персональних даних та захисту конфіденційності у сфері електронних засобів зв'язку від 12.07.2002 № 2002/58/ЄС прямо вказує, що використання таких даних можливе лише, якщо користувач повідомлений про цілі збору та обробки інформації та має можливість, у разі необхідності, відмовитись від збору його персональних даних (п. 25 Директиви) [5]

Вважаємо, що нормативне регулювання реклами в соціальних мережах, як і будь-яких суспільних відносин необхідне, однак слід зважати на особливості даного сегменту та надавати перевагу співпраці, а не жорстким керівним вказівкам.

Література:

1. Хавкіна Л.М. Новітні тенденції розвитку реклами в Україні: особливості сприйняття та функціонування в соціальній і приватній комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_sk/2012_3/files/SC312_34.pdf

2. Провідні позиції в інтернет-рекламі та багатообіцяючий потенціал на ринку мобільних застосунків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sostav.ua/publication/providni-pozitsiji-v-internet-reklami-ta-bagatoobitsyayuchij-potentsial-na-rinku-mobilnikh-zastosunkiv-83003.html>.

3. Про захист персональних даних. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

4. Файли cookies «повний гайд». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://webmaestro.com.ua/ua/blog/fajly-cookies/>

5. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELELnumdoc&lg=en&numdoc=32002L0058&model=guichett

Медвідь Федір Михайлович,

*доктор наук в галузі політології, канд. філос. наук, проф. МКА,
академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності*

Маркелова Анастасія Андріївна,

кандидат філологічних наук, магістрант

Урбанський Максим Вікторович,

магістр права, здобувач

Кутузов Віталій Анатолієвич,

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
магістрант*

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВО В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Історія українського права належить до фундаментальних дисциплін в системі юридичних наук. Заслуговує на увагу звернення до актуальних питань розвитку сучасного права, його генези, періодизації та сучасних підходів до інтерпретації вузлових категорій. Вартує звернути увагу на множинність визначеннь права, які існують у юридичній літературі, залежать від множинності поглядів на походження права, на джерела права, на бачення його зв'язків з державою, а також від того, які сутнісні ознаки, особливості, риси права лягають в основу того чи іншого визначення, який бік його як суспільного феномена досліджується. Вагома причина розбіжностей у визначенні права обумовлена тим, яка правова доктрина кладеться в основу такого визначення: природно-правова, нормативіська чи соціологічна [13, с. 570; 1, с. 11-20].

У радянській юридичній науці через домінування вузьконормативного розуміння права воно визначалося як сукупність норм, встановлених чи санкціонованих державою, які тримаються на примусовій силі держави. Завдяки зусиллям В. Казмічука, М. Козюбри [4], Г. Мальцева [6], В. Нерсисянца [12], Л. Явича [15] у 70 - 80-ті роки до розуміння права проривається плюралізм, формуються моральна (природно-правова) і соціологічна правові течії та піддається критиці нормативіська концепція, що ґрунтується на традиційному марксистсько-ленінському розумінні права як сукупності норм, встановлених державою і охороняються її примусовою силою.

Сутність права сучасності розкривається через два найголовніших, на наш погляд, визначення. З пізнавально-раціоналістичної точки зору право – це свобода, обумовлена рівністю, рівне мірило свободи (правомірний порядок) [8, с. 350-355]. Однак це

визначення доповнюється регулятивним визначенням права, як легітимних у суспільстві норм, детермінованих досягнутим суспільством рівнем моралі і етики, які спираються на владні засоби охорони[7, с.20-24].

Духовна традиція українського права випрацювана українськими мислителями Г. Сковородою, діячами «Руської Трійці», Т. Шевченком, вченими-правниками Наукового товариства ім. Т. Шевченка, І. Франком, Лесею Українкою. Вагомий внесок у наукове бачення ідеї українського права був зроблений творчим доробком П. Чубинського, Ф. Леонтовича, П. Куліша[9, с. 249-263], М. Василенка, М. Владимирського-Буданова, О. Кониського, Р. Лашенка, А. Яковліва, О. Малиновського, П. Єфименка, О. Кістяківського, М. Костомарова, М. Ковалевського, Г. Шершеневича, Б. Кістяківського, Л. Петражицького, В. Липинського, С. Томашівського, В. Кучабського, М. Міхновського, Д. Донцова, М. Сціборського, С. Дністрянського, В. Старосольського, О. Бочковського, М. Туган-Барановського, М. Грушевського, В. Винниченка, Н. Полонської-Василенко, П. Юркевичем, А. Кристера, В. Сергеевича, М. Іванішева, О. Доброва, І. Черкаського, М. Ясинського, Б. Путілова, А. Пономарьова, А. Ткача, О. Шевченка, Кульчицького В., зокрема, сучасними дослідниками українського права: Гончаренком В., Бойком І., Бойком О., Копиленком О., Музиченком П., Мироненком О., Настюком М., Захарченком П., Мірошніченко М., Смолієм В., Тацієм В., Тищиком Б., Терлюком І., Усенком І., Ярмишем О., Івановим В., Чайковським А., Шемчушенком Ю. та ін.

Термін «право» уперше був використаний у текстах Велесової книги. Дослідження етнофілософів свідчать, що вчення про право займає центральне місце в українському правобаченні, об'єктом якого є право як укладовна ідея - визначник, упорядник дійсності. Цим виражений об'єктивний аспект українського праворозуміння. Разом із цим існує об'єктивно-суб'єктивний аспект українського світу права.

Поняття «право» має багато мовних референцій. В українській мові слова з коренем -пра- семантично пов'язані з регулюванням, ладом, порядком, витоковістю, початком тощо; -пра-: права, право, правда, правий, праведний, справний, справедливий, правитель, правило, правосуддя, прадід, пращур. Крім того, поняття «право», «правда» мають також свої референції: закон, звичай, присяга, суд, справедливість, істина, доказ, реальність (явність) тощо. Так, наприклад, свого часу термін «закон» мав тотожне смислове навантаження до поняття «правда», але слово «правда» відрізнялося у сферах ужитку [3, с.7].

В об'єктивно-суб'єктивному аспекті українське право - це суспільні норми, які були вироблені українським етносом протягом усього періоду його існування (не імпортовані насильно; вироблені за його духовної ідентичності етнічними засобами), що упорядковують суспільні відносини і «містять дуже високі поняття справедливості,

добра, щирості, доброзичливості, миролюбства, працьовитості, гідності, чесності й загалом найвищого поняття рівня людської гуманності»[2, с.5] та ін., формою зовнішнього виразу, відображенням яких були правосвідомість, звичаї (у значенні їх форм), правові пам'ятки тощо.

Заслуговує на увагу проблема обґрунтованої періодизації як всесвітньої історії, так і історії українського права [5, с.9-10; 14, с.12-16; 10, с. 44-53]. Можна погодитися з М. Мірошніченко, що «періодизацію історії українського права доцільно здійснювати в контексті періодизації як світової історії, так і історії України» [11, с.13]

Отже, в умовах адаптації правової системи України до права Європейського Союзу серцевиною професійної правової соціалізації майбутніх юристів має стати пізнання закономірностей національного державо- і правотворення, причин перервності державного будівництва при безперервності еволюції вітчизняного права, розуміння процесу природно-історичного вдосконалення правових форм переважно на національному ґрунті.

Література:

1.Захарченко П.П. Історія українського права : навч.посіб. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ: ВД «Освіта України», 2019. 436 с.

2. Історія українського права: Навч. поїбник / За ред. проф. О.О.Шевченка. К.: Олан, 2001.

3.Історія українського права: Посіб. / І.А. Безклубий, І.С. Грищенко, О.О. Шевченко та ін.: К.: Грамота, 2010. 336 с.

4.Козюбра Н.И. Социалистическое право и общественное сознание. 207 с.

5. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 624 с.

6. Мальцев Г.В. Социальная справедливость и право. М., 1977. 255 с.

7.Медвідь Ф.М., Мельниченко Я.Б., Твердохліб А.І. Ціннісні основи права: сучасні підходи // International Scientific Conference «Innovative research of legal regulation of public administration»: Conference Proceedings, June 16-17, 2017. Lublin, Republic of Poland, 2017. С.20-24.

8.Медвідь Ф.М., Мельниченко Я.Б., Твердохліб А.І. Соціальна цінність права: філософсько-правовий аналіз // Діалектичні та практичні питання перспектив розвитку правової науки в сучасних умовах: Матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції. К.: ДУІТ, 2019. С.350-355.

9.Медвідь Ф.М., Твердохліб А.І. Історіософська концепція Пантелеймона Куліша в контексті українського національного

відродження // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. К, 2019. Вип. 29. С.249 – 263.

10. Мірошніченко М.І. Об'єкт і предмет історії українського права у контексті антропологізації історико-правового знання (до питання назви наукової і навчальної дисципліни) // *Методологія в праві: монографія.* / [І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра, та ін.]: за заг.ред. І.Безклубого. К.: Грамота, 2017. 658 с.

11. Мірошніченко М.І. Місце історії українського права в системі юридичних наук в умовах глобалізації // *Концепція та методологія історії українського права: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу, присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка, м. Київ, 28 квітня 2017 року / ред.кол.: І.С. Гриценко, М.І. Мірошніченко, П.П. Захарченко, І.А. Мацелюх, А.В. Крижевський.* К.: «ДС День Печати», 2017. С.9-16.

12. Нерсесянц В.С. *Право и закон: Из истории правовых учений / В.С. Нерсесянц.* М., 1983.

13. *Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т.* Х.: Право, 2008. Т.1: *Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина.* 728 с.

14. Ухач В.З. *Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій).* Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

15. Явич Л.С. *Сущность права: Социально-философское понимание генезиса, развития и функционирования юридической формы общественных отношений.* 1985. 207 с.

*Мехришвили Теона Иосифовна,
Помощник Президента Международной академии
социально-экономических наук (Тбилиси, Грузия)*

**ПРОБЛЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ:
НЕОБХОДИМОСТЬ
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ
КЛАССИФИКАЦИИ СФЕРЫ НАУК И ЕЁ
ОТРАЖЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЙ
ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ И В ПРАВЕ
ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА**

Актуальность решения политико-правовых и экономико-управленческих проблем высшего образования, безусловно, имеет приоритетное значение для эффективного функционирования общества и государства.

В связи с этим, принципиально важной проблемой, требующей решения и соответствующего отражения в национальной правовой системе, а также в Праве Европейского Союза, мне представляется необходимость совершенствования классификации наук, ибо по данной проблеме в действующих правовых актах, по моему мнению, порой имеет место такая «путаница», что весьма сложно найти ей разумное объяснение (?!).

В частности, по приказу №69/н Министра образования, науки, культуры и спорта Грузии от 10 апреля 2019 года «Об утверждении Национальной рамки классификаций и Классификатора сфер обучения» (Статья 1), утверждены:

а) «Национальная рамка классификаций» в соответствии с Приложением 1 к настоящему приказу;

б) «Классификатора сфер обучения» в соответствии с Приложением № 2 к настоящему приказу [1].

Притом, согласно «Классификатора сфер обучения» (Приложение № 2) – «Статья 3. Сферы обучения» [2], к группе специальностей 03 в качестве Общей сферы относятся: 03 Социальные науки, Журналистика и Информация; в качестве Узкой сферы относятся: 031 Социальные и поведенческие науки; а в качестве Детальной сферы относятся: 0311 Экономика, которая изучает экономическую политику, теорию и принятие экономических решений, 0312 Политические науки и основы гражданства, 0313 Психология, 0314 Журналистика и информация...

Что касается Бизнеса и Администрирования, согласно опять-таки «Классификатора сфер обучения» (Приложение № 2) – «Статья 3. Сферы обучения» [2], к группе специальностей 04 в качестве Общей сферы относятся: 04 Бизнес, Администрирование и Право; к данной группе специальностей в качестве Узкой сферы относятся: 041 Бизнес и Администрирование; а в качестве Детальной сферы относятся: 0411 Бухгалтерский учет и налогообложение, 0412 Финансы, банковское дело и страхование, 0413 Менеджмент и администрирование, 0414 Маркетинг и реклама.

Притом, согласно данного «Классификатора сфер обучения» к группе специальностей в качестве Узкой сферы также относится – 042 Право.

Таким образом, Экономика относится к группе специальностей 03 наряду с такими специальностями, как – Политические науки и основы гражданства, Психология, Журналистика и Информация, тогда как Бизнес и Администрирование относится к совершенно другой группе специальностей 04 наряду с такими специальностями, как – Бухгалтерский учет и налогообложение, Финансы, банковское дело и страхование, Менеджмент и администрирование, Маркетинг и реклама, Право.

Вместе с тем, хотя не подлежит сомнению, что Экономика связана с политической наукой, психологией и т.д., а Бизнес, менеджмент и администрирование связано с правом и т.д., так же, как не подлежит сомнению и то, что все они – и те и другие специальности – находятся в определённой взаимосвязи, но вызывает удивление и недоразумение тот факт, что Бизнес, менеджмент, финансы, маркетинг и т.д., согласно «Классификатора сфер обучения», относится к группе специальностей, «оторванной» – отделённой – от Экономики (!!).

Притом, главное несогласие с моей стороны и критика рассматриваемого «Классификатора сфер обучения», относительно группировки обсуждаемых специальностей, вызвано тем, что экономические отношения неправомерно классифицировать вне экономики.

В частности, не подлежит сомнению следующее: «Бизнес – экономическая деятельность, которая объединяет людей, помогая им использовать свои навыки и таланты для достижения определенной финансовой цели» [3].

Таким образом, с учётом того, что Бизнес – это экономическая деятельность, несмотря на его специфические особенности (основанность на частной собственности, нацеленность на получение прибыли и т.д., что требует отдельного рассмотрения), в «Классификаторе сфер обучения», как и любая экономическая деятельность, должны относиться – к сфере Экономики, а Право в данном «Классификаторе» должно быть выделено в качестве отдельной сферы обучения и науки.

Следовательно, подтверждается актуальность и необходимость решения рассматриваемой проблемы путём совершенствования Классификации сферы наук и её соответствующего отражения в национальной правовой системе, а также в Праве Европейского Союза, а адекватное отражение отмеченных изменений в «Классификаторе сфер обучения» будет способствовать эффективному функционированию высшего образования.

Література:

1. Приказ №69/н Министра образования, науки, культуры и спорта Грузии от 10 апреля 2019 года «Об утверждении рамки Национальных классификаций Классификатора сфер обучения» (на грузинском языке).

2. Приложение № 2 «Классификатор сфер обучения», утверждённый Приказом №69/н Министра образования, науки, культуры и спорта Грузии от 10 апреля 2019 года «Об утверждении рамки Национальных классификаций Классификатора сфер обучения» (на грузинском языке).

3. Бизнес и экономика. <https://utmagazine.ru/posts/21629-biznes-i-ekonomika>

Мочков Александр Борисович,

*Институт підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
кандидат наук з державного управління, докторант*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОЇ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

У відповідності до чинного законодавства «Територіальна оборона України є системою загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період поза зонами (районами) бойових дій на всій території України або в окремих її місцевостях» [2]. Також відповідно до Закону України «Про оборону України», територіальну оборону на всій території України організовує Генеральний штаб Збройних Сил України, а на території областей – обласні державні адміністрації (в межах своїх повноважень). Основні завдання і заходи щодо підготовки та ведення територіальної оборони України визначені у Положенні про територіальну оборону України, яке затверджене Указом Президента України від 2 вересня 2013 року № 471 [3]. Основними завданнями територіальної оборони (ТрО) є:

- охорона та захист державного кордону України;
- забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного

(оперативного) розгортання військ; охорона та оборона важливих об'єктів і комунікацій;

- боротьба з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями;

- підтримання правового режиму воєнного стану [2].

Формування та комплектування підрозділів ТрО.

До виконання завдань ТрО в межах повноважень залучаються

- Збройні Сили України, інші військові формування, відповідні правоохоронні органи,

- регіональні органи і територіальні підрозділи Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України,

- об'єднані загони Державної спеціальної служби транспорту [2].

Для організації системи ТрО, відповідно до рішення Генерального штабу ЗСУ, у кожній області сформовано підрозділи ТрО (У харківській області – бригада – до складу якої входять 6 окремих батальйонів ТрО).

Завдання загонів територіальної оборони наступні:

- підтримання безпеки та правопорядку у відведеному районі;

- боротьба з диверсійно-розвідувальними силами (групами) противника, антидержавними незаконно створеними збройними формуваннями;

- охорона та оборона військових об'єктів, органів місцевого самоврядування та важливих об'єктів, а також рубежів та ділянок місцевості;

- виконання завдань комендантської служби в районі;

- участь у виконанні завдань щодо створення руху опору та партизанських загонів – у разі захоплення противником території району [2].

Бригади ТрО залучаються до виконання заходів ТрО виключно в межах відповідної області, району чи міста. З оголошенням мобілізації та отримання директиви на формування бригади ТрО призначений особовий склад призивається на військову службу та набуває правового статусу військовослужбовців. Комплектування підрозділів ТрО в особливий період здійснюється резервістами та військовозобов'язаними, віком від 20 до 60 років, переважно тими, які отримали відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації (за станом здоров'я, сімейними обставинами тощо) до моменту оголошення правового режиму воєнного стану.

До підрозділів ТрО призначаються військово-зобов'язані у відповідності до військово-облікових спеціальностей. Практично щомісяця проводяться заняття з військовозобов'язаними приписаними до підрозділів ТрО. Щомісяця з керівним складом управління бригади та окремих батальйонів (організаційним ядром) проводяться комплексні заняття з тактико-спеціальної, вогневої та медичної підготовки.

Війська ТрО створені не в одній країні, які небезпідставно повоюють російській агресії. Але в Україні ще до належний Закон «Про територіальну оборону» не змогли ухвалити. На 7-му році війни Україна лише наблизилася на крок до ухвалення нової моделі ТрО. Комітет з національної безпеки, оборони та розвідки лише розглянув відповідний законопроект та готує його до винесення на розгляд парламенту [1].

Цей проект Закону, спільно підготовлений і напрацьований представниками РНБО, Міноборони, Генштабу, Нацгвардії, Держприкордонслужби, МВС та експертами базується на сучасних світових моделях ТрО країн-членів НАТО та Євросоюзу з урахуванням досвіду України в протидії російській агресії 2014-2020 років [1].

Чинний закон про ТрО – застаріла радянська модель. Що пропонується зараз: взяти за основу модель відповідні закони балтійський країн, зокрема естонську, або ізраїльську чи фінляндську. Тобто, коли ТрО діє постійно, і вона виконує функції не лише допоміжні до регулярних військ під час відмобілізування, але й у мирний час.

«Територіальна оборона готуватиметься на основі підрозділів і з'єднань, які розгортатимуться і постійно діятимуть в регіонах, тобто відповідно до плану оборони (...) Постійно здійснюватиметься підготовка і навчання особового складу, який, знову ж таки, постійно підтримуватиметься у бойовій готовності. Розвиватиметься військово-патріотичне виховання та формування оборонної свідомості у громадян, а мирний час підрозділи ТрО залучатимуть в надзвичайних ситуаціях, вони активно співпрацюватимуть поліцією, з ДСНС, Державною прикордонною службою (...) Займатимуться ліквідацією наслідків техногенних катастроф, пандемії, паводків, гасінням пожеж тощо – на тероборону буде покладено досить широке коло повноважень та завдань. Тобто, сили ТрО діятимуть не лише в умовах воєнний часу» [1].

Проектом Закону передбачено:

створення Головного органу управління ТрО, який є уповноваженим суб'єктом з управління ТрО України, до складу, якого входять Війська ТрО України, Загони ТрО та безпеки громади та відповідні підрозділи Сил безпеки і Сил оборони, а також місцеве населення, які залучаються для здійснення заходів з підготовки та ведення ТрО в мирний час та особливий період;

закріплює правові засади, принципи, завдання ТрО;

закріплює перелік суб'єктів ТрО та їх повноваження;

встановлює заходи з підготовки та ведення ТрО;

затверджує структуру, порядок комплектування, проходження підготовки, обов'язки та права, мотивацію, формений одяг та знаки розрізнення, дислокацію, фінансування, підготовку підрозділів Військ ТрО України та Загонів ТрО та безпеки громад;

створює можливість до проходження строкової служби у Військах ТрО;

передбачена участь громадських об'єднань в ТрО, процедура проходження спеціальної процедури асоціювання та їх відповідальність [1].

Окремо варто зупинитися на фінансуванні, навчанні та озброєнні українських сил ТрО. Є думку про сумісне фінансування підрозділів ТрО - 50 на 50%: половина – із бюджету військового відомства, половина – з місцевих громад (адміністрацій).

Відносно навчання та озброєння українських сил ТрО. На початковому етапі оптимально зберігати озброєння в Центрах безпеки громади – пункти дислокації підрозділу ТрО, які будуть створюватися в громадах після прийняття закону. Не виключено, що таких «центрах» в майбутньому будуть розміщуватися і поліція, і ДСНС, і, можливо, медпункт».

Чому в Україні так довго зволікають з ухваленням закону? На думку експертів (генерал С. Кривонос) є кілька факторів цього зволікання: відсутність політичного бажання – нерозуміння, наскільки це важливо та ефективно (1); певний спротив зі сторони військових (2); питання підпорядкованості ТрО (3).

На думку експертів «територіальна оборонна – це певний «мікс» між військовими та представниками цивільних. І вони забезпечують безпеку». «Територіальна оборона має бути окремим формуванням, підпорядкованим міністру оборони. Можливо з часом, коли ТрО буде створено, ТрО буде підпорядкуватися Генштабу ЗСУ. Але в першу чергу, ТрО працює над тим, щоб Збройні сили та й сили оборони в цілому, ефективно могли б виконувати свої функції» - зазначають експерти [1].

Створення системи ТрО країни є складовою зміцнення її обороноздатності, підготовки резервів та готовності надати гідну відсіч агресору, а головне – набутий досвід проведення АТО та ООС на сході України, проведення комплексу заходів підготовки військових частин Сухопутних військ попередніх років та тривалий аналіз досвіду провідних країни світу підтверджує актуальність державного інституту ТрО України, необхідність його подальшого розвитку, а також вироблення сучасних поглядів на її організацію, перегляд та удосконалення складових сил і засобів ТрО для успішного виконання ними поставлених завдань.

Місцеві державні адміністрації, забезпечуючи на відповідній території виконання підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, посадовими особами і громадянами Конституції України та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади з питань оборони, організують і виконують завдання ТрО.

На даний момент відсутній єдиний підхід до фінансування потреб ТрО за рахунок коштів місцевих бюджетів. Бюджетним кодексом

України не передбачено видатків на фінансування ТрО з місцевих бюджетів. Існує певна правова неузгодженість, коли один нормативний акт, а саме, Положення про ТрО України, вимагає забезпечення фінансування потреб ТрО з місцевих бюджетів, а Бюджетний кодекс України такі видатки не передбачає.

Література:

1. Ліскович Мирослав. Територіальна оборона України: краще як у Польщі чи як в Естонії? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3058987-teritorialna-oborona-ukraini-krase-ak-u-polsi-ci-ak-v-estonii.html>.

2. Про оборону України. Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

3. Положення про територіальну оборону України. Указ Президента України від 23.09.2016 року №406/2016. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/U406_16.html

Нестеренко Наталія Миколаївна,

*Полтавська державна аграрна академія,
кандидат юридичних наук, доцент*

Рудь Анастасія Ігорівна,

Полтавська державна аграрна академія

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЖИТЛО

Житло – одна з основних матеріальних умов життя людини. Потреба людини в житлі виникає з моменту її народження, зберігається протягом усього життя і припиняється після смерті. Отже, задоволення потреб у житлі є дуже важливим соціальним завданням. Надання житла громадянам певної країни є одним із найбільш конкретних показників добробуту всієї країни.

Кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду [3].

Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, що є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, а також право на забезпечення у випадку безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості або іншого

випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [2].

Право на житло – це основа життя і розвитку кожної людини. Не можна не погодитися із думкою А. О. Аврамової про те, що «здійснення людиною свого природного права на життя пов'язано з багатьма факторами, серед яких одне із чільних місць посідає наявність у неї житла. Втрата людиною житла створює реальну загрозу для її фізичного та соціального буття» [1]. Воно тісно пов'язане з обов'язками інших фізичних і юридичних осіб і державних органів щодо створення відповідних умов, охорони, захисту та відтворення житлових прав людини й громадянина.

Суб'єктивне право на житло – це можливість фізичних осіб та громадянина володіти чи приймати житло, користуватися житлом та вимагати від обов'язкових суб'єктів забезпечення повного здійснення цього права відповідно до договору оренди держави або державних фондів.

Реалізація людиною і громадянином права на житло здійснюється у таких формах: 1) активна діяльність суб'єкта, що потребує покращення житлових умов у процесі: а) надання жилих приміщень; б) користування жилим приміщенням; в) участі в управлінні житловим фондом; г) здійснення експлуатації та охорони різних видів житлового фонду; 2) утримання від дій, що порушують житлові права інших суб'єктів; 3) володіння, користування і розпорядження житлом відповідно до чинних нормативно-правових актів; 4) вимога від компетентних державних органів, громадських організацій та посадових осіб застосовувати відповідні норми житлового права і виносити справедливі індивідуально-правові рішення та домагатися їх виконання [4].

Згідно з чинним законодавством, можна виділити три форми (способи) реалізації громадянами свого конституційного права на житло:

- одержання у безстрокове користування у встановленому порядку житлового приміщення в будинках державного чи громадського житлового фонду;
- одержання у безстрокове користування у встановленому порядку житлового приміщення в будинках житлово-будівельних кооперативів;
- набуття житла у власність шляхом:
- приватизації квартир (будинків) державного житлового фонду;
- придбання квартир (будинків) у житлових кооперативах, на біржових торгах, шляхом індивідуального житлового будівництва чи одержання у власність на інших підставах, передбачених законодавством України.

Проблема забезпечення житлом громадян України на сьогодні актуальна. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити наукові принципи реалізації житлових прав громадян, методології його

практичної реалізації системою загальнодержавних заходів, застосування державно управлінських механізмів його реалізації та формування належного нормативного правового забезпечення, яке б відповідало економічним та соціальним викликам сьогодення.

Тільки тоді, коли громадянин має житло, яке відповідає чинним законам та нормам та є придатним для проживання, можна вважати, що громадянин має право на житло згідно з Конституцією, тільки тоді таке право можна вважати належно реалізованим.

Отже, право на житло є складним, природним, невід'ємним, постійним і непорушним конституційним правом.

Право на житло та на недоторканність житла закріплено в нормах Конституції України та Цивільного Кодексу України, застарілого Житлового кодексу УРСР.

Література:

1. Аврамова О. Є. Позбавлення суб'єктивного права на житло: канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 /О. Є. Аврамова. – Х., 2008. – 16 с. – С. 10.
2. Загальна декларація прав людини. Документ ООН, схвалено 10 грудня 1948 року.
3. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості ВРУ. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
4. Копейчиков В. В. Правознавство [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://www.ebk.net.ua/Book/BookPravothnavstvo/Glava10/R2G10p4.htm>

Нога Петро Петрович,

*Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»,
аспірант кафедри цивільного, господарського, адміністративного
права та правоохоронної діяльності*

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

В умовах вільної ринкової економіки існує необхідність і у збереженні раціонального балансу між забезпеченням доступу населення до безпечної та якісної фармацевтичної продукції шляхом встановлення системи суворого державного контролю та стимулюванням розвитку підприємницької діяльності у фармацевтичній сфері, захистом інтересів суб'єктів господарювання під час здійснення заходів державного контролю.

Останніми роками у країнах ЄС та країнах колишнього СРСР відбувається впровадження до контрольно-наглядової діяльності у фармацевтичній сфері ризик-орієнтованого підходу. До моменту його впровадження модель контрольно-наглядової діяльності зобов'язувала контрольно-наглядові органи здійснювати суцільну перевірку підконтрольних об'єктів з певною періодичністю, що часто призводило до неефективного витрачання ресурсів, спричинення надлишкового тиску на суб'єктів господарювання. Крім цього, щороку у фармацевтичній та інших сферах господарської діяльності, кількість підконтрольних об'єктів збільшується, що істотно впливає (перевищує) на потенційні можливості контрольно-наглядової органу щодо перевірки останніх. Подібна ситуація перешкоджала забезпеченню безпеки результатів діяльності підконтрольних суб'єктів шляхом державного контролю. Тому з метою зниження загального адміністративного навантаження на суб'єктів господарської діяльності та підвищення рівня ефективності контрольно-наглядової діяльності у світі відбувається поступовий перехід на ризик-орієнтовану модель контролю - від тотального контролю до диференційованого планування перевірок залежно від ступеня ризику заподіяння шкоди охоронюваним законом цінностям.

В Україні концепція ризик-орієнтованого підходу на сьогодні не сформувався в законодавстві в межах контрольно-наглядової діяльності, хоча окремі його елементи можна знайти у положеннях законодавства у сфері державного контролю за якістю лікарських засобів. Тому, для формування уявлення про сутність ризик-орієнтованого підходу звернемося до досвіду Польщі та Російської Федерації.

Так, ризик-орієнтований підхід являє собою метод організації та здійснення державного контролю (нагляду), при якому в передбачених законодавством випадках вибір інтенсивності (форми, тривалості, періодичності) проведення заходів з контролю визначається віднесенням діяльності суб'єктів господарювання до певної категорії ризику або певного класу (категорії) небезпеки [1].

Виділяються дві групи критеріїв, які закладаються в основу ризик-орієнтованого підходу: 1) критерії тяжкості потенціальних негативних наслідків можливого недотримання обов'язкових вимог; 2) критерії можливого недотримання обов'язкових вимог.

В Україні елементи концепції ризик-орієнтованого підходу в межах контрольно-наглядової діяльності у фармацевтичній сфері втілені в законодавчій регламентації періодичності проведення перевірок, яка залежить від ступеню ризику.

Так, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв, за яким оцінюється ступінь ризику від провадження діяльності у сфері охорони здоров'я для безпеки життя і здоров'я населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)» №843 встановлено три ступеня

ризик: незначний (перевірки здійснюються не частіше 1 разу на 5 років), середній (перевірки здійснюються не частіше 1 разу на 3 роки), високий (перевірки здійснюються не частіше 1 разу на 1 рік). За п. 3 вищенаведеної постанови до суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику належать суб'єкти, що провадять такі види господарської діяльності: 1) виробництво лікарських засобів; 2) оптова та роздрібна торгівля; 3) будь-які операції із наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами [2].

Діяльність всіх інших підприємств, установ, організацій належать до суб'єктів з незначним ступенем ризику. Цікавим є факт, що п.6.2 наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Правил зберігання та проведення контролю якості лікарських засобів у лікувально-профілактичних закладах» № 584 визначено, що перевірка лікувально-профілактичних закладів може відбуватися Держлікслужбою з періодичністю не частіше 1 разу на 1 рік без будь-якої диференціації [3]. Тим самим МОЗ України відніс всі лікувально-профілактичні заклади до підприємств, діяльність яких пов'язана із високим ступенем ризику. Тому існує необхідність визначити періодичність проведення перевірок, визначення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження діяльності у сфері охорони здоров'я на рівні окремого закону або хоча б в межах одного підзаконного нормативного акту (Постанови Кабінету Міністрів України).

Отже, періодичність проведення перевірок в Україні диференційована залежно від ступеня ризику діяльності (втілення ризик-орієнтованого підходу), що є логічним, на відміну від періодичності в інших країнах. Зокрема, у Великобританії, Латвії та Хорватії перевірки проводяться не рідше ніж 1 раз на 5 років [4, с. 120].

Варто також наголосити, що загалом, за ст. 122 b,c,e,f,g «Prawo farmaceutyczne» у Польщі спеціальним законодавством встановлена подібна процедура перевірки фармацевтичних підприємств [5].

Таким чином, ризик-орієнтований підхід має велике значення для вдосконалення системи державного контролю в сфері обігу лікарських засобів, однак, на сьогодні в Україні існують як суттєві недоліки регламентації ризик-орієнтованого підходу в підзаконних нормативних правових актах, так і законодавчі прогалини у його регламентації.

Література:

1. О защите прав юридических лиц и индивидуальных предпринимателей при осуществлении государственного контроля (надзора) и муниципального контроля: Федеральный закон от 26 декабря 2008 г. №294-ФЗ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://base.garant.ru/12164247/>.

2. Критерії, за яким оцінюється ступінь ризику від провадження діяльності у сфері охорони здоров'я для безпеки життя і здоров'я

населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю): постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2008 р., № 843. Офіційний вісник України. 2008. №72. Ст.2427.

3. Правила зберігання та проведення контролю якості лікарських засобів у лікувально-профілактичних закладах: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.12.2003 р. № 584. Офіційний вісник України. 2004. №10. Ст. 302.

4. Регулювання ринку лікарських засобів в Україні: проблеми та рішення. 2016. 130 с.

5. Prawo farmaceutyczne: ustawa Sejm 31.10.2001, №126. Дата оновлення 10.01 2002 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20011261381>

Палюх Лідія Михайлівна,

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗУМОВЛЕНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Суспільна небезпека кримінальних правопорушень, що передбачають втручання в діяльність, посягання на особисті блага захисника, представника особи (передбачених відповідно, ст.ст. 397, 398, 399, 400, 400-1 КК України) визначається тим, що вони спричиняють дезорганізацію суспільних відносин щодо реалізації, по-перше, конституційних гарантій права особи на одержання правничої допомоги, по-друге, гарантій адвокатської діяльності, процесуальну незалежність захисника, особи, яка є представником іншої особи. За даними Офісу Генерального прокурора на основі відомостей з ЄРДР починаючи з 2013 року (з початку функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань) по 2018 рік за ст.ст. 397-400 КК України було внесено відомості про вчинення кримінальних правопорушень щодо адвокатів 1162 рази. При цьому зазначені дані засвідчують тенденцію збільшення випадків порушення професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності. Водночас слід зазначити, що на сьогодні в КК України не повною мірою забезпечена правова охорона адвокатської діяльності від протиправних посягань. Це питання є актуальним у контексті відповідності норм, передбачених ст.ст. 397-400 КК України, такому критерію соціальної зумовленості кримінально-правових норм як міжнародно-правової адекватності

заборони⁵ (у науці кримінального права широко підтримується розуміння відповідного принципу криміналізації - міжнародно-правової адекватності криміналізації в межах теорії криміналізації, яку свого часу розробили С. Г. Келіна, Г. А. Злобін, В. М. Кудрявцев, А. М. Яковлев [1, с. 215 – 226, 228 – 232, 235 - 242]).

Зокрема, потрібно зазначити про наявність прогалини у кримінально-правовій охороні професійної діяльності такої категорії осіб як адвокати, бо норми, передбачені ст.ст. 397 – 400 КК України, охороняють лише суспільні відносини з надання правової (правничої) допомоги (тобто, якщо адвокат надає правову (правничу) допомогу), і лише за умови перебування адвоката у статусі захисника або представника особи на момент вчинення посягання чи в минулому. Це означає, що у разі здійснення ним іншої професійної адвокатської діяльності, що не становить надання правової (правничої) допомоги, втручання в його діяльність, посягання на його особисті блага не містять ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 397 – 400 КК України.

Треба зазначити, що в міжнародно-правових актах, які визначають міжнародні стандарти, що стосуються гарантій професійної діяльності адвокатів, йдеться про професійну діяльність адвокатів не лише в межах відносин щодо здійснення судочинства, а й в інших правовідносинах і не лише при виконанні (у зв'язку з виконанням) ними функцій із надання правової (правничої) допомоги (п. 2 Основних положень про роль адвокатів (прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р.), принцип а) Хартії основоположних принципів європейської адвокатської професії (2006), п.п. 2.1.1, 2.3.1 Кодексу поведінки європейських адвокатів (прийнятий на пленарній сесії Ради адвокатських асоціацій і правових товариств Європи (РААПТЄ) 28 жовтня 1988 р.)). М. М. Погорецький на підставі аналізу рішень ЄСПЛ виділив низку принципів, на яких повинна бути заснована адвокатська діяльність у ЄС, серед яких те, що на адвоката не може бути покладений обов'язок з інформування й співробітництва з уповноваженими правоохоронними органами, навіть якщо діяльність адвоката пов'язана не з представництвом інтересів клієнта в суді, а з консультуванням клієнта з метою його захисту або з питань участі в можливому судовому процесі [курсив мій. – Л.П.] [2, с. 9].

⁵ При цьому слід підтримати концепцію О. О. Пашенка щодо співвідношення понять «криміналізація» та «соціальна зумовленість» (вчений вживає термін «соціальна обумовленість»). Останній термін стосується чинних кримінально-правових норм, тоді як термін «криміналізація» стосується діянь, які на даний момент не передбачені в законі як кримінальні правопорушення [Пашенко О.О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2018. С.142].

Необхідність вирішення ситуації щодо меж кримінально-правової охорони адвокатської діяльності підтверджується також емпіричними даними – даними анкетування адвокатів.

Отже, обмеження сфери кримінально-правової охорони діяльності адвоката, який надає правничу допомогу, лише відносинами щодо здійснення судочинства і виконання судових рішень, а також виключно «прив'язкою» до статусу захисника, представника, як видається, не забезпечує повноти захисту професійної діяльності адвоката, не відповідає критеріям міжнародно-правової адекватності кримінально-правової заборони, повноти і ненадмірності заборони, кримінально-політичної адекватності заборони.

Зважаючи на викладене вище, доцільно передбачити у розділі V Особливої частини КК України статтю 171-1 «Перешкоджання законній професійній діяльності адвокатів», де передбачити відповідальність за умисне перешкоджання здійсненню адвокатом законної професійної діяльності, порушення визначених законом гарантій їхньої діяльності та професійної таємниці за відсутності ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 397 – 400 КК України.

Література:

1. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / [В.Н. Кудрявцев та ін.]; отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. М.: Наука, 1982. 302 с.

2. Погорецкий М. М. Кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці у досудовому розслідуванні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2015. 20 с.

Панасенко Наталія Леонідівна,

*Полтавська державна аграрна академія
кандидат економічних наук, доцент*

Срібна Ріна Юрївна

*Полтавська державна аграрна академія,
студентка*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Україна знаходиться на унікальному етапі розвитку, коли є шанс зробити так званий «цифровий стрибок». На сьогоднішній день цифровий розвиток в Україні стрімко розвивається та базується на створенні мотивацій, попиту, ринкових стимулів та формуванні потреб

стосовно використання цифрових технологій в суспільстві та різних сферах життєдіяльності, задля того, аби підвищити їх ефективність, конкурентоспроможність та національний розвиток.

Цифровізація суспільних відносин охоплює використання сучасних цифрових технологій у різних сферах діяльності людини. Цифровізація забезпечить рівний доступ до правосуддя та безоплатної правової допомоги, за допомогою популяризації використання правових інструментів серед населення. Створення цифрових інфраструктур являється основною умовою розширення доступу громадян до глобального інформаційного середовища. Покриття території країни цифровими інфраструктурами має низький рівень цей показник складає приблизно 60 %. Головною метою розвитку цифрової інфраструктури є безперешкодний доступ усіх громадян України до цифрових можливостей незалежно від соціального стану населення та місця проживання.

Сьогодні значна частина населення, має низький рівень правової обізнаності щодо вирішення своїх проблем у правовий спосіб, тому виникає потреба отримати кваліфіковану правову допомогу через мережу незалежних провайдерів безоплатної правової допомоги. Людям зовсім не обов'язково фізично відвідувати центри і бюро безоплатної правової допомоги, які працюють сьогодні. Найпростішим способом доступу до правосуддя та правової допомоги являється мобільний додаток «Безоплатна правова допомога». Цей додаток розширить доступ громадян до правової допомоги, він не лише перевіряє, чи належить особа до суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, а й надає можливість замовити адресну правову допомогу, отримати консультацію юриста за єдиним номером системи БПД, подати запит на отримання послуги із захисту та представництва в суді, скористатися правничою вікіпедією WikiLegalAid, знайти за допомогою геолокації найближчий центр або бюро правової допомоги. Інноваційна та ефективна система безоплатної правової допомоги базується на вдосконаленні адміністративних процесів і запровадження інноваційних рішень, що дозволить забезпечити оперативність та якість із одночасним зменшенням витрат на обслуговування системи. Система моніторингу правових потреб людей, забезпечить планування діяльності системи БПД відповідно до реальних проблем правового характеру, з якими зіштовхуються громадяни.

Надання якісних послуг безоплатної правової допомоги громадянам потребує підвищення професійного рівня та мотивації працівників центрів надання безоплатної правової допомоги. Реалізація цих завдань можлива через навчальні програми та проведення навчання експертів на базі правових клубів «Pravokator». Спростити методику обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають вторинну правову допомогу у кримінальних справах, яка врегулює компенсацію витрат адвоката, що надає безоплатну правову

допомогу громадянам. Людина повинна знати, що вона має можливість відстоювати свої права, та отримувати безоплатну правову допомогу, не залежно від її соціального статусу. Суспільні відносини, що виникають у цифровому середовищі, їх особливі властивості необхідно враховувати у нормативно-правовому регулюванні.

У законодавстві про судочинство займе відповідне місце штучний інтелект, електронні засоби організації роботи суду (електронний документообіг, електронні справи, інтелектуальні системи аналізу матеріалів справ, електронна участь у процесі (відео-конференц-зв'язок, електронні повістки та СМС-повідомлення, електронні копії матеріалів). Водночас потрібно враховувати наявні напрацювання в електронному правосудді закони України: «Про доступ до судових рішень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції», Постанову Кабміну «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень», наказ Державної судової адміністрації «Про затвердження Тимчасового регламенту надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження» [2-5].

В Україні є всі умови для здійснення цифрового стрибку та технологічного переходу на більш високий рівень, та швидшого, якіснішого, масштабного оновлення та розвитку. У зв'язку з цим основною метою правового регулювання інституту цифрових технологій є формування нового регулятивного середовища, яке буде забезпечувати сприятливий правовий режим для виникнення та розвитку інноваційної діяльності в Україні. Спрощення доступу громадян до безоплатної правової допомоги з використанням цифрових інструментів підвищить рівень правової обізнаності громадян та правової спроможності територіальних громад. Інститут безоплатної правової допомоги вважається досить давньою і сталою традицією адвокатури.

Література:

1. Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.

2. Закон України від 4 липня 2012 р. № 5041-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5041-17>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 740 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-%D0%BF>.

4. Наказ Державної судової адміністрації від 7 листопада 2016 р. № 227 «Про затвердження Тимчасового регламенту надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального

Панова Світлана Василівна,

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Стайуса,
молодий науковий співробітник*

**АДАПТАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ
СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ В ПИТАННЯХ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ**

Питання правової рецепції, інтеграційних та адаптаційних правових процесів притаманна всім демократичним державам, не тільки Україні. З кожним роком ми спостерігаємо все більший вплив на вітчизняне право правових норм і «стандартів», що розроблені в рамках різних міжнародних утворень. Зацікавленість у виході до успішних прибуткових світових ринків є достатньо привабливою для українського бізнесу, звертаючи увагу на ті умови що на сьогодні склалися в Україні (низька собівартість, висока конкурентоспроможність послуг і продукції, дешева робоча сила, тощо). Але, разом з тим маємо сталу “звичку” до не чесного ведення господарської діяльності, що вироблялася роками починаючи з запровадження умов і законодавства, що певним чином сприяла тотальній корупції на всіх рівнях і у різних сферах.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу (ЄС) є процесом зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС [1]. Позитивними моментами успішної взаємодії та адаптації вітчизняної правової системи в питаннях протидії корупції у приватному секторі до права Європейського Союзу є введення міжнародних норм і стандартів в результаті інтеграційних процесів. Це допоможе у створенні механізмів вирішення спорів у міжнародних судах, дозволить уникати пробілів і колізій в національному законодавстві, уніфікації та розуміння правових конструкцій, налагодження ефективної діяльності із суб'єктами запобігання та протидії корупції, органів правосуддя, регуляторних органів. Як справедливо зазначає В.М. Трепак треба розуміти, що приведення національного антикорупційного законодавства у приватній сфері до визначених міжнародних стандартів справа складна. Це, на його думку, пов'язано із багатьма чинниками, серед яких – фактичне посилення корупції в приватній сфері лише на початку 21 століття та

відсутність досвіду боротьби з нею [3, с.243]. На думку Ахтирської Н.М., прийняття антикорупційного законодавства не означає, що корупцію буде подолано автоматично. Як доводить досвід європейських держав, антикорупційне законодавство не є одномоментним явищем, а імплементація конвенційних вимог, запровадження міжнародних стандартів, формування сталої практики застосування потребують докладного вивчення й узагальнення досвіду інших країн Євросоюзу [1, с. 5]. Також негативними чинниками можна назвати відсутність політичної волі та потреби окремих еліт у ефективній боротьбі з корупцією у приватному секторі.

Разом з тим, нині в Україні сформовано певну систему антикорупційного законодавства, що постійно вдосконалюється завдяки рекомендаціям міжнародних партнерів України в питаннях боротьби зі злочинністю і стало результатом позитивних змін антикорупційної політики в приватному секторі. Так за оцінками підприємців, рівень поширеності корупції в Україні знизився. За п'ятибальною шкалою підприємці оцінили рівень поширення корупційних практик в Україні на 4,23 (коли задавалося пряме питання). У 2017 році цей показник становив 4,52 [4].

Створення спеціалізованих органів із запобігання і боротьби з корупцією у приватному секторі, прийняття вітчизняних антикорупційних нормативно-правових актів є вимогою імплементації міжнародних договорів та домовленостей. Як приклад, можна привести Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-ІХ що набрав чинності 28 квітня 2020 року. Яким запроваджуються вимоги до обов'язкового фінансового моніторингу, здійснення належної перевірки клієнтів (у тому числі ідентифікації та верифікації представників клієнтів, встановлення їх повноважень) та обов'язковість підтвердження походження коштів, розширюються механізми унеможливлення легалізації злочинних доходів, знижується стимул для корупційної діяльності у приватній сфері і ускладнює отримання вигоди від цих дій. Прийняття цього Закону є частиною міжнародних зобов'язань України з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Меморандуму про співпрацю між Україною та МВФ, та з імплементації норм четвертої Директиви (ЄС) 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму» і норм Регламенту (ЄС) 2015/847 «Про інформацію, що супроводжує грошові перекази». Завдяки міжнародній підтримці було створено Раду Бізнес Омбудсмена відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння щодо підтримання української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 р., укладеним між Кабінетом Міністрів України, Європейським

банком реконструкції та розвитку, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Американською торгівельною палатою в Україні, Європейською Бізнес Асоціацією, Федерацією роботодавців України, Торгово-промисловою палатою України та Українським союзом промисловців і підприємців. Можна навести ще багато аргументів і прикладів того, що ефективна антикорупційна ініціатива у приватному секторі є результатом активної позиції міжнародних інституцій, за сприяння урядів окремих європейських країн, потужній підтримці мережі неурядових організацій у взаємодії з державними органами із запобігання корупції.

Література:

1. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії // Віче. 2015. №18. С.2-5.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_18_2

2. Презентація результатів дослідження «Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність». URL: <https://euaci.eu/ua/news/prezentaciya-doslidzhennya-korrupciya-v-ua-2020>

3. Трепак В.М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми : монографія. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 243.

4. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF#Text>.

Парпан Тетяна Валеріївна,

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук, доцент*

АДАПТАЦІЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ПРАЦІВНИКА

Законодавче закріплення гарантій реалізації таких конституційних прав громадян як: право на працю, право на належні, безпечні і здорові умови праці, право на рівні конституційні права і свободи та рівність перед законом, сьогодні потребує перегляду зважаючи на соціально-економічні перетворення в суспільстві. Цього вимагає і взяте на себе Україною зобов'язання перед Європейським Союзом (далі - ЄС)

здійснити імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони з ЄС (далі – Угода про асоціацію), та провести адаптацію законодавства України до правових стандартів ЄС.

Нині, необхідно усвідомлювати, що негативний вплив на здоров'я та безпеку працівників, їх самопочуття, а отже ефективність їх праці, спричиняють не лише загальновідомі («класичні») фактори, такі як: монотонність, шум, вібрація тощо, а також психосоціальні фактори: насильство, різні форми цькування на роботі, у тому числі мобінг, відсутність гарантій зайнятості, низька свобода дій в процесі виконання працівником своєї роботи, довготривала фізична та розумова праця, невідповідність зусиль результату праці. Всі це призводить до депресії, тривоги та стресу. Стресом, психологи вважають захисну реакцію організму. У трудових правовідносинах, стрес розглядають як «негативно забарвлену емоційну реакцію на трудовий процес». Стрес, а також інші розлади у поведінці працівника, заподіюють шкоду його здоров'ю. Як свідчать зібрані Європейським агентством з безпеки праці та охорони здоров'я данні: у країнах ЄС близько 40 млн працівників страждають на захворювання, пов'язані з стресом. Найбільшою групою ризику вважають комунікативні професії, які пов'язані з інтенсивним спілкуванням та великим інформаційним навантаженням. Такі категорії працівників, переважно мають не лише значне психічне навантаження, але й фізичне.

Одним з психосоціальних факторів, які можуть спричинити стрес у працівника вважається мобінг (систематичне цькування, психологічний терор, форми зниження авторитета, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його звільнення). У деяких країнах мобінг розглядається як прояв дискримінації або як прояв психологічного насильства. Гарантії щодо протидії мобінгу, у багатьох країнах, закріплені на законодавчому рівні (Польща, Швеція, Франція та інші). В Україні ця проблема і досі залишається поза увагою законодавця, хоча деякі зрушення у цьому напрямку вже мали місце. Так, поданий Кабінетом Міністрів України під головуванням Д.Шмигала у 2020 році проект Закону України про працю (далі - Проект), який мав би замінити діючий Кодекс законів про працю України, містить статтю, присвячену рівності трудових прав громадян України (ст.6), в якій згадується про мобінг. Щоправда, виходячи з її змісту, мобінг – це те саме, що і «упереджене ставлення в сфері праці», яке розкривається тут через приклади різних психосоціальних факторів, які негативно впливають на працівника. До них, зокрема, віднесено: психологічний та/або економічний тиск, цькування, приниження гідності, створення ворожої, образливої атмосфери, нестерпних умов праці, умисний, систематичний та необґрунтований нерівномірний розподіл навантаження і завдань між працівниками, що виконують аналогічну

роботу, нерівна оплата праці за аналогічну працю або працю рівної цінності. Надалі, вже ст.33 цього Проекту, мобінг визначається лише як «цькування», яке тут подається як обставина, яка може змусити працівника розірвати трудовий договір проти його волі. Такий неоднозначний підхід авторів проекту до понять та термінів, які вони застосовують, може негативно відобразитися на ефективності правового регулювання трудових відносин.

Як показує міжнародний досвід, захист від впливу на здоров'я працівників, здійснюється шляхом встановлення гарантій права на справедливі та безпечні умови праці. В Україні основні гарантії реалізації цього конституційного права містить спеціальний нормативно-правовий акт – Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. Разом з тим, зважаючи що в сучасних реаліях спектр факторів, які зумовлюють появу стресу у працівників доволі розширився, важливо спрямувати вітчизняне трудове законодавство на запобігання цього негативного явища, та враховуючи правові стандарти ЄС щодо боротьби з ним, встановити додаткові вимоги, які б зобов'язали роботодавця не лише аналізувати та контролювати ризики здоров'я та безпеки, що існують у трудовому процесі, а також враховуючи нові потенційні загрози контролювати їх.

Правовою основою для цього мають стати, зокрема: 1) Директива Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 р. про реалізацію принципу рівного ставлення до осіб незалежно від расової та етнічної належності; 2) Директива Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 р. про встановлення загальних правил рівного ставлення у сфері зайнятості і професійної діяльності, яка наголошує, що поведінка, яка має на меті створити ворожу, таку, що принижує гідність людини або образливу обстановку, визначена як переслідування працівника і прирівнюється до дискримінації трудових прав; 3) Рамкова Директива 89/391/ЄЕС щодо запровадження заходів заохочення поліпшення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі, в якій йдеться про те, що роботодавці зобов'язані гарантувати безпеку та здоров'я працівників у всіх аспектах пов'язаних з роботою, у тому числі створювати психологічно-здорові умови праці.

Пасічна Ірина Олександрівна,

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

кандидат юридичних наук

ЩОДО ОБ'ЄКТА КОНТРОЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Повне уявлення про структуру податкових контрольних правовідносин неможливе без дослідження об'єкта, із приводу якого і

виникає правовий зв'язок між суб'єктами податкових контрольних правовідносин.

Актуальні питання об'єкта податкових правовідносин розглядали у працях такі відомі науковці, як А.В. Бризгалін, В.І. Гуреев, М.П. Кучерявенко, О.Ю. Грачова, М.Ф. Ільчова, С.Г. Пепеляєв, Г.В. Петрова та інші. Саме в працях цих авторів закладено основи теорії об'єкта податкових правовідносин.

Деякі дослідники об'єкт податкових правовідносин зводять виключно до матеріальних благ, зокрема А.В. Бризгалін вважає об'єктом сам податок як обов'язковий внесок до бюджету [1, с. 132], а В.І. Гуреев – рухоме й нерухоме майно [2, с. 27]. Однак, при такому підході нематеріальні блага, наприклад, майнові та немайнові права, податково-правові акти, податкова інформація, залишаються поза межами об'єкта податкових правовідносин. Крім того, сам податок не може бути об'єктом податкових правовідносин, оскільки об'єктом є грошові кошти, рух яких набуває специфічну правову форму, а форма не може бути об'єктом.

На нашу думку, необхідно вести мову про результат дій суб'єктів як об'єкт правовідношення. Зокрема, така думка висловлена В.Д. Чернадчуком: «дії не можуть бути об'єктом правовідносин, оскільки вони врегульовані бюджетно-правовою нормою і є об'єктом правового регулювання. Об'єктом правовідношення є результат дій, на який і спрямована поведінка суб'єкта» [3, с. 125]. Об'єктом багатьох правовідносин, на думку О.І. Харитонової, є результат дій зобов'язаної особи [4, с. 84]. Так, зокрема, податкові деліктні правовідносини виникають унаслідок скоєння суб'єктом податкового правопорушення. На нашу думку, податкове правопорушення (дія чи бездіяльність) не може бути об'єктом правовідносин, оскільки воно врегульовується нормами податкового права і є об'єктом правового регулювання.

У податковому праві, на думку М.П. Кучерявенка, «можна виділити як об'єкт мету – надходження грошових коштів за рахунок податків і зборів до публічних фондів і відповідно до цього, залежно від цієї мети і будуть наділені правами та обов'язками владні й зобов'язані суб'єкти, будуватиметься їх поведінка» [5, с. 290]. У цілому, поділяючи думку М.П. Кучерявенка, ми вважаємо, що об'єктом податкових правовідносин є результат – надходження грошових коштів за рахунок податків і зборів до публічних фондів, який досягається суб'єктами відповідно до мети.

У кожному сегменті податкових правовідносин, якщо його розглядати відокремлено від інших, можна виділити видовий (особливий) об'єкт. Видові об'єкти податкових правовідносин властиві тільки окремим видам податкових правовідносин, з якими працюють суб'єкти з метою досягнення загального об'єкта податкових правовідносин. Такими об'єктами, на нашу думку, є матеріальні й нематеріальні блага, із приводу яких виникає правовий зв'язок між

суб'єктами різних видів податкових правовідносин, детермінований публічними інтересами.

Контрольні правовідносини є окремим видом податкових правовідносин, які виникають із приводу перевірки правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів між підконтрольними й контролюючими суб'єктами з ініціативи останніх. Об'єктом контрольних податкових правовідносин є негрошова субстанція, яка пов'язана з податковим обліком, податковими перевітками, інформаційно-аналітичним забезпеченням діяльності контролюючих органів, моніторингом контрольованих операцій та опитуванням посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків. Таким видовим об'єктом контрольних податкових правовідносин, на нашу думку, є показники діяльності підконтрольних суб'єктів (платників податків і зборів), податкова інформація, податкові акти.

Література:

1. Налоги и налоговое право : учебное пособие для студентов вузов / [Брызгалин А. В., Берник В. Р., Головкин А. Н. и др.]; под ред. А. В. Брызгалина. М.: Центр «Налоги и финансовое право»: Аналитика-Пресс, 1998. 608 с.

Гуреев В. И. Налоговое право. М. : Экономика. 253 с.

Чернадчук В. Д. Стан та перспективи розвитку бюджетних правовідносин в Україні : [монографія]. Суми : Університетська книга, 2008. 456 с.

Харитоновна О. І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії). – О. : Юридична література, 2004. 328 с.

Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Легас, 2002. Т. 2 : Введение в теорию налогового права. 2004. 600 с.

Пашков Віталій Михайлович,

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса,
лабораторія дослідження проблем національної безпеки у сфері
громадського здоров'я,
доктор юридичних наук, професор*

Гуторова Наталія Олександрівна,

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса,
лабораторія дослідження проблем національної безпеки у сфері
громадського здоров'я,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТОРГІВЛІ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ

Закон України «Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про лікарські засоби» щодо здійснення електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами» набрав чинності 14.10.2020 року, але це не означає, що його основні положення в найближчий перспективі будуть реалізовані.

Текст закону викладений в такий формі, що він з одного боку декларує спрощення відпуску ліків, з іншого створює додаткові перешкоди щодо легалізації діяльності з дистанційної торгівлі лікарськими засобами. Причому для суб'єктів, що здійснюють інтернет торгівлю лікувальними речовинами⁶ цей закон не створює ніяких перешкод. Більше того, більшість з них діє в рамках діючого законодавства і, як правило, за участю операторів поштового зв'язку, наприклад «Нова пошта».

Так, якщо ознайомитися з Правилами продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, затвердженими Наказом Міністерства економіки України від 19.04.2007 року №103 буде зрозуміло, що ці Правила лише сприяють дистанційній торгівлі і, до речі, не встановлюють ніяких перешкод щодо реалізації будь яких видів товарів.

Ці Правила визначають відносини між споживачем і суб'єктом господарювання - продавцем товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями на підставі договору купівлі-продажу, укладеного на відстані чи поза торговельними або офісними приміщеннями, а також регламентують вимоги в дотриманні

⁶ Термін «лікувальні речовини» використаний не випадково, тому що за допомогою інтернет торгівлі, як правило, реалізується товар, що не зареєстрований в Україні і, який де-юре, не віднесений до лікарських засобів

прав споживачів щодо належної якості, безпеки і належного торговельного обслуговування.

За цими Правилами, дистанційна торгівля – це форма продажу товарів поза торговельними або офісними приміщеннями, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім передаванням вибраного товару споживачем.

Цікаве те, що за цими Правилами не існують ніяких суттєвих обмежень як за асортиментом товарів, так і за суб'єктом складом.

Пункт 1.3. Правил встановлює, що асортимент товарів, що продаються на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, визначається суб'єктом господарювання самостійно, крім товарів, продаж яких згідно із законодавством заборонений.

У випадках, передбачених законодавчими актами, суб'єкт господарювання, що здійснює продаж товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, повинен отримати відповідні документи дозвільного характеру та ліцензії.

Між тим, з прийняттям в кінці 2016 року Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібно торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів), затверджених постановою КМУ від 30.11.2016 року №929 можливість дистанційної торгівлі ліками була заборонена.

Так, відповідно до п. 27 Ліцензійних умов було задекларовано, що торгівля лікарськими засобами здійснюється виключно через аптечні заклади і не може здійснюватися дистанційно та шляхом електронної торгівлі, а також поштою і через будь-які заклади, крім аптечних, та поза ними, крім випадків, передбачених цими Ліцензійними умовами.

Але в подальшому розвиток ситуації в країні та світі вніс свої корективи і, на сьогодні п.27-1 встановлює, що за деякими обмеженнями, у разі встановлення КМУ карантину відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» або введення надзвичайного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» на період його встановлення ліцензіатам, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з роздрібно торгівлі лікарськими засобами, дозволяється здійснювати торгівлю лікарськими засобами та супутніми товарами дистанційно, організувати та здійснювати доставку лікарських засобів та супутніх товарів безпосередньо споживачам з дотриманням умов зберігання лікарських засобів, визначених виробником під час їх транспортування, зокрема із залученням на договірних засадах операторів поштового зв'язку.

Однак з прийняттям Закону України «Про внесення змін до статті 19 Закону України "Про лікарські засоби" щодо здійснення електронної роздрібно торгівлі лікарськими засобами» ситуація в черговий раз суттєво змінюється в сторону погіршення для всіх учасників відносин.

Проаналізуємо його головні положення.

Так, до ст. 19 Закону України «Про лікарські засоби» внесенні зміни, що потребують наступного: 1) Внесення змін та доповнень до постанови Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 № 1658 «Про затвердження Порядку формування, ведення і користування відомостями ліцензійного реєстру та подання їх до Єдиного ліцензійного реєстру»; 2) Підготовки проєкта Положення про Перелік суб'єктів господарювання, що мають право на здійснення електронної роздрібної торгівлі лікарськими засобами, ведеться у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я; 3) Підготовки проєкта Положення про веб-сайт суб'єкта господарювання, що має право на здійснення електронної роздрібної торгівлі лікарськими засобами; 4) Підготовки проєкта постанови КМУ про Типову форму договору про здійснення доставки лікарських засобів кінцевому споживачу.

Але це не все. Справа в тому, що розробники закон встановили не замислюючись як би мимохідь ще додаткові вимоги.

Так, згідно з законом, суб'єкт господарювання, який має ліцензію на провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлю лікарськими засобами, несе відповідальність перед кінцевим споживачем за збереження якості лікарського засобу та дотримання визначених виробником умов його зберігання, у тому числі під час доставки кінцевому споживачу лікарського засобу, реалізованого дистанційним способом, незалежно від того, здійснює він доставку власною службою доставки чи залучає для цього інших суб'єктів господарювання, а також несе адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення правил відпуску та доставки лікарських засобів відповідно до законодавства. Суб'єкти господарювання, які на договірних засадах залучаються до здійснення доставки лікарських засобів кінцевому споживачу, несуть адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення встановлених вимог доставки лікарських засобів відповідно до законодавства.

Тут цікавими є такі два моменти, по-перше, спроба покласти відповідальність за збереження якості лікарського засобу під час його транспортування іншими суб'єктами господарювання. І при цьому, по-друге, суб'єкти господарювання, які на договірних засадах залучаються до здійснення доставки лікарських засобів кінцевому споживачу, несуть адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення встановлених вимог доставки лікарських засобів відповідно до законодавства.

Тобто, крім вищевказаних вимог набрання чинності закону, необхідно також опрацювати можливість застосування до контрагентів суб'єктів аптечної діяльності, що будуть перевозити та зберігати ліки, санкцій пов'язаних з адміністративною та кримінальною

відповідальністю, що потребує внесення доповнень як до КУпАП так і Кримінального кодексу. А це потребує часу.

Разом з тим виникає проблема використання реєстраторів розрахункових операцій.

Так, відповідно до ст. 9 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (кінцева редакція якого набирає чинності з 01.01.2021 року), реєстратори розрахункових операцій та/або програмні реєстратори розрахункових операцій, та розрахункові книжки не застосовуються при здійсненні торгівлі продукцією власного виробництва (крім лікарських засобів, виробів медичного призначення тощо) підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, крім підприємств торгівлі та громадського харчування, у разі проведення розрахунків у касах цих підприємств, установ і організацій з оформленням прибуткових і видаткових касових ордерів та видачею відповідних квитанцій, підписаних уповноваженою особою відповідного суб'єкта господарювання.

Більш того, з точки зору податкової служби, у разі продажу товарів шляхом кур'єрської доставки кур'єр при прийманні готівки має застосувати портативний РРО.

Таким чином, виникає потреба опрацювання питання застосування РРО і уникнення відповідальності згідно з Податковим кодексом.

Отже, для того щоб закон запрацював потрібно: 1) Внести зміни та доповнення до постанови Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 № 1658 «Про затвердження Порядку формування, ведення і користування відомостями ліцензійного реєстру та подання їх до Єдиного ліцензійного реєстру»; 2) Підготувати проект Положення про Перелік суб'єктів господарювання, що мають право на здійснення електронної роздрібної торгівлі лікарськими засобами, ведеться у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я; 3) Підготувати проект Положення про веб-сайт суб'єкта господарювання, що має право на здійснення електронної роздрібної торгівлі лікарськими засобами; 4) Підготувати проект постанови КМУ про Типову форму договору про здійснення доставки лікарських засобів кінцевому споживачу; 5) Внесення змін та доповнень як до КУпАП так і Кримінального кодексу щодо притягнення до відповідальності суб'єктів господарювання, які на договірних засадах будуть залучатися до здійснення доставки лікарських засобів кінцевому споживачу; 6) Внести зміни та доповнення до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» та Податковий кодекс України щодо особливостей застосування РРО при доставці лікарських засобів до споживача.

Плотнікова Марія Володимирівна,

Навчально-науковий інститут права

Сумського державного університету,

кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ НАДАННЯ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ

Серед завдань України на 2020 рік у Плані заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106) було визначено регулювання процедур платіжних послуг, зокрема визначення переліку платіжних послуг та кола їх надавачів з урахуванням вимог так званої Другої платіжної директиви (Директива (ЄС) 2015/2366).

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Директиви 2015/2366 [1] до постачальників платіжних послуг належать поштові відділення, які мають право надавати платіжні послуги відповідно до національного законодавства. Для втілення цього положення щодо операторів поштового зв'язку, було підготовлено проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо фінансових послуг у галузі поштового зв'язку № 2788 від 20.01.2020 та № 2788-1 від 05.02.2020, після розгляду у комітеті з питань фінансів, податкової та митної політики доопрацьований проект № 2788-д від 04.05.2020 було винесено на розгляд Верховної Ради та 19 травня 2020 року він був прийнятий у першому читанні. Законопроект № 2788-д передбачає внесення змін до 13 законів (включно з Цивільним та Господарським кодексами) та передбачає можливість відкриття та обслуговування поштових рахунків національним оператором поштового зв'язку [2]. Хоча міністр інфраструктури відмітив, що законопроект підвищить рівень доступності фінансових послуг, забезпечить права громадян та суб'єктів господарювання на їх отримання на всій території України [3], документ зазнав значної критики. Зокрема, зауваження до проекту були висловлені Головним юридичним управлінням Верховної Ради України [4]; міністерством фінансів [5]; представниками бізнесу [6]. В основному недоліки проекту стосуються неузгодженості його положень з нормами українського банківського законодавства та законодавства про платіжні системи. Ще одним недоліком проекту, на нашу думку, є формулювання прикінцевих положень в частині набрання законом чинності з дня, наступного за днем його

опублікування, що не сприяє реалізації принципу правової визначеності. Також точкове впровадження положень європейського законодавства у сфері фінансових послуг, зокрема, ухвалення окремих законів для кожного постачальника платіжних послуг, створює ризики колізій та прогалин в законодавстві.

Національний банк України для врахування положень Другої платіжної директиви розробив свій проєкт Закону «Про платіжні послуги» [7]. На наш погляд, цей документ більше враховує особливості українського ринку та чинного законодавства у сфері фінансових послуг, зокрема, передбачає новий перелік платіжних послуг та особливості діяльності постачальників платіжних послуг (в тому числі і можливість надання платіжних послуг всіма операторами поштового зв'язку та відкриття ними платіжних рахунків, а не тільки національним оператором), містить норми щодо безпеки платіжних операцій, про захист прав споживачів, уточнює вимоги до фінансового моніторингу, валютного регулювання та особливостей обігу електронних грошей.

Підсумовуючи, слід зазначити, що законодавство про фінансові послуги потребує врахування Положень Другої платіжної директиви не тільки з огляду на вимоги Угоди про асоціацію та плану заходів з її виконання, це удосконалив платіжну інфраструктуру в Україні, її єдність з європейською, що сприятиме як розвитку економіки, так і захисту прав споживачів платіжних послуг. Аналізуючи зазначені проєкти законів можна стверджувати, що відсутня системність у питанні адаптації українського законодавства про фінансові послуги до європейського. Найбільш повно положення Другої платіжної директиви враховуються у проєкті Закону «Про платіжні послуги», підготовленим Національним банком України, однак його розгляду у Верховній Раді не відбувається. Адаптація українського законодавства до європейського потребує комплексної, системної та злагодженої роботи всіх органів влади та врахування принципів законотворчості при підготовці відповідних проєктів законів.

Література:

1. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj> (дата звернення 09.10.2020).

2. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо фінансових послуг у галузі поштового зв'язку № 2788-д від 04.05.2020. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68737&pf35401=526590> (дата звернення 09.10.2020).

3. Криклій В. Верховна Рада підтримала залучення Укрпошти до надання доступних банківських послуг всьому населенню. URL: <https://mtu.gov.ua/news/31861.html> (дата звернення 09.10.2020).

4. Зауваження Головного юридичного управління від 10.07.2020. URL:

<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68737&pf35401=531956> (дата звернення 09.10.2020).

5. Експертний висновок 14020-04-3/15823 від 27.05.2020. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-1760745.pdf (дата звернення 09.10.2020).

6. Бізнес-спільнота не підтримує поточну редакцію законопроекту 2788-д та закликає знайти консенсус в питанні запровадження поштового банку в Україні. URL: <https://nabu.ua/ua/biznes-spilnota-ne-pidtrimuye-potochnu-redaktsiyu.html> (дата звернення 09.10.2020).

7. Проект Закону «Про платіжні послуги». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Draft_Law_Ukraine_Payment%20Services_2020.pdf?v=4 (дата звернення 09.10.2020).

Полховська Інна Костянтинівна,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук, доцент

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ РАСИ ТА КОЛЬОРУ ШКІРИ: ПРОБЛЕМНИЙ ОГЛЯД

Понад 70 років тому Загальна декларація прав людини проголосила стандарти в сфері прав людини, до «яких мають прагнути всі народи і всі держави», зокрема і заборонила будь-яку дискримінацію. Майже 20 років потому міжнародна спільнота, занепокоєна проявами расової дискримінації, що все ще спостерігалися в деяких регіонах світу, а також державною політикою, основою на принципі расової переваги або расової ненависті, як, наприклад, політикою апартеїду, сегрегації чи відокремлення, ухвалила Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Остання «расову дискримінацію» визначає як будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, основані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя.

Уся історія розвитку людства пронизана випадками дискримінації за тими чи іншими ознаками. За великим рахунком становлення і розвиток прав людини – це ніщо інше, як боротьба з різними проявами дискримінації. Але найбільш абсурдною видається дискримінація через ті речі, які є природною сутністю людини і які абсолютно ніяк не

залежать від її волі, вчинків, доброчесності тощо. Такими якраз і є стать, раса, колір шкіри. У 2017 році Барак Обама процитував Нельсона Манделу у Twitter: «Ніхто не народжується з ненавистю до іншої людини через колір шкіри, походження або релігію». Цей пост отримав понад 4 млн підтримки, що є рекордом за кількістю голосів підтримки. Нібито такі очевидні істини, але все ще нездійсненні в 21 столітті. І це попри те, що переважна більшість країн світу на рівні національних основних законів містять заборону дискримінації за будь-якими ознаками. Раса і колір шкіри є обов'язковими серед них. Ситуація з вбивством афроамериканця Джорджа Флойда 25 травня 2020 року і реакція світу на це, зокрема протести у Європі, вкотре засвідчує, що проблема расової дискримінації нікуди не зникла, вона продовжує бути актуальною.

У червні 2017 року Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) Ради Європи у п'ятій доповіді щодо України зазначила, що попри досягнутий прогрес, існують проблеми, які все ще викликають серйозне занепокоєння. За останні роки в Україні почастішали випадки расизму та дискримінації, констатують доповідачі Ради Європи. Ксенофобія стосується насамперед ромів, представників ЛГБТ-спільноти та переселенців. Продовжують надходити повідомлення про насильство на ґрунті расової ненависті, вчинене співробітниками поліції, а також їхнє невтручання, щоб зупинити расистські та гомофобні напади. ЄКРН вважає, що необхідно активізувати зусилля, спрямовані на припинення расистського насильства й ненависті, які домінують в публічному дискурсі. Рада Європи продовжує співпрацювати з владою України у сфері боротьби з ненавистю та дискримінацією і сприяння толерантності та взаєморозумінню, зокрема через розроблений План дій для України на 2018-2021 роки.

Що ж до стандартів ЄС, то стаття 19 Договору ТFEU надає Євросоюзу чіткі повноваження стосовно боротьби з дискримінацією за ознакою статі, расової або етнічної належності, релігії або переконань, інвалідності або сексуальної орієнтації. Використовуючи ці повноваження, ЄС прийняв Директиви Ради 2000/43/ЄС щодо імплементації принципу рівноправності осіб незалежно від расової або етнічної приналежності від 29 червня 2000 р. (зокрема, «Директиву про расову рівність»¹¹). Цією Директивою передбачено, що дискримінація – це коли «з однією особою поводяться у менш сприятливий спосіб, ніж поводитися, поводитися чи могли б поводитися з іншою особою в подібній ситуації на підставі її расового чи етнічного походження». Рамкове рішення Ради Європейського Союзу про боротьбу з деякими формами та проявами расизму і ксенофобії засобами кримінального права визначає расизм і ксенофобію як насильство чи ненависть, спрямовані проти груп за ознакою «раси, кольору шкіри, релігії, родового, расового, національного чи етнічного походження». Директива про расову

рівність стосується як державного, так і приватного сектору, а також скасовує тягар доведення, вимагаючи лише, щоб заявник продемонстрував факти, «на основі яких можна припустити», що дискримінація мала місце, таким чином вимагає від відповідача довести, що принцип рівного ставлення не був порушений.

У свою чергу ЄСПЛ дуже суворо підходить до питання дискримінації за ознакою расового чи етнічного походження: «відмінність у поводженні, що базується виключно або до вирішальної межі на етнічному походженні особи, не може бути об'єктивно виправдана в сучасному демократичному суспільстві, що побудоване на принципах плюралізму і поваги до різних культур» («Сейдіч та Фінці проти Боснії і Герцеговини»). У рішенні Великої Палати у справі «Начова та інші проти Болгарії» Суд підтвердив, що в тих випадках, коли є підозра в наявності расового підґрунтя вчиненого насильства, держава має «процесуальне зобов'язання» розслідувати такі расистські мотиви.

За даними Державної міграційної служби України станом на 1 липня 2020 року на обліку перебуває 288566 іммігрантів [1]. Іноземців, які тимчасово проживають на території України набагато більше. В Україні занижкий рівень толерантності представників будь-яких менших: національних, сексуальних, релігійних; систематичні прояви ксенофобії та расизму. Доречно пригадати, що 10 листопада 2019 року під час футбольного матчу «Шахтар» – «Динамо» у м. Харків вболівальники Київського футбольного клубу «Динамо» вдалися до расистських висловлювань на адресу гравців футбольного клубу «Шахтар», які є громадянами Федеративної Республіки Бразилія. За вказаним випадком було направлено листи реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до правоохоронних органів м. Харкова та Асоціації футболу України. Асоціацією футболу України було накладено штрафні санкції на футбольний клуб «Динамо», а ГУНП у Харківській області за вказаним фактом відкрито кримінальне провадження.

Згідно Щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини протягом 2019 року Уповноваженим розглянуто 385 звернень громадян, в яких зазначено 422 повідомлень про випадки дискримінації та відкрито 61 провадження за результатами здійснюваного моніторингу стану дотримання принципу недискримінації [2, с. 205]. Частина цих звернень стосувалася безпосередньо дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри та етнічного походження.

На посилення антидискримінаційних конституційних норм (ст. 24), а також норм Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Кримінального кодексу України у 2015 році було внесено проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського

Союзу)». У грудні 2019 року проєкт був підготовлений до другого читання, але поки що відповідні зміни не прийнято. Також у червні 2020 року у парламенті України був зареєстрований проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за вчинення злочинів з мотивів нетерпимості.

Таким чином, Україна не є осторонь світових проблем у сфері захисту прав людини від дискримінації. Посилюють цю проблему збройні конфлікти, економічні негаразди, які змушують людей до переміщення в пошуках безпеки і кращого життя. Право захисту від дискримінації покликане забезпечити кожному рівні та чесні умови доступу до можливостей, які пропонує суспільство незалежно від походження, кольору шкіри чи релігійних переконань. Це є обов'язок як держави, так і суспільства. Держава має захищати це право, а суспільство підтримувати атмосферу терпимості і взаємоповаги до людини незалежно від будь-яких ознак.

Література:

1. Державна міграційна служба України. Офіційний сайт / https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2020_6.pdf

2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини в Україні за 2019 рік . 255 с. / <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/discrimination/activities/news.html>

Прокопенко Леонід Львович,
*Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління при Президентові України,
доктор наук з державного управління, професор*

ЗАКОН ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ «ПРО ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ»

Адаптація вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу передбачає аналіз європейського досвіду, зокрема Литви. У Законі Литовської Республіки «Про публічне адміністрування» від 17 червня 1999 р. № VIII-1234 підкреслюється, що він створює передумови для здійснення положень Конституції Литовської Республіки про те, що всі установи влади служать людям [1].

Закон містить шість глав і 44 статті. У першій статті дано визначення основних понять Закону, таких як: публічне адміністрування, адміністративне регламентування, внутрішнє адміністрування, суб'єкт публічного адміністрування, орган публічного адміністрування, установа публічного адміністрування, посадова особа, адміністративний акт, індивідуальний адміністративний акт, нормативний адміністративний акт,

адміністративне рішення, рішення по адміністративній процедурі, адміністративна послуга, публічна послуга, показник моніторингу в сфері адміністративних і публічних послуг тощо. У главі також встановлюються принципи публічного адміністрування: верховенства закону; об'єктивності; пропорційності; незловживання владою; службової допомоги; ефективності; субсидіарності; одного вікна; рівноправності; транспарентності; відповідальності за прийняті рішення; принцип інноваційності та готовності до змін; вичерпності [1].

У другій главі «Публічне адміністрування» визначено систему суб'єктів публічного адміністрування – суб'єкти державного адміністрування і суб'єкти адміністрування самоврядувань, сфери публічного адміністрування – адміністративне регламентування; контроль за здійсненням законів та адміністративних рішень (контроль за підвідомчими суб'єктами, нагляд за непідвідомчими суб'єктами); надання адміністративних послуг, до яких віднесено – видача дозволів, ліцензій; видача документів, що засвідчують певний юридичний факт; прийняття і впорядкування декларацій; консультування осіб з питань компетенції суб'єкта публічного адміністрування; надання особам встановленої законами інформації, наявної у суб'єкта публічного адміністрування; здійснення адміністративної процедури [1].

Основи організації адміністративної процедури, тобто обов'язкових дій, які виконуються суб'єктом публічного адміністрування при розгляді скарги про можливе порушення діями, бездіяльністю суб'єкта публічного адміністрування або адміністративними рішеннями прав і законних інтересів особи, зазначеної в скарзі, а також при винесенні в зв'язку з цим рішення по адміністративній процедурі, викладені в главі третій «Адміністративна процедура» [1].

Глава четверта «Нагляд за діяльністю господарських суб'єктів» присвячена діяльності суб'єктів публічного адміністрування, уповноважених здійснювати дії, націлені на надання методичної допомоги господарським суб'єктам, нагляду за дотриманням суб'єктами господарювання встановлених в законах та інших правових актах вимог, контролю за належним виконанням цих вимог, а також здійснення інших заходів, що забезпечують належне дотримання вимог правових актів і запобігають виникнення збитку для цінностей, що захищаються правовими нормами. Нагляд за діяльністю господарських суб'єктів охоплює: консультування суб'єктів господарювання з питань компетенції суб'єкта, який здійснює нагляд, і виконання інших превентивних дій, націлених на попередження можливих порушень правових актів; перевірки діяльності суб'єктів господарювання; оцінку отриманої в установленому правовими актами порядку інформації про діяльність господарських суб'єктів; застосування заходів впливу щодо господарських суб'єктів у

встановленому законами та прийнятими на їх підставі іншими правовими актами порядку [1].

У главі п'ятій «Умови службової допомоги» визначено порядок діяльності суб'єкта публічного адміністрування з надання інформаційної та іншої допомоги іншому суб'єкту публічного адміністрування за клопотанням останнього. Глава шоста містить заключні положення [1].

Література:

1. О публичном администрировании: Закон Литовской Республики от 17 июня 1999 г. № VIII-1234. – Режим доступа: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a00362d0152111e7b6c9f69dc4ecf19f?jfwid=n3s63343m>.

Раневич Орест Юрійович,

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кандидат юридичних наук, асистент*

ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДИРЕКТИВИ 2002/14/ЄС ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПРАВИЛ ІНФОРМУВАННЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА

На сьогодні Директива 2002/14/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 2002 року про встановлення загальних правил інформування та консультування працівників Європейського Співтовариства слугує тим мінімальним набором європейських правових інструментів, які покликані не лише забезпечити права працівників в трудових відносинах, а й гарантувати збереження інтересів роботодавця. Ця Директива за своєю суттю регламентує низку правовідносин, які є диференційованим та стосуються як зайнятості працівників, їхнього діалогу із роботодавцем, так і розвитку економічної діяльності підприємства, його продуктивності та інформаційної безпеки.

В нашій державі імплементація Директиви 2002/14/ЄС зумовлює необхідність внесення змін у низку національних нормативно-правових актів, і деякі з них не є джерелами трудового права, але тією чи іншою мірою за певних умов гарантують права найманих працівників.

Можна погодитися із тим, що наукою трудового права досліджено низку теоретичних та практичних проблем імплементації Директиви 2002/14/ЄС у національному законодавстві, що слугує важливою

передумовою забезпечення ефективної реалізації її норм та досягнення поставленої мети.

У Плані імплементації Директиви 2002/14/ЄС Уряд нашої держави вказує на те, що її положення в цілому враховано у національному законодавстві України. Разом з тим, ставлячи собі за мету реформування окремих норм законодавства в частині підвищення захисту працівників через удосконалення механізмів інформування та консультування, Урядом, все ж таки, визнається той факт, що законодавство України в цій частині потребує доопрацювання.

Перш за все, варто звернути увагу на те, що Директива 2002/14/ЄС має певну сферу її застосування, зокрема, згідно із ч. 1 ст. 3 вона застосовується до: а) підприємств, що надають роботу щонайменш 50 працівникам; б) установ, що надають роботу щонайменш 20 працівникам. Різниця між підприємством та установою полягає в тому, що перше визначається Директивою як державне або приватне підприємство, що здійснює економічну діяльність, котре функціонує з метою отримання прибутку або ні, натомість, установа розглядається як суб'єкт підприємницької діяльності, де економічна діяльність здійснюється на постійній основі із застосуванням людських та матеріальних ресурсів.

Тоді як у ч. 2 ст. 4 Директиви йдеться про те, що інформування та консультування охоплюють: інформацію по сучасному та можливому розвитку діяльності підприємства або установи та економічної ситуації; інформацію та консультацію по ситуації, структурі та можливому розвитку зайнятості в межах підприємства або установи та по будь-яким передбачуваним попереднім; інформацію та консультацію по рішеннях, що можуть призвести до значних змін в організації роботи або договірних відносинах.

Консультації, як зазначено у ч. 4 ст. 4 Директиви проходять: при забезпеченні того, що час, метод та зміст є відповідними; на важливому рівні керівництва та представництва, в залежності від предмету дискусії; на основі інформації, наданої роботодавцем, та висновку, який мають сформулювати представники працівників; в такий спосіб, щоб надати представникам працівників можливість зустрітися з роботодавцем та отримати обґрунтовану відповідь на будь-який висновок, що вони сформулюють; з наміром досягти згоди щодо рішень в сфері дії прав роботодавців.

Не менш важливими є положення Директиви 2002/14/ЄС щодо конфіденційної інформації (ст. 6), захисту представників працівників (ст. 7) та захисту прав (ст. 8).

У вітчизняному законодавстві положення Директиви 2002/14/ЄС, як вже згадувалося, знаходять свою реалізацію в Законі України «Про соціальний діалог в Україні». Цей нормативно-правовий акт закріплює низку норм права щодо: обміну інформацією між сторонами соціального діалогу з метою з'ясування їхніх позицій, досягнення домовленостей, пошуку компромісу і прийняття спільних рішень з

питань економічної та соціальної політики (ч. 1, 2 ст. 8 Закону); проведення консультацій за пропозицією сторони соціального діалогу з метою визначення та зближення позицій сторін при прийнятті ними рішень, що належать до їх компетенції (ч. 1, 3 ст. 8 Закону).

Не менш важливими є приписи Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Цей Закон встановлює як права профспілок, їх об'єднань на інформацію з питань праці та соціально-економічного розвитку (ст. 28), так і регламентує кореспондуючі цим правам обов'язки роботодавців надавати інформацію на запити профспілок, їх об'єднань (ст. 45).

Зрештою, заслуговують своєї уваги ще й норми Закону України «Про колективні договори і угоди», якими встановлюється обов'язок для сторін колективних переговорів надавати учасникам переговорів всю необхідну інформацію щодо змісту колективного договору, угоди тощо.

Таким чином, можемо зауважити як позитивні аспекти імплементації приписів Директиви 2002/14/ЄС у національному трудовому праві, так і деякі негативні, зокрема, має своє місце відсутність чітко визначеного змісту інформації, яка повинна надаватися роботодавцем (щодо розвитку діяльності підприємства, економічної ситуації, змін в організації роботи, договірних відносин тощо), неврегульованими залишаються питання щодо якості самої інформації (повноти, об'єктивності, всебічності), а також встановлення ефективних заходів юридичної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання норм права, що встановлюють права для працівників, їх представників на отримання інформації та проведення консультацій.

Рим Олена Михайлівна,

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук*

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ СЕЗОННИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Гарантування прав сезонних працівників на рівні Європейського Союзу здійснюється у контексті правового забезпечення нетипових трудових відносин, якими, зокрема, вважаються і ті, що виникають на певний строк. При цьому, використання терміну «нетиповий» є умовним, адже в деяких галузях чисельність таких працівників перевищує кількість тих, хто працює за традиційним трудовим договором.

Правове забезпечення трудових прав сезонних працівників, які є громадянами ЄС, регламентується Директивою 1999/70 від 28 червня

1999 року щодо рамкової угоди про роботу на визначений строк. Тобто, за загальними правилами, які встановлені для строкових трудових договорів. Зокрема, Директива 1999/70 захищає сезонних працівників від дискримінації. При цьому, принцип рівного ставлення та недискримінації у контексті строкової зайнятості відрізняється від традиційного недискримінаційного регулювання. Адже замість звиклих критеріїв особистого характеру (стать, вік, раса чи сексуальна орієнтація), недискримінація з'ясовується у контексті умов строкового трудового договору. Зокрема, щодо умов праці зі строковими працівниками треба поводитись не менш сприятливо, ніж з постійними працівниками, якщо тільки різне ставлення не є виправдане об'єктивними обставинами.

Водночас, треба зауважити, що скористатися захистом трудових прав за Директивою 91/533/ЄС (інформування про умови праці) та Директивою 97/81 (неповна зайнятість) сезонні працівники – громадяни ЄС зможуть не завжди, адже держави-члени вправі виключити їх з під сфери дії наведених правових актів.

Гарантування прав сезонних працівників - громадян третіх держав здійснюється за Директивою 2014/36/ЄС від 26 лютого 2014 року про умови в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою працевлаштування як сезонних працівників. Ухвалення цього акту було зумовлено прогресуючим старінням населення ЄС, низьким рівнем народжуваності та потребою запровадження гнучкої політики управління трудовою мобільністю для сприяння економічному зростанню. Відтак, основними цілями Директиви 2014/36/ЄС є сприяння ефективному управлінню міграційними потоками для конкретних галузей, що потребують залучення сезонних працівників, а також забезпечення гідних умов праці та побуту останніх. Згідно з нею сезонним вважають працівника - громадянина третьої країни, який зберігає своє основне місце проживання в третій країні і тимчасово та законно перебуває на території держави-члена ЄС для виконання сезонної роботи на підставі одного або більше строкових трудових договорів.

Максимальний термін перебування сезонних працівників встановлюється державами-членами самостійно та не повинен бути менше п'яти місяців і не більше дев'яти місяців за будь-який 12-місячний період. По закінченні цього строку громадянин третьої країни повинен залишити територію держави-члена, хіба що відповідна держава-член надасть йому посвідку на проживання відповідно до національного законодавства.

У контексті гарантування гідних умов побуту сезонних працівників Директива 2014/36/ЄС встановлює, що такі повинні користуватися житлом, що забезпечує адекватний рівень життя. При цьому на сезонних працівників покладається обов'язок інформувати компетентні національні органи про будь-яку зміну житла. Якщо ж житло надається роботодавцем, то орендна плата не повинна бути

надмірною у порівнянні з чистою винагородою сезонного працівника та з якістю житла. Орендна плата не повинна автоматично відраховуватися із заробітної плати сезонного працівника, а роботодавець зобов'язаний надати договір оренди або аналогічний документ із зазначенням умов оренди житла, яке повинно відповідати загальним стандартам охорони здоров'я та техніки безпеки, що діють у відповідній державі-члені.

Важливими гарантіями трудових прав сезонних працівників також є:

- вимога про укладення трудового договору, який би обов'язково визначав місце і вид роботи, строк договору, оплату праці та робочий час, тривалість оплачуваної відпустки;
- можливість продовжити трудовий договір або змінити один раз роботодавця для тих сезонних працівників, які уже перебувають на території держави-члена ЄС;
- спрощена процедура повторного в'їзду на територію держави-члена тих працівників, які щороку повертаються в ЄС на сезонні роботи;
- вимога про недискримінацію сезонних працівників щодо умов працевлаштування, що включають мінімальний вік прийняття на роботу, умови праці, оплату праці та умови звільнення, робочий час та час відпочинку, а також правила охорони здоров'я та безпеки праці на робочому місці;
- право на участь у профспілці;
- право на доступ до соціального забезпечення, у тому числі пенсійного, професійного навчання та консультацій щодо сезонної роботи, які надаються державними установами.

Так як рівень захисту прав сезонних працівників зазвичай є нижчим, аніж для постійно зайнятих, з огляду на їхнє особливо вразливе становище, то ухвалення правових актів з метою регулювання відповідних трудових відносин на рівні ЄС є важливим кроком для забезпечення ефективного захисту зайнятих на сезонних роботах.

Ріонідзе Христина Тенгізівна,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри права Європейського Союзу*

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЖІНОК У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ДІЇ ЄС ЩОДО РІВНОЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Європейський Союз заснований на наборі цінностей, включаючи рівність. Інститути ЄС неодноразово зобов'язувалися включати рівне

ставлення до жінок і чоловіків у всю політику та діяльність ЄС. Крім того, конституції держав-членів ЄС гарантують рівність всіх громадян і встановлюють принцип недискримінації.

Рівна оплата за рівну працю є одним із основних принципів ЄС. Держави-члени ЄС спрямовують свої дії на усунення дискримінації за ознакою статі щодо всіх аспектів та умов винагороди за одну й ту саму роботу або роботу однакової вартості. ЄС стежить за правильним виконанням Директиви 2006/54/ЄС про рівну заробітну плату та підтримує держав-членів ЄС у належній реалізації існуючих норм. Директива 2006/54/ЄС консолідувала існуючі директиви про гендерну рівність у сфері зайнятості разом із практикою Суду ЄС.

Жінки часто не знають про свою дискримінацію в оплаті праці. Відсутність прозорості заробітної плати не дозволяє належним чином оцінити причини нерівності в оплаті праці. Саме тому, Європейська Комісія прийняла Рекомендацію 2014/124/ЄС щодо посилення принципу рівної оплати праці чоловіків і жінок через прозорість. Вона надає вказівки, щоб допомогти державам-членам ЄС ефективніше впроваджувати принцип рівної оплати праці та зосереджена, зокрема, на підвищенні прозорості оплати праці.

Жінки в ЄС менш присутні на ринку праці, ніж чоловіки. Гендерний розрив у зайнятості становить 11%, при цьому 68,2% жінок по всьому ЄС працювали проти 79,2% чоловіків. Гендерний розрив в оплаті праці в ЄС становить 16% і за останні десять років лише мінімально змінився. Це означає, що жінки заробляють в середньому на 16% менше за годину, ніж чоловіки.

Між державами-членами ЄС існують значні відмінності. Гендерна різниця в оплаті праці коливається від менш ніж 8% у Бельгії, Італії, Люксембурзі, Польщі та Румунії до більш ніж 20% у Чехії, Німеччині та Естонії. У більшості країн гендерний розрив в оплаті праці зменшується, тоді як у кількох він навіть зростає.

Однак менший розрив у заробітній платі в деяких країнах не означає автоматично того, що жінки в цілому отримують кращі заробітки. Менший розрив в оплаті праці серед жінок часто спостерігається у країнах із нижчим рівнем зайнятості жінок. Високий розрив в оплаті праці, як правило, характерний для ринку праці в якому жінки більше зосереджені в низькооплачуваних секторах та в яких значна частина жінок працює неповний робочий день.

Причини гендерного розриву в оплаті праці виходять за рамки простого питання дискримінації. Вони є наслідком різних нерівностей, з якими стикаються жінки у доступі до роботи, прогресу та винагород:

– галузева сегрегація: близько 30% загальної різниці в оплаті праці між чоловіками та жінками пояснюється надмірним представництвом жінок у відносно низькооплачуваних секторах, таких як догляд та освіта. З іншого боку, частка працівників чоловічої статі є дуже високою (понад 80%) у більш високооплачуваних секторах, таких як наука, техніка, машинобудування та математика;

– баланс між роботою та життям: жінки в середньому займаються менше оплачуваною роботою, ніж чоловіки, але проводять більше годин на безоплатній роботі. Загалом жінки мають більше робочих годин на тиждень, ніж чоловіки, що може вплинути на вибір їхньої кар'єри. Ось чому ЄС сприяє більш рівномірному розподілу батьківських відпусток, адекватному державному забезпеченню послуг по догляду за дітьми та адекватній політиці компаній щодо гнучкого режиму робочого часу;

– скляна стеля: посада в ієрархії впливає на рівень оплати праці, менше 10% керівників провідних компаній – жінки. Професії з найбільшими різницями в погодинному заробітку в ЄС були менеджерами – це на 23% нижчі заробітки жінок, ніж чоловіків;

– дискримінація: у деяких випадках жінки заробляють менше, ніж чоловіки, виконуючи рівноцінні роботи. Однак принцип рівної оплати праці за рівну вартість закріплений у ст. 157 ДФЄС з 1957 року.

Хоча ЄС досягнув позитивних результатів із захисту прав людини, у тому числі у сфері гендерної рівності, робота в цьому напрямку продовжується. Останнім часом принцип гендерної рівності набуває надзвичайної важливості для України, оскільки однією із умов євроінтеграції є вимога втілення гендерної політики щодо забезпечення рівності жінок і чоловіків, зокрема в оплаті праці. Саме тому гендерна рівність є одним із напрямів тісної співпраці між Україною та ЄС, адже відомо, що в Україні створена непогана законодавча база щодо гендерної рівності, проте на практиці багато положень законів не виконуються.

На національному рівні гендерна рівність гарантована, передусім, Конституцією України, Кодексом законів про працю України, а також окремим Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.), Державною соціальною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року та іншими законодавчими актами.

Таким чином, гендерна рівність – це визнаний на міжнародному рівні найважливіший принцип в області прав людини. Реалізація цього принципу – завдання кожної сучасної цивілізованої держави. Однак недостатньо закріплення цього принципу в національному законодавстві, необхідно розробляти і впроваджувати правовий механізм реалізації цього принципу в суспільні відносини взагалі і в трудові відносини, зокрема.

Сидоренко Анна Сергіївна,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного,
адміністративного, екологічного та трудового права,
старший науковий співробітник Лабораторії дослідження проблем
національної безпеки у сфері громадського здоров'я НДІ імені
академіка В.В. Сташиса НАПрН України*

Худолій Тетяна Ігорівна,

*Лабораторія дослідження проблем національної безпеки у сфері
громадського здоров'я НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН,
молодший науковий співробітник,
викладач Полтавського юридичного коледжу*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації медичних працівників в сучасних умовах розвитку нашого суспільства є нагальною проблемою, оскільки із загостренням екологічної та епідемічної ситуації, появою нових небезпечних вірусних захворювань виникає потреба у належній професійній підготовці осіб, які надають медичну допомогу та лікують хворих за для можливості боротьби з негативними явищами і чинниками.

В науці трудового права під підвищенням кваліфікації розуміється процес поглиблення теоретичних знань, вмінь і навичок у межах відповідних професій і спеціальностей.

Особливу увагу слід звернути на такі явища як єдність і диференціація правового регулювання праці у цьому питанні. Як відомо, під єдністю в трудовому праві розуміється поширення положень закріплених у чинному Кодексі законів про працю України на всіх без виключення працівників, а під диференціацією - врахування умов праці у відповідній сфері діяльності, та регулювання процесу такої діяльності спеціальними нормами законодавства. До диференціації правового регулювання праці відноситься сфера охорони здоров'я. Так, Основи законодавства України про охорону здоров'я статтею 77 гарантують медичним працівникам право на підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п'ять років у відповідних закладах та установах.

Разом з тим таким, працівникам надаються соціальні гарантії і компенсації, що передбачені статтею 122 Кодексу законів про працю

України, а саме: збереження робочого місця і середньої заробітної плати за час перебування на курсах підвищення кваліфікації з відривом від виробництва.

Що стосується виплат, які повинні провадитися у цьому випадку на користь працівників, які направляються для підвищення кваліфікації то чинний Кодекс законів про працю відсилає до спеціального законодавства, а саме Постанови Кабінету Міністрів України «Про гарантії і компенсації для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації, підготовки, перепідготовки, навчання інших професій з відривом від виробництва». Відповідно до норм законодавства, таким працівникам гарантується оплата вартості проїзду до місця навчання і назад; виплата добових за кожен день перебування у дорозі в розмірах встановлених діючим законодавством для службових відряджень; повернення витрат пов'язаних з наймом житла тощо.

Водночас, слід наголосити на тому, що таке навчання відбувається досить формально і не завжди вимоги збігаються з реальними освітніми потребами медичних працівників.

У зв'язку з цим Міністерство охорони Здоров'я України почало запроваджувати систему безперервного професійного розвитку. Варто звернути увагу на те, що наша країна звернулася до практики інших країн у цьому питанні. Оскільки, ще в 90-х роках були розроблені Європейські стандарти і угоди, що стосуються професійного стажування, безперервного навчання та оцінки якості роботи медичних працівників. Між країнами Європейського Союзу і США розроблені єдині вимоги до безперервного медичного навчання.

В нашій країні запровадження безперервного професійного розвитку для медичних працівників є досить актуальним питанням, оскільки це визначається сучасними підходами до професійного вдосконалення. Замість формального навчання медичні працівники будуть постійно розвивати свої професійні компетентності.

Так, відповідно Постановою Кабінету Міністрів України № 302 від 28.03.2018 року затверджено «Положення про систему безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я» де визначено, що всі знання і навички отримані під час тренінгів, стажування, курсів дистанційного навчання визнаються в нашій країні офіційно. Відповідно до п.2 цього положення безперервний професійний розвиток – це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття ними вищої освіти в інтернатурі, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності відповідно до потреб сфери охорони здоров'я, що триває протягом усього періоду професійної діяльності.

У свою чергу стандарти Всесвітньої федерації медичної освіти визначають, що безперервний професійний розвиток повинен охоплювати все професійне життя фахівців, а Європейський союз

медичних фахівців визначає цей процес як навчальний метод підвищення, оновлення та відновлення професійних знань медичних працівників. Таке безперервне навчання є поширеною практикою в розвинутих країнах Європи, Америки та Азії.

Відповідно, запровадження такої системи в Україні зобов'язує медичних працівників здобувати нові знання не раз на п'ять років, а щорічно. І це досить логічно, оскільки у сучасному світі регулярно вводяться нові методики, технології, препарати та інноваційні підходи до лікування тих чи інших захворювань. І медичні працівники повинні в цьому розумітися. Міністерство Охорони Здоров'я дозволяє цій категорії працівників самостійно обирати тематику та форму навчання.

Разом з тим, із запровадженням системи безперервного професійного розвитку та участі в ній, за медичними працівниками зберігаються всі гарантії передбачені як загальним так і спеціальним законодавством про працю.

Так, відповідно до п.7 Положення про систему безперервного професійного розвитку за фахівцями у сфері охорони здоров'я на час проходження безперервного професійного розвитку з відривом від виробництва зберігається середня заробітна плата у порядку, визначеному законодавством для працівників, яких направлено для підвищення кваліфікації.

Отже, можемо говорити, що у зв'язку з регулярною появою інноваційних технологій, методів діагностики, лікування система безперервного професійного розвитку дозволить лікарям постійно удосконалювати професійні навички і знання, задля якісної реалізації своїх професійних обов'язків.

Скрипник Андрій Володимирович,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
аспірант кафедри кримінального процесу*

«ЗАБОРОНИТИ НЕ МОЖНА ДОЗВОЛИТИ» АБО ПРОБЛЕМИ ОГЛЯДУ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ОБШУКУ ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ

У практиці кримінальної юстиції сформувався закономірність (на переконання автора, негативна), коли під час або після обшуку затриманої особи відбувається огляд машинного носія (звичай, мобільного телефону) та збереженої на ньому інформації (переважно такої, що належить до охоронюваної законом таємниці: повідомлень тощо). Показово, що аргументи про законність такої практики можна віднайти в актах найбільш очікуваної суспільством судової інституції – Вищого антикорупційного суду. Суд, одним із

завдань якого є здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні (ст.3 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»), не лише визнав законним огляд мобільного телефону (зокрема, абонентських номерів та листування), вилученого (через потребу подолати систему логічного захисту) під час обшуку затриманої особи, але й навів висновок, що претендує на нормативність: «...при затриманні особи у порядку ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), органу досудового розслідування немає необхідності у отриманні додаткового дозволу суду на зняття інформації та зображень із вказаних мобільних телефонів, оскільки, така можливість прямо передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України» [1]. Навіть більше, висловлена позиція еволюціонувала і досягла апогею свого розвитку в ухвалі Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 02 червня 2020 року (справа № 520/2989/16-к). Фабула справи аналогічна попереднім, проте лише до моменту вилучення мобільних телефонів: після цього на них було накладено арешт та, вже традиційно, оглянуто (зокрема, і цифрову інформацію, що належить до охоронюваної законом таємниці). Тож, перед судом постало питання допустимості отриманих у такий спосіб доказів. Аргументація позитивної відповіді на нього ґрунтувалася на оригінальному тлумаченні норм КПК, з чого було зроблено висновок, який претендує на нормативність не менше за згаданий раніше: «...орган досудового розслідування вилучивши в ході проведення обшуку певне майно наділений повноваженнями для доступу до охоронюваних законом таємниць, які містяться в таких речах та документах, в тому числі передбачених п. п. 6, 7 ч. 1 ст. 162 КПК України» [2].

На глибоке переконання автора, з описаною вище практикою погодитися не можна. По-перше, такий огляд суперечить меті особистого обшуку. Як слушно зазначалося в одному із судових рішень, «...обшук особи фактично не є окремою слідчою дією, а поглинається такою дією, як затримання чи обшук житла» [3]. Затримання ж особи без ухвали слідчого судді (ст.207, 208 КПК) є виключенням, метою якого є запобігти злочинів чи його перепинити (ч.3 ст.29 Конституції України). У контексті цих цілей побудовані і підстави затримання (п.1,2 ч.2 ст.207, п.1,2 ч.1 ст.208 КПК), і правомочності особи, що затримала. Йдеться про: а) тимчасове вилучення майна – кожним, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому ст.207, 208 (ч.1 ст.168 КПК); б) особистий обшук – уповноваженою службовою особою, слідчим, прокурором (ч.3 ст.208 КПК). Вони здійснюються не з метою зібрати докази чи зберегти доступ до їх процесуальних джерел (що у ситуаціях до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, для яких описані інститути і створювались, є очевидно незаконною діяльністю (ч.3 ст.214 КПК), а, окрім згаданої вище мети (ч.3 ст.29 Основного Закону), ще й для того, щоб забезпечити оточуючих осіб та

затриманого від дій останнього. Саме цілями і визначаються межі особистого обшуку та ступінь втручання у сферу прав людини, з якою нерозривно пов'язаний неступний аргумент.

По-друге, згадані процесуальні дії обмежують різні права людини: а) затримання – право на свободу та особисту недоторканість; б) обшук особи – право на повагу до приватного життя; в) тимчасове вилучення майна – право власності; г) огляд цифрової інформації, що становить охоронювану законом таємницю – право на повагу до приватного життя та таємницю спілкування. Логіка «автоматичного співобмеження прав» (вилучили – можемо оглянути / обмежили право власності – можемо обмежити й інші права) несумісна з принципами як верховенства права, так і законності. Окрім того, інформація – це благо нематеріальне (ст.200 Цивільного кодексу України (далі - ЦК), а тому на правомірність доступу до неї не може вплинути процесуальна дія (тимчасове вилучення майна), що обмежує право матеріального характеру (право власності). Саме пов'язаність цифрової інформації з іншими правами (правам на особисте життя та його таємницю (ст.301 ЦК), на інформацію (ст.302 ЦК), на таємницю кореспонденції (ст.306 ЦК) тощо), на погляд автора, не дозволяє уникнути судового контролю за правомірністю доступу до неї (і, відповідно, обмеження інших, ніж право власності, прав). Ситуація не змінюється навіть у разі, коли об'єкт вже перебуває у володінні сторони кримінального провадження (що було влучно підкреслено Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду у згаданій вище ухвалі). Право власності вже обмежене, тому контроль за правомірністю такого може бути лише наступним (під час розгляду клопотання про арешт майна), у той час як доцільність обмеження прав «інформаційних» - питання відкрите, а тому має стати предметом попереднього судового контролю (у порядку дозволу на тимчасовий доступ до речей і документів).

Отже, огляд цифрової інформації у вилучених під час обшуку затриманої особи пристроях без отримання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів є незаконним. Допустимими є лише дії, пов'язані із вилученими девайсами як з майном: а) огляд зовнішнього вигляду; б) операції, спрямовані на підтримку працездатності пристрою (наприклад, підключення зарядного пристрою); в) дії, що унеможливають зміну або знищення інформації до отримання дозволу на ознайомлення з нею (наприклад, застосування екрану Фарадея).

Література:

1. Ухвала Вищого антикорупційного суду України від 07 квітня 2020 року, судова справа № 991/2748/20). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88319938> (дата звернення: 21.10.2020).

2. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 02 червня 2020 року, судова справа № 520/2989/16-к. URL:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89701649> (дата звернення: 21.10.2020).

3. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13 лютого 2020 року, судова справа № 755/6685/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87760561> (дата звернення: 21.10.2020).

Славко Анна Сергіївна,

Сумський державний університет

Андросова Олександра Олександрівна,

Сумський державний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), розлади спектру аутизму трапляються у кожній 160-тій дитині на планеті [1]. При цьому РСА починаються в дитинстві і, як правило, зберігаються в підлітковому та зрілому віці. Деякі люди з РСА можуть функціонувати самостійно, інші ж мають важкі вади та потребують догляду та підтримки протягом усього життя.

Відповідно до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-11), розлад спектру аутизму характеризується стійким дефіцитом здатності ініціювати та підтримувати соціальну взаємодію та соціальну комунікацію, а також низкою обмежених, повторюваних та негнучких моделей поведінки, інтересів чи діяльності, які є явно нетиповими або надмірними для особистості, віку та соціокультурного контексту [2]. На жаль, дефіцит є достатньо серйозним, щоб спричинити порушення в особистій, сімейній, соціальній, освітній, професійній чи інших важливих сферах функціонування.

У всьому світі люди з РСА часто зазнають стигматизації, дискримінації та порушень прав людини. Деякі міжнародні організації намагаються встановити власний регіональний стандарт сприяння соціалізації осіб з розладами спектру аутизму, який вимагає життя доволі широкого спектру заходів, включаючи модернізацію освітніх програм, надання піклування особам з аутизмом, просвітницькі кампанії щодо інформування населення про особливості розладів спектру аутизму тощо. Загалом, можна сказати, що приведення національного законодавства у відповідність із регіональним стандартом соціалізації осіб з аутизмом є одним із маркерів успішності держави у сфері медицини, освіти та соціального захисту.

Питання інклюзії та соціалізації осіб з ментальними розладами Угодою про асоціацію між Україною та ЄС не піднімаються (наприклад, жодних згадок про це не міститься у статті 428 Угоди), проте відповідні зобов'язання нашої держави логічно випливають зі статті 14 Угоди [3]. При цьому законодавство ЄС практично не містить згадок про соціалізацію чи статус осіб з аутизмом, відтак вважаємо за необхідне звернутись до досвіду інших міжнародних організацій. Наприклад, питання соціалізації осіб з аутизмом доволі часто піднімається окремими органами Ради Європи, у першу чергу Комітетом Міністрів Ради Європи та Європейським судом з прав людини. Серед актів КМ Ради Європи, спрямованих на забезпечення соціалізації осіб з аутизмом, варто, перш за все, вказати на Резолюцію ResChS(2004)1 від 10 березня 2004 року. У цій резолюції КМ проаналізував звіт Європейського комітету із соціальних прав за колективною скаргою No. 13/2002 «Аутизм-Європа проти Франції», в якій було встановлено порушення статей 15§1 та 17§1 Європейської соціальної хартії як окремо, так і в поєднанні у зв'язку з ситуацією щодо права на освіту дітей та дорослих з аутизмом у Франції [4]. Зокрема, Комітет із соціальних прав вказував на такі недоліки як використання французькою владою в офіційних документах більш обмеженого визначення поняття аутизму, ніж в документах ВООЗ та хронічний брак засобів догляду та підтримки дорослих осіб з аутизмом. Не зважаючи на те, що вказана скарга стосувалась Франції, подібні проблеми існують у багатьох державах Європи, у тому числі і в Україні.

21 жовтня 2009 року було ухвалено Рекомендацію КМ Ради Європи CM/Rec(2009)9 про освіту та соціальну інклюзію дітей та молоді з розладами спектру аутизму, в якій, зокрема, містився заклик забезпечити правову базу, яка забезпечує права дітей та молодих людей з розладами аутичного спектру, сприяти їх освіті в загальноосвітніх школах, проводити просвітницьку кампанію серед населення на роз'яснювати батькам осіб з аутизмом особливості захворювання, надавати дорослим особам з аутизмом підтримку медиків та психологів тощо [5].

На жаль, далеко не завжди особи з розладами спектру аутизму можуть розраховувати на належні піклування та підтримку, а деякі заходи, які вживаються щодо таких осіб, порушують їх права. Наприклад, у справі *H.L. v. The United Kingdom*, яка розглядалась ЄСПЛ, заявник, хворий на аутизм, демонстрував збуджену поведінку та показував схильність до завдання шкоди самому собі. Його лікар-куратор, з огляду на недовість щодо заявника седативних препаратів, помістив останнього до лікарні, де той перебував кілька місяців поспіль. Пацієнт не виказував бажання втекти, тому щодо нього не було застосовано формальних процедур, передбачених національним законодавством, яке дозволяло примусово ушпиталити особу, небезпечну для самої себе. Тим не менш, згодом заявник скаржився на

неправомірне обмеження його свободи відповідно до статті 5 ЄКПЛ, з чим погодився і ЄСПЛ, вказавши, що на національному рівні недостатньо уваги звернули на особливий стан заявника, який не давав його змоги реально оцінити своє утримання у лікарні [6].

Підсумовуючи, варто вказати, що соціалізація осіб з розладами спектру аутизму є важливим завданням нашої держави. Вважаємо, що належна реєпція стандартів Ради Європи з цього приводу допоможе наблизити національне законодавство України до найкращих практик інклюзивної освіти, медицини та соціального захисту.

Література:

1. Autism spectrum disorders / World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders>

2. International Classifications of Diseases / World Health Organization. URL: <https://www.who.int/classifications/icd/en/>

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

4. Resolution ResChS(2004)1 adopted by the Committee of Ministers on 10 March 2004. URL: <https://cutt.ly/ZgtyN5X>

5. Recommendation CM/Rec(2009)9 of the Committee of Ministers to member states on the education and social inclusion of children and young people with autism spectrum disorders adopted by the Committee of Ministers on 21 October 2009. URL: <https://cutt.ly/XgtyBUf>

6. Case of H.L. v. The United Kingdom / HUDOC of European Court of Human Rights/ URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66757>

Стрельник Вікторія Валеріївна,
Сумський національний аграрний університет,
доцент, кандидат юридичних наук

Сілюченко Вадим Миколайович,
Сумський національний аграрний університет,
студент 4-го курсу юридичного факультету

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Перспективним напрямом для України є запровадження концепції безготівкової економіки (cashless economy). Криптовалюта (від англ. cryptocurrency) – цифрова валюта, емісія якої відбувається в децентралізованій комп'ютерній мережі з використанням методів криптографічного захисту для безпечного проведення й опрацювання платежів. Першим реалізував ідею електронних грошей Девід Чом, запровадивши в 1990 р. централізовану систему електронних платежів DigiCas. Криптовалюта розглядалась як спосіб оплати в Інтернеті, або ж переказ електронних грошей між користувачами.

Найбільш успішною криптовалютою вважається Bitcoin. Україна входить в ТОП-10 країн світу за кількістю користувачів біткойн: функціонує найбільше в СНД біткойн-агентство Kuna, одним з проєктів якого є криптовалютна біржа, великі девелоперські, дослідницькі компанії, такі як Distributed Lab. Таким чином, проблема законодавчого врегулювання обігу криптовалюти, засади функціонування подібних прогресивних ринків її збуту визнається актуальною.

Аналіз рішення у справі «Хедквіст проти Швеції» від 22.10.2015 р., у якому Європейський суд постановив, що біткойн - це засіб платежу (валюта), а не товар, дозволяє зробити висновок про те, що криптовалюта є законним платіжним засобом, а обмін грошових коштів – «валютно-обмінна операція». Віртуальна валюта «біткойн» не має іншого призначення, є засобом платежу [1, с.170].

Європейський центральний банк (далі - ЄЦБ) визначає криптовалюту як цифрове представлення вартості, не емітовану центральним банком, кредитною організацією або установою з електронних грошей. Цей інструмент у деяких випадках може бути використаний як альтернатива грошам [2]. Отже, на думку ЄЦБ, такі криптовалюти, як Bitcoin, не є віртуальними валютами, не можуть бути повноправними формами грошей, валюти, їх природа суміжна з природою поняття товару.

Міністерство фінансів Німеччини заявило, що біткоїни не можуть бути класифіковані як електронна або іноземна валюта, підпадають під визначення «приватні гроші». Таким чином, біткоїни визнано фінансовим інструментом.

США - одна з найбільш зручних у світі країн для ведення криптовалютного бізнесу. Правове регулювання цифрової валюти в США не менш складне, ніж в Європі, що зумовлено особливостями правової системи держави (наявністю як федерального права, так і права штатів), відсутністю єдиної позиції серед регуляторів у правовому статусі криптовалюти. Так, цифрова валюта розглядається одночасно як гроші (їх аналог), як власність (property) і як біржові товари. На федеральному рівні деякі криптовалютні компанії (наприклад, біржі) повинні бути зареєстровані в якості операторів з переказу грошових коштів (Money Transmitters) в Мережі по боротьбі з фінансовими злочинами (Financial Crimes Enforcement Network). А на рівні штатів діяльність таких компаній підлягає ліцензуванню (в кожному окремому штаті). Операції з крипто валютою оподатковуються.

Канада займає друге місце в світі після США за кількістю встановлених біткоїн-банкоматів. З метою кращого розуміння технології блокчейн, держава розробляє цифрову версію канадського долара на його основі.

Цікавим є досвід Японії, батьківщини біткоїна. Тут функціонує Комісія з цифрових активів Японії (The Japan Authority of Digital Asset), що є саморегульованим органом (self-regulatory authority). З 2016 р. законодавчо врегульовано діяльність криптобірж: підлягають реєстрації в Агентстві фінансових послуг, що може здійснювати перевірки такого, застосовувати адміністративні заходи по відношенню до нього. Криптовалюта визнається цінністю, подібною активам (asset-like values). Операції з цифровою валютою заборонені японським законодавством. Цифрові гроші й операції з ними підлягають оподаткуванню відповідно до стандартних правил: прибуток юридичної особи в цифровій валюті оподатковується на прибуток (Corporate Tax); продаж криптовалюти обкладається японським аналогом податку на додану вартість (Consumption Tax). Розділяємо думку, що криптовалюта за своєю правовою природою може бути віднесена до окремого різновиду майна, виступає товаром або є предметом договору міни. Серед країн Континентальної Європи – членів ЄС одним з найбільш прийнятних для України є досвід Німеччини, де учасниками цивільного обороту можуть бути укладені договори міни з обміну криптовалюти на будь-яке інше майно, роботи чи послуги. За цих умов на нинішньому етапі розвитку ринку криптовалют більш доцільним для забезпечення належного правового регулювання відповідних суспільних відносин було б внесення певних змін загального характеру до чинних законів України [3, с.246].

Отже, передові країни світу у сфері криптовалютного бізнесу не мають єдиного підходу у визначенні правової природи криптовалют.

Література:

1. Рішення Суду Справедливості Європейського Союзу щодо оподаткування податком на додану вартість операцій із криптовалютами та коментар до нього. Право України. 2018. № 1. С. 162-171. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2018_1_17

2. Virtual currency schemes (2015). European Central Bank [Ел. рес].
– Режим доступу:
www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf

3. Соловійова А. Б. Правова природа криптовалют в Україні та країнах Континентальної Європи: теоретико-правові підходи. Молодий вчений. 2018. №10(1). С.243-247. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_10%281%29__60.

Устименко Тетяна Володимирівна,

Національний університет

Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка,

студентка

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Позитивна оцінка міжнародними експертами адміністративної реформи у Польщі, а також певна схожість вихідних умов державного будівництва Польщі та України викликають спокусу якомога повніше використати польський досвід в українських умовах. Досвід Республіки Польща, набутий за два десятиліття, є цінним для дослідження та впровадження в Україні також і з урахуванням тенденцій до співпраці з європейськими спільнотами. Цей досвід вже був предметом вивчення українськими вченими (Красівський Д.О., Лахижа М.І., Поліщук І.В., Прокопенко Л.Л., Чаркіна А.О. та інші), в т.ч. й у вигляді дисертаційних досліджень та монографії [1]

Реформи, ініційовані польським урядом у 1997 р. (однією з яких і була адміністративна реформа), мали на меті трансформувати Польщу в сучасну конкурентоспроможну державу, яка була б здатна прийняти політичні й економічні виклики сучасної Європи і стати її інтегрованою частиною [2]. Це вимагало поєднання реформи публічної адміністрації та публічної служби.

Адміністративна реформа в Польщі була проведена відносно за короткий час і була досить ефективною, завдячуючи не лише сприятливій політичній ситуації, що склалася на той час, а й

ефективній роботі уряду, який за рік підготував необхідний пакет нормативних актів, що були потрібні для проведення реструктуризації публічної адміністрації. Ця реформа мала два джерела натхнення: європейський досвід і практику та власні традиції, а принципи, закладені в проведення адміністративної реформи, базувалися на традиціях європейської цивілізації.

Послідовно протягом 90-х рр. було проведено децентралізацію функцій та повноважень у системі державного управління та місцевого самоврядування. Центральний уряд здійснює свою діяльність у регіонах через своїх представників воєвод та їх офіси, але органи місцевого самоврядування мають значний рівень самостійності. Подальший інституціональний розвиток відобразився у "Народній програмі підготовки до членства в ЄС" і пов'язаних з нею програмах "Розбудова інституцій", які приймалися й на регіональному рівні [3].

Суттєвим було також одночасне проведення реформи публічної служби. До корпусу державної служби в Республіці Польща належать службовці державної адміністрації, статус яких визначає закон «Про державну службу» від 21 листопада 2008 р., що вніс зміни до попередніх законів про цивільну службу Польщі від 24 серпня 2006 р., 18 грудня 1998 р., 5 липня 1996 р. та 17 лютого 1922 рр. Процес реформування публічної служби відображено в Конституції Польщі, яка була прийнята 2 квітня 1997 р.

Система державної служби Польщі, що запроваджувалась з 1998 р., була ефективно інтегрованою до стандартів Європейського Союзу в таких сферах, як відкритість і конкурентоспроможність при прийомі на роботу, заохочення та оцінки, а також навчання і професійний розвиток. Сприяє встановленню європейських стандартів публічного управління в Польщі також прийнятий 6 вересня 2001 р. Європейським Парламентом Кодекс адміністрації на основі проекту, розробленого Омбудсменом Європейського Союзу, метою якого був намір встановити принципи і стандарти поведінки утворених європейських інститутів, а також працюючих у них службовців у їх відносинах із громадянами та представниками громадськості. Не останню роль у становленні публічної адміністрації Польщі відіграє Кодекс етики публічної служби, затверджений Указом Прем'єра Ради Міністрів від 11 жовтня 2002 р. Усі польські громадяни, які повною мірою користуються публічними правами, мають право на доступ до публічної служби, незалежність якої гарантується ст. 153 Конституції Республіки Польща.

Стандарти в польській адміністрації пов'язані з управлінням кадрами (єдина програма введена в 2012 році) і контролем якості обслуговування клієнтів, оптимізувати і відслідковувати роботу зі зверненнями громадян дозволяє портал держпослуг, на якому будь-який поляк може оформити документи і у простій формі отримати відповіді на всі запитання [4].

Адміністративна реформа в Польщі була проведена відносно за короткий час і була досить ефективною, сенс полягає у сприятливій політичній ситуації, що склалася на той час, а також у ефективній роботі уряду, який за рік підготував необхідний пакет нормативних актів, що були потрібні для проведення реструктуризації публічної адміністрації.

Компетентність публічних службовців є показником ефективності прийняття та обґрунтування політичних рішень, які несуть серйозні політичні, економічні та соціальні наслідки для українського суспільства, від яких значною мірою залежить якість публічних послуг, які надаються населенню. Міжнародний досвід проходження державної служби може бути корисним для України, особливо під час реформування цього важливого інституту держави, адже це складний, довготривалий, багатоступінний процес, успішність якого залежить від використання вже існуючих механізмів, що виявили ефективність та якість протягом багатьох десятиліть в інших розвинених країнах.

Література:

1.Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Польща.Полтава. ПолтНТУ, 2012.243 с.

2. Красівський Д.О. Впровадження європейських стандартів кадрового забезпечення політичного управління: польський досвід. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Krasivskiy.pdf>

3.Program Rozwoju Instytucjonalnego administracji publicznej w województwie lubelskim w oparciu o wykorzystanie humanistyki. URL: undacjapan.pl/program-rozwoju-instytucjonalnego-administracji-publicznej-w-województwie-lubelskim-w-oparciu-o-wykorzystanie-humanistyki/

4.Поліщук І. В. Механізми розвитку професійного потенціалу державних службовців у Польщі. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. 2015. № 1. С. 315–322.

Шведун Вікторія Олександрівна,

*Національний університет цивільного захисту України,
доктор наук з державного управління, професор,*

Ігнат'єв Олександр Михайлович,

Національний університет цивільного захисту України

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МОНІТОРИНГОМ ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ

ПРОЦЕДУРИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Кодексом цивільного захисту України визначено необхідність проведення постійного моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій (НС) з метою їх попередження. На жаль, загальнодержавну систему моніторингу джерел НС та їх прогнозування у державі все ще не створено. Територіальні і функціональні підсистеми Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) не забезпечують належного щоденного збирання, оброблення, передавання та аналізування інформації про ймовірність виникнення НС техногенного та природного характеру, відпрацювання запобіжних заходів та пропозицій щодо їх проведення.

Для України поки що залишається проблемою повна інтеграція суб'єктів такого загальнодержавного моніторингу в єдину систему, розроблення єдиної методології збору, накопичення і передачі моніторингової інформації.

Аналіз сучасного стану мережі моніторингу потенційно небезпечних об'єктів (ПНО) показав необхідність вдосконалення систем моніторингу. Це обумовлено, перш за все, значним збільшенням імовірності виникнення НС на ПНО внаслідок зношеності виробничих фондів, а також значною насиченістю промисловими об'єктами регіонів країни.

23 травня 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про оцінку впливу на навколишнє середовище» № 2059-VIII, який набрав чинності 18 грудня 2017 року. Закон про оцінку впливу на навколишнє середовище замінює Закон України «Про екологічну експертизу» № 45/95-ВР від 9 лютого 1995 року. Він передбачав проведення державної екологічної експертизи, яка включала в себе оцінку впливу на навколишнє середовище та державну експертизу.

Нова процедура Оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) включає наступні етапи:

- 1) підготовка звіту з оцінки впливу на навколишнє середовище;
- 2) проведення громадського обговорення проекту;
- 3) аналіз звіту з ОВНС уповноваженим державним органом (відповідними підрозділами по екології і природними ресурсами місцевих державних адміністрацій);

4) надання державним органом висновку з ОВНС та його розгляд перед отриманням суб'єктом господарювання дозволу на здійснення запланованої діяльності.

Недотримання вимог Закону про оцінку впливу на навколишнє середовище може привести до тимчасової заборони або припинення ведення господарської діяльності. Підставою для припинення діяльності підприємства або окремих його цехів (ділянок) і одиниць обладнання є здійснення запланованої діяльності без проведення

ОВНС, а також в разі систематичних порушень в сфері ОВНС, які не можуть бути усунені з технічних, економічних або інших причин.

Всі матеріали і документи, необхідні для підготовки і проведення оцінки впливу на навколишнє середовище є загальнодоступними на інтернет-ресурсі, розміщеному на веб-порталі Міністерства природи. В електронному вигляді документи подаються через електронний кабінет Єдиного реєстру по ОВНС. Всі документи подаються з використанням електронного цифрового підпису.

Відповідно до Закону на всіх стадіях ОВНС має забезпечуватися своєчасне інформування громадськості (публікації в ЗМІ, розміщення на дошках оголошень, проведення громадських слухань і т.д.). Таким чином гармонізується вітчизняне екологічне законодавство з європейським. Воно є більш комплексним.

З іншого боку основним інструментарієм здійснення моніторингу ПНО є паспортизація ПНО, декларування безпеки ПНО, експертні оцінки стану готовності ПНО і територій до дій щодо захисту та функціонування в умовах НС, комплексна оцінка з визначення інтегральних показників небезпеки регіонів щодо виникнення НС.

На цей час Державний реєстр ПНО являє собою комп'ютерну базу даних про ПНО усіх форм власності незалежно від підпорядкування (підприємства, споруди, системи життєзабезпечення, транспортні системи та ін.), яка є складовою частиною Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій (УІАС НС) та містить докладні відомості про ПНО. База даних реєстру постійно поповнюється та оновлюється. Програмне забезпечення Державного реєстру ПНО дозволяє здійснювати автоматичний пошук і добір інформації за більше ніж 40 параметрами.

Єдине інформаційне середовище для оперативного постачання даних такого моніторингу виконавцям, з метою прогнозування ризиків виникнення та розвитку сценаріїв НС, повинна забезпечувати Урядова інформаційно-аналітична система з питань НС (УІАС НС), створена для підтримки процесів підготовки, прийняття і контролю виконання управлінських рішень, пов'язаних з НС, на основі комплексної обробки оперативних, аналітичних, нормативно-довідкових, експертних та статистичних даних від різних джерел.

На наш погляд, зменшення ризиків виникнення НС техногенного характеру можливо досягнути за рахунок інтеграції Єдиного реєстру по ОВОС у Урядову інформаційно-аналітичну систему з питань надзвичайних ситуацій (УІАС НС). Це дозволить використовувати дані Єдиного реєстру по ОВОС разом зі Державним реєстром ПНО та отримувати більш комплексний прогноз можливого розвитку НС техногенного характеру. Тому вирішення задач, пов'язаних з техногенно-екологічною безпекою та ліквідацією НС можливо буде проводити з урахуванням більшої кількості факторів.

Шимко Артем Романович,
*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
адвокат, кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права,*

ГОСПОДАРСЬКІ СПОРИ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Господарські відносини в Україні активно розвиваються під впливом глобалізації світової економіки. Інтеграція вітчизняних суб'єктів господарювання на зовнішні ринки є не лише вимогою сьогоденного економічного світу, але й питанням виживання в суворих умовах конкурентної боротьби за ринки збуту.

Наразі відсутня офіційна статистика щодо розгляду судами справ з іноземним елементом, проте спостерігається тенденція до збільшення кількості судових рішень, які передбачають або стягнення коштів з боржника-нерезидента, або передачу майна (прав на майно), яке фізично знаходиться на території іноземної країни, тощо.

Господарські справи з іноземним елементом зазвичай складні та тривалі, що зумовлено необхідністю залучення перекладачів, апостилювання документів, звернення до уповноважених органів іноземної держави для надання інформації. Під час розгляду судових спорів сторонам доводиться залучати значну кількість фінансових, трудових і часових ресурсів. Разом з тим, наявність рішення суду про задоволення позовних вимог не гарантує реального захисту права, оскільки його ще необхідно виконати.

Серед проблемних питань, пов'язаних із досліджуваною категорією господарських спорів, особливої уваги заслуговують наступні:

- визначення підсудності справи;
- визначення права, належного до застосування;
- особливості доказування;
- визнання та виконання судових рішень за кордоном.

Перелічені питання є найбільш вразливими для потенційних учасників спору, оскільки значна кількість спроб судового захисту закінчується невдачею для позивача саме з причин неправильного тлумачення і застосування законодавства та умов зовнішньоекономічних контрактів.

Джерела правового регулювання господарських спорів з іноземним елементом в Україні поділяються на дві групи: національне законодавство та міжнародні договори, в яких бере участь Україна.

Загальним принципам та основним положенням судового розгляду у спорах з нерезидентами присвячено розділ IX

«Провадження у справах за участю іноземних осіб» Господарського процесуального кодексу України [1].

Однак слід звернути увагу, що детальна регламентація визначення підсудності передбачена, все ж таки, Законом України «Про міжнародне приватне право» [2]. Тому вищезазначені нормативні акти слід сприймати як «загальне та спеціальне», оскільки Господарський процесуальний кодекс України передбачає обов'язкове застосування Закону «Про міжнародне приватне право» у спорах з нерезидентами.

Наступною аксіомою є загальновідоме правило співвідношення норм національного законодавства та міжнародних договорів, участь у яких бере Україна, де пріоритет мають останні.

У міжнародних договорах можуть міститися спеціальні норми про підсудність окремих категорій справ, де передбачається застосування комбінованих критеріїв визначення підсудності та питань «національності» суб'єкта господарювання. Правила визначення міжнародної підсудності за законодавством України застосовуються, якщо міжнародним договором не встановлено інше.

Тож, наприклад, у разі поширення сфери дії на господарський спір Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, підсудність справи буде визначатися саме цією Угодою [3].

Лише у випадку відсутності міжнародних договорів щодо питань господарської діяльності із країною походження нерезидента (сторони спору), що трапляється доволі часто, – правила підсудності визначаються Законом України «Про міжнародне приватне право».

Таким чином, вирішуючи питання про підсудність господарських справ з іноземним елементом, необхідно враховувати не лише норми внутрішньодержавного права, але й колізійні норми, які містяться в конвенціях і двосторонніх договорах України та інших держав про правову допомогу.

Відтак, слід комплексно підходити до питання визначення підсудності. Починати потрібно із пошуку та дослідження міжнародних договорів України з країнами походження нерезидента, а потім визначати спосіб застосування норм міжнародних договорів, національного законодавства та механізму їх взаємодії.

Також нагадуємо, що сторони зовнішньоекономічного договору можуть самостійно обрати юрисдикційний орган для розгляду спорів у майбутньому. Справи з іноземним елементом підсудні судам України у разі застосування сторонами договірної підсудності.

Так, згідно з п. 1, ч. 1, ст. 76 Закону «Про міжнародне приватне право», якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи судам України, спір підлягає вирішенню в судах загальної юрисдикції України.

Водночас, підсудність справ з іноземним елементом, установлена статтею 77 вищезазначеного Закону, не може бути змінена угодою сторін. Це стосується категорії справ із виключною підсудністю,

зокрема: якщо спір пов'язаний з оформленням права інтелектуальної власності, яке потребує реєстрації чи видачі свідоцтва (патенту) в Україні; якщо спір пов'язаний з реєстрацією або ліквідацією на території України іноземних юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців; якщо у справах про банкрутство боржник був створений відповідно до законодавства України; якщо справа стосується випуску або знищення цінних паперів, оформлених в Україні тощо [2].

Слід роз'яснити, що нормами ГПК України не передбачено можливості застосування договірної підсудності. В той же час норми, які встановлюють право сторін щодо договірної підсудності, можуть міститися в міжнародних угодах (наприклад, у п. 2 Київської угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності) [3].

Оскільки ГПК України не встановлює форми угоди щодо договірної підсудності, вона повинна відповідати загальним правилам, установленим для форми угод. Така угода може бути укладена як у вигляді окремого документа, так і у формі внесення її до тексту договору. Угода повинна бути укладена між всіма сторонами спору. Тому, якщо позов пред'явлено до кількох відповідачів, але хоча б один із них не є стороною угоди про договірну підсудність, така угода не може бути підставою для розгляду спору за місцем, визначеним із застосуванням договірної підсудності.

Відкриваючи провадження у справі, суд має з'ясувати, чи була досягнута договірна підсудність між сторонами. Слід звернути увагу на те, що питання про підсудність судам України справ з іноземним елементом може визначатися і на момент відкриття провадження у справі, і у попередньому судовому засіданні.

Таким чином, можливість вибору сторонами зовнішньоекономічного контракту суду та/або права для розгляду справи, – є сучасним інструментом міжнародного приватного права, метою якого є забезпечення інтересів сторін договору, які під час його укладення визначають прийнятні для них умови розгляду спору, що може виникнути.

Проте разом з тим, застосування пророгаційної угоди та погодження права для розгляду не врегульовано українським законодавством належним чином, що має наслідком неоднорідну судову практику та правову невизначеність у цій сфері.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. Дата оновлення: 16.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 20.10.2020 р.).

2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 20.10.2020 р.).

3. Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності: Угода, Міжнародний документ від 20.03.1992. Дата оновлення: 19.12.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_076#Text (дата звернення: 20.10.2020 р.).

Шумляєва Ірина Дамирівна,

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президенті України,
кандидат наук з державного управління, доцент*

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНОЗЕМЦЯМИ ПРАВА НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Здійснення прав членами місцевих співтовариств залежить від обсягу правоздатності та дієздатності їх членів, оскільки її складають жителі з різним правовим статусом – громадянина, іноземця чи особи без громадянства, які мешкають на відповідній території. Зважаючи на сучасні процеси поступового розповсюдження процесу змішування національних культур, активізації міграційних процесів, необхідним стало звернення уваги на вироблення єдиних підходів до участі іноземців у публічно-управлінському житті за місцем проживання, й відповідно закріплення за ними електоральних та інших прав у сфері місцевого самоврядування.

В Україні згідно ст. 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» правом на участь у місцевому самоврядуванні наділені тільки громадян України [5], тоді як негромадяни позбавлені права на участь у реалізації законодавчо закріплених форм прямої демократії: референдумах, виборах до органів місцевого самоврядування, загальних зборах громадян за місцем проживання тощо. Така ситуація потребує законодавчих змін, зважаючи на євроінтеграційні прагнення нашої країни, які мають уніфікувати існуючі відмінні підходи до здійснення іноземцями права на місцеве самоврядування у разі їх постійного проживання на території відповідних територіальних громад.

Закріплення на рівні європейських стандартів муніципальних прав іноземців обумовлено необхідністю дотримання фундаментальних прав людини на участь у прийнятті публічних рішень, які їх стосуються, з метою позбавлення від дискримінації за будь-якою ознакою. Зважаючи на те, що іноземці вступають в такі самі соціально-економічні відносини на місцевому рівні, як і громадяни країни, на них

розповсюджується законодавство щодо сплати податків та інші обов'язки, у країнах ЄС склалася практика закріплення за ними права на участь в муніципальних виборах і референдумах, що стала розповсюджуватися фактично з прийняття Маастрихтського договору, а потім й Лісабонського договору. Відповідно до ст. 19 Договору про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) кожен громадянин Союзу, що перебуває в державі-члені, громадянином якої він не є, має право обирати та бути обраним на місцевих виборах у державі-члені перебування на таких самих умовах, як громадяни цієї держави [2].

Деталізація муніципальних прав іноземців, які є громадянами ЄС, регулюється Директивою 94/80 СЕ від 19 грудня 1994 р. Вона закріпила право іноземців здійснювати свої виборчі права в базових одиницях місцевого самоврядування, які згідно ст. 2 є адміністративними одиницями (перерахованими у додатку до Директиви) й відповідно до законодавства кожної країни-члена, мають органи, що обираються прямим загальним голосуванням, і наділені повноваженнями управляти на базовому рівні політичними та адміністративними місцевими справами під власну відповідальність» [6].

Також слід відзначити прийняття 5 лютого 1992 р. Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні [3]. Підтверджуючи свою відданість універсальному та неподільному характеру прав та основних свобод людини, які ґрунтуються на гідності всіх людей, за рішенням держав-членів Ради Європи було закріплено можливість надання кожному постійному жителю-іноземцю право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до органів місцевого самоврядування, якщо він задовольняє тим вимогам, які висувуються до громадян, і на законних підставах постійно проживає у на території відповідної держави протягом п'яти років, що передують виборам.

У деяких країнах ЄС муніципальні права іноземців, які є громадянами ЄС, отримали конституційне закріплення з урахуванням Директиви 94/80, зокрема у Франції (ст. 88-1 Конституції Франції) та ФРН (ст. 28 Основного Закону ФРН). У Конституціях Іспанії (п. 2 ст. 13) та Португалії (п. 4 ст. 15) передбачено, що право голосу може бути надано іноземним громадянам на основі взаємності [4]. В Угорщині у місцевих виборах та референдумах мають право брати участь не тільки угорські громадяни, але й емігранти, які проживають на території Угорщини [1, с. 411].

З огляду на євроінтеграційні прагнення України, розширення прав негромадян, які на законних підставах постійно проживають на території України шляхом ратифікації зазначеної Конвенції та врахування Директиви 94/80 сприяли б подальшому розвитку місцевого самоврядування в Україні та відповідало б європейській

тенденції розширення можливостей участі іноземців у реалізації своїх інтересів на місцевому рівні.

Література:

1. Бюсе А. Оцінка та досвід з організації парламентських та муніципальних виборів 2002 року в Угорській Республіці / А. Бюсе // Вибори і референдуми в Україні: законодавче забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення : зб. матеріалів міжн. наук.-практ. конф., 13-15 лист. 2002 р. – Київ : Нора-друк, 2003. – С. 410 – 414.

2. Договір про заснування Європейської Спільноти. – URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

3. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні від 5 лют. 1992 р. – URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_318#Text

4. Конституции государств (стран) мира. – URL : <https://worldconstitutions.ru/>.

5. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

6. Council Directive 94/80/EC of 19 December 1994 laying down detailed arrangements for the exercise of the right to vote and to stand as a candidate in municipal elections by citizens of the Union residing in a Member State of which they are not nationals. – URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31994L0080>.

ПАНЕЛЬ 2. ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ. ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Сінчук Олена Анатоліївна,

Керівник проекту

«Пілотування мережевої моделі розвитку ГЦП в Україні,

(м. Київ, Україна)

ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Громадські центри правосуддя в Україні (далі – ГЦП) – це нова для України модель співпраці між судовою владою, сектором юстиції та громадянськото, яка успішно реалізується в багатьох країнах світу. Такі центри надають громадянам комплекс різноманітних послуг, серед яких: правова допомога, розвиток територіальних громад та спільнот, альтернативне вирішення спорів, громадська просвіта та інше. Вони також підтримують ініціативи громадськості щодо вжиття заходів для покращення якості послуг суддівського корпусу та інших державних установ сектору юстиції, розширення доступу до правосуддя, вирішення таких проблем громади, як прояви вуличної злочинності, домашнього насильства, торгівлі людьми тощо.

За підтримки Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нові правосуддя» Громадська Спілка «Мережа правового розвитку» стала однією з перших українських громадських організацій, яка вже з 2018 року пропілотувала у наших реаліях модель ГЦП у громадах Харківської області. Це своєрідний майданчик, орієнтований на потреби мешканців громад для забезпечення доступу людей до правосуддя.

Окрім правової допомоги, ГЦП створюють можливості для вирішення повсякденних проблем мешканців громади через альтернативне вирішення спорів, а також через побудову діалогових мостів між громадою та владою (місцевим самоврядуванням, судами, поліцією). Результати дослідження роботи ГЦП на Харківщині продемонстрували, що кожна гривня, яка була вкладена в організацію та забезпечення його роботи, повернулася громаді у співвідношенні 1:4.

Варто зазначити, що ідея створення подібних центрів запозичена з міжнародної практики. Подібні установи тривалий час вже працюють у Сполучених Штатах Америки, Сингапурі та країнах Латинської Америки. Вони довели свою ефективність у забезпеченні

доступу громадян до правосуддя, поліпшення якості життя мешканців місцевих громад.

Отже, ідея щодо їх утворення полягає в імplementації кращих міжнародних практик роботи громадських центрів правосуддя, як ефективного механізму у забезпеченні доступу до правосуддя та покращення життя мешканців територіальних громад та спільнот, їх адаптування відповідно до українського контексту та реалій.

Особливу увагу в рамках діяльності ГЦП приділяється вирішенню проблем та викликів в громадах, що стосуються громадської безпеки, ювенальної превенції, протидії домашньому насильству, трудових та сімейних спорів, зокрема через застосування досудових та альтернативних методів вирішення спорів (медіації), забезпечення інших правових потреб незахищених верств населення.

На сьогодні в Україні функціонує чотири таких Громадських центри правосуддя – у містах Одесі, Чугуєві, Білій Церкві та Чернігові (з його філією в м. Ічня (Чернігівська область)).

Проаналізувавши основні функції, які виконують ГЦП в Україні можна виділити наступні:

- усні консультації громадян;
- врегулювання конфліктів за допомогою процедури медіації;
- перенаправлення до інших державних органів/органів місцевого самоврядування;
- консультації адвокатів та суддів у відставці;

– допомога у написанні первинних документів;

Для прикладу, в Сполучених Штатах Америки в таких центрах також можна отримати медичні, соціальні послуги, інформацію щодо працевлаштування та інше. Важливим є те, що вже в таких центрах можна отримати послугу з медіації. Медіація – вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. Ефективність медіації, доведена на практиці, набуває все більшого поширення у світі. Адже медіація має ряд переваг над судовим розглядом, серед яких:

- економія часу
- зниження вартості процесу вирішення спору
- можливість впливати на результат
- конфіденційність процедури
- можливість збереження або відновлення ділових взаємин з партнерами
- можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому
- гарантія виконання рішення (у випадку успішної медіації)

Загалом, створення і розширення мережі громадських центрів правосуддя в Україні має значні перспективи, адже вже вивчаються правові потреби громад, запроваджуються відновні практики, надаються комплексні послуги громадянам.

Створення та впровадження діяльності всіх ГЦП відбувається за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя».

Божко Володимир Миколайович,

Полтавський юридичний інститут

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, доцент*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ПІД ЧАС КОРИГУВАННЯ МИТНИМ ОРГАНОМ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України, у нашій державі визнається і діє принцип верховенства права. Однією із

його складових є принцип правової визначеності, який містить низку вимог (у тому числі й щодо «якості та точності закону», «чіткості формулювання умов, за яких здійснюється обмеження чи позбавлення свободи» тощо), спрямованих не лише на нормотворчу, але й правозастосовну діяльність суб'єкта владних повноважень задля захисту прав особи.

Саме тому Конституційний Суд України у абзаці другому підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини свого Рішення від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 наголосив, що із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі. Тому надзвичайно важливо, як на стадії нормотворчості, так і під час застосування норм права, дотримуватися вищевказаних вимог, не давати підстав проявляти сваволлю носіям публічної влади. Зазначене застереження охоплює всі сфери суспільних відносин, у яких пересічному громадянину протистоїть особа, наділена владою. І норми митного права, котрі спрямовані на регулювання порядку й умов переміщення товарів через митний кордон України, здійснення їх митного контролю та митного оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, не є виключенням. Однак ретельний аналіз Митного кодексу України засвідчив наявність у його тексті значної кількості оціночних понять (термінів), застосування яких здатне не лише адаптувати норму права до мінливих суспільних відносин, але й застосовувати її на розсуд посадової особи митних органів.

Аналіз єдиного державного реєстру судових рішень засвідчив, що найбільше спорів виникає щодо застосування посадовими особами митних органів припису статті 54 Митного кодексу України про коригування митної вартості товарів унаслідок наявності у них обґрунтованих підстав вважати, що декларантом заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів. Так, відповідно до частини шостої статті 54 Митного кодексу України, митний орган може відмовити у митному оформленні товарів за заявленою декларантом або уповноваженою ним особою митною вартістю виключно за наявності обґрунтованих підстав вважати, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів, у тому числі невірно визначено митну вартість товарів, у разі: 1) невірно проведеного декларантом або уповноваженою ним особою розрахунку митної вартості; 2) неподання декларантом або уповноваженою ним особою документів згідно з переліком та відповідно до умов, зазначених у частинах другій - четвертій статті 53 Митного кодексу України, або відсутності у цих документах всіх відомостей, що підтверджують числові значення складових митної

вартості товарів, чи відомостей щодо ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари; 3) невідповідності обраного декларантом або уповноваженою ним особою методу визначення митної вартості товару умовам, наведеним у главі 9 Митного кодексу України; 4) надходження до митного органу документально підтвердженої офіційної інформації митних органів інших країн щодо недостовірності заявленої митної вартості.

Згідно із частиною другою статті 55 Митного кодексу України, прийняте митним органом письмове рішення про коригування заявленої митної вартості товарів має містити: 1) обґрунтування причин, через які заявлену декларантом митну вартість не може бути визнано; 2) наявну в митного органу інформацію (у тому числі щодо числових значень складових митної вартості, митної вартості ідентичних або подібних (аналогічних) товарів, інших умов, що могли вплинути на ціну товарів), яка призвела до виникнення сумнівів у правильності визначення митної вартості та до прийняття рішення про коригування митної вартості, заявленої декларантом; 3) вичерпний перелік вимог щодо надання додаткових документів, передбачених частиною третьою статті 53 Митного кодексу України, за умови надання яких митна вартість може бути визнана митним органом; 4) обґрунтування числового значення митної вартості товарів, скоригованої митним органом, та фактів, які вплинули на таке коригування; 5) інформацію про: а) право декларанта або уповноваженої ним особи на випуск у вільний обіг товарів, що декларуються: у разі згоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про коригування митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно з митною вартістю, визначеною митним органом; у разі незгоди декларанта або уповноваженої ним особи з рішенням митного органу про коригування заявленої митної вартості товарів – за умови сплати митних платежів згідно із заявленою митною вартістю товарів та надання гарантій відповідно до розділу X Митного кодексу України у розмірі, визначеному митним органом відповідно до частини сьомої цієї статті; б) право декларанта або уповноваженої ним особи оскаржити рішення про коригування заявленої митної вартості до органу вищого рівня відповідно до глави 4 Митного кодексу України або до суду.

Аналіз судової практики щодо визнання протиправним та скасування рішення митного органу про коригування митної вартості товарів свідчить про безпідставне розширене розуміння його посадовими особами змісту терміну «обґрунтовані підстави вважати, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів». Зокрема, у постанові Верховного Суду під час розгляду справи №1.380.2019.000724 наголошується, що «наявність обґрунтованих сумнівів у правильності зазначеної декларантом митної вартості товарів є імперативною умовою, оскільки з цією обставиною закон пов'язує можливість витребування додаткових документів у

декларанта та надає митниці право вчиняти наступні дії, спрямовані на визначення дійсної митної вартості товарів. Такі сумніви є обґрунтованими, якщо надані декларантом документи містять розбіжності, наявні ознаки підробки або не містять всіх відомостей, що підтверджують числові значення складових митної вартості товарів, чи відомостей щодо ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари. У зв'язку з вказаним саме на митний орган покладається обов'язок зазначити конкретні обставини, які викликали відповідні сумніви, причини неможливості їх перевірки на підставі наданих декларантом документів, а також обґрунтувати необхідність перевірки сумнівних відомостей та зазначити документи, надання яких може усунути сумніви у достовірності цих відомостей». Схожа правова позиція неодноразово висловлювалась Верховним Судом, зокрема, у його постанові від 7 травня 2020 року у справі № 1.380.2019.001625.

Окрім того, Верховний Суд неодноразово наголошував, зокрема у своїй постанові від 30 квітня 2020 року у справі № 820/231/16, що витребувати необхідно лише ті документи, які дають можливість пересвідчитись у правильності чи помилковості задекларованої митної вартості, а не всі, які зазначені у статті 53 Митного кодексу України. Ненадання повного переліку витребуваних документів може бути підставою для визначення митної вартості не за першим методом лише у тому випадку, коли подані документи є недостатніми чи такими, що у своїй сукупності не спростовують сумнів у достовірності наданої інформації.

Верховний Суд також стверджує, що у рішенні про коригування заявленої митної вартості, крім номера та дати митних декларацій, які були взяті за основу для визначення митної вартості оцінюваних товарів, митний орган повинен також навести пояснення щодо зроблених коригувань на обсяги партії ідентичних або подібних (аналогічних) товарів, умов поставки, комерційних умов тощо та зазначити докладну інформацію і джерела, які використовувалися митним органом при визначенні митної вартості оцінюваних товарів із застосуванням резервного методу.

У постанові Верховного Суду від 20 жовтня 2020 року (справа №809/1056/16) наголошується, що витребувати необхідно лише ті документи, які дають можливість пересвідчитись у правильності чи помилковості задекларованої митної вартості, а не всі, які передбачені статтею Митного кодексу України. Ненадання повного переліку витребуваних документів може бути підставою для визначення митної вартості не за першим методом лише тоді, коли подані документи є недостатніми чи такими, що у своїй сукупності не спростовують сумнів у достовірності наданої інформації.

Таким чином, аналіз реалізації припису частини шостої статті 54 Митного кодексу України, відповідно до якого митний орган може відмовити у митному оформленні товарів за заявленою декларантом або уповноваженою ним особою митною вартістю виключно за

наявності обґрунтованих підстав вважати, що заявлено неповні та/або недостовірні відомості про митну вартість товарів, свідчить про неефективність його застосування посадовими особами митних органів. Доказом цього є наявність 28 постанов Верховного Суду, постановлених упродовж 2020 року, переважна більшість з яких винесена не на користь митного органу. То ж пропонуємо задля більшого забезпечення правової визначеності при застосуванні припису частини шостої статті 54 Митного кодексу України у випадку протиправного коригування митної вартості притягати хоча б до дисциплінарної відповідальності посадову особу митних органів, якою ухвалювалося рішення про коригування митної вартості товару. Можливо страх отримати дисциплінарне стягнення спонукатиме таких посадових осіб більш коректніше застосовувати оціночні терміни Митного кодексу України.

Дворовенко Максим Іванович,

*Полтавський місцевий центр з надання безоплатної вторинної
правової допомоги,
начальник відділу «Машівське бюро правової допомоги»*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАННЯ (ДОПИТУ) ДІТЕЙ

Те, як поведуться з дітьми в рамках національних систем правосуддя, є невід'ємним елементом досягнення верховенства закону і пов'язаних з цим цілей. Розслідування кримінального провадження за участю дітей неможливе без проведення такої слідчої (розшукової) дії, як допит, де дитина вступає у контакт із системою правосуддя у якості потерпілої, свідка, підозрюваної або обвинуваченої особи.

Варто виділити два основні рівні законодавчого урегулювання проведення допиту дитини.

Перший рівень - міжнародні стандарти, куди можна включити універсальні та європейські міжнародні документи. У свою чергу, міжнародні стандарти варто розділити на норми обов'язкового права, куди відносять міжнародні договори, що були ратифіковані Верховною Радою України та є частиною національного законодавства, та норми «м'якого» права, куди відносять стандартні правила, керівні принципи, спостереження, дослідження авторитетних міжнародних організацій, що носять рекомендаційний характер, але за своєю природою та суттю є важливими для дотримання кожною державою.

Другий рівень - національне законодавство України, яке визначає та регулює механізм проведення допиту малолітньої або

неповнолітньої особи (Конституція України, Кримінально процесуальний кодекс України).

До міжнародних стандартів норм «м'якого» права, що носять рекомендаційний характер, але у той же час потребують особливої уваги та дотримання уповноваженими органами, можна віднести:

Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила», 1985 року).

Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх («Ер-Рядськікерівні принципи», 1990 року).

Керівні принципи щодо дій в інтересах дітей в системі кримінального правосуддя («Віденські керівні принципи», Резолюція ЕКОСОР № 1996/13, 1996 року).

Керівні принципи ООН щодо судочинства у питаннях дітей-жертв і дітей-свідків злочинів (Резолюція ЕКОСОР № 2005/20, 2005 року).

Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини (прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року).

До основоположних принципів поведіння з дитиною, закріплених у міжнародних та європейських стандартах, зокрема в Керівних принципах Комітету Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, належать такі:

Захист від дискримінації (недискримінації) - всі права рівні для кожної дитини, незалежно від її раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, соціального походження тощо.

Участі - діти мають право вільно висловлювати свої погляди з усіх питань, що стосуються їхнього життя, причому поглядам дитини повинна приділятися належна увага згідно з її віком і зрілістю. Участь дітей, зокрема, передбачає: допомогу дітям у висловленні їхніх поглядів, повагу та врахування цих поглядів у всіх ситуаціях, що їх стосуються; надання дітям можливості бути заслуханими під час будь-якого судового, адміністративного чи позасудового розгляду.

Гідності - діти не повинні піддаватися катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність, ставленню чи покаранню.

Верховенства права - кожна людина несе відповідальність відповідно до чітко встановлених і опублікованих законів і має закріплені права. Застосування верховенства права щодо дітей вимагає, зокрема, дотримання права на презумпцію невинуватості і права на справедливий судовий розгляд, в тому числі незалежну юридичну допомогу, ефективний доступ до адвоката чи іншої установи або особи, яка у відповідності з національними законами відповідає за захист прав дітей.

«Нульової» толерантності до насильства - недопущення та своєчасне й ефективне реагування на будь-які прояви насильства щодо дітей.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 жовтня 1989 року. [Електронний ресурс] – http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. [Електронний ресурс] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>.
3. Мінімальні стандартні правила ООН щодо відновлення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила) прийняті 29 листопада 1985 року. [Електронний ресурс] – http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_211.
4. Як опитувати дитину. Порадник для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих / А. Будзинська. 2007.
5. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства : метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська; Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К. : 2015.

Кальян Олександр Сергійович,

*Полтавська державна аграрна академія,
кандидат юридичних наук, доцент*

Романчук Іда Вікторівна,

Полтавська державна аграрна академія

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЗГІДНО ДО ПОЛОЖЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ратифікація Україною Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції) стала одним із інструментів, який має на меті створення умов для належного захисту прав людини. В результаті еволюціювання нормативних положень у відповідній сфері будь – яка особа при зверненні до суду може посилатися безпосередньо на Конвенцію щодо захисту конвенційних прав.

Конвенція, а саме стаття 6, передбачає право на справедливий судовий розгляд, у сфері застосування положень Конвенції щодо розгляду спору стосовно цивільних прав і обов'язків особи, а також щодо кримінального обвинувачення [1].

Проголошення того, що дана стаття Конвенції гарантує, насамперед, доступ до судового процесу є базовим положенням щодо діяльності Європейського суду з прав людини. Слід відзначити, що право на доступ до судового взаємопов'язане безпосереднє із

процедурою здійснення цивільних прав та обов'язків. Вищезазначене право забезпечує реальний доступ, як фактично так і внаслідок створення відповідної норми правового регулювання. Однак наявність обмежувальних нормативних приписів щодо часткової чи тимчасової заборони звернення до судової ланки держави може вважатися порушенням вищезазначеної статті [2, с. 68].

Розглядаючи питання щодо цивільних прав та обов'язків, потрібно зазначити, що вичерпного переліку цивільних прав і обов'язків у нормативних положеннях Конвенції, немає. Європейський суд з прав людини все більше у своїй діяльності застосовує положення даної статті до різного характеру справ, кожен раз вирішуючи, чи належать обставини справи до поняття цивільних прав людини.

Варто зауважити, що на думку Європейського суду, визначення поняття «цивільних прав і обов'язків» неможливе, оскільки, по-перше має бути конкретизоване фактами справи, по-друге, не має визначатись без аналізу національного права відповідної країни [3, с. 25].

Звернемо увагу на те, що діяльність Європейського суду, як визначає стаття 6 даного Міжнародного акта стосується не тільки спорів в приватно-правовій сфері, а також спорів між громадянами, між особою та державою, якщо остання діяла як приватна особа, суб'єкт приватного права, а не в своїй основній функції [1].

В різних випадках більш всебічно можна визначити, що найголовнішим при прийнятті відповідного рішення, є те чи належить спір за характером до правової реалізації «цивільних прав і обов'язків», оскільки надзвичайно важливим в переважній більшості справ є майновий аспект - незалежно від того, чи йдеться мова про недотримання певного права, чи про компенсацію за порушення, або про посягання на певне майнове право.

Отже, Конвенція гарантує кожній особі, права якої порушені, певний перелік процесуальних гарантій. На необхідність судового застосування Конвенції як акта, який сприяє втіленню ідеї справедливого правосуддя, права та справедливий судовий розгляд, все частіше наголошують й відомі в Україні вчені, однак не можна не визнати, що положення Конвенції, які оперують поняттями, вживаними у європейських країнах, все ще не набули широкого розповсюдження у правовому обігу України. Стрімке розширення законодавчої бази, переважаність суддів не можуть визначитися причиною незастосування Конвенції та практики Європейського суду з прав людини, враховуючи спрямованість України до інтеграції у європейське співтовариство.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Грабовська О. Застосування положень Конвенції про захист прав і свобод людини у цивільному процесі. Юридична Україна, №8. 2014. С. 64-70.

3. Короед С.О. Концепція змісту права на судовий захист цивільних прав в Україні: цивільно-правовий та процесуальний аспекти. Судова апеляція, № 4 (41), 2015. С. 22-31.

Липій Євгенія Анатоліївна,

*Полтавська державна аграрна академія,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри підприємництва і права.*

Гура Олексій Петрович,

член Національної асоціації адвокатів України

МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНОЇ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Загальна правова спадщина, що сформувалася у результаті європейської інтеграції знайшла своє відображення у *acquis* ЄС, як складовій феномену права Європейського Союзу, що є тотожним поняттю правової системи та включає в себе різні елементи, до складу яких належать і загальні принципи та доктрини права ЄС. В системі гарантій прав і свобод людини особливе місце посідають процесуальні гарантії їх виконання та захисту. Одним із таких засобів захисту є судовий захист. Право на справедливий судовий розгляд кореспондується з ключовою роллю Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) - забезпеченні чіткого та дієвого контролю за реалізацією державами-учасницями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення прав і основоположних свобод людини.

У ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1] закріплено імперативну норму щодо застосування національними судами положень Конвенції та прецедентної практики ЄСПЛ при здійсненні розгляду справ, з урахуванням їх змісту і сутності, як джерела права. Така позиція законодавця на думку авторів є досить дискусійною і потребує окремих наукових досліджень, адже законодавець не конкретизував, які саме рішення ЄСПЛ є обов'язковими до застосування – вся практика ЄСПЛ, чи лише та, яка сформувалась при розгляді справ за участю України. В свою чергу, рішення ЄСПЛ є джерелом тлумачення норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та є обов'язковими для застосування судами

загальної юрисдикції лише у випадку, коли національне законодавство не встановлює вищі стандарти прав і свобод людини та якщо не виникає потреби відокремитися від прецеденту ЄСПЛ через розумну відмінність у фактах справи.

Процес впровадження актів законодавства Європейського Союзу в національну правову систему України заслуговує особливої уваги в частині ратифікації Конвенції. Таким чином, Україна визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини обов'язковою для повної реалізації своїх зобов'язань, взятих у відповідності до норм міжнародного права.

Цього року виповнюється 100 років від заснування доктрини «плодів отруєного дерева» (fruit of the poisonous tree), відповідно до якої сформувалась наступна правова конструкція - якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його (джерела) допомогою, також будуть вважатися неналежними (справа «Гефген проти Німеччини»). Важливим при застосуванні даної доктрини є надання судом оцінки всього ланцюга допустимості доказів, здобутих незаконним шляхом. Широке застосування згаданої доктрини національними судами свідчить про прецедентний характер рішень ЄСПЛ в правовій системі України.

Протидія організованій злочинності та проявам корупції останнім часом стала одним з основних напрямків діяльності держави на сучасному етапі. У цьому зв'язку доречно згадати про таке явище та окрему підставу для визнання доказів недопустимими, як провокації злочину. Такий стан речей обумовлений, здебільшого, тим, що правоохоронні органи для досягнення відповідних цілей нерідко використовують, на перший погляд, ефективні, проте незаконні засоби розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг з метою подальшого викриття спровокованих осіб. Досить цікавою у розрізі досліджуваної доктрини є судова практика саме цієї категорії справ. Зокрема, уваги заслуговує Постанова Верховного Суду від 16.09.2020 р. у справі № 623/5106/15-к, якою залишений в силі виправдовувальний вирок за ч. 3 ст. 368 КК першої та апеляційної інстанції [2].

У згаданій Постанові Верховного Суду від 16.09.2020 р. Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції в питаннях оцінки доказів на їх допустимість, зокрема, вкотре підтвердив доречність застосування доктрини «плодів отруєного дерева» у національній судовій практиці у згаданій категорії справ та зазначив, що колегія суддів апеляційного суду обґрунтовано поклала в основу свого висновку концепцію «плодів отруєного дерева» та послалась на низку рішень Європейського суду з прав людини, зокрема у справах «Гефген проти Німеччини», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України», «Балицький проти України», «Нечипорук і Йонкало проти України», «Яременко проти

України». Відповідно до цієї концепції, якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його допомогою, будуть такими ж (справа «Гефген проти Німеччини»). Докази, отримані в кримінальному провадженні з порушенням встановленого порядку, призводять до його несправедливості в цілому, незалежно від доказової сили таких доказів і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для засудження обвинуваченого судом (справа «Нечипорук і Йонкало проти України»).

Окрім того, у зазначеній Постанові від 16.09.2020 р. Верховний Суд зробив висновок, що оцінюючи дані обставини в аспекті наявності ознак провокації злочину, суд апеляційної інстанції підставно звернувся до практики Європейського суду з прав людини, який у рішенні у справі «Таранекс проти Латвії» від 02 грудня 2015 року зокрема зазначив, що визначення підбурювання, яке дав Суд раніше, передбачає, що підбурювання поліції відбувається тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються лише розслідуванням злочинної діяльності за принципом пасивного характеру, але надають такий вплив на суб'єкта, що підбурює його до вчинення правопорушення, яке в іншому випадку не було б вчинене, а також для того, щоб зробити можливим доведення правопорушення, тобто забезпечити докази та порушити кримінальне переслідування (п. 61).

За таких обставин апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку, що встановлені судом першої інстанції обставини і порушення, допущені органом досудового розслідування, мають наслідком ухвалення виправдувального вироку, оскільки порушення стороною обвинувачення вимог ст. 290 КПК України, відсутність розсекреченої ухвали слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, проведення обшуку без санкції суду, наявність певних ознак провокації злочину з боку правоохоронних органів є незаперечними підставами для виправдання ОСОБА_1, винуватість якого у пред'явленому обвинуваченні не була доведена поза розумним сумнівом. Підставою для виправдання ОСОБА_1 за вироком суду першої інстанції, залишеним без змін апеляційним судом, визнано відсутність у його діях складу інкримінованого кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України. [3] Те, що при цьому суд у вироку не послався на п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК України [4] не становить істотного порушення вимог кримінального процесуального закону та на обґрунтованість виправдання ОСОБА_1 жодним чином не впливає.

Відповідно до вимог ст.ст. 28, 62 Конституції України [5] та ст.ст. 3, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якими обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях, і усі сумніви щодо доведеності винуватості особи мають тлумачитися на її користь, та виходячи із загальних засад кримінального

судочинства, верховенства права, законності, презумпції невинуватості й забезпечення доведеності винуватості можна зробити висновок щодо актуальності застосування національною судовою системою України доктрини плодів отруєного дерева і критеріїв провокації злочину, визначених в практиці ЄСПЛ, як наслідок, імплементації прецедентної практики ЄСПЛ в правову систему України.

Література:

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Постанова Верховного Суду від 16.09.2020 р. у справі № 623/5106/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91753132#>
3. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141

Осташова Валерія Олександрівна,

*Полтавська державна аграрна академія,
кандидат юридичних наук, доцент*

Баган Марта Валеріївна,

Полтавська державна аграрна академія

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Реформування судової системи, зокрема вдосконалення господарського судочинства, потребує підвищення загального рівня судової діяльності та її постійної зосередженості на міжнародно-правові стандарти. Як відомо, розвиток господарського судочинства в Україні відбувся на фоні глибоких політичних, економічних, соціальних та інших перетворень, які тією чи іншою мірою впливали на судову систему, а потому і на діяльність господарських судів. Діяльність господарських судів найбільш чітко відображає зв'язок з міжнародно-правовим регулюванням, оскільки економічна й зокрема підприємницька діяльність об'єктивно інтегрована в міжнародний економічний простір, а тому вимагає спільних підходів, загальних правових ідей та загальних стандартів.

Проблема відповідності господарського судочинства міжнародно-правовим стандартам є багатогранною й багатоаспектною. Вона містить як питання правового (законотворчого, правозастосовного),

так і організаційного й навіть психологічного характеру, охоплюючи значну частину загальнонаукової проблематики щодо судово-правової системи [1].

В умовах комплексної трансформації суспільства правова система України дедалі більше орієнтується на міжнародні стандарти. Вони мають важливе значення в господарському судочинстві, адже становлення України як правової держави неможливе без упровадження в судову практику принципів, норм міжнародного права та міжнародних стандартів. Господарські суди України повинні враховувати, що Суд може прийняти справу до розгляду тільки після того, як було вичерпано всі національні засоби захисту, відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права і впродовж шести місяців від дати прийняття остаточного рішення. Таким остаточним рішенням стосовно вичерпання всіх національних засобів захисту в господарському процесі є судові рішення Судової палати у господарських справах Верховного Суду України [2].

Застосування норм Конвенції та практики Суду у здійсненні господарського судочинства є доволі вдалим і, як наслідок, зумовлює зменшення кількості звернень до Суду. А це, своєю чергою, буде позитивним показником того, що судова система в Україні забезпечує повний, всебічний та чесний розгляд справ протягом розумного строку незалежним і безстороннім судом [2].

Судовий захист прав суб'єктів правовідносин – це той надзвичайно важливий державний інститут, відповідальність за ефективність його функціонування, несе держава. Консолідація зусиль владними інституціями, системні, комплексні заходи, дотримання міжнародних стандартів у сфері функціонування органів судової влади, її незалежності, захисту прав і свобод людини увінчаються успіхом, і українське суспільство отримає належно організовану судову владу, якісну систему судочинства та впевненість у тому, що кожен громадянин отримає в суді справедливість.

Література:

1. Міжнародно-правові стандарти в господарському судочинстві. URL: <http://referat-ok.com.ua/pravo/mizhnarodno-pravovi-standarti-v-gospodarskomu-sudochinstvi-metodologichni-pitannya> (дата звернення 30.09.2020).

2. Мелех Л.В., Візняк О.В. Правові аспекти імплементації практики європейського суду з прав людини у здійсненні господарського судочинства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ . 2018, №1. С. 80-87.

Пархоменко Артем Олексійович,

Полтавське бюро правової допомоги

*Полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної
правової допомоги*

ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Задля забезпечення дотримання прав і свобод, що містяться у Конституції України та ратифікованій Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 23.02.2006 було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який став серйозним кроком в імплементації міжнародних стандартів дотримання прав людини у вітчизняну сферу правозастосування.

У статті 17 названого Закону визначено, що суди при розгляді справ застосовують Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Таким чином, ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та прийнявши вищезазначений Закон, Україна визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини, з метою створення в однорідних правовідносинах однакової судової практики, узгодженої з європейською правовою системою, щодо принципів, обсягів та порядку забезпечення прав людини. На необхідності безумовного забезпечення принципу правової визначеності, що включає в себе «стабільність і передбачуваність правозастосування» Європейський суд з прав людини наголошував неодноразово, зокрема у рішеннях по справах «Брумереску проти Румунії», «Вінчіч та інші проти Сербії», «Альбу та інші проти Румунії».

В практичній діяльності аргументація своєї позиції з посиланням на відповідне рішення Європейського суду з прав людини виглядає досить переконливо, інколи змушує протилежну сторону подумки засумніватися у своїй позиції та в будь-якому разі неодмінно і терміново шукати контраргумент задля нівелювання доводу свого опонента. І цим контраргументом найчастіше є апелювання до відсутності «легалізованого» тексту відповідного рішення Європейського суду з прав людини, на яке посилається опонент, що в свою чергу дає підстави поставити під розумний сумнів посилання на це рішення. Тому, у сьогоденних реаліях із застосуванням, навіть обґрунтованих посилань на рішення Європейського суду виникає ряд проблем, адже донині відсутня велика кількість повних текстів рішень

Європейського суду з прав людини у офіційному перекладі, що мали б бути опубліковані у офіційних виданнях для відсутності сумнівів щодо їх легальності. Згідно статті 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» національні суди мають використовувати офіційний переклад рішення Суду, що надрукований у офіційному виданні, або, за відсутності його, користуватися оригінальним текстом. Проте, не всі учасники судового розгляду можуть володіти мовою оригіналу, що змушує здійснювати переклад задля забезпечення рівності сторін у судовому процесі. В свою чергу здійснення перекладу рішення Суду фахівцем чи іншою особою, що володіє іноземною мовою дає можливість знов таки поставити цей переклад під сумнів через відсутність офіційного. Наразі проблема лишається без конструктивного рішення. Між тим, намагаючись відповісти на головне питання, що поставлено у назві статті її автор зустрів декілька точок зору науковців на природу рішень ЄСПЛ. Так, Л.О. Корчевна, з посиланням на праці західних правників, нагадує, що європейська правова традиція загалом ніколи не змішувала право і закон, не стверджувала, що вивчення одного лише закону дозволяє дізнатися, що таке право; адже воно не міститься виключно у законодавчих нормах [3, с. 19-22]. І в теорії, і на практиці панує думка, що абсолютний суверенітет закону в державах романо-германської правової сім'ї є фікцією і що поряд з ним існують й інші джерела права, а закон має сенс лише у єдності з ними. На континенті має місце поступове послаблення віри у закон у ньому вбачають все більше тільки вираження загальних принципів, які надають великого простору для тлумачення, внаслідок чого постійна судова практика все виразніше стає самостійним джерелом права [4, с. 69]. Р.Б. Хорольський стверджує, що в Європейському Співтоваристві фактично визнано прецедентний характер рішень Суду ЄС та їх статус як найважливішого джерела європейського права [5, с. 204-209]. В.Ф. Опришко вказує: «Особливістю європейського права є те, що воно виникло та активно розвивається на основі як континентального, так і загального права. Так, питаннями забезпечення прав та свобод людини в рамках ради Європи займається Європейський суд з прав людини. В своїй діяльності він поєднує елементи як континентального, так і загального права, зокрема, досить активно використовує в своїй практиці правило прецеденту. Обґрунтування судових рішень відбувається, виходячи не тільки з норм відповідних конвенцій, а й принципів справедливості, розумності, природного права, відповідності моральним критеріям суспільної необхідності. Держави-члени ради Європи, серед яких і Україна, зобов'язані визнавати обов'язковість юрисдикції цього суду» [6, с. 40-41].

О.В. Прилипчук, Ю.В. Войтенко, з думкою яких погоджується і автор цієї статті, вважають, що рішення Європейського суду з прав людини дають офіційне тлумачення відповідних правових норм, що містяться у Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод, при цьому абсолютно нових правових норм не створюючи. З огляду на це рішення Суду категорично не можна назвати прецедентом, бо ухвалюючи його Суд посилається на відповідну норму Конвенції, роз'яснює її суть, зміст права людини, що в ній закладений та принципи його забезпечення, у підсумку констатує порушення права чи навпаки дотримання. Не викликає дискусій, що положення Конвенції, розтлумачені в практиці Європейського суду з прав людини, є мінімально необхідними стандартами в системі дотримання прав людини, які повинні бути захищені та гарантовані. Це той мінімум, який держава має забезпечити кожному громадянину і кожній людині. Вивчення рішень Європейського суду з прав людини дає можливість побачити підходи Суду до забезпечення прав і свобод людини. В свою чергу застосування практики Європейського суду полягає у використанні в діяльності органів держави норм Конвенції разом з їх тлумаченням, що міститься в рішеннях Європейського суду з прав людини.

Література:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Пер. з рос. Х. : Консум, 2006. 656 с.
2. Прилипчук О.В. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Державне будівництво. № 1/2015.
3. Корчевна, Л. Українське право і романо-германська традиція. Право України. 2004. № 5. С. 19-22.
4. Хавронюк, М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. К.: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
5. Хорольський, Р. Б. Судовий прецедент як джерело права Європейського Співтовариства. Проблеми законності. 1999. Вип. 39. С. 204-209.
6. Опришко, В. Ф. Проблема зближення європейського права із законодавством України. Європа, Японія, Україна: шляхи демократизації державно-правових систем // мат-ли Міжн. наук. конф. 17 – 20 жовтня 2000 р. К., 2000. С. 38-46.

Поліщук Марина Геннадіївна,

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
юридичний факультет, кафедра цивільно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

ТА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Підготовче провадження не дуже поширене в світовому цивільному процесуальному законодавстві та в формі, передбаченій ЦПК України, є унікальним явищем, яке практично не має аналогів в світовому законодавстві. Історично найближче підготовче провадження, яке існує в українському цивільному процесі, є перше засідання, передбачене Австрійським Статутом цивільного судочинства 1895 року. Проводилось воно з метою примирення сторін, розгляду заяви про непідсудність справи даному суду взагалі, встановлення факту перебування тотожного позову на розгляді в іншому суді або дозволі його іншим судом, рішення якого вступило в законну силу [6, с.102].

Безсумнівно, ріднить підготовче провадження з попередніми судовим засіданням те, що в ході нього, знаходять процесуальне оформлення такі процесуальні дії сторін, як визнання відповідачем позову або відмову позивача від позову, зміна позивачем предмета позову. Тобто, допускалося припинення процесу в першому засіданні за вказаними в статуті підставах.

Перше засідання проводилося також з метою розв'язання питання про забезпечення судових витрат і залишення позовної заяви без розгляду внаслідок вад правоздатності або законності представництва тієї чи іншої сторони. Всі ці перераховані вище питання підлягали розгляду в першому судовому засіданні. Відповідно до Статуту перелік питань, що вирішуються в першому засіданні, за якими сторони могли заявляти клопотання, був вичерпним, а «...всякі інші прохання і вимоги не можуть бути заявлені в першому засіданні» [6, с.104].

В нині чинному законодавстві найближче до українського підготовчого провадження передбачена цивільним процесуальним законодавством США є досудова нарада з адвокатами (pretrial procedure (conference) або, Gudiual settlement conference). Вона проводиться одноосібно суддею (або якщо це встановлено законом штату, іншими працівниками суду - магістратом). Його основні цілі - примирення сторін і підготовка справи до судового розгляду. Причому, співвідношення цих цілей в різних судах різні. Одні суди вважають головною метою підготовку справи, інші - примирення сторін, переходять до підготовки, лише коли з'ясовано, що примирення неможливе; треті визнають ці цілі рівнозначними. Але головним все-таки є примирення сторін [6, с.110].

Досудова нарада - це одна з форм альтернативного вирішення цивільно-правових спорів в США. Відмінність підготовчого судового засідання в законодавстві України та досудової наради з адвокатами в США пояснюється відмінністю правових систем, в яких вони існують,

організацією процесу. Однак, безсумнівно, аналіз зарубіжного досвіду може виявитися корисним і для України [5].

Незважаючи на всі відмінності, підготовче провадження і досудова нарада мають між собою найбільшу кількість спільних рис, схожі цілі, ситуації, в яких вони проводяться.

У законодавстві інших держав містяться процесуальні інститути, які мають окремі подібні риси з українським підготовчим провадженням, однак жодне з них таким назвати не можна.

Так, процес підготовки справи до судового розгляду в судочинстві Німеччини можна розділити на два етапи: діловодство по цивільній справі і підготовка до слухання в суді. Але ні на одному з них не ведеться протокол, не може бути припинено провадження у справі (як у випадку пропуску строку позовної давності або затвердження мирової угоди в цивільному процесі України).

Фактично, обидва ці етапи спрямовані на формування найбільш повної доказової бази, яка є основою для своєчасного і правильного вирішення справи в суді. Проект нового ЦПК Німеччини передбачав введення підготовчого судового розгляду в судах першої інстанції, яке проводиться після пред'явлення позову в формі судового засідання. Воно могло завершуватися вирішенням спору без винесення судового рішення (наприклад, при відмові від позову) або ж, якщо такий дозвіл неможливо, суд одразу переходить до слухання справи. Особливостями такого підготовчого судового розгляду є обов'язкова явка сторін і те, що в його ході докази не досліджуються [6, с.114].

Англійський цивільний процес містить ряд випадків, коли провадження у справі припиняється при підготовці справи до судового розгляду. Так, справу може бути припинено без судового розгляду, якщо немає повідомлення відповідача, що підтверджує його бажання захищатися. Допускається також спільний процес. Він проводиться у випадках, коли з письмових свідчень сторін, даних під присягою (одна з дій, що здійснюються при підготовці справи), випливає, що немає питань, які вимагають судового процесу, немає підстав для його проведення, тобто, суддя приходить до висновку, що даний спір не підлягає розгляду в судах, або ж сторони бажують примиритися, чи не підтримують позов, а також, якщо вимоги їх безперечні.

Проводиться дана дія одноосібно суддею магістрату (суддею-розпорядником), хоча англійське законодавство відносить дані дії до підготовки справи до судового розгляду. В українському процесі для ряду безперечних вимог існує більш складний аналог, ніж підготовче судове засідання - це судовий наказ [6, с.116].

Своєрідний інститут, до деякої міри схожий з підготовчим провадженням, існує в шведському праві [6, с.117.] Якщо судовий розгляд пов'язаний з підготовчою процедурою, суддя, який веде її, має право винести рішення по справі без присутності сторін і не повторювати їм те, що вже було сказано під час підготовчої процедури.

Тенденція переходу від ідеалізації західної моделі до пошуків шляхів гармонізації судочинства на основі цінностей зарубіжного і вітчизняного досвіду є важливим методологічним підходом до вибудовування нових правовідносин на основі права і моральності. Звідси очевидно, що базові ідеї української філософії права, засновані на тісній взаємодії моралі і права, знаходять своє відображення в принципі справедливості.

Література:

1. Конституція України: Закон України, 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/1618-15#п7582>.
3. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента від 20 травня 2015 року № 276/2015. Урядовий кур'єр. 2015. № 92.
4. Азарова І. Реформи цивільного процесу в Україні: новели позовного провадження. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13002/>.
5. Василюк Н. В. Врегулювання спору за участю судді і спрощене провадження у цивільному судочинстві України. Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення / Збірник наукових праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14842/Vasylyna_vr_ehuliuivannia_sporu_za_uchastiu_suddi.pdf?sequence=1.
6. Васильєв С.В. Порівняльний цивільний процес. Підручник. Київ: Алерта, 2015. 352 с.
7. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. Київ: Алерта, 2019. 506 с.
8. Вон Д., Зарецька І., Сученко С., Валанчус В. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства, Київ, 2015. 708 с.
9. Голубєва Н. Ю. Цивільне процесуальне право України: навчальний посібник. Одеса: Гельветика, 2019. 436 с.
10. Гулик А. Г. Завдання підготовчого провадження з огляду на оптимізацію цивільного судочинства. Судова апеляція. 2019. № 3 (56). С.44-49.

Федорцова Тетяна Геннадіївна,

Головний спеціаліст відділу

«Горішньоплавнівського бюро правової допомоги»

*Кременчуцького місцевого центру з надання безоплатної вторинної
правової допомоги*

ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Громадські центри правосуддя (далі ГЦП) – це нова для України модель співпраці між сектором правосуддя, сектором юстиції та суспільством. Зазвичай ці центри є неприбутковими благодійними організаціями, які утворюються при судах, органах місцевого врядування тощо.

Метою громадських центрів правосуддя є надання громадянам широкого спектру послуг із правової допомоги, альтернативного вирішення спорів, громадської просвіти. Також це чудова можливість підтримати ініціативи громадян щодо вдосконалення функціонування судів та інших державних установ сектору юстиції, розширення доступу до правосуддя, вирішення таких проблем громади, як прояви вуличної злочинності та домашнього насильства, торгівля людьми та ін.

Така модель співпраці вже широко використовується багатьма країнами, зокрема США. Україна поступово переймає досвід впровадження такої моделі співпраці між громадськістю та судовою владою.

За підтримки Програми USAID «Нове правосуддя» створені такі перші ГЦП в Україні:

- ГЦП в Одесі, створений спільно Асоціацією слідчих суддів України та Київським районним судом м. Одеси (відкрито в січні 2019 року);
- ГЦП в м. Татарбунари Одеської області, створений Одеською обласною організацією Комітету виборців України (відкрито в лютому 2019 року, з 2020 року працює за підтримки Європейського Союзу);
- ГЦП в м. Чугуєві Харківської області, створений Мережею правового розвитку (відкрито в січні 2019 року).

Спираючись на попередні успішні моделі, Програма USAID «Нове правосуддя» з березня 2020 року почала підтримку проектів на створення та розбудову ГЦП у місті Біла Церква на Київщині, м. Ічня на Чернігівщині та у місті Чернігів.

Проаналізувавши функції, які виконують ГЦП в Україні можна виділити наступні:

- усні консультації громадян;
- врегулювання конфліктів за допомогою медіації;

- перенаправлення до інших державних органів/органів місцевого самоврядування;
- консультації у адвокатів та суддів у відставці;
- допомога у написанні первинних документів;

Якщо з усними консультаціями громадян, допомогою у написанні первинних документів, перенаправленням та консультацією у адвокатів громадяни більш менш знайомі, то поняття медіація для пересічного українця є дещо новим.

Насамперед необхідно зазначити, що медіація (відновне правосуддя) розповсюджено у більшості країн вже понад 25 років, зокрема, цей процес успішно розвивається у Європі (Австрії, Бельгії, Великій Британії, Норвегії, Німеччині, Фінляндії, Польщі тощо), США, Австралії, Новій Зеландії та інших країнах.

Отже, медіація – це метод позасудового вирішення конфліктів (спорів) за допомогою третьої нейтральної сторони – медіатора (посередника), який супроводжує процес медіації, застосовуючи певну техніку ведення переговорів, при цьому сторони конфлікту самостійно знаходять їх рішення яке задовольняє, у прийнятті якого медіатор не бере участі.

Медіація спрямована на те, щоб у строго конфіденційній і позасудовій процедурі допомогти сторонам конфлікту в пошуку рішення, яке буде відповідати їхнім інтересам. Сторони під керівництвом медіатора є активними учасниками процесу медіації та відповідально працюють над вирішенням конфлікту.

Принципами медіації є: добровільність, конфіденційність, нейтральність медіатора, відповідальність сторін, взаємоповага і рівноправність сторін, відкритість результату.

Хоча на даний час Україна знаходиться лише на етапі формування вітчизняної моделі відновного правосуддя вже з впевненістю можна констатувати, що необхідність запровадження інституту примирення (медіації) у вітчизняній системі права підтримується широким колом фахівців.

Наразі, незважаючи на відсутність спеціального законодавства, Україна може похвалитися своїм власним досвідом застосування процедури медіації, який підтверджує високу ефективність застосування цього інституту при вирішенні конфліктів. Так, починаючи з 2003 року активно проводяться експерименти у судах (зокрема, у містах Києві, Харкові, Івано-Франківську, Автономній Республіці Крим та інших). Також на території України діє ціла низка Регіональних Груп Медіації, які об'єдналися в Асоціацію Груп Медіації України та Український Центр Порозуміння, який активно займається впровадженням програм примирення потерпілих і правопорушників та просвітницькою діяльністю у цій сфері.

Література:

1. Говард Зер. Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя. Університетське видавництво «Пульсари», 2004. С.222.

2. Боброва О.М., Горова А.О., Землянська В.В., Прокопенко Н.М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід. К.: Наш час, 2006. С.164.

3. А. Горова Проміжна оцінка розвитку центрів відновного правосуддя у громадах. Відновне правосуддя в Україні. 2007. №1.С. 27-32.

Шульга Жанна Анатоліївна,

Відділ «Чорнухинське бюро правової допомоги»

Лубенського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

ГРОМАДСЬКІ ЦЕНТРИ ПРАВОСУДДЯ. ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Конституція України та інші нормативно-правові акти містять норми про гарантування громадянам рівних прав та можливостей, зокрема: кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Модернізація системи надання безоплатної правової допомоги в Україні відповідно до європейських стандартів полягає у створенні належних умов для вдосконалення якості надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги, впровадженні ключових реформ в Україні для забезпечення рівного доступу до правової інформації та правосуддя. В Україні середній показник довіри громадян до судової влади є досить низьким від 14% до 17%. Для покращення рівня довіри громадян, Україна поступово впроваджує практичний досвід інших країн, в яких модель співпраці між громадськістю та судовою владою успішно застосовується, маючи позитивні результати.

Громадські центри правосуддя – це нова для України модель співпраці між судовою владою, сектором юстиції та громадськістю. Практика діяльності центрів правосуддя в Сполучених Штатах Америки свідчить, що правові інструменти, якими користуються судді полягають у налагодженні співпраці з громадою, перш за все з метою покращення життя громади, розширення доступу до правосуддя та посилення довіри громадськості до судів. На прикладі США можна побачити специфіку роботи центрів правосуддя з вразливими верствами населення, яка спрямована на отримання не тільки правових послуг, але і медичних, соціальних та інших.

Проект «Створення та розвиток громадських центрів сприяння доступу до правосуддя в Україні» реалізується одним з ключових партнерів системи БПД – Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя». На даний час в

Україні створено два Громадські центри правосуддя: м. Одеси, Одеської області та м. Чугуїв Харківської області. Ідея створення центрів полягає в імплементації кращих міжнародних практик роботи громадських центрів правосуддя, як ефективного механізму у забезпеченні доступу до правосуддя та покращення життя громад, та їх адаптування відповідно до українського контексту та реалій. Такі центри можуть надавати громадянам комплекс послуг, серед яких правова допомога, альтернативне вирішення спорів, громадська просвіта та інше, вони також підтримують ініціативи громадян щодо вдосконалення функціонування судів та інших державних установ сектору юстиції, розширення доступу до правосуддя, вирішення таких проблем громади, як прояви вуличної злочинності та домашнього насильства, торгівля людьми та інше.

Особлива увага в Громадських центрах правосуддя в Україні приділяється застосуванню медіації як методу вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації, проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб вони самі знайшли такий варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. До прикладу, застосування медіації в сімейних конфліктах призводить до зменшення кількості вирішення конфліктів в судовому порядку. Пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» впроваджується Міністерством юстиції України, Офісом Генерального прокурора України на базі системи надання безоплатної правової допомоги за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Відновне правосуддя являє собою новий, сучасний підхід до реагування на протиправну поведінку та вчинення злочинів та є альтернативним шансом виправитися неповнолітній особі.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду функціонування Громадських центрів правосуддя є вкрай необхідним, оскільки має на меті розв'язання проблем сучасного права на більш високому рівні з урахуванням усіх позитивних рис міжнародного регулювання даного інституту та створення ефективної системи захисту прав та законних інтересів громадян. І саме система надання безоплатної правової допомоги з її можливостями здатна забезпечити міжінституційну взаємодію, яка дуже важлива особливо при виникненні питань, які вирішити без залучення інших зацікавлених сторін вкрай складно.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30.
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI // Відомості Верховної Ради України. 2020.
3. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального

правопорушення»: Наказ від 21.01.2019 № 172/5/10, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 24.01.2019 № 87/33058. (Електронний ресурс).

ПАНЕЛЬ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Бородавка Анатолій Іванович,

*Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Луганській та Харківській областях,
директор*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ БВПД (PEER REVIEW)

Що таке Peer Review? По суті, Peer Review (рецензування, експертна оцінка) є експертною оцінкою, що використовується в наукових дослідженнях, в системі експертних досліджень та надання професійної допомоги (в тому числі медичної, правової). Це система, в якій незалежні досвідчені експерти практикують оцінку якості роботи інших професіоналів на основі певних критеріїв та визначених рівнів ефективності, що узгоджені у професійній спільноті.

Peer Review в Україні

Наказом Координаційного центру від 26 грудня 2018 року №909-аг було створено Комісію з експертної правничої оцінки надання безоплатної правової допомоги працівниками центрів з надання БВПД (далі – Комісія). Створення даної Комісії стало стартовим етапом в запуску процесу «peer review» в системі безоплатної правової допомоги.

Оцінка роботи юристів системи безоплатної правової допомоги у формі «peer review» вперше застосовується у державній інституції в Україні. Основними завданнями Комісії є:

- забезпечення проведення експертного правничого оцінювання якості надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги працівниками місцевих центрів відповідно до порядку оцінювання якості, затвердженого Координаційним центром;
- узагальнення, аналіз та підготовка рекомендацій щодо покращення якості надання безоплатної правової допомоги працівниками місцевих центрів за результатами проведення оцінювання якості.

«Peer review» проходить у два етапи.

Перший етап охоплює перевірку якості надання безоплатної первинної правової допомоги у цивільних та адміністративних справах.

Другий етап – перевірка якості надання вторинної правової допомоги юристами системи БПД.

Основною метою проведення оцінки роботи юристів системи безоплатної правової допомоги є удосконалення надання правової допомоги, шляхом обміну досвідом, підвищення кваліфікації та проведення професійного навчання працівників місцевих центрів;

Як це працює? Одностороннє «сліпе» рецензування, коли автор/надавач послуг не знає, хто виступає рецензентом.

Переваги: анонімність рецензента дозволяє здійснити оцінку, об'єктивність якої не залежить від автора/виконавця.

Недоліки: існує ризик того, що рецензована інформація може бути неправомірно використана рецензентом при наданні одночасно негативної рецензії автору, а також рецензенти можуть використовувати свою анонімність для надмірної критики.

Двостороннє «сліпе» рецензування, коли анонімними є автор/виконавець та рецензент.

Переваги: анонімність автора/виконавця дозволяє уникати упередженості з боку рецензента (роботи відомих авторів оцінюються виключно на основі їх змісту).

Недоліки: якщо рецензований матеріал є предметом дуже вузькопрофільним, то існує вірогідність несвідомої ідентифікації автора/виконавця.

Відкрите рецензування, коли рецензент та рецензований відомі один одному.

Переваги: такий варіант дозволяє максимально уникнути різких коментарів, запобігає плагіату, дозволяє отримати відкриту рецензію.

Недоліки: багато хто вважає цю форму найменш чесним варіантом рецензування, оскільки відкритість може провокувати рецензента утримуватися від чесної критики, етика ведення дискусії у професійному середовищі зводиться до негативну (об'єктивну) оцінку до мінімуму.

Міжнародний досвід.

Світова спільнота вже давно користується Peer Review у сфері надання правової допомоги (зокрема, безоплатної правової допомоги). Тому щоб усунути прогалини у стандартах, дуже важливо використати міжнародний досвід і запровадити зовнішній механізм контролю за їхнім застосуванням.

Серед країн, які використовують Peer Review як дієвий механізм, є Велика Британія, Канада, Фінляндія, Китай та ін. Міжнародний досвід показує, що коли фахова оцінка була запроваджена в Англії, Уельсі та Шотландії понад 10 років тому, її використовували як основний метод визначення якості. У Південно-Африканській Республіці фахову оцінку документації доповнюють дослідження рівня задоволеності клієнтів, які здійснюють за допомогою телефонного зв'язку.

У Чилі фахову оцінку (яку застосовують лише до публічних захисників) доповнюють зовнішні перевірки. Їх проводять особи, які

не є адвокатами, використовуючи детальні контрольні переліки для оцінки того, що було і що не було зроблено у справі, якщо порівнювати з детальною інформацією у справі, яка зберігається на комп'ютерах служби публічних захисників. Публічні захисники також здійснюють самооцінювання, яке розглядає фаховий оцінювач (колега) разом зі скаргами на відповідного публічного захисника. Таким чином, цей підхід покладається на цілий комплекс засобів забезпечення якості для складання звіту про роботу державного захисника.

Чи варто продовжувати? Так. Система безоплатної правової допомоги є молодим інститутом та держаною гарантією перед, якою стоїть чимало важливих завдань, покликаних на покращення її роботи. Серед цих завдань особливе місце займає вирішення проблеми якості надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатами та юристами місцевих центрів.

Перші кроки впровадження «Peer Review» показали, що він дійсно здатний змінити ситуацію з оцінювання якості безоплатної правової допомоги та стане важливим інструментом системи управління якістю безоплатної правової допомоги.

Бражник Андрій Анатолійович,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук

ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ КІЛЬКОСТІ ДОРУЧЕНЬ НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ОКРЕМИМ СУБ'ЄКТАМ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» № 2475-VIII від 03.07.2018 р. статтю 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» № 3460-VI від 02.06.2011 р. було доповнено частиною третьою наступного змісту: «3. Суб'єкти права на безоплатну вторинну правову допомогу, визначені пунктами 1, 2-1, 2-2, 8, 9, 12, 13 частини першої цієї статті, мають право на отримання такої допомоги не більше шести разів протягом бюджетного року та не більше ніж за шістьма дорученнями/наказами про надання безоплатної вторинної правової допомоги, виданими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, одночасно» [1]. Співвідношення суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу з огляду на відповідні обмеження виглядають таким чином:

Суб'єкти, які користуються правовими послугами без обмежень їх кількості у часі	Суб'єкти, які користуються правовими послугами лімітовано протягом року
<p>2) діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону;</p> <p>2-3) громадяни України - власники земельних ділянок, які проживають у сільській місцевості, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону;</p> <p>3) особи, до яких застосовано адміністративне затримання, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;</p> <p>4) особи, до яких застосовано адміністративний арешт, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;</p> <p>5) особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими, - на правові послуги, передбачені пунктами 1 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;</p> <p>6) особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, - на правові послуги, передбачені пунктами 1 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;</p> <p>7) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник</p>	<p>особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також особи з інвалідністю, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону;</p> <p>2-1) внутрішньо переміщені особи - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону;</p> <p>2-2) громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, з питань, пов'язаних з отриманням довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, до моменту отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;</p> <p>8) особи, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону, з моменту подання особою заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, до прийняття остаточного рішення за заявою, а також іноземці та особи без громадянства, затримані з метою</p>

<p>залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі, - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону;</p> <p>8-1) особи, які звернулися із заявою про визнання особою без громадянства, - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону, з дня подання особою заяви про визнання особою без громадянства до прийняття остаточного рішення за заявою, а також під час отримання дозволу на імміграцію, оформлення посвідки на тимчасове чи постійне проживання;</p> <p>10) особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, протягом розгляду справи в суді;</p> <p>11) особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, протягом розгляду справи в суді;</p> <p>14) викривачі у зв'язку з повідомленням ними інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення - на всі види правових послуг,</p>	<p>ідентифікації та забезпечення примусового видворення, з моменту затримання;</p> <p>9) ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань, - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону;</p> <p>12) особи, реабілітовані відповідно до законодавства України, - на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, стосовно питань, пов'язаних з реабілітацією;</p> <p>13) особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, - на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону;</p>
---	---

передбачені частиною другою статті 13 цього Закону.	
---	--

Чим керувалися розробники Закону України № 2475-VIII, пропонуючи наведене розмежування суб'єктів уявити складно, оскільки у пояснювальній записці до відповідного законопроекту обґрунтування необхідності впровадження цього припису не наведено [2]. Разом з тим, у зауваженнях до вказаного законопроекту зазначалося, що ці новації, по-перше, не були предметом правового регулювання даного проекту і, по-друге, потребували конкретизації [3].

Якщо припустити, що у якості критерію розмежування виступала наявність/відсутність уразливого становища особи, з огляду на: вік особи або ж застосування ізоляційних заходів примусу чи наявність певних психічних або фізичних вад або інших обставин, в результаті чого істотно обмежується можливість самостійного здійснення правового захисту, то категорії осіб, перелічені у п.п.2-1,2-2,8,13 ч. 3 ст. 14 Закону відповідають цим вимогам, однак їх право обмежується.

До того ж, вже після прийняття відповідних змін, частина третя ст. 14 Закону доповнювалася пунктами 2-3,8-1,14, які автоматично (з огляду на недолугий підхід авторів Закону № 2475-VIII від 03.07.2018 р., за якого вказівка на окремі пункти ч. 3 ст. 14 Закону, так би мовити, «законсервували» їх виключність) потрапили у групу «пільгових» суб'єктів без лімітування безоплатної правової допомоги.

Відтак на сьогодні з урахуванням відсутності чітких критеріїв розподілу суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу на 1) тих що, потребують надання їм правової допомоги без обмежень кількості та 2) тих, кому вона повинна лімітуватися – положення, що міститься у ч. 3 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» має суто дискримінаційний характер.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від № 3460-VI від 02.06.2011 р. Дата оновлення: 18.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n85> (дата звернення: 02.10.2020).

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» від 19.04.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8296&skl=9. (дата звернення: 02.10.2020).

3. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо створення економічних передумов

для посилення захисту права дитини на належне утримання» від
19.06.2018 р. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8296&skl=9.
(дата звернення: 02.10.2020).

Волощук Ольга Сергіївна,

*Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Чернівецькій області,
начальниця відділу забезпечення роботи контактного центру*

П'ЯТИРІЧНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНТАКТНОГО ЦЕНТРУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Гарантом забезпечення рівного доступу до правосуддя в Україні є система безоплатної правової допомоги, яка поєднує в собі ефективні інституції для реалізації прав та свобод людини та громадянина.

Унікальним інструментом оперативного надання правової інформації та консультацій є контактний центр системи безоплатної правової допомоги, який розпочав свою роботу 03 жовтня 2015 року на базі Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Чернівецькій області за сприяння міністра юстиції України Павла Петренка та працівників Координаційного центру з надання правової допомоги.

Основними завданнями контактного центру є:

1) прийняття, оброблення та переадресація, у разі необхідності, телефонних дзвінків, які надходять на єдиний телефонний номер системи безоплатної правової допомоги 0-800-213-103;

2) переадресація телефонного дзвінка до відповідного Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у разі надходження на єдиний номер системи безоплатної правової допомоги повідомлення про затримання чи повідомлення про винесення постанови слідчим, прокурором або постановлення ухвали слідчим суддею, судом про залучення захисника для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії;

3) надання інформації щодо суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу та суб'єктів надання такої допомоги; порядку надання безоплатної вторинної правової допомоги, у тому числі, щодо розгляду звернень громадян про надання такої допомоги, перевірки їх належності до суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу та з інших питань; порядку оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Так, впродовж 2016 до контактного центру надійшло понад 142 тисячі, а у 2017 році – більше 170 тисяч. При цьому, близько 35 % звернень стосувались контактних даних центрів з надання безоплатної

вторинної правової допомоги, 15 % - повідомлень про затримання, 8 % - консультацій у сфері безоплатної правової допомоги.

Зростання попиту громадян на отримання юридичної консультації по телефону зумовило відкриття у 2017 році на базі Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Сумській області другого відділу контактного центру.

Найчастіше фахівці контактного центру надають роз'яснення у сфері цивільного, адміністративного, трудового, житлового та сімейного законодавства. Актуальними також залишаються питання, пов'язані з соціальним захистом осіб, зокрема щодо порядку призначення їм державної соціальної допомоги та пенсійного забезпечення.

З метою забезпечення зворотнього зв'язку із питань надання безоплатної вторинної правової допомоги контактний центр приймає та скеровує на розгляд звернення щодо діяльності центрів та адвокатів, в тому числі операторами було зафіксовано 46 подяк та 2 пропозиції.

Варто відзначити, що протягом 2018 року на Єдиний номер системи безоплатної правової допомоги надійшло понад 360 тисяч дзвінків, що на 110 % більше ніж у 2017 році, а у 2019 році було зафіксовано мільйонний дзвінок. Це було обумовлено збільшенням функціоналу контактного центру та підвищенням правової обізнаності громадян.

Кількість звернень до контактного центру системи безоплатної правової допомоги щороку зростає. Для забезпечення реалізації конституційного права українців на правову допомогу та рівних можливостей для кожного вирішувати свої життєві проблеми у правовий спосіб, виходячи із основних принципів та пріоритетів розвитку контактного центру, необхідно:

1. Створення ефективної системи управління правовими знаннями та розвиток кадрового потенціалу.

2. Переорієнтація роботи контактного центру з метою посилення правової спроможності та правових можливостей більшої кількості дозвонювачів.

3. Удосконалення програмного комплексу «Smile IPCC» та впровадження інших новітніх інформаційних технологій.

Головченко Микола Феліксович,

Управління «Одеська міжрегіональна ресурсно-комунікаційна платформа» Координаційного центру з надання правової допомоги, головний спеціаліст організаційного відділу, кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ

НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНИ

Згідно з частиною першою статті 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. На виконання цього положення Конституції України, міжнародно-правових зобов'язань, які взяла на себе Україна при ратифікації Європейської конвенції прав людини і рекомендацій Ради Європи, 2 червня 2011 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про безоплатну правову допомогу», який набув чинності 9 липня 2011 року. Метою цього Закону є, зокрема, визначення змісту права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії, що стосуються безоплатної правової допомоги тощо. Таким чином право на безоплатну правову допомогу (БПД) – гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу (БППД), а також можливість вразливих категорій осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу (БВПД).

Розбудова системи БПД наближає послугу безоплатної правової допомоги до кожної конкретної людини, насамперед соціально незахищених категорій громадян. Клієнтами центрів з надання БВПД, зокрема, є малозабезпечені особи, діти сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, біженці, ветерани війни (в тому числі учасники АТО із статусом учасника бойових дій) [1].

Аналіз статистики звернень клієнтів в систему БПД в цілому по Україні за період з 2016 по 2019 роки дозволяє зробити наступні висновки: кількість звернень з року в рік зростає, а саме 2016 р. - 275043; 2017 р. - 567340 (206,27% в порівнянні з 2016 р.); 2018 - 623842 (109,95% в порівнянні з 2017 р.); 2019 р. - 623977 (100,02% в порівнянні з 2018 р.) [2].

За результатами дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) за підтримки Проекту «Доступна та якісна правова допомога в Україні», доступність послуг системи БПД задовольнила 86% клієнтів місцевих центрів. Крім того, згідно з результатами, 73% опитаних відзначили, що було нескладно зібрати та подати документи, необхідні для призначення представника або адвоката, а 83% респондентів відповіли, що задоволені оперативністю призначення представника або адвоката після отримання місцевим центром або бюро правової допомоги необхідних документів. Серед клієнтів, які отримали БВПД в місцевих центрах та бюро, 85% досягли успіху, а 69% клієнтів вирішили свої правові питання завдяки роз'ясненням та консультаціям фахівців системи

надання БПД [2]. Надання якісної безоплатної правової допомоги пред'являє високі вимоги до співробітників центрів, які її здійснюють. З липня 2014 року у системі надання БПД діють стандарти якості надання БВПД у кримінальному процесі [4].

У грудні 2017 року були затверджені стандарти якості надання БВПД у цивільних, адміністративних справах та представництва у кримінальному процесі [5]. Для клієнта стандарти якості надання БВПД – це гарантія якості правових послуг, які він отримує. Дотримання стандартів якості для держави – це забезпечення надання БВПД на належному рівні.

Удосконалення системи надання БПД, що відбувається сьогодні, вимагає підвищення вимог до етичної поведінки її працівників. Це посилить довіру людей до системи надання БПД. Наказом КЦ від 29 березня 2019 року № 40 затверджені Правила етичної поведінки працівників системи надання безоплатної правової допомоги. У Правилах етичної поведінки працівників системи надання БПД стисло викладені основні принципи поведінки, дотримання яких обов'язкове. При виконанні своїх посадових обов'язків працівники зобов'язані дотримуватися політичної нейтральності, не допускати впливу політичних інтересів на свої дії та рішення [3].

Система надання БПД регулярно формує напрями вдосконалення розвитку безоплатної правової допомоги, з урахуванням регіональних особливостей, орієнтуючись на пріоритетні завдання Уряду України. Основною метою роботи системи надання БПД є юридичний захист для людини, яка опинилась у складній життєвій ситуації. Для цього мають бути забезпечені якісні, доступні та зручні сервіси з надання безоплатної правової допомоги. Крім того, ефективна система доступу громадян до правової інформації має допомагати їм уникати правових помилок.

На сьогоднішній день в системі надання БПД триває розробка альтернативних правових механізмів. Це розвиток досудових механізмів врегулювання спорів та медіації, реалізація програми відновного правосуддя.

З метою підвищення ефективності роботи системи надання БПД розглядається можливість розширення сфери діяльності центрів, надання не тільки правової, а й соціальної, психологічної та навіть медичної допомоги. Все це дозволить значно підвищити якість допомоги, яка може бути надана громадянам, що буде ще одним важливим кроком на шляху просування нашої країни в європейській і світовий простір.

Література:

1. Безоплатна правова допомога в Україні. Інформаційний дайджест. 2015. №7(3) URL: <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/digest-2015-07.pdf> (дата звернення: 08.10.2020).

2. Безоплатна правова допомога. Статистична інформація URL: <https://www.legalaid.gov.ua/statistics/>(дата звернення: 08.10.2020)

3. Затверджені Правила етичної поведінки працівників системи надання БПД URL:<https://www.legalaid.gov.ua/novyny/zatverdzeni-pravyula-etychnoyi-povedinky-pratsivnyki-v-systemy-nadannya-bpd/>(дата звернення: 08.10.2020).

4. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі : наказ Міністерства юстиції України № 386/5 від 25.02.2014. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14#Text> (дата звернення: 08.10.2020).

5. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі : наказ Міністерства юстиції України № 4125/5 від 21.12.2017. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17#Text> (дата звернення: 08.10.2020).

Демченко Олена Миколаївна,

*Регіональний центр з надання БВПД у Сумській області,
кандидат педагогічних наук, магістр державного управління*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ДОСВІД СИСТЕМИ БПД СУМЩИНИ

Загальні права людей похилого віку сформульовано в Міжнародній декларації прав людини, Європейській Конвенції про захист прав і основних свобод людини, Деклараціях ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ. Законодавчі акти про людей похилого віку прийняті і в Україні. Особливого значення для визначення прав і обов'язків людей похилого віку, відповідальності держави, благодійних організацій, приватних осіб мають закони «Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту» (1993), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991) та ін.

В Україні громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2], а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року.

Кожен третій клієнт системи БПД – особа похилого віку. Зокрема, у 2019 році відсоток клієнтів, віком понад 60 років, становив 32%. Що ж стосується гендерного портрету даної категорії клієнтів, які

зверталися до центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, то 85 055 (34%) – це жінки, у той час як 44 326 (29%) – чоловіки.

Правові потреби людей похилого віку відмінні залежно від місця проживання, економічної ситуації, стану здоров'я, расової, етнічної та культурної приналежності та сімейних стосунків. Інші фактори, такі як сильна підтримка сім'ї чи громади, безпечне проживання, стабільний дохід та міцне здоров'я можуть зменшити ризик виникнення правових проблем. Крім того, серед найважливіших проблем людей похилого віку виділяють низький рівень їхньої соціальної та економічної активності. Причинами такого явища, як зазначає у своєму дослідженні громадська організація «Суспільство і право» [3, с.7], є недостатня освітньо-професійна мобільність громадян, низький рівень інститутів і традицій самоосвітньої діяльності. Усе це поєднується з консервативною структурою зайнятості та негнучкістю ринку праці, існуванням у суспільній свідомості стереотипних уявлень про старіння населення як виключно негативного процесу [3, с.7].

Люди похилого віку переважно є соціально-незахищеними та часто перебувають за межею бідності. Незважаючи на те, що законодавство України гарантує певні права, проте для літніх людей це не вирішує проблеми доступу до рівних можливостей, забезпечення правового захисту та правової допомоги відповідно до потреб. Адаптація до змінних умов динамічного соціуму в такому віці є вкрай складною і люди такого віку потребують підтримки та стимулюючих заходів.

Окрім того, існує загальне усталене негативне ставлення людей поважного віку до судової системи. Однак, як свідчить практика, багато людей похилого віку змогли захистити своє право як в суді, так і використовуючи альтернативні способи захисту своїх прав, такі як переговори та звернення до органів місцевої влади.

Саме з метою підвищення рівня правової освіти громадян похилого віку, захисту їхніх порушених прав фахівці системи безоплатної правової допомоги проводять правопросвітницькі заходи, аналізують правові потреби даної категорії осіб, надають адресну правову допомогу, а також спільно з партнерами долучаються до реалізації проєктів, які спрямовані на захист прав людей поважного віку. Так, серед основних партнерів системи безоплатної правової допомоги Сумщини, які співпрацюють з юристами в питанні правового захисту та просвітництва людей похилого віку, є: Шосткинський, Глухівський, Середино-Будський, Ямпільський, Білопільський, Краснопільський, Путивльський, Охтирський, Великописарівський, Лебединський територіальні центри соціального обслуговування, ГО «Спілка ветеранів», Сумський геріатричний пансіонат для ветеранів війни і праці, Департамент соціального захисту населення Сумської міської ради, Сумський територіальний центр «Берегиня», Охтирський будинок-інтернат для громадян

похилого віку та інвалідів, Охтирська територіальна організація УТОГ, Лебединський осередок «Спортивного клубу інвалідів «Фенікс», ГО «Лебединська міська організація інвалідів», ГО «Лебединська районна організація інвалідів», Народний ампаторський вокальний ансамбль ветеранів при Центрі культури і дозвілля України та ін.

Також на Сумщині з 2010 року в м. Шостка успішно реалізується інноваційний проєкт «Університет третього віку». У межах цього проєкту проводяться просвітницькі та навчальні курси для громадян похилого віку, які знаходяться на обліку в Шосткинському міському територіальному центрі соціального обслуговування, з метою підтримання їхньої соціальної та інтелектуальної активності. Фахівці системи безоплатної правової допомоги долучаються до проведення занять й інформування громадян про актуальні для них питання. Одним із напрямків такої співпраці є залучення фахівців центру до роботи правового факультету «Правовий орієнтир», яка полягає в проведенні правопросвітницьких занять.

За словами Ніни Борисової, завідувачої відділення Шосткинського міського територіального центру соціального обслуговування, Університет третього віку – це проєкт, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя. Особи похилого віку отримують необхідні для повноцінного існування в сучасному світі знання, відчувають себе потрібними суспільству, усвідомлюють, що життя продовжується і межі пізнання не існує. Це сприяє вирішенню проблем людей старшого віку, поліпшення якості життя і збереженню їхньої життєвої активності. А права обізнаність літніх людей є чи не найактуальнішим питанням для даної категорії громадян.

Діє Університет третього віку й при КУ «Центр соціальних послуг» Чернечинської сільської ради, що на Охтирщині. Юристи системи безоплатної правової допомоги долучаються до роботи правового факультету та здійснюють виїзні прийоми громадян.

Серед основних правових питань, що турбують людей похилого віку, є: порушення майнових прав, оформлення спадщини, укладення договорів дарування та договорів довічного утримання, пенсійне забезпечення, неефективність судового захисту та невиконання рішення суду, розірвання договору оренди землі тощо.

Для того, щоб громадяни похилого віку володіли інформацією щодо варіантів вирішення цих проблемних питань, фахівці системи безоплатної правової допомоги Сумщини у 2020 році долучилися до проєкту «Захист майнових прав людей поважного віку», що реалізується ГО «Суспільство і право» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні. Проєкт передбачає цикл правопросвітницьких заходів для осіб похилого віку, розповсюдження тематичних друкованих матеріалів, особисте спілкування та консультування громадян поважного віку.

Варто зазначити, що 11 січня 2018 року український Уряд затвердив Стратегію державної політики з питань здорового і активного довголіття населення на період до 2022 року. Дану Стратегію розроблено з метою реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, Мадридського міжнародного плану дій з питань старіння, а також для забезпечення створення сприятливих умов для здорового старіння та активного довголіття, адаптації суспільних інститутів до подальшого демографічного старіння та розбудови суспільства рівних можливостей для людей будь-якого віку [5]. Діяльність системи БПД, у свою чергу, й надалі спрямована на підвищення рівня правової освіти осіб похилого віку, надання безоплатної первинної та вторинної, а також адресної правової допомоги громадянам, які цього потребують, і які відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» мають на це право.

Література:

1. Аналітичний звіт: Аналіз способів взаємодії людей похилого віку з органами місцевого самоврядування. Дослідження здійснювалось ГО «Інститут аналітики та адвокації» на замовлення ГО «Центр Поділля Соціум», 2018р
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»
3. Захист прав людей поважного віку: успішні історії. Львів, 2019. 44 с.
4. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ. Імперативи демографічного старіння. К.: ВД «АДЕФУкрaina», 2014. 288 с.
5. Про схвалення Стратегії державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2018-%D1%80>.

Журба Анна Миколаївна,

*Головний спеціаліст відділу «Гадяцьке бюро правової допомоги»
Полтавського місцевого центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги*

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Основна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Такий приріст є можливим лише тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку.

Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності. Головна мета розвитку цифрових інфраструктур полягає в тому, щоб усі громадяни України без обмежень та труднощів технічного, організаційного та фінансового характеру (зокрема соціально незахищені верстви населення) могли скористатися цифровими можливостями незалежно від свого місцезнаходження чи проживання[1].

Головним бенефіціаром у сфері надання правничої допомоги є громадяни України, які прагнуть отримувати якісні послуги, що потребують використання цифрової інфраструктури. Необхідною умовою для ефективного використання цифрової інфраструктури є наявність цифрових навичок. За їх відсутності навіть наявність покриття та забезпечення технікою не дозволить скористатися перевагами, які забезпечує розвинена інфраструктура. З іншого боку відсутність навичок зменшує попит на цифрові послуги, що стримує розвиток галузі.

З метою розвитку цифрової інфраструктури в системі безоплатної правової допомоги було розроблено та запущено мобільний додаток «БПД», який надає змогу користувачам 1) дізнатися про сервіси БПД; 2) перевірити можливість отримання первинної правової допомоги; 3) перевірити можливість отримання вторинної правової допомоги; 4) дізнатися новини та прочитати останні консультації з WikiLegalAid; 5) знайти найближчий центр БПД; 5) надіслати запит на правову допомогу.

Розвиток технологій є правильним напрямом руху, людина повинна знати, що вона має можливість відстоювати свої права. Отже новий додаток є технологічним рішенням для вирішення проблем доступу до правосуддя.

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

Карий Володимир Вікторович,

*Заступник начальника відділу комунікацій і правопросвітництва
Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової
допомоги у Тернопільській області,
аспірант кафедри конституційного, адміністративного та
фінансового права юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ЦЕНТРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ РЕСУРСОМ В СИСТЕМІ БПД

Важливим елементом ефективності та результативності роботи людського ресурсу є мотивація та контроль діяльності, як в частині фінансово-ресурсної підтримки, так і в частині відповідальності за неналежне чи невиконання функціональних завдань та обов'язків. Саме тому проведення моніторингу місцевих центрів є ефективним механізмом для підвищення рівня використання потенціалу людського ресурсу. В даній публікації проводиться аналіз мети, способів та результатів моніторингу діяльності місцевих центрів та ефективності здійснення такого способу контролю окремим відділом чи кожним підрозділом Регіонального центру зокрема.

Функції моніторингу виконували створені у структурі регіональних центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги відділи моніторингу місцевих центрів, проте, вони станом на сьогодні ліквідовані, а функції моніторингу передані іншим структурним підрозділам.

Важливість проведення моніторингу місцевих центрів підкреслюється активним розвитком системи БПД у цивільних та адміністративних справах, створенням бюро правової допомоги (як структурних одиниць районного рівня, що перебувають у складі місцевих центрів), значним розширенням функцій, які виконуються системою БПД. Моніторинг дозволяє визначити, які аспекти роботи системи БПД у цивільних та адміністративних справах потребують

більшої уваги і визначити рекомендації для вдосконалення їх роботи [1].

Моніторинг діяльності місцевих центрів полягає у проведенні комплексу заходів з нагляду (спостереження) за діяльністю місцевих центрів, що здійснюються періодично або за потребою з метою забезпечення оптимального виконання останніми своїх основних завдань та функцій (вимір досягнутих результатів та співвідношення їх з очікуваними результатами)[2].

Моніторинг охоплює процеси щодо забезпечення діяльності місцевих центрів, зокрема, управління персоналом, матеріально-технічного забезпечення, підтримки та розвитку інфраструктури та інформаційних ресурсів, виконання планів діяльності та досягнення результативних показників, а також процеси, пов'язані з виконанням місцевими центрами інших основних завдань та функцій.

Плановий моніторинг здійснюється щоквартально, використовуючи різноманітні методи, серед яких: виїзне спостереження, дистанційне спостереження, вивчення та аналіз статистичних показників діяльності місцевого центру та звітів про виконання планів діяльності. Оцінка роботи місцевих центрів та їх структурних підрозділів зі сторони клієнтів здійснюється методами телефонного опитування клієнтів, аналізу результатів анкетування клієнтів та методом «таємний клієнт».

Можливим є також здійснення позапланового моніторингу, проте, з вичерпного кола підстав, серед яких: пропозиція про проведення моніторингу від самого місцевого центру, перевірка виконання конкретних організаційно-розпорядчих документів, а також перевірка усунення порушень, виявлених за результатами моніторингу чи інших форм контролю чи наявність скарги на діяльність місцевого центру або бюро правової допомоги.

За результатами функціонального аналізу Координаційним центром прийнято рішення щодо удосконалення територіальної мережі системи надання БПД. Головною метою вказаних структурних змін декларувалось підвищення ефективності управління системою БПД та оптимізація відповідних витратків з державного бюджету, проте, не можу повністю погодитись з даним твердженням, оскільки дійсно, витатки було оптимізовано і економія бюджетних коштів справді відбулась, проте, чи ліквідація окремих відділів, зокрема і відділу моніторингу, призвела до підвищення ефективності управління, залишається відкритим питанням.

Література:

1. Результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги ЗВІТ: Українська Гельсінська спілка з прав людини, USAID від американського народу – С.10 - URL https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/NEW_ZVIT-Rezultaty-monitorynhu-BPP3-1.pdf (дата звернення 30.09.2020).

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення моніторингу діяльності місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги: Наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 26.04.2017 №145 URL<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0145419-17#Text> (дата звернення: 30.09.2020).

Коленко Вікторія Вікторівна,

*Національний університет цивільного захисту України,
аспірант*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДОПОМОГИ, ЩО СУБСИДУЄТЬСЯ ДЕРЖАВОЮ

В цілях забезпечення рівного доступу кожного на отримання кваліфікованої юридичної допомоги, багато держав покладають на себе обов'язок по оплаті такої допомоги або встановлюють понижені тарифи по оплаті юридичної допомоги і створюють для цього спеціальні системи юридичної допомоги, які тісно пов'язані з урядом, але формально незалежні.

Практика державного адміністрування у вказаній сфері успішно застосовується в Австрії, Австралії, Албанії, Бельгії, Великобританії, Голландії, Німеччині, Данії, Ізраїлі, Канаді, Нідерландах, Португалії, Північній Ірландії, США, Фінляндії, Франції, Швеції, в усіх державах - членах Європейського Союзу, в колишніх пострадянських державах - Литві, Латвії, Естонії, Росії, Грузії і інших країнах.

Загальне, що об'єднує закони і системи юридичної допомоги вказаних країн:

1) управління системою надання безкоштовної юридичної допомоги - це бюджетні органи, що створюються, як правило, при Міністерстві юстиції. Хоча є і інші моделі (наприклад, в Словенії професійна служба безкоштовної юридичної допомоги, є частиною судової системи, а Міністерство юстиції здійснює регулювання діяльністю судів в цій сфері);

2) визначення критеріїв надання безкоштовної юридичної допомоги : інтереси правосуддя, фінансовий критерій (враховується, наприклад, рівень доходу або наявність майна);

3) перевірка фінансового стану того, що потребує безкоштовної юридичної допомоги, тобто визначається майновий поріг і поріг необхідності;

4) залежність об'єму юридичної допомоги від бюджету, що виділяється державою;

5) контроль якості юридичної допомоги покладений не лише на уповноважений орган, але і на професійні об'єднання адвокатів;

6) у усіх країнах ключова роль в управлінні системою безкоштовної юридичної допомоги і в розробці політики в області безкоштовної юридичної допомоги відведена Міністерству юстиції. Важлива роль належить, безумовно, колегіям адвокатів : займаються управлінням надання безкоштовної юридичної допомоги, а також здійснюють контроль якості послуг [3].

При усій різноманітності круга суб'єктів, що притягаються для надання юридичної допомоги, що субсидується, в різних країнах, виділяють, як правило, наступні моделі:

1) Контрактна модель (модель *judicare*) - система, при якій спеціальний державний орган укладає договір з адвокатом, юридичною фірмою про надання юридичної допомоги по певній кількості справ або по певних категоріях справ, плата за які здійснюється за рахунок державного бюджету. Така модель застосовується в Австрії, Англії, Австралії, Норвегії, Нідерландах, Шотландії, Швеції, Канаді і в деяких штатах США.

2) Модель публічного захисника характеризується тим, що держава або орган, що управляє системою юридичної допомоги, створює постачальника юридичної допомоги - систему офісів за територіальним принципом, що забезпечує незаможним категоріям населення доступність до юридичної допомоги. Робота в цих офісах, як правило, побудована за наступною схемою: з клієнтом, що звернувся по юридичну допомогу, черговий співробітник проводить співбесіду для з'ясування характеру виниклої правової проблеми [2]. Така модель існує у Великобританії, США, Ізраїлі, Шотландії, Литві, Росії і деяких інших країнах.

3) Модель «*Ex officio*», суть якої полягає в тому, що держава в особі органів, що ведуть кримінальне судочинство призначає через професійні організації адвокатів захисника або представника для надання обличчю юридичної допомоги і оплачує його роботу із засобів державного бюджету. Ця модель характерна для більшості пострадянських держав і колишніх соціалістичних країн Центральної і Східної Європи [1].

4) Змішана модель - надає собою таку систему, яка поєднує в собі елементи перших двох вищезгаданих і інших моделей : надання безкоштовної юридичної допомоги здійснюється через незалежну державну організацію - бюро, ради, служби, центри і тому подібне, а також з використанням інших моделей.

Змішана модель використовується у багатьох країнах. Експерти пояснюють це тим, що «прихильність до тієї або іншої моделі без використання переваг протилежної моделі призводить до того, що система юридичної допомоги стикається з великим числом проблем, яких вона могла б уникнути. Будучи обмеженим тільки моделлю *judicare* або тільки моделлю штатних юристів, орган по управлінню

системою юридичної допомоги стикатиметься з усіма недоліками, не приділяючи належної уваги перевагам і компенсуючим можливостям іншої моделі. Комбінація моделей - це кращий вибір для забезпечення незаможних громадян юридичними послугами» [2].

Література:

1. Александрова І. Україна: дебати про державну адвокатуру. Адвокат. 1999. № 6. С. 90-92.

2. Проблеми безкоштовної юридичної допомоги в країнах Центральної і Східної Європи. Збірка матеріалів і документів / Ред. Резниченко Л. Будапешт, 2004. С. 17, 67-69, 133, 709-721.

3. Удалова Н.М. Оказание бесплатной юридической помощи в России и иностранных государствах. Образование и право. 2013. № 11 (51). С.189–198.

Лахижя Микола Іванович,

*доктор наук з державного управління, професор,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
радник Регіонального центру з надання безоплатної вторинної
правової допомоги у Полтавській області*

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЯ

Проблематика безоплатної правової допомоги почала цікавити автора з 2015 року й залишається актуальною як з теоретичної точки зору, для визначення її значення в процесах модернізації публічного управління, так і з точки зору практики удосконалення надання публічних послуг. Історіографію проблеми ми розуміємо як сукупність нормативно-правового забезпечення та студій з даної проблематики.

При цьому важливо розрізнити вивчення суті та стану надання безоплатної правової допомоги (БПД) та аналізу розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні (СБПД), яка характеризується як успішний соціальний проект і складається з Координаційного центру з надання правової допомоги (КЦ); регіональних (ЗЦ) і місцевих центрів (МЦ) з надання БВПД та адвокатів, включених до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Актуальність надання БПД та ролі в цьому процесі СБПД зростає у зв'язку з соціальними проблемами, динамічним розвитком законодавства, здійсненням реформи децентралізації, посиленням уваги до питань захисту прав громадян

тощо. Тому постійно удосконалюється нормативно-правова база БПД, а сама вона все частіше стає об'єктом досліджень українських вчених.

БПД в Україні стала предметом обговорення політиків та науковців вже в період кінця ХХ століття. Проте досі не була предметом спеціального комплексного дослідження. Наукову розвідку щодо виявлення та систематизації джерел та літератури, що стосуються БПД та ролі СБПД, здійснено автором на початку 2020 року та опубліковано у статті [1] для визначення напрямів та стимулювання наступних досліджень. Відзначено актуальність теми, її динаміку, складність та широту, що пояснюється широтою проблематики надання БПД, яка часто розглядається як частина інших, ще ширших – утвердження і забезпечення прав та свобод людини, права громадян, соціальна допомога, адвокатура, децентралізація, розвиток правової спроможності територіальних громад тощо.

Складено список джерел та літератури (230 назв), який поділено на 9 видів: нормативно-правові акти (41); доповіді, звіти, описи, експертні висновки (26); виступи, інтерв'ю, статті керівників Мінюсту та КЦ та їх заступників (11); матеріали веб-сайтів органів влади та громадських інституцій; дисертаційні дослідження (5+11); монографії (16); статті (76); матеріали конференцій; методичні матеріали. Наголошено на певній умовності такого виокремлення матеріалів та його постійному оновленні.

Виявлено, що проблематика безоплатної правової допомоги почала вивчатися в Україні ще до створення СБПД, що логічно, зважаючи на задеклароване в Конституції України 1996 року (ст. 59) право кожного на професійну правничу допомогу, включаючи її безоплатне надання у передбачених законом випадках; наявність зарубіжного досвіду та підготовку до прийняття спеціального закону в Україні. М. Стаматіна (2012 р.) вже вказує на «інтенсивність та широкий спектр досліджень», присвячених різним аспектам тематики організації діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу (О. Бандурка, О. Банчук, А. Бірюкова, Ю. Битяк, О. Гамалій, С. Гончаренко, С. Гречанюк, А. Іванцова, В. Ковальська, А. Колодій, А. Комзюк, В. Копейчиков, Є. Попович, А. Портнов, В. Петков, Ю. Руснак, О. Скакун, Н. Сушицька, С. Стеценко, Ю. Тодика, В. Форманюк, Ю. Шемшученко, Ю. Шрамко та інші вчені) [2, с. 3]. Вже цей перелік авторів свідчить, що БПД вивчалася, передусім, представниками юридичної науки, і стосувалася або ж загальних питань, або частини проблеми.

Такі ж підходи характерні для керівників Міністерства юстиції України та відомих юристів (С. Головатий, О. Лавринович, П. Петренко, В. Коломієць, Д. Малюська).

Проблематика СБПД частково розрита у опублікованих статтях та виступах керівників та працівників системи, серед яких потрібно виділити публікації першого керівника КЦ А. Вишневецького, праці О. Бонюка, О. Баранова, О. Василяки, М. Лаврінка, О. Сінчук, С.

Троценка, а також – публікації керівників РЦ - О. Демченко, М. Лахижі, О. Черчатого та інші. Саме ці матеріали, на нашу думку, дозволяють краще зрозуміти проблеми та орієнтири системи.

Важливо відзначити й те, що БПД в Україні частково вже стала одним з об'єктів дослідження на рівні дисертацій з юридичних дисциплін (Бова Є.Ю., Вільчик Т.Б., Заботін В.В., Рішко М.І., Стаматіна М.В. , а також: Бородін І.Л., Вишковська В.І., Волошенюк О.В., Дацко Ю.С., Дубчак Н.С., Ісакова В.М., Калинюк С.С., Личко В.С., Одинцова І.М., Хмелевська Н.В., Шрамко Ю.Т.).

Суттєвим поштовхом для актуалізації проблематики БПД стало проведення тематичних науково-практичних конференцій, зокрема у Полтаві та Києві.

Звичайно ж, цей список можна розширювати за рахунок охоплення додаткової тематики, включення кодексів, підзаконних нормативно-правових актів, тез виступів на наукових конференціях, методичних матеріалів, підготовлених РЦ, МЦ та Бюро правової допомоги тощо. Важливо було б також осмислити інформацію Національної асоціації адвокатів України.

Прикладом складності вивчення проблематики безоплатної правової допомоги може бути стан із веб-сайтами, які періодично змінюються. Так, чергове «удосконалення» веб-сайту КЦ призвело до втрати значної кількості інформації, зокрема, яка стосується діяльності КЦ, РЦ та МЦ, архіву номерів «Інформаційного дайджесту системи БПД» тощо.

Проведений нами аналіз публікацій матеріалів про БПД за роками дає можливість відмітити очевидні тенденції, наприклад, значне поживлення інформаційної діяльності керівників Мінюсту та КЦ в період змін. Проведене дослідження свідчить про значний рівень актуальності проблематики безоплатної правової допомоги, зважаючи на її необхідність в умовах посткомуністичної трансформації, важливості задекларованого у Конституції України захисту прав громадян та потребу у визначенні місця СБПД і форми її діяльності в умовах реформ. Проте й досі проблеми БПД розглядаються в основному юристами лише як частина ширшої проблематики захисту прав громадян; спеціальних статей з питань надання безоплатної правової допомоги мало; на науково-практичних конференціях дана проблематика розглядається в основному завдяки зусиллям працівників СБПД.

Актуальність теми та наявність джерел дозволяють стверджувати про необхідність комплексного дослідження із аналізом нормативно-правового забезпечення надання БПД, ефективності СБПД, розкритті перспектив її оптимізації тощо.

Перспективним видається вивчення БПД з точки зору науки державного управління та психології.

Корисним видається також аналіз зарубіжної практики надання БПД та проведення компаративного аналізу з метою використання кращого досвіду.

Література:

1. Лахижа М.І. Безоплатна правова допомога в Україні: аналіз джерел та літератури. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. №2 (8) квітень 2020. с. 77-85

2. Стаматіна М.В. Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків. 2012. 19 с.

Легейда Вікторія Григорівна,

начальник відділу «Шишацьке бюро правової допомоги»

Полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Право громадян на безоплатну правову допомогу закріплено у Конституції України та деяких спеціальних законах України. Закон України від 02.06.11 р. № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу» створив правову базу та механізм для реалізації права кожного на правову допомогу у випадках, коли вона повинна надаватись безоплатно. Цей Закон відповідає ряду міжнародних угод, учасницею яких є наша держава, зокрема Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та Міжнародному пакту про громадянські та політичні права 1966 р., які, зокрема, зобов'язують держав-учасниць надавати кваліфіковану безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинуваченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень.

На жаль, в Україні ситуація з наданням безоплатної вторинної правової допомоги до 2012 року була невтішною. Це призводило до прийняття численних рішень Європейського суду з прав людини проти України щодо порушення вимог Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у частині права на справедливий суд, призначення захисника та забезпечення людей безоплатною правовою допомогою. Як приклад можна навести декілька вирішених Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) справ, у яких він звертає увагу на порушення права на правову допомогу: справи «Бортник

проти України» (№ 39528/04 від 27 січня 2011 р.), «Нечипорук та Йонкало проти України» (№ 42310/04 від 21 квітня 2011 р.), та інші рішення ЄСПЛ.

Водночас, право на правову допомогу віднесено до конституційних прав як таке, що за статусом є загальним правом кожного. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що адвокати є суб'єктами надання безоплатної правової допомоги. Здійснення захисту за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або в разі залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії в порядку, передбаченому чинним кримінальним процесуальним законодавством, а також законодавством про надання безоплатної правової допомоги, є важливим професійним обов'язком адвоката. Водночас адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, зобов'язаний: неухильно дотримуватися вимог Конституції України, цього Закону, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно - правових актів; надавати якісно та в необхідному обсязі безоплатну вторинну правову допомогу, яка потребує безоплатної вторинної правової допомоги, відповідно до договорів, укладених з Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги; не розголошувати конфіденційну інформацію про особу, яка стала відомою у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги.

На виконання зазначених вище положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу» Кабінетом Міністрів України були прийняті такі нормативні акти, як постанова від 28 грудня 2011 р. № 1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги», постанова від 11 січня 2012 р. № 8 «Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі», постанова від 18 квітня 2012 р. № 305 «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу».

Забезпечення раннього доступу до адвоката є пріоритетом для системи БПД в Україні, на що, зокрема, вказується у Стандартах якості надання вторинної правової допомоги у кримінальному процесі від 25 лютого 2014 р. Проте деякі дослідження та опитування підтверджують факт того, що своєчасний доступ до правничої допомоги адвокатів усе ще не впроваджено на системному рівні. На це звернув увагу й Європейський комітет з питань запобігання катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність поведінку чи покаранню, під час

візиту своїх представників в Україну у 2014 р. Необхідна кардинальна зміна ставлення органів, що здійснюють затримання, а також слідчих і прокурорів до своїх зобов'язань, відповідно до яких вони мають бути зацікавлені у присутності адвоката на судовому розслідуванні, аби уникнути як визнання отриманих доказів неприпустимими у подальшому, так і можливої відповідальності за порушення права на захист, передбаченої ст. 374 Кримінального кодексу України, посприяти викоріненню порушень права особи на захист на ранніх стадіях кримінального провадження могло б запровадження в Україні системи автоматичного оформлення затримань. Існує необхідність у спрощенні процедури звітності адвокатів, додержання гарантій адвокатської тасмниці у процесі такої перевірки, тощо. Для належного виконання міжнародно-правових актів щодо правничої допомоги існує необхідність, з одного боку – у спрощенні доступу до БПД, а з другого – оптимізації проведення перевірочних дій щодо доречності надання такої допомоги певної особи, яка її дійсно потребує. Основними напрямками подальшого вдосконалення системи БПД в Україні можливо визнати такі: більш широке використання можливостей інформування громадян, які мають право на БПД, про можливості отримання допомоги та порядок звернення за нею; спрямування узгоджених зусиль всіх суб'єктів кримінальної юстиції для забезпечення дієвого раннього доступу до адвоката будь-якому підозрюваному чи обвинуваченому; введення системи страхування ризику при наданні БПД.

Література:

1. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20безоплатну%20правову%20допомогу>.
2. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року) //Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Амстердам. Київ, 1996. С.12-17.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. К., 1992. С. 36-62.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20адвокатуру%20та%20адвокатську%20діяльність>.
8. Стандарти якості надання вторинної правової допомоги у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 25 лютого 2014 р. № 386/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>.

9. Система безоплатної правової допомоги в Україні: аналіз першого року функціонування // Українська фундація правової допомоги. Міжнародний фонд «Відродження». Українсько Гельсінська спілка з прав людини. – К., 2015.

10. Звіт до українського уряду за підсумками візиту в Україну Європейського комітету з питань запобігання катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню чи покаранню, з 18 по 24 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247255496.

Лисенко Тетяна Олександрівна,

головний спеціаліст відділу

«Великобагачанське бюро правової допомоги»

Полтавського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Україною зроблено багато серйозних кроків щоб протидіяти насильству. Це такі як: вдосконалення законодавства, прийняття програм і стратегій, проведення масштабних досліджень ситуації щодо насильства, розроблено і впроваджено в закладах освіти різні заходи профілактики насильства і реагування на його випадки, інформаційні матеріали, навчання педагогічних працівників.

Щоб зменшити проблему домашнього насильства, у грудні 2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запропоновано новий підхід до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві.

Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» ст. 1 регламентовано, що домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Діяння визнається насильством лише тоді, коли воно порушує вимоги чинного законодавства і призводить до порушення

конституційних прав і свобод члена сім'ї. Домашнє насильство може мати форму, як активних дій (нанесення побиттів, знищення майна тощо), так і бездіяльності, тобто пасивної поведінки особи, коли вона не вчиняє дій, які могла та повинна була вчинити, щоб запобігти настанню шкідливих наслідків (наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, який перебуває у небезпечному для життя становищі).

Відповідно до закону запобігання домашньому насильству визначається як система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» зазначає, що особою, яка постраждала від насильства за ознакою статі є особа, яка зазнала насильства за ознакою статі.

Насильство за ознакою статі – це діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті.

Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення та не залежить від звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному або цивільному провадженні.

Україна не зупиняється на досягнутому і надалі поглиблює підтримку постраждалих осіб від домашнього насильства чи насильства за ознакою статі.

21 вересня 2020 року вступив в дію Указ Президента України №398/2020 про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства.

З метою додержання гарантій із захисту прав та інтересів осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, а також забезпечення належного реагування на випадки такого насильства, надання допомоги постраждалим особам, створення умов для реалізації кожною громадянина незалежно від статі права на проживання у безпечному сімейному середовищі.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19.

2. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 серпня 2001 року №2558-III.

3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV.

4. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній»/ Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. Київ, 2016. 90 с.

5. Указ Президента України №398/2020 Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства.

Лозинська Тамара Миколаївна,

*Полтавська державна аграрна академія,
доктор наук з державного управління, професор*

Аранчій Анна Андріївна,

*Полтавська державна аграрна академія,
аспірант*

ПРАВОВА ОСВІТА – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Реформа державної влади в Україні, визначальною особливістю якої є децентралізація управління, стала джерелом змін в багатьох сферах життя людей. Зараз на розгляді в парламенті перебуває низка законів, спрямованих на визначення умов функціонування місцевих громад на принципах економічної автономії та демократизації громадського життя. Стрімке накопичення законодавчих і організаційно-правових змін негативно вплинуло на правову обізнаність жителів громад. Звідси – розгубленість людей, наростання відчуття правової незахищеності, поширення правового нігілізму, відсутність помітного опору беззаконню та свавілля окремих чиновників.

Між тим, законопроект «Про місцеве самоврядування», схвалений Верховною Радою України у першому читанні [1] передбачає розширення форм участі громадян у вирішенні питань власного життєзабезпечення, а, отже, їх правова необізнаність ставатиме на

заваді реалізації завдань державної політики щодо розвитку місцевих громад. Без належної правової освіти жителів громад, особливо в сільській місцевості, неефективно будуть вирішуватися питання управління комунальним майном, управління земельними ресурсами, залучення інвестицій, просторового розвитку, належного використання усіх ресурсів громади. При цьому важливо акцентувати увагу на тому, що вирішення перелічених питань має відбуватися з розширенням можливостей для громадської участі, тобто органи місцевого самоврядування мають трансформувати свою комунікаційну політику у напрямі формування взаємодії і демократизації місцевого життя.

Ознайомлення з результатами досліджень вітчизняних науковців [2] та власний науковий пошук дають можливість окреслити основні причини слабкої правової обізнаності громадян, до яких варто віднести:

- значні масштаби оновлення нормативно-правової бази, що не дозволяє навіть керівникам органів місцевого самоврядування вчасно і досконало вивчити введені зміни;

- введення змін без доступного юридичного пояснення, що викликає масове незрозуміння наслідків цих змін. Це, зокрема, стосується об'єднання територіальних громад на останньому її етапі, скорочення кількості районів без чіткого визначення повноважень органів влади на субрегіональному рівні, територіальній організації виконавчої влади тощо;

- неузгодженість позицій представниками виконавчої влади щодо окремих питань управління місцевим розвитком, що посилює недовіру до влади та опір змінам;

- низький рівень інформатизації населення, який не синхронізовано з інтенсифікацією використання інформаційних технологій в державному управлінні;

- скорочення вільного часу мешканців у зв'язку з необхідністю забезпечувати доходи сім'ї, адекватні тарифній політиці уряду та цінovій ситуації на ринку;

- скорочення зайнятості населення, зокрема й через запровадження карантинних обмежень, що спонукає громадян до еміграції та приводить до втрати зв'язку з громадою;

- відсутність фахівців-юристів, які працюють у громадах на постійній основі.

Для реалізації форм участі громадян у вирішенні місцевих справ, передбачених Закономпроект 3118 (місцеві вибори, місцеві референдуми, загальні збори громадян за місцем проживання, громадські слухання, місцеві ініціативи, органи самоорганізації населення, громадський бюджет, публічні консультації, громадська експертиза діяльності виконавчих органів місцевого самоврядування та консультативно-дорадчі органи) доцільно рекомендувати органам місцевого самоврядування розробити і реалізувати програми постійної

правової освіти мешканців із залученням до виконання окремих її завдань стейкхолдерів, спираючись таким чином на потенціал синергії. Правова освіта громадян важлива також і в сенсі забезпечення правової допомоги населенню (гостра потреба населення у правозахисній діяльності дала поштовх створенню системи безоплатної первинної і вторинної правової допомоги (БПД) [3]).

Розширення діяльності БПД спонукало до створення у їх структурі Бюро правової допомоги, до завдань яких було віднесено і правопросвітництво у територіальних громадах. Правопросвітництво тісно пов'язане й з іншими завданнями бюро правової допомоги, насамперед з такими, як:

- надання правової інформації та консультацій;
- представництво в суді інтересів вразливих категорій громадян;
- забезпечення доступу до електронних сервісів Міністерства юстиції.

Зараз Регіональний центр надання безоплатної вторинної правової допомоги в Полтавській області є активним провідником політики правової просвіти населення, Центр здійснює організаційне забезпечення виконання Програми правової освіти населення області на 2016-2020 рр. і, зрозуміло, велика увага приділяється правопросвітництву в сільській місцевості. Проте, враховуючи виклики, що стоять перед суспільством та рівень децентралізації влади, діяльність Центру може бути переформатована у таких напрямках:

1. Співучасть у навчанні посадових осіб органів місцевого самоврядування з метою закладання підвалин для зростання самостійності органів місцевого самоврядування в питаннях правової освіти населення, консультування та правового захисту. Така робота проводиться уже зараз спільно з Полтавським обласним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій;

2. Координація просвітницької діяльності органів місцевого самоврядування і надання консультативної допомоги у різних формах (через дистанційні та мобільні пункти надання правової допомоги, незалежних провайдерів, наприклад мережу PRAVOKATOR, семінари та тренінги);

3. Методичне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування щодо надання ними безоплатної первинної правової допомоги, розширення їх можливостей стосовно вторинної правової допомоги, організація спільних просвітницьких і навчальних заходів;

4. Консультативна та методична допомога органам місцевого самоврядування у створенні комунальних закладів із надання первинної правової допомоги, з перспективою делегування цим установам і частини функцій із забезпечення вторинної правової допомоги на безоплатній основі;

5. Проведення спеціалізованих семінарів (вебінарів в умовах карантину) з актуальних правових питань, наприклад, щодо управління землями комунальної власності, розміщеними за межами населених пунктів. У 2020 р. в Полтавській області стартували вебінари для представників територіальних громад з актуальних земельних питань за підтримки Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Вважаємо, що інтеграція діяльності усіх стейкхолдерів правової освіти за вказаними напрямками сприятиме підвищенню правової спроможності територіальних громад і підсилить їх потенціал до розвитку.

Література:

1. Законопроект «Про місцеве самоврядування» № 3118. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/193678.html>. (Дата звернення 05.10.2020).

2. Царьова В. М., Катюхіна К. І. Методичні рекомендації щодо організації надання безоплатної первинної правової допомоги ОМС. Миколаїв: СПД ФО Бойчук В. М. 2017. 22 с.

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3460-17>. (Дата звернення 05.10.2020).

Новобранець Тетяна Олександрівна,

*Начальник відділу «Семенівське бюро правової допомоги»
Кременчуцького місцевого центру з надання безоплатної вторинної
правової допомоги*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Поняття «правовий статус» відбиває зв'язок між особою і правом, державою, її органами й посадовими особами. Воно містить права, свободи, обов'язки, юридичну відповідальність, інтереси, гарантії й основоположні принципи, на яких ґрунтується загальна політика держави.

Правовий статус – складна категорія, що характеризується системністю, універсальністю й комплексністю, яка відіграє важливу

роль в організації суспільних відносин, оскільки шляхом установаження прав, обов'язків і гарантій їх реалізації визначає основні принципи взаємодії суб'єктів правовідносин і місце конкретного суб'єкта в соціумі.

Існує чимало думок серед науковців щодо змісту адміністративно-правового статусу індивідуального суб'єкта, більшість із яких збігаються в тому, що цей становить собою частину загального правового статусу, що складається з прав, свобод та обов'язків, покладених на громадянина.

В. Б. Авер'янов вважає, що у змісті адміністративно-правового статусу людини перевага має надаватися встановленню не тільки її обов'язків перед державою, а насамперед її прав, за реалізацію й захист яких держава несе відповідальність [3, с. 112–113].

У юридичних наукових джерелах поняття «адміністративно-правовий статус громадянина» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав та обов'язків, закріплених за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Інше кажучи, необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав та обов'язків, що реалізуються нею як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [4, с. 188].

Правові принципи на яких ґрунтується адміністративно-правовий статус особи з інвалідністю базуються на основоположних засадах міжнародного й вітчизняного законодавства, на принципах названих у Загальній декларації прав людини та принципах проголошених у Статуті ООН. Відповідним фундаментом служать принципи, визначені в Конвенції про права осіб з інвалідністю, Конституції України, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Як стверджує А. В. Панчишин, адміністративно-правовий статус людини базується на підставі таких принципів, як всеоб'ємність, повнота і пріоритетність прав та свобод, поєднання інтересів окремої особи з державними й суспільними, гласність і поінформованість, динамізм цих прав і свобод, неможливість їх скасування і звуження, рівність людей перед законом, право на захист і правову допомогу [5, с. 95]. На підставі вищевикладених принципів ґрунтується й адміністративно-правовий статус інваліда.

Адміністративно-правовий статус осіб з інвалідністю у широкому сенсі: це частина загального правового статусу людини і громадянина в суспільстві, що становить собою комплекс відповідних правових можливостей, обумовлених специфікою адміністративно-правового регулювання й об'єктивно існуючими обмеженнями особи для повноцінної участі в суспільних відносинах в силу конкретних життєвих обставин, пов'язаних з певними розладами її фізичного або психічного здоров'я.

Складові цього статусу є загальні і спеціальні права, свободи, законні інтереси і юридичні обов'язки осіб з інвалідністю, що регламентуються нормами міжнародного та вітчизняного законодавства при взаємодії цих осіб з органами державної влади та її посадовими особами – формуються на підставі встановлених принципів і гарантуються державою.

Адміністративно-правовий статус осіб з інвалідністю відіграє важливу роль у забезпеченні прав таких людей, наближаючи правову систему України до стандартів ЄС.

Література:

1. Ляхович У.І. Організаційно-правове забезпечення реалізації адміністративно – правового статусу державного службовця : дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2008. 203 с.

2. Адміністративне право України : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2-х томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К. : Юридична думка, 2004. 584 с.

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. 2-ге вид. К. : Алерта; ЦУЛ, 2011. – 520 с.

5. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 95–98.

Пицимуха Наталія Миколаївна,

Заступник начальника відділу «Миргородське бюро правової допомоги» Лубенського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги

УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Безоплатна правова допомога є найуспішнішим соціальним проектом, що був реалізований сьогодні в Україні. Кожен українець отримав реальний інструмент у вигляді знань про свої права і можливості захистити їх. Тому безоплатна правова допомога є важливим елементом чесної та ефективної системи правосуддя, що базується на захисті прав людини і верховенстві права. Це основа розширення доступу до правосуддя в межах права на справедливий суд, закріпленого у Статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. І тому дуже важливим є

запровадження механізмів для підвищення якості та доступності правової допомоги, гарантованої державою.

Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною», закріплює зобов'язання України щодо покращення доступу до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини.

Основні правові стандарти у сфері безоплатної правової допомоги закріплені Законі України «Про безоплатну правову допомогу», в статті четвертій якого наголошується, що при реалізації права на безоплатну правову допомогу не допускається застосування привілеїв чи обмежень до осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Державна політика у сфері надання безоплатної правової допомоги ґрунтується на таких принципах: 1) верховенство права; 2) законність; 3) доступність безоплатної правової допомоги; 4) забезпечення якості безоплатної правової допомоги; 5) гарантоване державне фінансування.

Стандарти якості надання правової допомоги у системі безоплатної правової допомоги в Україні розроблені адвокатами та схвалені Радою адвокатів України. У системі безоплатної правової допомоги здійснюється регулярний моніторинг дотримання адвокатами стандартів якості, виходячи з принципів незалежності адвокатської діяльності, конфіденційності та збереження адвокатської таємниці. З адвокатами, які не дотримуються стандартів якості, не підвищують кваліфікацію, мають дисциплінарні стягнення, центри безоплатної правової допомоги припиняють співпрацю.

В Українській системі безоплатної правової допомоги центри з надання безоплатної правової допомоги призначають надавачів правової допомоги з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Цей реєстр включає осіб, які вже мають свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю, відібраних з дотриманням чіткого порядку. Відбір включає виконання тестових завдань і проведення співбесіди, яку здійснюють конкурсні комісії у складі представників адвокатури, суддівського корпусу, громадянського суспільства, системи безоплатної правової допомоги і Міністерства юстиції України.

Адвокат призначається з урахуванням його спеціалізації, досвіду роботи, навантаження, складності справи, у якій він буде брати участь, та зобов'язаний надати таку допомогу якісно в обсязі та в строки, що визначає договір, який укладає Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги з адвокатом. Всі адвокати мають однакові права та обов'язки, незалежно від того, хто є їхніми клієнтами. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги не мають доступу

до адвокатського досє та адвокатської таємниці, а також жодних контрольних повноважень по відношенню до адвокатів.

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» передбачає, що під час заміни одного адвоката іншим (хвороба адвоката, виключення з реєстру тощо) забезпечується безперервність надання безоплатної правової допомоги, а адвокат, який призначається на заміну іншого адвоката, зобов'язаний вжити заходів для усунення недоліків у наданні безоплатної вторинної правової допомоги, які мали місце до його призначення.

В європейських країнах людина має право на безоплатну правову допомогу за двох умов: по-перше, у такої особи немає достатніх коштів для оплати послуг захисника (що встановлюється так званим «тестом на нужденність»), і, по-друге, надання безоплатної правової допомоги вимагається інтересами правосуддя (що встановлюється так званим «тестом по суті»). Ці дві умови викладені як у Статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини, так і в Статті 14 Міжнародного Пакту про громадянські і політичні права. Безоплатна правова допомога зазвичай надається представникам уразливих груп і особам, які через свої особисті обставини можуть бути не в змозі захищати власні інтереси у справі. ЄСПЛ враховує освіту, соціальний стан і особу заявника та оцінює їх з огляду на складність справи.

Отримувачами безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є особи, чий середньомісячний дохід не перевищує двох прожиткових мінімумів, ветерани війни, діти, позбавлені батьківського піклування, та інші соціально незахищені категорії, які не мають можливості самостійно оплатити послуги, а отже не є клієнтами «платних адвокатів».

Українська система правової допомоги передбачає також широке коло осіб, які можуть отримати безоплатну вторинну правову допомогу у кримінальному провадженні, а також у разі адміністративного затримання та арешту, тим сприяючи широкому доступу до правосуддя та забезпечуючи ефективніший захист прав людини. Особи, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, у змозі скористатися численними правовими послугами. Такий великий обсяг безоплатної вторинної правової допомоги є вельми позитивним моментом. Той факт, що первинна правова допомога (в основному правові консультації та складання непроцесуальних документів) також є доступною і в кримінальних справах, означає, що особи можуть отримувати консультації на всіх етапах. Не менш важливою є доступність правової допомоги після ухвалення вироку та під час виконання покарання.

У багатьох західних державах органи з надання правової допомоги мають правову структуру, яка перебуває поза урядом і якою керує виконавча рада директорів або рада заінтересованих сторін. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» покладає на Кабінет Міністрів України значну частину відповідальності за правову

допомогу та її регламентацію, хоча на практиці Координаційний центр з надання правової допомоги у своїй поточній діяльності користується чималою незалежністю від Міністерства юстиції України та інших міністерств.

Щодо удосконалення стандартів якості надання правової допомоги в Україні, то з цього приводу можна згадати висновок експертів Ради Європи, Девіда Гладвелла (Велика Британія) та Рамона Муллерата Балманья (Іспанія), які зазначили, що система безоплатної правової допомоги має бути такою, аби, попри її управління і фінансування державою, вона залишалася незалежною від держави, за інших обставин у випадку конфлікту між інтересами громадянина та інтересами держави захист інтересів громадянина може бути під загрозою.

Література:

1. Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 05.10.2005 № 1466 (2005) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_611.

2. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460 – VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

3. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2016. № 1.

4. Безоплатна правова допомога: розвінчуємо міфи про безоплатну правову допомогу [Електронний ресурс] // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2015. №3. С.5-7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2015_3_3.

5. Безоплатна правова допомога: розвінчуємо міфи (продовження) [Електронний ресурс]. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2015. №4. С.24-27. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2015_4_8.

6. Гончаренко С. В. Безоплатна правова допомога стає реальністю? (Дослідження думки адвокатів щодо системи безоплатної правової допомоги в Україні) [Електронний ресурс] / С. В. Гончаренко, С.Ю.Бова. Адвокат. 2009. №7. С.10-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2009_7_1.

7. Право на безоплатну правову допомогу: Порадник для адвокатів щодо здійснення захисту гарантованого державою // 2013 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/BPD_poradnyk_3.pdf.

8. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світлі стандартів і передового досвіду Ради Європи // 2016

*Чернуха Андрій Сергійович,
Полтавський місцевий центр з надання
безоплатної вторинної правової допомоги*

ПОРІВНЯННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ ВНАСЛІДОК СКОЄННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

Кожного дня у світі скоюються десятки, та навіть сотні кримінальних та інших правопорушень. З метою захисту прав громадян, та відшкодування шкоди завданої здоров'ю та майну, у кожній країні розроблено механізм, який дозволяє компенсувати збитки, понесені в результаті вчинення кримінальних правопорушень. В одних країнах цю функцію бере на себе сама держава, в інших – такий обов'язок покладається на осіб, винних у скоєнні правопорушення.

Так, у більшості європейських країн відшкодування збитків, завданих громадянам кримінальними правопорушеннями здійснюються за рахунок державних коштів, різняться лише підхід до визначення обсягів матеріальної та моральної шкоди. Така система є своєрідною гарантією для потерпілих від кримінальних правопорушень, яка не залежить від матеріального стану правопорушника, особа, яка постраждала від правопорушення гарантовано отримує компенсацію.

У Чехії, Нідерландах, Данії, Фінляндії, Швейцарії, Люксембурзі, Бельгії, Франції за рахунок державних коштів оплачуються усі види медичних послуг для потерпілих. У випадку, якщо особа загинула внаслідок скоєння проти неї злочину, за рахунок державного бюджету оплачується поховання та утримання родичів. Кошти сплачуються зі спеціального фонду, який знаходиться у віданні Міністерства юстиції, а у Німеччині, Австрії, Іспанії, Естонії – при Міністерстві соціальної політики.

У Німеччині розмір компенсації залежить від ступеня тяжкості завданих збитків та сплачується одноразово в чітко визначених розмірах, законодавством визначено 5 рівнів тяжкості заподіяної шкоди.

Моральна шкода у Німеччині відшкодовується за рішенням суду, до того ж, суд самостійно визначає розмір компенсації.

У деяких країнах, наприклад у Швейцарії, розмір компенсації прив'язаний до прожиткового мінімуму.

Національне ж законодавство, обов'язок відшкодування завданої шкоди внаслідок скоєного правопорушення, повністю покладає на особу, яку визнано винною у скоєнні правопорушення. Однак, у ч. 3, ст. 127 Кримінально-процесуального кодексу України передбачено можливість відшкодування шкоди за рахунок державного бюджету, так само, як і у ч. 1 ст. 1188 Цивільного кодексу України.

Проблема полягає в тому, що Україною, хоч і було підписано Європейську конвенцію про відшкодування збитку постраждалим від насильницьких злочинів від 24.11.1983, однак не ратифіковано, у зв'язку з чим, в Україні не було розроблено механізму відшкодування завданої шкоди за рахунок держави. Як наслідок, багато громадян, які постраждали внаслідок правопорушень, не отримують жодної компенсації, оскільки, часто правопорушник, якого було зобов'язано судом відшкодувати завдану шкоду, не має жодних доходів та майна, на які може бути покладено стягнення відповідно до чинного законодавства.

На даний час, коли Україна прагне до євроінтеграції, вкрай важливими кроком є приведення національного законодавства у відповідність з європейським, в тому числі і забезпечити гарантію реалізації громадянами свого права на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок скоєння правопорушень.

Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є створення спеціального державного фонду, наповнення якого можна забезпечити за рахунок продажу конфіскованого майна, сплати правопорушниками штрафів за скоєння адміністративних та кримінальних правопорушень, реалізації майна, вилученого митними службами, вагому частину фонду можуть становити і добровільні пожертвування та інше.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Європейська конвенція щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів від 24 листоп. 1983 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_319#Text

3. Банчук О. А., Малишев Б. В., Саїдова З. М. Відшкодування потерпілим від насильницьких злочинів: європейські стандарти і зарубіжне законодавство: посібник. Київ, 2015. 97 с.

4. Нор В. Інститут відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні за чинним КПК України: здобутки і резерви для вдосконалення. Право України. 2013. № 11. С. 32–41.

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Черчатий Олександр Іванович,

*кандидат наук з державного управління,
директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної
правової допомоги у Полтавській області*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

З метою оптимізації діяльності системи безоплатної правової допомоги (далі – СБПД), виявлення проблемних моментів та визначення шляхів їх подолання у серпні-вересні 2020 року працівниками РЦ та МЦ в Полтавській області було здійснено SWOT-аналіз її діяльності. Аналіз здійснювався на основі порівняння завдань, що ставилися перед СБПД з результатами роботи, вивчення та узагальнення досвіду роботи за 2013-2020 роки, моніторингу діяльності МЦ, Бюро правової допомоги та адвокатів системи. Вивчалася також думка громадян про систему, доступ та якість отриманих ними правових послуг.

Крім того, окремо проаналізовано такі важливі складові діяльності СБПД, як комунікації, правопросвітництво та співпраця з органами місцевого самоврядування (далі – ОМС). Враховувалося, що окремі напрями роботи РЦ БПД у Полтавській області вже частково запроваджено в інших регіонах країни, зокрема, це стосується розподілу справ між адвокатами. Водночас, автори дослідження усвідомлюють, що воно має характер наукової розвідки, а глибше дослідження може дати додаткові цінні матеріали для оптимізації діяльності СБПД.

Результати SWOT-аналізу були оприлюднені автором на стратегічній сесії для керівників РЦ, що відбувся у м. Запоріжжя у вересні 2020 року з метою виявлення точки зору колег-практиків та виявлення неохоплених дослідженням проблем.

І напрямок: доступ та якість правових послуг.

Сильні сторони:

1. Прозорість розподілу доручень між адвокатами завдяки Порядку розподілу справ затвердженого у 2015 році;
2. Розробка та запровадження Порядку організації роботи щодо прийняття та перевірки Актів надання безоплатної вторинної правової допомоги;

3. Створення консультативно-дорадчої ради, до складу якої входять адвокати;

4. Запроваджено пілотний проєкт щодо аудіо запису спілкування працівників МЦ з клієнтами при наданні безоплатної первинної та вторинної правової допомоги;

5. Робота з правоохоронцями через призму меморандумів про співпрацю;

6. Взаємодія із поліцейським омбудсменом та Регіональним представником Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Полтавській області;

7. Систематична робота з адвокатами що не включені до Реєстру адвокатів, що надають безоплатну правову допомогу;

8. Налагодження плідної співпраці з адвокатським самоврядуванням області;

9. Зменшення кількості депресивних районів.

Слабі сторони:

1. Проблеми залучення перекладача для роботи у суді із обвинуваченими - відсутній повноцінний Єдиний реєстр перекладачів, що значно ускладнює пошук необхідного перекладача. Відсутня методика роботи центрів правової допомоги з перекладачами.

2. Відсутність єдиного підходу до методики перевірки актів надання БВПД та додатків до них.

3. Не завжди коректна робота системи КІАС (система не завжди діє оперативно, що особливо стосується реєстрації звернень засуджених, подеколи допускаються технічні помилки у прізвищах та назвах правоохоронних органів, у системі КІАС неможливо видалити застарілі дані щодо назв правоохоронних органів тощо).

4. Незабезпечений доступ для швидкого підтвердження належності осіб до суб'єктів права на БПД, що веде до проблем щодо термінового призначення адвоката.

5. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення.

Можливості:

1. Залучення нових адвокатів до співпраці (проведення нових конкурсів);

2. Створення та реалізація дієвого механізму забезпечення контролю якості надання правової допомоги (review, адвокати-наставники, адвокати-експерти);

3. Координація роботи та навчання представників юридичних служб органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питання надання БПД на регіональному рівні;

4. Залучення до надання правової допомоги більшої кількості параюристів, громадських радників, представників ГО.

Загрози:

1. Проблеми в роботі СБПД внаслідок зловживання правом на БВПД засуджених осіб (оскільки статтею 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» такий категорії суб'єктів права на БПД,

як особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, не встановлено обмеження щодо кількості звернень протягом бюджетного року для отримання БПД, то прослідковується тенденція щодо різкого зростання кількості звернень таких осіб до МЦ)

2. Надмірна кількість необгрунтованих звернень, через недосконалість у законодавстві України, яке регулює механізм доступу до БПД.

3. Неналежний рівень захисту працівників в процесі роботи з клієнтами.

4. Недостатня кількість адвокатів системи в депресивних районах області;

5. Низький рівень правової освіти населення.

II напрямок: комунікації та правопросвітництво

Аналогічний SWOT-аналіз проведено для визначення проблем та перспектив розвитку комунікацій та правопросвітництва. Обмежений час виступу на конференції та розміру тез не дозволяють розкрити результати дослідження за цим напрямом, але показують його важливість і необхідність для розвитку СБПД та забезпечення якісної правової допомоги.

Проте, варто виділити виокремлені в результаті дослідження можливості, що відкриваються перед СБПД:

1. Система БПД має бути координатором правопросвітницької роботи в області.

2. Реалізація програми правової освіти населення, як механізм сприяння реалізації правопросвітницького напрямку роботи.

3. Збільшення кількості заходів в режимі он-лайн спрямованих на розвиток правової спроможності територіальних громад.

4. Залучення нових партнерів та провайдерів правової допомоги.

5. Продовження роботи щодо інформування широких верств населення з питання "Програма "Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство" та інших актуальних проблем.

Проведений SWOT-аналіз дозволяє в основному позитивно оцінювати функціональну спроможність СБПД, зокрема, у Полтавській області. Водночас, виявлені недоліки роблять необхідним концентрацію зусиль на їх подоланні, що необхідно робити як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Особливо важливо врахувати потенційні загрози ефективній діяльності СБПД, ігнорування яких може суттєво ускладнити виконання її завдань. Варто врахувати також наявність як загальних, так і регіональних переваг та проблем, що, на наш погляд, робить необхідним проведення аналогічних досліджень і в інших областях України та на загальнодержавному рівні.

Сьогодні в умовах турбулентних змін до законодавства важливо не лише зберегти СБПД, а й розширити її можливості. У результаті оптимізації територіальних органів Мінюсту та змін у напрямках його діяльності СБПД отримала частину додаткових повноважень

Принципово важливо визначитися щодо напрямів та форм поглиблення роботи з ОТГ, передбачити зміни, що необхідно буде увести при проведенні адміністративно-територіальної реформи та в результаті кадрового оновлення ОМС після виборів.

Членов Микола Володимирович,

*Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
старший викладач спеціальної кафедри № 1*

Клочко Володимир Миколайович,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

БЕЗОПЛАТНА ВТОРИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття 59 Конституції України від 28.06.1996 р. гарантує кожному громадянину надання безоплатної професійної правничої допомоги у випадках, встановлених законом. Правовими підставами участі адвоката у кримінальному судочинстві є конституційні принципи здійснення правосуддя в Україні, а саме: право кожного заарештованого чи затриманого з моменту затримання користуватися правовою допомогою захисника (ч. 4 ст. 29); право підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист (ч. 2 ст. 63) та забезпечення цього права (п. 5 ч. 1 ст. 129). Однак, безоплатно (за державні кошти) реалізувати вказане право підозрюваним, обвинуваченим у кримінальному процесі стало можливим лише після прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» №3460-VI від 02.06.2011 р.

Прийняття цього закону пов'язане не тільки з реалізацією положень Конституції, а й з виконанням міжнародних обов'язків і зобов'язань України, пов'язаних з членством у Раді Європи та адаптацією вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу. Цей Закон відповідає ряду міжнародних угод, учасницею яких є наша держава, зокрема Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., які зобов'язують держав-учасниць надавати кваліфіковану безоплатну правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинуваченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень. Вказаний Закон визначив зміст права на правову допомогу, порядок його реалізації, підстави і порядок надання

безоплатної правової допомоги (далі – БПД). БПД поділяється на первинну і вторинну (захист, здійснення представництва інтересів особи та складання процесуальних документів), що розділяє її не тільки за змістом, а й за суб'єктами надання, адже вторинну допомогу можуть надавати виключно адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають БПД та центри надання БПД.

На виконання положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу», а також ч.3 ст. 20, ч.3 ст. 42, ст. 49, 120 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), Кабінетом Міністрів України прийняті такі нормативні акти, як постанова «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги» від 28.12.2011 р. № 1362, постанова «Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі» від 11.01.2012 р. № 8, постанова «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» від 17.09.2014 р. № 465.

Участь адвоката в кримінальному провадженні є важливою гарантією прав і законних інтересів осіб, яких він уповноважений захищати і котрим надає юридичну допомогу, а також є необхідною умовою реалізації конституційного принципу змагальності сторін (ст. 22 КПК). На стадії досудового розслідування кримінального провадження суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу найчастіше є: 1) особи, які затримані; 2) особи, щодо яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; 3) особи, яким захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії.

Постановою Кабінету міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363 затверджений «Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою», відповідно до якого негайно після фактичного затримання особи уповноважена службова особа суб'єкта подання інформації, яка здійснила затримання, повідомляє за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку, електронної пошти або через комплексну інформаційно-аналітичну систему забезпечення надання БПД відповідному центру з надання БПД прізвище, ім'я, по батькові та дату народження затриманої особи (якщо вони відомі); час та підставу затримання особи; точну адресу місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою; найменування суб'єкта подання інформації, його поштову адресу, номер телефону та адресу електронної пошти; прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, що

передала повідомлення. Аналогічні положення передбачені ч. 4. ст. 213 КПК. В свою чергу, Центр надання БПД, негайно видає доручення та довіреність на підтвердження повноважень захисника та забезпечує його участь при здійсненні досудового розслідування.

Висновок: вищевказані положення чинних нормативно-правових актів України, свідчать про реалізацію в законодавстві України європейських стандартів дотримання прав затриманої особи на безоплатну правову допомогу, що слугує дієвою гарантією забезпечення з боку держави прав підозрюваного на захист.

Чорноморець Юлія Анатоліївна,

*Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України, аспірантка*

ДОСТУП ДО БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Цифрові інфраструктури – комплекс технологій, продуктів та процесів, що забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві можливості електронної взаємодії, обміну даними, сигналами тощо.

Україна має зобов'язання за угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом щодо приведення свого законодавства у відповідність із вимогами Європейської директиви та стандартів Ради Європи [1].

Європейська країна – це не тільки географія, економічний розвиток, а й рівні права та можливості для всіх.

В Україні прийнята й діє «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки», що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. Нею вводяться в правовий оборот терміни «цифровізація», «цифрова економіка» та інші, розкривається зміст цих понять, визначаються основні принципи й цілі цифрового розвитку тощо [1].

18.09.2019 р. постановою Кабінету Міністрів України №856 було затверджене Положення про Міністерство цифрової трансформації України, яке стає центральним засвідчувальним органом у сфері електронних довірчих послуг, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, розвитку ІТіндустрії [2].

Все частіше юридичні консультації переходять у режим онлайн-чату, за декілька хвилин можна скласти договір за допомогою

алгоритмів онлайн-конструктора тощо. Таким чином, сьогодні відбувається справжня «LEGAL TECH» революція.

На сьогоднішнє питання надання безоплатної правової допомоги врегульовано Законом України «Про безоплатну правову допомогу», який набрав чинності 09 липня 2011 року [3].

Безоплатна правова допомога – правова допомога, яка гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел.

Безоплатна правова допомога в цьому контексті розуміється як консультації правника та представництво в суді для осіб, які не мають коштів на власного адвоката.

Згідно із Законом України "Про безоплатну правову допомогу" така допомога поділяється на два види: 1. безоплатна первинна правова допомога (надання правової інформації; надання консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації); 2. безоплатна вторинна правова допомога (захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру).

Забезпечення здійснення представництва інтересів суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу здійснюється центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Самі правові послуги безоплатної вторинної правової допомоги надають адвокати, відібрані за результатами конкурсу.

Тобто, після прийняття рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначає адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом. У разі неможливості надання безоплатної вторинної правової таким адвокатом, центр укладає договір з адвокатом, включеним до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору про її надання.

Повноваження адвоката як захисника при провадженні дізнання, досудового слідства і в розгляді кримінальної справи в суді, для участі у розгляді справи про адміністративне правопорушення та представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами підтверджуються відповідним дорученням центру.

Поняття «доступ до безоплатної правової допомоги» часто є життєво необхідним для цих людей. Вони повинні мати можливість

поспілкуватися з юристом, отримати правову інформацію у повному обсязі, захистити свої права.

Актуальним є впровадження цифрових технологій та оволодіння останніми. Інтернет, мобільні додатки, можливість спілкуватися по відеочату – все це створює можливості для повної реалізації особами доступу до правового захисту.

21 січня 2020 року запрацювала в тестовому режимі Національна онлайн-платформа з цифрової грамотності <https://osvita.diia.gov.ua/>.

Відтепер кожен українець має право до безкоштовного доступу до цифрової освіти. Для навчання цифровій грамотності обраний інноваційний формат – освітні серіали. На онлайн-платформі доступні освітні серіали, з яких: базовий серіал з цифрової грамотності, серіал із цифрової тощо.

На онлайн-платформі є тест на загальну цифрову грамотність, який допоможе визначити можливі прогалини в знаннях.

Звернутися за правовою допомогою можна до найближчого місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги чи бюро правової допомоги, адреси яких розміщені на сайті системи безоплатної правової допомоги. Отримати юридичну консультацію або роз'яснення з правових питань можна також зателефонувавши на Єдиний телефонний номер системи БПД 0 800-213-103 (дзвінки в межах України безкоштовні); у месенджері Фейсбук-сторінки системи БПД; за допомогою чат-боту «Безоплатна правова допомога» у Телеграм.

Правові консультації можна також переглянути на довідково-інформаційній платформі WikiLegalAid, прочитати у Телеграм-каналі «Безоплатна правова допомога».

Створено п'ять правових клубів PRAVOKATOR – у Дніпрі, Києві, Львові, Одесі, Харкові. Це перша комунікаційна платформа серед державних установ, створена для професійного навчання та розвитку персоналу системи БПД, правничої спільноти та інших зацікавлених сторін; обміну досвідом, генерування та впровадження інноваційних практик у сфері права.

В Україні існує координаційний центр з надання правової допомоги створений Указом Президента України 6 червня 2012 року. Він координує діяльність розгалуженої системи безоплатної правової допомоги (БПД), яка здобула міжнародне визнання як одна з найпрогресивніших у світі.

Головна задача Координаційного центру – забезпечення ефективності системи БПД, її доступності та якості системи.

Координаційний центр з надання правової допомоги створений відповідно до Указу Президента України від 1 червня 2012 року № 374/2012 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України».

6 червня 2012 року Кабінет Міністрів України схвалив постанову № 504 «Про утворення Координаційного центру з надання правової

допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції».

Координаційний центр створений з метою формування в Україні ефективної системи безоплатної правової допомоги (БПД), забезпечення її доступності та якості.

Розвиток цифрової інфраструктури в системі безоплатної правової допомоги супроводжується застосуванням новітніх комп'ютерних технологій. Це дозволить більшість послуг отримувати онлайн, що економить час і гроші. Звичайно, рівень комп'ютеризації населення країни не однаковий, тому доцільно буде також залишати можливість отримати послугу особисто в паперовому вигляді. Але це, очевидно, дасть можливість уникнути черг.

Література:

1. Круглийстіл «Цифрові права: сучасні виклики та можливі відповіді» підсумок URL: <https://www.ppl.org.ua/kruglij-stil-cifrovi-prava-suchasni-vikliki-ta-mozhlivi-vidpovidi-pidsumok.html>.

2. Питання Міністерства цифрової трансформації: постанова КМУ від 18 вересня 2019 р. № 856 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/conv#Text>.

4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

Наукове видання

**АДАПТАЦІЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

**Матеріали V Всеукраїнської за міжнародною участю
науково-практичної конференції
22 жовтня 2020 року**

Комп'ютерна верстка – В. М. Божко

Підп. до друку 05.11.2020 р. Формат 60x84 1/16.
Папір ксерокс. Друк RISO.
Ум. друк. арк. – 12,3.
Тираж 100 прим.